

147
1978/3

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

გეოგრაფია

8

1978

გენოტიპი

სსრკ-ის მწერთა კავშირის ლიტერატურულ-მხატვრული
და სასოციალური-პოლიტიკური უწყისების

წელიწადი 55-ე

№ 8

აგვისტო, 1978 წ.

საბარტყველოს სახელობა მწერლების კავშირის ორგანო

შინაარსი

მეზაზე მარჯვნივ — ლექსები	3
გიორგი კალანდიაძე — ლექსები	10
მადია იოსელიანი — მარტყოფა, მოთხრობა	13
კვამალ ინჯია — გოგარული სიძეული, ლექსი	20
რამაზ ჯაფარიძე — მიწვევა ჯვარი, რომანი, წიგნი მესამე, გაგრძელება	22
რამაზ კობიაძე — ზვიგისის ფოთლები, რომანი, წიგნი მეორე, ნაწილი მეორე	46
ჯარჯი უსოველი — ლექსები	98
ალექს აბაშელი — ლექსები	103
ახილ შიშვანაშვილი — ორი ლექსი	107
სოლომონ მჭედნაშვილი — გოგარობები	108
მიხეილ ჯოხაძე — ძახილი, მოთხრობა	114
ალექსანდრე ზვანაგია — ფაშა, ნაწყვეტი რომანიდან "მეცურველეთ-უბუკისი"	119
მოსე იან მარა — მიწის ვლინება, მიწისფენება... ლექსი, ჰეგელბერტლიდან თარგმანად	127
სტეფანე ავალიანი — ლექსები, თარგმანი ზურაბ ვაბუნიანი	131

ბრძოლა და კულტურისტიკა

გურამ ბათიაშვილი — ცხოვრების გზის კინაზვი	133
სოსო სიგუა — ქილკვიანას ბინაშარნი	140
ახილ მავითიანი — ბარათულად ამოცხველებული ანტარაქტიკა	147
ნათია ამირაჯიანი — ლიტერატურისა და კინოს ურთიერთობის საკითხისათვის	152
ცხელა არაგუნია — შთაბრძენება	157
ლარსა ხუბულარი — მისიონერი და მოგაზრება	162

ჩვენი იუბილეები

ზურაბ ვუხუტიანი — დიდი ბარათული ლინგვისტიკა	173
ირაკლი აბაშიანი — ნოღარ მუხამაძის	180
გურამ ასათიანი — თარგმანთა და ზანდუხიანი	180
ელეზუბა მადრაძე — ფაშა-აღმთავარი ნოგათი	183
კობა გარეანი — ელეზუბა აბაშვილი	185

ლალი ურულაშვილი — ნანახი და განდობილი
ალექსანდრე ვაგაშვილი — ზომიერი ტალანტი

შთავარი რედაქტორი გიორგი ნატროშვილი.

საკრედიტო კოლეგია:

ი. აბაშიძე, რ. აბაშელი (მთ. რედ. მოადგილე), ნ. ბერუღაშა, თ. პიპინაშვილი, ვ. ლა. ზანიძე, ლ. მრეღაშვილი, პ. ნულაგაური, ა. ქუთათელი, ს. შანშიაშვილი, დ. შიგა-ლანია, ნ. წულუციანი, ვ. წულუციანი, თ. შილაძე, ბ. ხარაძე, რ. ჯაფარიძე, ბ. ჯიბლაძე.

ტექნიკური რ. ნაკვიტაძე.

რედაქციის მისამართი:
თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი № 12.

გადაეცა ასაწეობად 4/VII-78 წ. ხელმოწერი-
ლია დასაბეჭდად 16/VIII-78 წ., ასაწეობის ზომა
7 1/2 X 12, ტალღის ფორმატი 70 X 108 1/2,
ფიზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 12, პირობითი
ნაბეჭდი ფურცელი 13, საადრ.-საგამომცემლო
თაბა 16,58.

ბალეშონი: რედაქტორის — 98-55-11, 08751. ტირაჟი 14.400. შეკვ. 1923.
რედაქტორის მოადგილის — 98-55-13, განყო- სექ. კვ ც-ის გამომცემლობის სტამბა,
ფილტვების — 98-55-15, 98-55-17, 98-55-20. თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

© სექ. ც-ის გამომცემლობა, 1978.

რედაქცია მარბიანო

საწყვედურის ღებნი

ღებნიერების ახალი წიგნიერანი

წებნი ტოლ-ამხანაგებს

ცოტალა დაწრწით,
ულმობელ ქარში
შეთხელდა ძმათა წებნითა ბანაკი.
ამ საწუთროში ცოტალა დაწრწით —
წებნი — ვისაც გვეწვია ტოლ-ამხანაგი.

ამ საწუთროში
მხოლოდ ნუგეში,
თუ იყო წებნი გზის გამკვალავი
და ოცნებათა მკრთალ სილურჯეში
მიტკაცუნებდა წებნი ალამი.

ცოტალა დაწრწით,
მაგრამ ერთმანეთს,
ვით საჭიროა ისე არ ვუვლით.
და მიტომ არის ასე შემცბარი
წებნი ოცნება და სიხარული.

ამ საწუთროში
ცოტალა დაწრწით,
ვისაც შემორჩა სული ფაქიზი,
ვისაც შემორჩა ღიმილი ბავშვის,
კეთილი წყარო და თაზისი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ცოტალა დაფრჩით
და ბედს ვნებდებით,
რადგან გაგვიჩნდა დარდი ახალი:
ზოგს — შინ კვიცი კყავს გაუხედნელი,
ზოგს — ვასათხოვი მწეთუნახავი.

თავს გვახვევია თმააჭორჩილი,
შვილიშვილები ფეთიანები,
ჩვენ გავხდით ბაღლთა მონა-მორჩილი,
ერთმანეთს ველარ ვენმეიანებით.

ცოტალა დაფრჩით,
ულმობელ ქარში
გადარჩენილებს თითზე დაითვლი,
ტოლ-შეგობრები ცოტალა დაფრჩით
ერთი თარვის და ერთი ყაიდის.

მაგრამ ვინც დაფრჩით,
როგორც სიზმარში
ჩვენს მერთალ სახეებს უბმოდ შევცქერით,
მისთვის მუქდება ჩვენი რიერავი,
როგორც ზღაპარში კუპრით ქვესკნელი.

ჩვენ ვსვდებით
მხოლოდ გლოვია-ტირილში
და თვით არ ვიცით, ვის ვევიჯნებით,
მოქსოვილები ერთი გვირისტით,
დღეს კი ჭალარა გოგო-ბიჭები...

ამ საწუთროში
ცოტალა დაფრჩით
და საყვდური ყველას გვეკუთნის,
რომ არ ვუდგევართ
ერთმანეთს მხარში,
დავშლილვართ, როგორც სვეტი გვეუთის.

თუმცა ლანრობას, ანდა სიავებს
ვერვის დაფწამებ, არ მაქვს საბუთი
და ესაა მინდა, როგორც ნიავი
ერთმანეთისთვის ვიყოთ სათუთა!

ნუ დაფანებებთ გადავიწყობას
 წლებს სიჭაბუკის და სიჩაუქის,
 რომ დღევანდელმა გოგო-ბიჭებს
 ჩვენს სიყვარულზე არ თქვან აუფა!

ვიცი, ერთმანეთს
 გულით შეგხართ,
 მაგრამ სიხარულს ცოტას ვიშვებთ,
 ვაი თუ გაცვდა ჩვენი ბეჭთარი
 და ბნელი ფარავს ჩვენს ძველ ამედეგს?

მაგრამ ამ „მაგრამ“
 ჭვალავით გამკრა,
 ჩამავლო კლანჭი და არ შეშვება,
 ღმერთო, მგობრებს ნუ დამიჩაგრავ
 და მათი მოვლის მოწყვეტებს!

თორემ
 უთქვენოდ როგორ გავივლი,
 როგორ მივალწვე ღრმა სიბერემდე,
 ჩვენ უნდა მოფრწყათ ძმობის ყვავილი,
 რომ დარჩენილ წლებს ვახიმღერებდეთ!

მე კი უთქვენოდ და თქვენ უჩემოდ
 ეს კარგად ვიცი,
 არ გაგვეძლებს,
 სხვას მაგალითი უნდა ვუჩვენოთ,
 რათა ხულ მალლა ფრენდნენ მერცხლები.

ცოტალა დაფრჩით,
 მაგრამ ერთმანეთს
 ვით საჭიროა, ისე არ ვუვლით,
 ვერ იქნა,
 ერთად ვეღარ შეგვართ
 საერთო დარჯი და სიხარული!

ამ საწუთროში
 ცოტალა დაფრჩით,
 მგობრთაგან ვარ ეპიარცველი,
 ზოგი დაეცა უღმონველ ქარში
 და ვნახე მათი გზის დასასრული.

ამ საწუთროში
 ცოტაღა დაფრჩით,
 გზა გავიარეთ,
 გზა — უღმობელი.
 ჩვენსუნებურად მზარი გვაქვს ხმაში,
 სრულდება ჩვენი წუთისოფელი.

მე მიმიძიხს. მიმიძიხს,
 როცა თქვენ გესმით
 საყვედურების ჩუმი შრიალი,
 სასაყვედურო, მდულარე ლექსის
 კილო ოდნავად კაემნიანი.

რა ვუყოთ. ღმერთმა ასე ინება...
 ამ ლექსს კეთილი გული განაგებს
 ნუ გეწყინებათ,
 ნუ გეწყინებათ
 ჩემს სათაფვანო ტოლ-ამხანაგებს.

შპს და ღვასი შპსრნიო...

რაც გამაჩნდა დღემდე,
 რასაც უნდა ვწერდე,
 ჩემს სიმართლეს ენდე,
 ჩემს სიწმინდეს ენდე!

რაც გამაჩნდა მაღლი
 დღევანდლამდე შემჩრა,
 ლექსითა და თაფლით
 ავსებული გევა!

ისევე ზუზუნს ისმენ,
 ჩემი სიტყვის — ფუტკრის
 და ჩემი ხმაც ისევე
 სიხალისეს უდრის.

კვლავ ჩემს ნატრობს ნესტარს
 ადღაფრული ბუტკო.

რომლის ცეცხლის დღესაც
 მინდა დავითუთქო.

რაც მზე ჩაღღა კვირტში.
 რაც შეგვამლა აღხმა,
 რაც გაწებულ გირჩის
 მწვანე ტანზე გაღღა —

შერჩა ჩემს ცხელ სიტყვას
 მწველად, ნაირფერად,
 ყვაფილების ფიფქად,
 მტვრად და გულისძვერად.

და სიბერის დამდეგს
 ის ხმა ფეთქავს მკერდში...
 ვგრძნობ რომ სიკვდილამდე
 შენ და ლექსი შემჩნით.

მითხარ, ის რა ჩიტია,
ანდა რა მგალობელი,
მის ბუდეს და სამყოფელს
თუ არ იცნობს სოფელი?

მითხარ, ის რა ჩიტია,
ან სიმღერის ოსტატი,
თუკი არ იგალობებს
განთიადის მოსვლამდე?

მითხარ, ის რა ჩიტია,
თუ არ უხმობს ძმობილებს,
კენესით დილის სიხარულს,
თუ არ შეგატყობინებს!

მითხარ, ის რა ჩიტია,
შენსკენ თუ არ იჩქარის,
არ დაუწვავს ნისკარტი
აღმოდებულ ცისკარით!

მითხარ, ის რა ჩიტია,
რანაირი მესიტყვე,

კენესას გულთ ამომსკდარს —
ხმას არ გასცემს კენესითვე?

თუ არ უდევს ბუდეში
ჭორფლიანი კვერცხები —
თოთო მზის ნაპერწკლები
ფრთებით ნალერსები.

მითხარ, ის რა ჩიტია,
თუ არ გიცნობს მთის იქით,
აღმართს არ აგატარებს
გალობით და კიკვიკით!

მითხარ, ის რა ჩიტია
თავზე თუ არ დაგძახის,
თავზე თუ არ დაგბრუნავს
უცნაური ცაცახით!

მითხარ, ის რა ჩიტია,
ანდა რა მგალობელი,
მის სიმღერას წკრიალას,
თუ არ იცნობს სოფელი?!

პ ა თ ე ნ ლ ა

შემოიპარა გარიერაჲთი,
შეთბა ლატანი,
უცბად გაიხმა ხარიხაში
ფრთხილი ტყაცანი.

გაფითრდა ღამე გარიერაჲთით,
ღამე — დუშმანი.
სხივი ჩაურჭო ხარიხაში,
როგორც ღურსმანი.

ჩიტების გუნდი — მგალობელი
გაჩნდა ყავარზე.
ჩემი ხაისრე, მწყალობელი
სხივით ავავსე!

ამობიბინდა გარიერაჲთი,
მზე ამობრძანდა.

უმაღვე ჩადგა ქარი ფშანში,
სითბო მომძლავრდა.

და გასაოცარ მზის ბადეში
ერთად გავებით
ერთად ნაგეში:
მე, მიმინო, ლექსის ტაეში,

აჰა, მობრძანდა მზის ნათელი,
უფრო მომძლავრდა,
ჩვილი ბალღივით უდარდელი
დილა მობრძანდა.

დაიწვა მძლავრი გარიერაჲთით
ღამე — დუშმანი.
სხივი ჩაურჭო ხარიხაში,
როგორც ღურსმანი.

ბეჭობზე შედგა, შეტრაალდა
გრილი დილის მზე.
გამოეღვიძა მიწის კალთას
მამლის ყვირილზე.

და ქარის ფრთაზე მელნისფერი
კვამლი დაფეთდა,
სედავ, გათენდა, უცოდველი
დილა გათენდა!

ათინი - ზურჯი

ჩემს ყრმობაში დამრჩა ნატურად
ჰმცეულიყავ ეთიმ-გურჯად!
ცა სიმღერით დამეხანძრა,
მზისთვის ხელი ჩამებლუჯა!

ვარსკვლავიან ცისთვის თუნდაც
ზომეწყვიტა ერთი ყუნწი,
მომესმინა, როგორც მსურდა
მტკვრის ტალღებას ლაწა-ლუწი!

სიყვარულის ცეცხლის ალით
ვარსკვლავები შემერუჯა,
სიმღერების ნაპერწკალი
დამეყარა ბლუჯა-ბლუჯად!

მისებრ ელვად დამეკვესა,
ვყოფილიყავ მხნე და ურჩი.
ხალხს ესმინა ჩემი კენესა,
როგორც სიტყვა ეთიმ-გურჯის!

ნატურა მქონდა, დამრჩა ნატურად,
ფიჭრი ლექსად მომეჭუჩა.
სიმღერებით დამეხანძრა
საზანდრებით საფე კუჩა!

დარდი გულზე ამებლინა
შორს მესროლა ბადესავით.

დავმდნარიყავ თაფლის ფიჭად,
მზის და მთვარის ნათესავი.

ჩემს ყრმობაში ნატურა დამრჩა,
ოცნებათა გალღვა ბურჯი.
ცას შეაცვდა ლურჯი ფარჩა,
მაგრამ მაინც დარჩა ლურჯი,

ბროწეული დღესაც იწვის,
შინდის ცეცხლის ელავს ფუნჯი,
ლექსი სად გვაქვს დასავიწყი,
მწველი ლექსი ეთიმ-გურჯის.

შემზუნუნებს საზანდრებად,
შეუცნობი დარდი ბარდნის
და სიმღერას არ გვზარდება
ბებრის, ეთიმ-გურჯის ლანდი!

ჩემს ყრმობაში მქონდა ნატურა,
ლექსი გულში ჩამებლუჯა,
ცა სიმღერით დამეხანძრა,
და საზანდრით მთელი კუჩა!

დღესაც ძველი ფიჭრი მტანჯავს,
ძველ სიმღერებს თუ გადგურჩი.
მზად ვარ ლექსის დასახარჯად,
ისფ, როგორც ეთიმ-გურჯი!

პარკეტი

მინახავს ბერი
ხანდაზმული, მაგრამ ვარპეტი
მაინც სხვა იყო
და ხიზარულს ვერ დავფარავდი.

ეფთხი ისაყიანის ვახუნება

შეზუღრა ჩვენი,
ხატვარი და უცაბედი
წმიდათაწმიდად
გონებაში ჩამრჩა მარადის.

კარგად ვიციდი,
 მტკიცე იყო, სულით--გრანიტი,
 მას ბრძენზე უფრო
 კეთილ სახელს ვერ დაგარქმევდი.
 ბევრი მინახავს
 კაცი თბილი და ჭეშმარიტი,
 ის კი სხვა იყო,
 სულ სხვა იყო, ბრძენი ვარპეტი.

როცა მას შეეხვდი,
 მაშინ მართლა ვიყავე ჭაბუკი,
 ბალღივით შეგვართი,
 მოკრძალებით ხელს რომ ვართმევდი.
 ასე მაგარი,
 ასე ღბილი,
 ასე ფაფუკი
 და თბილი ხელი,
 არ მინახავს, როგორც ვარპეტის.

რა მშვიდად იჯდა,
 ჭირგავლილი და ხანდაზმული,
 თითქოს მის სახეს
 ორი ერის ანდა ნაჭდევი,
 ძველი ვარამი
 უღმობელი ჩვენი წარსულის,
 ჩვენთა მრავალთა
 ვარამთაგან გამოსარჩევი.

კაცი უკეთეს
 მოსაუბრეს ვერ ინატრებდა.
 გიჟიდავდა სული ფაქიზი
 და ფიქრიანი
 აბარატი — მუბლი ვარპეტის,
 ზვარტნოცი,
 მზე და არაგვი,
 მზე და მასისი.

მასსთვის მრავალთა
 გაღიმება, მაგრამ სხვა იყო
 მისი ღიმილი
 მომზიბელები და მიმზიდველი.
 მაშინ მცხუნვარე.
 ცხელზე-ცხელი და უთარილო
 მზე ლივლივებდა,
 ნაირის მზე,
 წითელ-ყვითელი.

გრძელი გზა განვლო,
 უღაბნოთა ხვატი, ქვიშნარი,
 უკან დასტოვა
 ნატურფალი სიმწრით ნაალი.
 ჩვენთან მოვიდა
 მგალობელი და გულთმისანი
 და მზისკენ მჭროლი,
 როგორც აბულ ალა მაარი.

... როცა ქართველებს
 გვაცილებდა ბრძენი ვარპეტი.
 ზეცას სწვდებოდა
 მგალობელთა ხმა — ჟრიაშული.
 ხელს რომ ვართმევდით,
 მაშინ გვითხრა:
 — „მგონი დავებერდი,
 ბედნიერი ვარ,
 რომ ჭაბუკი მრჩება მამული“.

მინახავს ბევრი
 ხანდაზმული, მაგრამ ვარპეტი
 მაინც სხვა იყო
 და სიბარულს ვერ დაეფარავდი...
 ჭაბუკი ვიყავ,
 შემოდგომის იყო დამდეგი
 და სახე მისი
 ჩემს ხსოვნაში ჩამრჩა მარადის.

გიორგი კალანდია

მიწის გოგონი „ახალი კოლხიდა“

ამ საოცრებას თვალი რომ ნახავს,
უფრო ბრწყინდება გონება მაშინ,
თითქოს მამონტი დამდგარა არხთან
და ხორთუმს ურევს დაშლამულ წყალში.

ან წარმოიდგუნ, თითქოს, ხომალდი
შიაღვა ტაობს ზღვასავით გაშლილს
და, როგორც ცურვის დიდი ჯომარდი,
ფიქრობ, შეცურავს ტაობის ზღვაში.

როს ბუნებასთან ფარეკაობენ,
ის გიგანტების რიგებში ბრწყინავს, —
არხს ასუფთავებს, აშრობს ტაობებს,
სრუტავს ფსკერიდან შლამსა და სილას.

შთაგონებული ვდგავარ და ვუცქერ,
თითქოს რკინამაც იგრძნო, მომხედა,
დაიგუგუნა მანქანამ უცებ:
„კოლხეთს ამაგეს გმირმა კოლხებმა!“

ამუ-ღარიას გასაუბრება მუხთან

მზე შეჩერდა, თითქოს კრძალვით, რიდით,
მშვენიის მნათობს ნათელ სხივთა ფრქვევა,
დაბლა ამუ-ღარიაა დიდი
და არალის ზღვის ტალღების რხევა.

მზემ ქვეყანას დააფრქვია სითბო,
და ყარა-ყუმს დააშტერა თვალი,
მზე მიწის ბურთს ეკითხება, თითქოს;
„საით მიდის ჯეიბუნის წყალი?“

და მდინარემ ამოიდგა ენა,
მოშხუის და მოაქანებს ტალღებს:
„-ჰე, მნათობო, მიწუნებენ დენას,
ვერ ვრწყავ მინდვრებს, ვერ ვახარებ ბაღებს.“

მე პამირის მაღალ მთიდან მოვალ,
ზღვა არალის მეგობება ტაშით,

მე სიციცხლე, მე სიმდიდრე მომაქვს,
 მაგრამ უკმად ვიკარგები ზღვაში.

და უდაბნო ჩემსკენ იწვდის ხელებს,
 ოდითგანვე მისი მმართვებს ვალი,
 ამბობენ, რომ ყარა-ყუმის ველებს
 სულს ჩაუდგამს ჩემი ლურჯი წყალი!“.

ესა თქვა და ჯეისუნის წყალმა
 სიხარულით აატოკა ტალღა,
 გაიხარა მზის გულმა და თვალმა
 და ლაყვარდებს გაუღიმა ლაღად.

მზე იცინის, ძირს ჩამოსვლას ნატრობს,
 ჩანს, უხარის განახლება მიწის,
 წინ სამყარო გადაშლია მნათობს
 და მარადი სრბოლის ცეცხლით იწვის.

• • •

ჩემი თიხისგან როცა შედოქვ
 დოქს გააკეთებს მიწით და სილით,
 ის დოქი, როგორც ჩემი შეტოქვ
 იდგას სუფრაზე ღვინით ავსილ

ომარ ხაიამი

სალხინო სუფრა რა საამო სანახავია! —
 გარს გაზაფხულის იანი და ვარდნი ძყვავიან,
 მე ღვინით საუსე თეთრი დოქი ავიღე ხელში,
 ეს — შენი მტვერი ხომ არ არის, ომარ ხაიამ?!.

ჩემი ოთხი ღრო

გაზაფხულს ვლოცავ, —
 მწვანე ცეცხლად ამბერიალა,
 ზაფხულმა ხელში
 დამიტოვა მწვანე იარა.
 ეწამლე, ოქროს შემოდგომავე,
 კაცს ცამდე მართალს,
 ხელხვაგიანად შეაგებე
 იმ ცოვ, გრძელ ზამთარს.

საქართველოს ზღვაზე

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

იყო საღამო ზღვაზე გაშლილი
და ჯარინდგმა ხიმარტოეთი,
იქ ხვეულ სილაზე უძღურ მავწვიეთი
დაფენების ჩრდილში იდგა პოეტა.
ტალღა აღმასის კენჭებს ესროდა
ამაღ თოღაებს ზღვიდან აფრენილთ
იდგა პოეტა, ზღვას დაქვეყნებდა
და დახცინოლენ პოეტს დაფენში.

* * *

ბევრი რამ განძი დაჯერულა.
შენს ბაღში ისევე ჰყვავის ღიღილა,
ჩემს გულში ისევე გაზაფხულია,
მინდა მავშურად კვლავ გამიღიმო.

შენ კი თენების ზღვაში დაცურავ
და გული ოდნავ გაქვს გაყოფილი
მითხარ, ვინ არის იგი კაცუნა,
შენს გვერდით რომ დგას თვითგამყოფილი.

მ ა რ ტ ი ო ბ ა

(დაკლადან „პარტიზანის ნოველები“)

ამინდის ისევე უხულგული დაესწრო უბედური პელაგიას დასაფლავებას, როგორც მისი ცხოვრება იყო. ვითომ უჭარო, მაგრამ უმზეო, ცივი და დაღვრემილი.

მიცვალბულს ხმამაღლა არავინ ტირიდა, არ მოთქვამდა, რაკილა მარგოს გარდა ახლობელი ამქვეყნად არავინ დარჩენოდა, მაგრამ ერთი მუჭა პარტივისმცემლებიდან, ვინც ამ უკანასკნელ გზაზე აცილებდა, წარბი არავის გახსნია. მიჰქონდათ ნამლევა მოხუცი ქალის პატარა, ოხრის საღებავით შეღებილი კუბო და თითქოს მკვდარსაც და პროცესიისაც სცხვენოდა ამ დაჩივებისა და სიმძირისა.

როგორც კი კუბოს თავი დაჰედეს და ასევე მორჩილად საფლავში ჩაუშვეს, რომელსაც სიმაღლეს აკლდა, მარგოს ზღუტქუნი აუვარდა. მინამღე ერთ-თავად ქვითინებდა და ქვითინებდა, მაშინ კი აზღუტქუნდა, აზმუვლდა, თუ რაღაც ყმულივითაც კი აღმოხდა. ვერ იქნა და თავი ვერ შეიკავა მერტე კი, როცა ყველა გაიფანტა და სამარეც ფართო ნიჩბებით ამოავსეს.

მომცრო ტანის კაფანდარა მარგო თავის თავსაც და თავის საფლავსაც ტირიდა. თხუთმეტე-ოცი წლის შემ-

დეგ მასაც ასე მოასვენებდნენ, მაშინ ისიც გაღეული და გასაცოდავებული იქნებოდა, როგორც პელაგია. ასევე სწრაფად ამოავსებდნენ ვეება ნიჩბებით მის სამარესაც, მაშინვე ქორისაგან დაფეთებული წიწილებივით დაიშლებოდნენ ერთი მუჭა მეზობელ-ნაცნობები და დარჩებოდა სამარადქამოდ მარტოდ.

მიწაში არავინ არავის ჩაჰყოლია, მაგრამ ჩაუტანებიათ ცრემლი, მოთქმა, სითბო და არდავიწყების იმედი. ზოგი მიცვალბული ისეთი მძიმე და გაჯგომულია, ისე თვითმკაცრი და ძლიერი, გგონია, თავს არც საფლავში დაიჩაგრავსო, ან იმ ქვეყნიდან იმდენი სიტკბო, სიამოვნება და ფერ-ხორცი მიჰქვს, იქაც მაძლარი გეგულება.

პელაგიამ კი ისეთი საცოდავი მუღარა დატოვა: გულადმა ნუ დამმარჩავთ, გვერდზე გადამაბრუნეთ და მუხლები მომალუნინეთო, მარგოს გული გახეთქვაზე აქვს, რომ ეს ერთადერთი უმწერო სურვილიც ვერ აუსრულა. მარგო ტირიდა რომ, მასაც ასე გულადმა გაჰქიმავენენ და მთელი ცხოვრება პელაგისავეთ მოკუნტულ წოლას მიჩვეულს, სიკვდილის შემდეგ ამ სიამონებასაც წაართმევენენ. ველარასოდეს

მისწვდებოდა ხელებით თავის ცეც
ტერფებს.

მარგო სულ მარტოდმარტო რომ და-
რჩა, გზას ფეხით დაადგა. ქალაქის გა-
რეუბანს დაღამებამდე ვერ მიაღწევდა,
იქ კიდევ თავის მომცრო ოთახში საშა-
რის სიცივე და მარტოობა დახვდებოდა
და ამ ოთხს კედელში მარტოდმარტო
ჯდომას სიარული ერჩია გზაზე ავტო-
მანქანა მიინც ვაიხრივინებდა, ვინმე
შემოხვდებოდა. ან წამოეწეოდა და
ერთხანს მის მხარდამხარ ივლიდა.

გვიანი შემოდგომის უკმური ნიავე
ასირსილდა. ამ გამჟღავნებულ სიცივემ ისევ
წამით დავიწყებული პელაგია გაახ-
სენა და ცრემლგამშრალი თვალები
აუწვია.

დიდი ქალაქის განაპირა რკინიგზის
პატარა სადგურის დამლაგებლად იმუ-
შავა პელაგიამ მთელი ცხოვრება. მთე-
ლი სიცოცხლის მანძილზე ვინმეს არც
მისი დაწინაურება მოგონებია და არც
სამსახურიდან დათხოვნა. ბინაც ძველ,
რკინიგზის სქელკედლებიან შენობაში,
ცალფა აგურიით ოთხად გატიხრულ
ოთახის მეოთხედში მიუჩინეს. მერე
ბინის გამოცვლა არც სხვას მოგონებია
ვინმეს და, კაცმა რომ თქვას, არც თვი-
თონ პელაგიას. ცოცხი, სათლი, ჩვარი,
სადგურის დარბაზის ქრელი იატაკი,
სამორიგეოს კედლის ღუმელი, უფრო-
სის კაბინეტი, საღარო და ორიოდ
მომცრო ოთახი... მერე თავისი ცემენ-
ტის იატაკიანი თავისსიროსავით ბი-
ნა — აი მთელი მისი ასპარეზი და
ახლა მორჩილა კუბო და პატარა საფ-
ლავე. არც სიყვარული და სიძულვი-
ლი, არც შური და მტრობა, არც ქმრის
ჩივილი და არც ბავშვების წიოკობა.

პელაგიას მამა ძლივს ახსოვდა,
ორთქლმავლის მემანქანე იყო. ქვეყნის
გადატრიალება-გადმოტრიალების დროს
სადღაც ისე უკვალოდ გაქრა, ვერაინ
გაიგო ვის მტრობდა და ვის ერთგუ-
ლებდა. კიდევ კარგი, რომ ობოლ გო-
გოს მამის დაბრუნების იმედი მაშინვე
არ მოუსპეს, თორემ ისედაც უღედოს

და უთვისტომოს ამ უბედურების
დარღს რა გადაატანინებდა. უპატრონო
ბავშვი სადგურის აღრიხდელი უფრო-
სის უსინათლო ღედამ შეიკედლა. შე-
იკედლა კი არა, მოსამსახურედ იყუყუ-
ნა, მაგრამ ახალ დროში მოჯამაგირეო-
ბა მიღებული არ იყო და „შვილობი-
ლებს“ ან „ნათლულებს“ არქმევდნენ.
უსინათლო ღედებრის ერთადერთმა ვა-
ციშვილმა ახალი დროების მოსვლის
წინ აიკრა გუდა ნაბადი და თვალდაშ-
რეტილი ღედა ღეთის ანაბარა მიატო-
ვა. მოხუცს სადგურის უფროსი ჩინო-
ნიკი შვილის მაგიერ უშწეო, საცოდავი
პელაგია შერჩა ხელში, პელაგიას კი
ჯან-ღონით სავეს მემანქანე მამის მა-
გიერ უსინათლო როკაბი, ქვეყანაზე
გულადუღებული ბრმა ღედებერი.

მარგო მიდიოდა ახლა მარტოდმარ-
ტო და მისტროდა პელაგიას მთელ
ცხოვრებას, რომელიც თავისი იყო.

მარგო თვითონ პელაგიამ შეიკედლა.
ეს უკვე ომის წლებში, მამა და ბიძები
რომ დაედუბა. ბებუის გარდაცვალების
შემდეგ ღედა ვილაც თათარს გაჰყვა.
ერთ კვირა დღეს თითო ბავშვი მოსაე-
ლელად ცხრა წლი ნახევრის დას და-
უტოვეს და საბაზროდ გაიკრიბნენ. გა-
წუწუკებულმა მშვიერმა ღორმა, ცხვირი
რომ შამფურივით ჰქონდა წაწედილი,
აკვანში ჩაქრულ ექვსი თვის ჩვილს
ყური მოაქამა. მარგომ მუგუხალით ღო-
რის გარეთ გამოგდება და კარის გამო-
ხურვა კი მოასწრო და იმ საკერებელზე
საკერებელდადებული კაბის იმარა,
ფეხშიშველმა მოუსვა, შარაზე გაქცე-
ვა ვერ გახედა, ეზოს ბოლოში მოქა-
ცულ ღობეს გადაეცლო და ჩირგნარში
გაიჭრა. როცა დაბნელდა, მერეც არ
შეუსვენია და ისევ ესმოდა ყურმოჭ-
რილი ნახევარმძის გადაქაქული ტირი-
ლი; როგორ ან საიდან აღმოჩნდა რკი-
ნიგზის სადგურზე, რაც მანამდე ახლო-
დან არც ენახა, არაფერი იცოდა. მეტი
სირბილი აღარ შეეძლო, ან საით და
როდემდე ერბინა.

ლიანდაგებზე საბარგო მატარებელი

იდგა. მაგრამ მაშინ მარგომ ხეირიანად არც იცოდა, რა იყო საბარგო და სახალხო. იცოდა, მატარებელი აქედან წავიდოდა და აქაურობას მოაშორებდა. ერთადერთი სწრაფვა, როგორმე უყურო ბავშვის ჩხვილს და მამინაცვლის სისხლიანი თვალების აჩრდილს გაქცეოდა. საიდან წამოიყვანა მატარებელმა, რამდენი იარა, ან სად მიიყვანა, მაშინ კი არა, ამ ამბისა ახლაც ირავფერი გაეგება.

დიდი ქალაქის გარეუბანში შემადგენლობა ვაგონებად დაიშალა და თავისი ერთადერთი მგზავრი სადგურის ბაქანზე მოისროლა. ლტოლვილმა ისიც არ იცოდა, თუ ამ რკინიგზისპირა თეთრ შენობაში ყველას თავისუფლად შეეძლო შესვლა და თუნდაც ძელსკამზე ჩამოქდომა.

მეორე დღით უთენია პელაგიამ დარბაზის კუნჭულში, ძელსკამის ქვევით დაკონკილი ჩერების გროფა იპოვა და ცოცხით დაუბორა გამოხვეტა, მაგრამ ამ ძონძებიდან ჯერ ვალეული ბავშვის კანჭები გამოძვრა, მერე ვაბურძენული წაბლისფერთმიანი თავი. როცა მტვერში ამოვანგულული თვალბნაცვენილი მოჩვენება ქრელ იატაკზე დაოთხილი გამოფოფხდა, დამლაგებელს ისეთი მთავე, წამებული მუდართით შეღიმა, პელაგიამ მაშინვე ხელში აყვანა მოუნდომა. მარგო გაფხარკაულდა: ჩემი დაქერა და მამინაცვლის ხელში ჩაგდება უნდაო.

— მოიცა, შეილო, სად ვარბიხარ, შე უბედურო და შავ ღღეზე გაჩენილო!

— აარბა — ისივლა შავ ღღეზე გაჩენილმა, წამოვარდა და გასასვლელს მიაშურა.

— მოიცა შეილო, მოიცა დედა!

პელაგიას „შეილო“ და „დედა“ მანამდე არავისთვის უთქვამს.

მარგომ დარბაზის კარიდან მოიხედა და გახევედა. დამლაგებელი ჩითის გახუნებული თავსადრის ყურებით ცრემლებს იშრალებდა. ლტოლვილი ცხო-

ველური გუმანით მიხვდა, დაქვერი და დამტყვევებელი არ ტირისო, და უკან წამოვიდა, პელაგიას წელზე ხელები მოხვია და მუცელზე სახით მიკრულმა წვრილკოპლებიანი თალხი კაბის კალთა ცრემლებით დაუსველა, პელაგიამ — მტვერში ამოვანგულული წაბლისფერთმიანი ვაბურძენილი თავი...

პელაგიამ რაც როკაპი დედობილის ხელში სიმწარე და ტანჯვა გადაიტანა, რასაც მაშინ ნატრობდა და არ ეღიროსა, მარგოს აუსრულა, რა თქმა უნდა, რისი შემძლებელიც თვითონ იყო და რისი უნარიც შესწევდა. შეილობისაც ბევრი რა უნდოდა, ან რა იცოდა, რა იყო ბევრი. უბრალო ჩითის კაბა კაბადაც ეყოფოდა და პერანგადაც, რეზინისძირიანი წულები საშინაოდაც და საგარეოდაც... შავი პური და ჩაი... პელაგიას თავისთვის რომ ერთი კოვზი შაქარი არ ემეტებოდა, მარგოს ორჯერ მეტს ჩაუყრიდა. უნუგეშო ლტოლვილს ამაზე მეტი რა უნდა ენატრა.

პელაგიას მორწმუნეც არ ეთქმოდა, მაგრამ ყოველ გასაჭირში პირზე ღვთის სახელი ეკერა და ძლივს უფლის მადლიერი იყო, რომ მამაზეციერმა უსმინა მის უმწეობას, მარტოობას და იმ მტვერსა და ნავაშში, რასაც მთელი ცხოვრება ქექავდა, ძონძებში შეხვეული „შეილო“ მოუვლინა. მაინც ეშინოდა, იცოდა, ღმერთის დიდ სიკეთეში ეშმაკი და ბოროტი ცხვირს ჰყოფს, და „შეილს“ დიდხანს თავისი-სორო ოთახში მალავდა, ხმამაღლა ლაპარაკსაც კი ერიდებოდა, რომ ტიხარიდან ხმა არ გასულიყო მეზობლიდან მეზობლებში და მანეს ყურამდე არ მიეღწია. თვითონ მარგოსაც ზაფრავდა მამინაცვლის სისხლიანი თვალები და შეეძლო ერთადერთ, რკინიგზის ლინდაგებს გადაწყურე ფანჯარასთან მთელი ღღე უხმოდ მკდარიყო.

მერე ეს სინთმე, ჩურჩული და პეტუნი ხასიათად ექცათ და მთელმა ცხოვრებამ ასე უხმაუროდ, უჩამჩუმოდ, მეზობლების შეუმჩნევლად, უმეგობ-

როდ და უნათესაოდ ჩაიარა. ჩაიარა პელაგიასათვის, მარგოსათვის კი ჯერ კიდევ ვინ იცის — რამდენ ხანს გაგრძელდებოდა უკვე სრულიად მარტოსულის ამ ქვეყნად ბოვინი.

წვიმა წამოვიდა, შემოდგომის ქარში შერეული, დამრეცი, ცივი და უამური. მარგოს შეაერყოლა, მაგრამ ნაბიჯი არ აუჩქარებია. დაცარიელებულ ნამკვდრეუ სახლში მარტოდმარტო ჯდომას და ცრემლნამქრალ ქვითინს უქმური ამინდი და დამქანცველი გზა ერჩია. მართალია. ყურადღებას არავენ აქცევდა, მაგრამ შარაზე ვილაკები ზედებოდნენ, ან ეწეოდნენ და ასწრებდნენ და მარტო არ იყო. წინდაწინ ზარავდა იმის შიში, რომ როგორც პელაგია საფლავში სამარადქამოდ ჩაესვენა, ისევე ისიც უნუგეზოდ ჩაიკეტებოდა თავის ციკქნა ოთახში სიკვდილამდე და აღსასრულის დღესაც ხმის გამეცი არავინ ეყოლებოდა.

გზის კიდებზე მტვერი აიზინზლა, დაბალქუსლიან ფეხსაცმელებს მოედო. წვიმა გახშირდა, მაგრამ ქარი ისევ უსიარსილებს და წვეთებს ზურგში უტყალაშუნებს. არა უშავს, იწვიმოს, მიწა გამოქარულია და დილაამდეც რომ კოკისპირულად ასხას, პელაგიას კუბომდე მაინც ვერ ჩააღწევს.

მარტომ გზიდან გადაუხვია და რკინიგზის ლიანდაგების ხრემის კიდებზე მტკაეღიან ბილიკს გაჰყვა. შარავითაც შეიძლებოდა შინ დაბრუნება და მგზავრიც იშვიათად, მაგრამ მაინც გამოჩნდებოდა, მაგრამ ლიანდაგები მარგოსათვის მაინც უფრო მახლობელია. რკინიგზამ და მატარებელმა ისხნა მაშინ მამინაცკლის სისხლიანი თვალები-საგან და მიიყვანა პელაგიასთან, მერეც, ფანჯარასთან მოკალათებული, რკინიგზას გასცქეროდა. მისი ერთადერთი გასართობი, სათვალსიერო და დროის საზომი მატარებელი იყო. რომ წამოიზარდა, მის ბედზე აშენდა რკინიგზის ახალი საწყობები, დასჭირდათ დამლაგებელი და მარგო მოსამსახურე გახდა.

ხელფასი დაუნიშნეს, იმ ზამთარს ბამბა-შალის პალტო და ბოტინები უყიდა პელაგიამ. რკინიგზის პირზე იდგა და დგას მებისის ის მშრალი, მკვდარი წითელი ფერის ჯიხურები, რასაც ამ ჩამოსვლის დღიდან ფანჯრიდან უცქეროდა და უცქერის... იმ ჯიხურში დაბუზუნებდა შეხხნის, გაბურძნეული მებისრე პროკოფი, სანამ დაიჭერდნენ... მერეც, პატიმრობის მერეც ისევ იმ ჯიხურში დაბრუნდა და მარგოს მას შემდეგ იქით გახედვის ეშინია. ეშინია თვითონ იმ უქმური მებისრის და პელაგიასაც... პელაგიასაც ეშინოდა...

პროკოფი რომ პატიმრობიდან დაბრუნდა, იმ დამით კარები ზომ ჩაკეტეს და ჩაკეტეს, მაგიდა და სკამებიც ზედ მიალაგეს. არ გამოთვრეს ნატუსადარი, არ მოგვეფარდეს და არ დაგვბოცოსო არც სინათლე აღნთიათ, არც ჩაი დაუღვევათ, ჩაცმულები აწვენენ და კანკალით ელოდნენ ნაციზარს. პროკოფის არც იმ დამეს და არც მერე ამ მხარეს პირი არ უქნია, მარგო თუ გააპარებდა თვალს პელაგიას ნამალავად. რატომ ემართებოდა, ეს რა ღვთის წყრომა იყო, არ იცოდა, — მეტი რომ არაფერი იყო დასანახავი, თუ პროკოფი მაინც ერთადერთი კაცი იყო, რომელმაც მარგო ინდომა... ინდომა არა როგორც შეყვარებული, საცოლე, ან რაღაც გულის ტოლი, ინდომა ისე, როგორც... რა ჰქვია ამას, გასაბახებლად, თუ გასარყენლად, მაგრამ ინდომა... სხვას, არც სხვა მებისრებს და რკინიგზის მუშებს, არც საწყობის მწონავეებს და გამგეს, არც მატარებლის შემდგენელს (ძალიან უყვარს ქალები), სადგურის მორიგეებს და უფროსს ზომ ეს ფიქრადაც არ მოსვლიათ.

პროკოფიმ ინდომა.

პროკოფი მარგოს, პირველად რომ საბარგოს ჩამოჰყვა, იმ დღიდან ახსოვდა. სადგურიდან მატარებელმა სვლას უკლო და შემფოთებულმა ცარიელი ვაგონის კარებში რომ გადმოიხედა, იხრის გასაყართან ყვითელბაიარლიანი

შევწევრება ბურჰუაზიული კაცი დაინახა გაჯემული და მაშინვე თავი შეშალა, მაგრამ გაშტომულმა ყვითელბაირადიანმა მხერმა მაინც გამოაყოლა და მერე ბაირადიც კი დაუქნია. ისედაც გულგახეთქილ გოგოს ეს უნდოდა?! მატარებელი გაჩერდა თუ არა, მაშინვე ვაგონიდან კისრისტებით გადმოვარდა და ბორბლებში შეძვრა. იქიდან უცქერდა შორს გამოთეთქვილი წითელი ფერის ჯიხურთან მვისრეს, სანამ ყვითელ ბაირადს ახვევდა და მერე წელზე ჩამოკიდებულ ჩანთაში ტენიდა.

ეს ამბავი ერთი ათი წლის მერე კიდევ უთხრა პროკოფის, მასთან ჯიხურში პელაგამ რომ გაგზავნა ნაჯახის ტარის დასაგებად.

— მე თქვენ მაშინ მთლად უფროსი მეგონეთ... — მარგოს მორცხვად გაეღიმა.

პროკოფიმ დაფანჩული წარბებიდან გამოხედა, რალაც ნაპერწკალი გაუყრა თაღრმად ჩაკარგულ თვალეებში, და რომ იცის, ისე დაიბრინინა:

— უფროსი, როგორა, ახლა არ გგონივარ?!

— ახლა ვიცი ვინცა ხართ... — ისევ გაეღიმა მარგოს.

ისევ გაუყრა ნაპერწკალი პროკოფის, მაგრამ იქვე თუჯის მრგვალი დუშელი ერთო და მარგომ არც კი იცოდა, კაცისა და კატის თვალეებს, სინათლის ანარეკლის გარდა, რაიმე ათინათს თუ უჩინდა.

პროკოფიმ ნაჯახის ტარი რომ დააგო მერე ბოთლის ნატეხი შემოიბრანა და შუშით ფხეკა და წმენდა დაუწყო. ნელა, ნება-ნება. პაწაწინა ხუჭუჭა ბურბულელებით მოფანთხა ჯიხურის ერთი მტკაველა იატაკი. ბრინინებდა და თან თვალეებს აკვესებდა.

— შენა, არაფერიც არ იცი... მე ვარ უფროსი, თუ ვარ, აბა ვინა! უფროსი იქა თავისთვინა ზის, შენა კიდევ მატარებლებს ვიღებ და ვუშვებ... ვუშვებ და ვიღებ...

— ეგ კი, მაგრამ...

— მაგრამ და მიეთ-მოეთი არ უნდა ამას, უფროსი ვარ და მორჩამოვალდე რომ წვერს არ ვიფხევამ, იმიტომა!

მარგოს ისევ გაეღიმა, ვითომ თანაგრძობით, თუ თავის მართლებით: მე ეს არც მიფიქრიაო.

— თუ იქნებ შენ ის ყვითელაპელატებიანი უფროსი უფრო მოგწონს, ან ის წითელქუდიანები?

— მე? მე? მე რა მომწონს... — მარგომ უნებურად გულზე ხელიც კი დაიდო და თვითონვე გაუყვირდა, რომ მკლავი უთრთოდა.

— ქალი... მე ვიცი, რაცა ბრძანდება, სულ ის ზიზილ-პიპილო, სულ ის ელეთმელეთი ეხატება.

— შე... მე როდის... მე რატომ...

— როდის და რატომ... რატომ და შენც ერთი კარგი კოკოტინა ვინმე ხარ და იმიტომ. ქალი ხარ და იმიტომ.

— არა, ბიძია... მე რა ქალი ვარ...

— არა, მამა ბბრამის ბატყანი ხარ.

სრულიად დაფანტული მარგო წამოღება.

— იცით, მე მეჩქარება, შეშა გვაქვს დასაჩეხი... ძალიან მეჩქარება... თან დამდება, ბიძია...

— ბიძიაო... შენი ბიცოლას ქმარი ვარ თუ საყვარელი?! — თვალეები მოკუტუა პროკოფიმ და დაფანჩული წარბები ამჯობა.

— არა, ბიცოლა... რა ბიცოლაა... არა, მაგრამ უფროსი კაცი...

— განა ქალი და კაცი ერთ დღეს უნდა დაიბადოს, რო ერთმანეთზე თვალე დაიჭირონ?! — იწყინა პროკოფიმ და მოიღუშა.

— არა, მაგრამ ძალიან მეჩქარება... — მარგო ნაჯახის ტარს წაეტანა.

— უფროსი ხარო, საქმეს კი აღარ მაცლის...

— მაშინ... იყოს... ხვალ... სხვა დროს მოგაკითხავთ.

— შეშა მაქვს დასაჩეხიო, ახლა არა კიციკებდით... — პროკოფიმ კარის გასწვრივ დაქვიმა ფეხი. — ი, მობუზუ-

ქ. მარკოსის საბ. საქ. სსრ
სახელმწიფო რუსულენოვანი
ბიბლიოთეკა

ლი პელაგია სიცივით გინდა დააოსო?! მარგოს ხმა აღარ ვაუღია, მაგრამ აღარც დამკლარა და ჭიხურის სარკმლიდან თავისი ოთახის ფანჯარას გახედდა...

ჩამოხეულა და წვიმამ იმატა. ლინდაგს ადევნებულმა მარგომ ახლაც გახედა თავის სახლის ფანჯარას. ყველგან ერთი შექი, იქ კი ბნელიდა. მისის ჭიხურშიც სინათლე კიაფობდა.

პროკოფი არ მოვიდა პელაგიას დასაფლავებაზე. არა, რა თქმა უნდა, არ მოვიდოდა მარგომ იცოდა ეს შეუძლებელი იყო, და მაინც, რაღაცნაირად, რატომღაც უნდოდა მოსულიყო.

ნეტავ რა თავში იხლიდა ამ საძაგელ კაცს... როგორ გააწამა... გააწამა კი არა, აწვალა, ბურჯნა, სრისა და ლომნა, სულ ჩამოაფლითა გულისპირი. ძუძუებზე ნაებლიარი ახლაც აწნია გონია. დმერთო, რა დიუნდობელი ვიღაცაა, მთლად შექმა მოუნდომა. თორემ მარგო კივილს როგორ ატეხავდა, ხმას როგორ ამოიღებდა, რომ როგორმე მოეცილებინა, ან მარტო რომ ებურჯნა და ეკოცნა...

არა, მაინც როგორ მოუვიდა და მოეჩვია ამ მოღუშულ-მოქუფრულ კაცს, რატომ დადგა ფეხი იმ ჭიხურის ახლო-მახლო, რა ჯანდაბა ემართებოდა, რა იზიდავდა ამ ყიამყრალთან. ერთი თვე არ გაკარებია იმ ნაჯახის თაობაზე რომ იყო მას მერე. პელაგიამაც უსაყვედურა: რას წამოჩქეა იმდენ ხანს იმ მიწის სამძიმართანაო. მაგრამ დრო გადიოდა, პროკოფი ლიანდაგების გადაღმა ჭიხურში იჯდა და მარგოს ესმოდა: „შენც ერთი კარგი კოკროტინა ვინმე ხარ“, „არა, მამა აბრამის ბატკანი ხარ“, „განა ქალი და კაცი ერთად უნდა დაიბადოს, რომ ერთმანეთზე თვალი დაიჭირონ?!.. მარგო ყურებზე ორივე ხელისგულს იფარებდა, თვალებს მაგრად ხუჭავდა. მაინც ჭიხურის სინათლეს ხედავდა და პროკოფის ბრინინი ესმოდა. ძილიც ვაუტყდა, ეჩვენებოდა, გაბანჯგელილი კა-

ცი ფანჯარას აღებდა და პირდაპირ საწოლზე გადმოდიოდა. მარტონეული

დმერთო, ნუ უწყენს მხოლოდ მარტონეულს რისა და ამის გახსენების დროა? მაშინ ყველაფერმა, როგორც იყო, ძლივს ჩაიარა და პელაგიაც აღარაა ამქვეყნად. საფლავში მარტოდ მარტოდ, გაციებული-გალიგებული წევს... მერე როგორი მკივანა იყო, სულ მოკუნტული იწვა და ფეხის თითები მუკში ეჭირა.

ბნელი, ცივი, ნამკვდრევი ოთახიც სამარეს ჰგავდა, უიმედო და უსასოო, საფლავით შიმისმომგვრელი და უკაცრიელი. საწოლიც ნოტიო და მიცვალებულის სუნით ამაზრუნეი.

მარგო საწოლის კიდზე ჩამოჯდა. ტანზე მიწებებული სველი შავი კაბის გახდა და დაწოლა, ან გამოცვლა არც მოგონებია. კანკალი და ძიგძიგი აუფარდა ქვეთინთან ერთად. უცრემლოდ ქვეთინებდა დაოსებული. მეტი აღარ შეეძლო და აღარც პელაგია თხოულობდა ამდენ დატირებას, მაგრამ ახლა უხმოდ თავისთვის მოთქვამდა, გლოვისა და დარღისათვის კი არა, არც ხსენასა და შევებას დაეძებდა, მარტოობისათვის. როგორმე რომ მარტო არ ყოფილიყო. ყოფილიყო ის და ქვეთინი, ის და ტირილი, ის და კანკალი, ის და რაღაც, ან ვიღაც... თუნდაც თავი და ვირთხა, ან ქურდი შემოსულიყო, ან ავზაკო... ვერავინ და ვერაფერი შეცვლიდა მისთვის პელაგიას, მაგრამ ამ სამარეში მარტო არ იქნებოდა, სრულიად უმწეო და უპატრონო, ასე ცოცხლად დამარბული და გულზე ხელებდაკრფილი.

თვით ურჩხულიც კი და მავნე, ამაზე საშიში და ამაზრუნეი არ იქნება, რაკი ის თავისთავად მეორე იქნება და ორი — მარტოობა აღარ არის.

ქარმა ახლა ოთახშიც შემოიტანა წვიმის წვეთები და ძლივს მოაგონდა, კუბოს გატანის წინ წესის მიხედვით ფანჯრის მინა გატეხეს. ახლა პროკოფიც რომ მოადგეს ამ გატეხილ მინას და რაფაზე გადმოალაჯოს, სულ არ შეაკრთობს, ისევე რომ დაუწყოს ბურჯვა-

ნა და სრესა, არც ამისთვის გაუწევს წინააღმდეგობას...

თუმცა ამ კაცისკენ, შიშთან ერთად, მუდამ იზიდავდა რაღაც და თავისი თავის და პელაგიასი რცხვენოდა. ახლა უფრო რცხვენია პელაგიასი, რაკი მაშინ ერიდებოდა. ჰგონია, პელაგამ ისიც იცის, რაც გუნებაში უღევს.

როგორ ტორავდა დათვივით და ბლორინობდა: შენი წადილი მაქვსო... დიდი ხანია შენი წადილი მაქვსო... პატარა ხარო, ნაჩრდილავი ყვავილი ხარო...

ღმერთო, ნუთუ პელაგამ იმდენი ამბი და სიუყვარული, სათნოება და სასოება თან წაიღო და მარგოს მხოლოდ ამ გაბურძევენულ მოძილადეზე ფიქრი დაუტოვა იმედად ამ უკუნ სენაქში?

ლიანდაგების გადაღმა ჭიხურის სინათლის მჭრქალი შუქი ეონავს კედელზე, ფანჯრის ტოლი და მსგავსი-

მაშინ სამართალში მაინც არ მიეცათ და ქალიშვილის გაბახების მცდელობისათვის ტუსაღად მაინც არ დაემწყვდით. ან მარგოს რა აყივლებდა, რომ ქვეყანა შეყარა მისმა წივილ-კივილმა, საწყალ, გავეშებულ კაცს ძლივს გამოგლიჯეს ხელიდან სამოსშემოგლეჯილი, მკერდღალურჯებული ქალიშვილი. მარგო რომ არ გაეკრბებულებო და მის ნებაზე მიეშვა, არც ტანსაცმელს შემოაფლეთდა და არც დაღეჟავდა. გადარია კაცი და რა ქნა, აღარც კი იცოდა.

ნასვამიცი იყო... მარგოსთან არ დოლია? გახეთქილი ქვიჯა რომ მიუტრუნინა, იქნებ რაიმე სალტე შემოუჭიროთო... მოთუთიებული თუნუქის სალტე გაუქეთა იმ კაცმა და მერე ერთი ბოთლი კარგი ჰაქის არაყიც გამოამხუტურა. ვიცო, შენ არ დალევ, მაგრამ შენი სადღეგრძელო დამალევინეო... მართალია, მთლად კი არ გამოუცლია, მაგრამ ორისამი ღვინის კიქა კი გადაჰკრა: შენაო იციო, რომ თვალში მიზიხარო.

სინათლე კიდევ მაინცა და მაინც მაშინ გამოირთო, თორემ ილაპარაკებდა ის კაცი, ილაპარაკებდა, მარგოსაც გულს მოესალბუნებოდა და

წამოვიდოდა შინ. ჩაქრა და მარგოც მაშინვე წამოვარდა. მარგოც, ვინ ჩაუქდა კალთამ წამოვარდა და იმ ერთ მტკაველა ჭიხურში აბა ფეხის დასადგმელი ადგილი სადაა, არაყიანი ბოთლიც გაუტეხა, კალთაშიც თვითონვე ჩაუვარდა, თავიდან იმ კაცმა შეილივით მიიკრა გულზე, მაგრამ ქალი რომ გაუფხარკალდა და ქვები ისროლა, მერე მასე არ უნდაო, მარგოს სუსტ ძვლებს სულ ტაცატაჟუცი აუყენა.

წივილ-კივილზე ქვეყანა რომ შეიყარა, სინათლევ მაშინ მოვიდა და გვეშებული პროკოფი და დაფლეთილი მარგო საამყარაოზე დადო.

ციხე ციხედ მიიღო და ცოლიც დაუკარგა.

ახლა ზის მარტოღმარტო ამ თავის სოროში, მკედლის პატრონი შინაბერა ქალი (რა ხანია ამ ოთახის ირგვლივ მცხოვრებლებმა იმდენი იჩივლეს, იდავიდარაბეს, ბინები მიიღეს, მათი სოროები საწყობების დამხმარე სათავსოებად აქციეს). ზის მარგო და იქ, სადაც ნაბატიმრალი პროკოფი ეგულება, გახედვის უფლება არა აქვს.

შორიდან მატარებლის ბუბუნი მოისმა და ფანჯარაში შუქი გაკრთა. მალე ელმავლის წვიტინმა, ბორბლების ღვანდგარმა და სინათლემ წყვილიადი და სინუქმე დააფრთხო, ოთახი ხმაურით და ნათელით აივსო. მაგრამ მატარებელმა ჩაიგრაილა და ჯერ ჩამობნელდა, მერე გუგუნიც მიწყდა. კიდევ უფრო უღეთო სიბნელე და სამარისებური მყუდროება ჩამოწვა.

როცა მგლოვიარემ ფეხები ლოგინზე აიტანა, მოიკუნტა და ცივი ტერფები ხელებში მოიქცია, ისევ შეაჩვია თვალი წყვილიადს და ფანჯრის საპირისპირო კედელზე მზერამიციებულმა მარტოსულმა, კვლავ გაარჩია, ლიანდაგების გადაღმა, განათებული ჭიხურის სარკმლიდან მოღწეული მჭრქალი ნათელი, ოთახის ყრუ კედელზე ფანჯრის ტოლი და მსგავსი.

ჯეზალ ინჯია

პოპარული სიმღერა

ამ ერთ საფლავეში
სიცილს ჰქონდა
ჯაფრი ჩაყრილი,
სიცილს გარდაცვლილს,
ასსახოვანს,
ბეფერს და დაუთვლელს...
ბოლოსდაბოლოს,
მოიპარეს
ჩარლი ჩაბლინი —
ცოცხლადვე ღმერთთან
წილნაყარი,
ღმერთს არ დაუთმეს.
ის მწყურალად იყო
აზრისაგან
დაცლილ სიტყვებთან
და ამ დუმილში
ჩამოიქნა
დიდი არტისტი.
სამოცდაათი
კილოგრამის
კაცი იტვედა
სიცილის მარაგს
მთელი ოთხი
მილიარდისთვის.
ასე იწონის
ტონას შხისგან
სამი პარსეკით
ღაწორებული
სირიუსის
თანამეზავრის ქვა,
მოსამკელია
ცხოვრებაში

ცოტა ფარსაუი
და ამიტომაც
ვმატება
ძალი ამ რისხვას.
მკედარი სიცილი
მოიპარეს
და ამოთხარეს
მარად ცოცხალი
უკვდავება,
ესეც ცინიზმი!
რა უნდა უთხრა
ამ ქვემძროშებს
და ამ მათხოვრებს,
დამთვრალებს მყრალი
აკაციის
ესენციის ხმით.
თქვენს აგაკობას
აფარია
შაფი საფარი,
მისხელა უნდა
იყოთ, რომ მსგავს
ფათურაკს მიგვეთ,
დღეს თვალდათხრილი
ციკლოპივით
ჩარლის საფლავე —
ხვალ შეიძლება
რომ ვულკანის
კრატერად იქცეს.
ახლა, როდესაც
ხალხის ნაწილს
მელანქოლია
მოსძალეობა

და ზიცილში
 ვძიებს სველას,
 რა ცინიკურად
 დაუპირა
 ნელამ გოლიათს,
 თუმიცა ვარდაცვლილს,
 მაგრამ მაინც
 გოლიათს, შებმა.
 გადიწვა რამის
 ჩინაღდნები,
 შიჭუნა ჭკივისს,
 სერიის ხალხი
 ქურდობას სჯის
 თავის არშინით,
 მსოფლიო სევდა
 ცადაუღვა
 მსოფლიო ტკივილს,
 დროთა კავშირი
 დარღვეულა,
 დროთა კავშირი.
 დაფუთფუთებენ
 ბანდიტები
 და საქმოსნები,
 არც ვინ შერცხვება
 დღის ნათელზე
 გამოჭენებით,
 უკახუნებენ
 ვრთურთს ჭიჭებს
 კარის მგოსნები,
 ქურდბაცაცები,
 ყალბი ფულინ
 განომკრეფლები.

ზოგი ქრისტეა,
 ზოგი კიდევ
 კეისარია,
 ზოგი ყალყზეა,
 ზოგი ბანგით
 გაღეშილია,
 შორს კი ღრმად სძინავს
 ნეიტრალურ
 შევიცარიას,
 ნეიტრონული
 ბომბისა რომ
 არ ეშინია,
 მე კი მგონია,
 ვინც გაჰყვება
 ამ ჩვენს ეპოქას —
 სარდალიც, მუშაც,
 გნებავთ თეთრიც,
 ზანტიც, ფერმერიც, —
 იმასთან ერთად
 იარსებებს
 ჩარღვი ჩაპლინი,
 ყველა ალაღვენს
 ხელმეორედ
 თავის ნეკნებში.
 ის ჩვენთან მუდამ
 ისე მოვა,
 როგორც აპრილი
 დადგება ხოლმე
 ზომიერი
 ჰაგის ქვეყნებში.

რედაქცია ჯავახიძე

მეიმა ჯვარი

რომანი ოთხ წიგნად

წიგნი მესამე

თავი XXX

სისწლინდრად გავარვარებული მზე კლდოვანი თხემების უკან ჩაიწურა. ნახარი არეშარე ბინდმა მოიცივა და მალე კიდევ დაღამდა. სროლა თითქმის აღარსაით ისმოდა. მხოლოდ მახვილ სმენას თუ მოსწვდებოდა თითო-ორთ-ლა თოფის ჭახანი და შემდეგ ისევ მკვდრული სინთუმე ისადგურებდა. მიწ-ყნარებულთა უპატრონო გვამებით მოფენილი ტბაშაეის ვაკე და ახლომახ-ლო მთების ფერდობები. მკვდარს სად აღარ ნახავდი — ვენახში თუ ბოსტანში, ჭებთან, წყაროსთან თუ ღელისპირ-ზე, შეუებში თუ სასოფლო გზების გა-საყართან. ყველაფერი იმას მოწმობდა, რომ სამკვდრო-სასიცოცხლოდ შეჯახე-ბულ ადამიანებს, მომხედურთ და დამ-ხედურთ, არავინ დაენდოთ, ერთიმეო-რე უწყალოდ გაეყოლებათ.

ომის ბედი, როგორც მეფის ბანაკში თავის დროზე ივარაუდეს და სათანადო თადარიგიც გასწიეს, აღრევე გადაწყდა, როცა აგარიანთა მრავალრიცხოვანი რა-ზმები ტბაშაეის ვაკეზე შემოვიდნენ და

სამი მხრიდან გარსშემორტყმული ილ-მოჩნდნენ, მაგრამ ოსმალებს ნამდვილი აღსასრული მაშინდა დაუდგათ, როცა სერასკირ ბაშალას მთავარი ძალების ზურგს სვან-აფხაზ-ოდიშართა თვრამეტ-ათასიანმა ლაშქარმა დაარტყა და ხერ-ხემალი გადაუმტვრია, ხოლო სულ ბო-ლოს უკანდახეული მტრის ნაშთებს წესი ზემომხრის სარდალმა ჭიხოსრო წერეთელმა და სწორედ დროზე შემო-სწრებულმა გურიის მთავარმა მამიამ აუგეს.

ომში ამ უკანასკნელთა ჩარევამდე ბა-რე ორჯერ იყო წუთები, როდესაც იმე-რთა სიბოლოთ გამარჯვება ჯერ კიდევ ბეწვზე ეკიდა. თითქოსდა ცეცხლმოდე-ბულ გალიაში გამომწყვდეულმა ოსმა-ლებმა, რომელთაც, თუ კედელს შუბ-ლით არ გაანგრევდნენ და სამშვიდობოს არ გავიდოდნენ, გასაქცევი გზა უკვე აღარსაით ჰქონდათ, იმდენი კიდევ მოა-ხერხეს, მეგზური იშოვეს, ორი მხრიდან ხრესილში შეიჭრნენ და მეფე, თავისი ამალითურთ, სრულიად მოულოდნელად ალყაში მოაქციეს.

სოლომონი იძულებული შეიქნა ხმალი ხელახლა ამოედო ქარქაშიდან, ღმერთი ესხმებინა და უთანასწორო ბრძოლაში მტერს შებმოდა...

საქმე ის იყო, რომ, სანამ სულ ახლოს არ მოვიდნენ და სახეები არ გააჩრჩეს, საერთო ორომტრიალში აგარიანები ვერაფერს იცნო, ყველას ეგონა, ბოლოსდაბოლოს, საწირეში დაბანაკებული როსტომ რაჭის ერისთავი შემოგვიერთდა და მეფეს ასეც ახარეს. ერისთავის ლაშქრის მაგიერ აგარიანთა მოზრდილი რაზმის პირისპირ აღმოჩნამ ყველა იმედი გააცრუა და აურაცხელი მსხვერპლის ფასად მოპოვებული გამარჯვების ხელიდან გაშვებას თითქმის უკვე აღარაფერი იკლდა.

გაციოფებულმა, პირზე დუქმომდგარმა ბაშბიუხუკებმა თვით მეფის თვალწინ აეუწეს ტახტის უერთგულესი კაცი, სოლომონის მისანდო თანამოაბჯრე, წინა შეტაკების დროს თემოში ტყვიით დაკოვნილი სახლთუხუცესი ლომკაც ვაფარაძე, რომელმაც ასკერის შუბით გულგანგმირულ საყვარელიძეს სეფედრომა იარაღი და წაქცეული ან მტრის ხელში გადასული რომ არავის დაენახა და ქართველთა გული არ გასტეხოდათ, ჰერში ააფრიალა. დაკარგული დროშა გურულებმა იხსნეს. ის თვით მეფის ბიძამ, მიმიდის თანამეცხედრე ქობულეთის ბატონმა, მამუკა თავდგირიძემ გამოგლიჯა წაევით შავ ცხენზე გადამჯდარ თავწითელა იანიჩარს. იანიჩარი ცხენიდან შუბის ძგერებით გადმოაგდო, სეფედრომა კი თავად აღმართა და ვაჟაკური შეძახილით, არ შეშინდე, მეფევ, ჩვენ აქა ვართო, სოლომონს მხარში ამოუდგა.

— საუკუნეც რომ გავიდეს და მე ვიცოცხლო, თქვენს ამაგს ვერ დავივიწყებ, ბიძა-ბატონო, — უთხრა ბრძოლის შემდეგ მეფემ მამუკა თავდგირიძეს. — ჩემს მომდევნოთაც ამასვე დავუღვებ ანდერძად, რომ შენი სახელი თაობიდან თაობას ქებითა და დიდებით გადასცენ. დაე, აწ და მარადის ყველამ იცოდეს,

რომ სამშობლო ქვეყნისათვის თავდადება ყველაზე დიდი განძია, რაც ყოველმა იძლება კაცმა თავის სიცოცხლეში მოიპოვოს!

გაღმა-გამოღმა სოფლებში: ძუყუნურსა, ბუეთსა, ციხია-ჯვარისასა და ხრესილში სინათლეები გაუბედავად აკაფდნენ, შემდეგ კი ლურჯი ღამე თითქოს ისობით ბრიალა კოცონმა გაანათა.

ტყე-ღრეში უგზოუცვლოდ გაიხზნულ ხალხს, დიდსა თუ მცირეს, რაკი შეეტყო შემოსეულმა ურიცხვმა აგარიანმა პირი მოგვამა, ღვთის ნებით გამარჯვება ჩვენს მირონცხებულ მეფე სოლომონს ხედაო, სახიზარი მიეტოვებინა, სახლ-კარსა და ეზო-გარემოს მობრუნებოდა და კერიაზე ცეცხლი დაენთო.

ნაშუალამეს, მცხრალი მთვარე რომ ამოვიდა, სოფლებში გაბნეულმა უთვალავმა სინათლეებმა ფეხი აიდგეს და სხვადასხვა მხრიდან წყალწითელას ჩაბნელებულ ჭალებს მიაშურეს. დახოცილი გაცილებით მეტი აღმოჩნდა, ვიდრე ამის წარმოდგენა შეიძლებოდა. სათვალავი აირია. სანახაობით გაოგნებული და თავზარდაცემული ხალხი ხედავდა, რომ მათ მოსვლამდე აქ უკვე ყოფილიყვნენ სხვები და გულისწყრომით ივსებოდა. ბევრი მოკლული, ქრისტიანიცა და ურჯულოც, გაძარცული იყო, ბევრს ტანზეც აღარაფერი ეცვა და გვაშების ეს უსირცხვილო სიშიშველ ახლა გაცილებით უფრო ამაზრზენი ჩანდა, ვიდრე ოდესმე. ვინ მოიმოქმედა ეს? ვინ წაიწყვიდა სული? გლოვითა და ვარამით ნაადრევად მოტეხილი, სანთლებივით ჩამომდნარი, ძაძებში გახვეული დედაკაცები ლოყებს იხოკავდნენ, ადგილიდან ადგილზე გადადიოდნენ, ანთებულ ვინჯილის მალა სწევდნენ, ომის ახალა მსხვერპლი რომ უკეთ დაენახათ, მოთქვამდნენ და გულში მჯიღებს იცემდნენ:

— ვაი, შეილო, ვაი შენი გაკირვების შემსწრეს, დედა... ველარ მიუხვალ შენს დამტირებელს, ველარ გამოჩნდები ტოლ-სწორებში... ვაი შენს დაქვრივებულ ცოლს, დაობლებულ შვილებს!..

იქნებ არც ერთი არა გყავდა და შავს მიწაში უშვილძიროდ ჩადიხარ, დედა...

დიდძალ ჯარს მოეყარა თავი გელათის მონასტრის გალავანში. ჯარი ახლომახლო ფერდობებზეც დაბანაკებულიყო. გაღმა მოწამეთას სერებიც აევსო, კარვები გაეშალა, კოცონები გაეჩაღებინა და დიდი ომის გადახდის შემდეგ განცხრომას მისცემოდა. ჯერ ხეირიანად და სარწმუნოდ არაიენ იცოდა, ვინ გადაარჩა და ვინ სიცოცხლე გასწირა ბრძოლის ველზე. ზოგი სათითაოდ და ზოგიც ჯგუფ-ჯგუფად კოცონიდან კოცონთან ინაცვლებდა. ძმა ძმას ეძებდა, ბიძაშვილი — ბიძაშვილს, ნათელ-მირონი — ნათელ-მირონს, მეზობელი — მეზობელს ბატონი — ყმას, ყმა — ბატონს... ხშირად ისმოდა ხალისიანი გამოპასუხება, აჟ ვარ, ვინ მკითხულობსო და ახლობელი ადამიანები, ერთმანეთს რომ კვლავ საღსა და უვნებელს ზედავდნენ, თითქოს ხელმეორედ იბადებოდნენ და თვალებზე კურცხალმომდგარნი მაღალ ღმერთს მაღლობას სწირავდნენ, რომ შეიბრალა მათი წვრილშვილი, მოხუცებული დედ-მამა ან შინ ახალი მოყვანილი გულისსწორი და სიცოცხლე არგუნა.

სანთლებით გაჩირადდებულ ღვთისმშობლის ტაძარში ომში დაღუპულ წარჩინებულ პირთა გვამები დაესვენებინათ. მათი რიცხვი მცირე როდი იყო. ვარდა აფხაზეთის მთავრის შვილ ხუტუნია შერვაშიძისა და სახლთუხუცეს ლომკაც ჯაფარიძისა ბრძოლის ველზე მამაცთა სიკვდილი ერგო ორ ძმა მიქელაძეს — ბეჟანს და ვახტანგს, მსახურთუხუცეს ზურაბ მიქელაძის ვაჟებს, ორ ძმა საყვარელიძეს, განდქმულ მგალობლებს, სოლომონის სიყრმის თანაზიართ, სამ ძმა იოსელიანს, ქვემოხზრის სარდალ ბერი ლორთქიფანიძის ფიცის კაცებს, მამია გურიელის სიძეს, მეფის ნათესავ გურიის ერისთავ ვამებს და ბევრ სხვა ვინმეს. მთელ ღამეს რეკდა სამგლოვიარო ზარი მონასტრის სამრეკლოზე. წირვა-ლოცვა კი გათენებამდე

არ შეწყვეტილა. ეილაცამ დაიძახა, თვალი რამ დაგიყენათ, ხალხი რა უნდა ვერ ხედავთ, თვით ბატონი მეფე მობრძანდებაო?

უამისოდაც აღვზნებული ლაშქარი თავის გამარჯვებას ღვთის განგებასა და ქვეყნის გვირგვინოსანი ბატონის მადლს რომ მიაწერდა, სასიხარულო ცნობამ კიდევ უფრო აღავზნო და აღაფრთოვანა. ყველას გულთ სწაღდა ენახა და მესხიერებაში სამუდამოდ აღებეჭდა, როგორი იყო ტყვისმსყიდველ ავაზაკთა დაუძინებელი მტერი, ქვრივ-ობლის ქომაგი და გაქირვებული უაცის განმკითხავი მეფე სოლომონი უარყო მტერზე ძლევამოსილი გამარჯვების შემდეგ. ბევრს ის უკვე ვეღამიწაზე ჩამოსულ ნათლის სვეტად ჰყავდა წარმოდგენილი და ცოტა არ იყოს, განცვიფრებული და გულაცრუებულიც კი დარჩა, როდესაც თავად-აზნაურთა, სამღვდელთა და მღაბითა ხალხმრავალ იმალაში ერთი სადად ჩაცმული, თუმცა დიდებული შესახედაობის პირხმელი მხედარი დაინახა. სოლომონი ახლა გველშაპის მძლეველ ხელშუბიან წმიდა გიორგის მიამსგავსეს. შემდეგ, ხანი რომ გამოხდა, ცოტა ვინმე როდი ამტკიცებდა და ფიცით ირწმუნებოდა: საკუთარი თვალით ვიხილე ღვთაებრივი შარავანდედი, თერთი ცხენით აღმა-აღმა მომავალ მეფეს თავზე რომ ადგაო.

სოლომონმა და მასთან ერთად გელათს მობრძანებულმა იმერთა სარდლებმა, რომელთა შორის ომის ქარცეცხლში პირველად გამოვლილი ბატონიშვილი არჩილი და ქართლიდან მომეტა შესაწევნად მოსული იასე ქსნის ერისთავის უფროსი ვაჟიშვილი ელიზბარიც ერივნენ, სანთლები აანთეს, მხურვალედ ილოცეს და სამშობლოსათვის თავშეწირული ძვირფასი მიცვალებულების წინაშე მუხლი მოიყარეს. აფხაზეთის მთავრის შვილი ხუტუნია შერვაშიძე ზედ საკურთხევლის წინ, შემადლებულ ადგილზე ესვენა, დიდრონი, მაგრამ ნატიფი, მტრის უწყალოდ მშუს-

რავი ხელეები გულზე ჰქონდა დაკრეფილი. და აქეთ-იქით მობრიალე სანთლების შუქზე ახალ ჩაძინებულს ჰკავდა.

სოლომონმა პირველად გადაიწერა. დაცემულ გმირს სპეტაკ შუბლზე სათუთად ეამბორა, დაიხოქა, პირველად ერთხელ კიდევ გადაიწერა და ასე კარგა ხანს დაჩა. ტაძარში მყოფთაგან ყველა აქეთ იყურებოდა. გამარჯვების ყვავილი დიდი საზღაურის ფასად იყო მოკრეფილი და ამ საზღაურის სიმძიმეს დღეს ვინ ლა არ ვგრძნობდა.

კართან ჩოჩოლი შეიქნა. იქ მეფის ქეშეები იდგნენ და თანახმად ციხისთავ და ქეშეოტუხუცეს ქაიხოსრო აგიაშვილის ბრძანებისა, შიგნით აღარავის უშვებდნენ.

მეფის ცოლისძმა, დადიანის ძე კაცია მობრძანდა. მას ომში გარჯილი ოდიშარი დიდებულები ახლდნენ, ვინც თავი დიდად გამოიჩინა და იმერეთში ცეცხლითა და მახვილით მოსვლა პირშავ მტერს ძვირად დაუსვა.

სოლომონმა უკვე იცოდა, რომ სერასკირი ბაშადა, ურჯულოთა ლაშქრის სული და გული, ოდიშარების ტყვე იყო. მრავალ დიდსა და მცირე ომში გამარჯვებული ოსმალო სარდალი დადიანის ძე კაციამ მაშინ შეიბურთ, როდესაც ათი თუ თორმეტი თავზეხელაღებული იანიჩრის თანხლებით ის ალყიდან გაიჭრა და უბრალო მესხ მოლაშქრედ გადაცემული ქუთათისისკენ დახვეას აპირებდა.

ქუთათისის ციხისთავი მამედ-ალი კიციანი ფაშა ყველაფერს იღონებდა იმისათვის, რომ შავ დღეში მყოფი სერასკირი აჩიკ-ბაშ მღვერებისაგან დაეთვარა, მაგრამ ეს განზრახვა მანამ ჩაიშალა, ვიდრე მის აღსრულებას შეუდგებოდნენ. ბაშადას დიდი წინააღმდეგობა არ გაუწევია. როცა დარწმუნდა, მღვერები ბევრნი არიან, ძალით ეელარაფერს გავაწყობთო, იარაღი თავისი ნებით დაჰყარა, მხლებლებსაც უბრძანა, ასევე მოიქცეთო და მტერს უსიტყვოდ დანებდა. ათას გველის ხერხელში ნამყოფი სარდალი იმას-ღა იმედოვნებდა, რომ აჩიკ-ბაშები და

მათი თანამდგომნი ვერ იცნობდნენ და მართლაც უბრალო მოლაშქრედ მიიჩნებოდნენ, ტყვედ ჩაეარდნოდ უბრალო მოლაშქრეებს კი გურჯები და აჩიკ-ბაშები არასოდეს არათერს ერჩოდნენ: უკეთუ პატოსან სიტყვას მისცემდი, დღეს ამას იქით თქვენს წინააღმდეგ ხელში იარაღის ამღები აღარა ვარო, შინაც გავიშვებდნენ და, შიმშილით სული რომ არ ამოვხდომოდა, ცოტადენ საგზალსაც გაგატანდნენ. გადაცემული სერასკირი თვით დადიანის ძე კაციამ შეიცნო. სალიპარტიანოს ახალგაზრდა ბატონს, ოტია დადიანის პირშოსა და ერთადერთ მემკვიდრეს. ბაშადა ბეგლარბეგის კარზე ჰყავდა ნახული, როცა ოთხი თუ ხუთი წლის წინათ, ალექსანდრე მეფის ზეობაში, ფაშას ჯორკიდებულითა და საჩუქრად მიართმეული მშვენიერი ასულებისა და კალმით ნახატი ყმაწვილების გუნდით ეახლა. საიდუმლო მოლაპარაკებამ, კაციასა და ბაშადას შორის ორბი-რში რომ გაიმართა, ამჯერად სასურველი შედეგი ვერ გამოიღო. სერასკირის დატყვევების ამბავი სევან-აფხაზ-ოდიშართა შორის თვალის დახამხამებაში გავრცელდა, აქედან სოლომონის ლაშქარშიაც შეაღწია და სახარბიელო გამოასახადის აღების იმედით ტყვის გაპარება, თუ არ გინდოდა შეფე სამუდამოდ მოგემდურებინა, უკვე აღარ მოხერხდებოდა.

სიძე და ცოლისძმა ერთმანეთს თავშეკავებული სიხარულით შეხვდნენ.

— მოგილოცავ. ბატონო მეფე, თვით კეისრის საკადრის ბრწყინვალე გამარჯვებას, — უთხრა კაციამ და ნახევარი ნახევით უკან დაიხიო, იმერთა ბატონს, თითქოს ამოწმებს, მართლა ის არის თუ არაო, შუბლშეკრულმა აპხედ-დაპხედა და მერე თვალი თვალში გაუყარა. — ღმერთსა ვთხოვ, სულ აგრე გამარჯვებული და ცამდე ამადლებული შენახო!

— ამინ!.. გილოცავთ, მეფეო!... — დააწიეს ხმა ოდიშარმა სარდლებმა და უფროს-უმცროსობის წესის დაცვით ხელმწიფეს მიეახლნენ, კაბის კალთაზე

მოწიწებით ეამბორნენ, უკუდგნენ და დადიანის ძის მარჯვნივ და მარცხნივ კვლავ თავ-თავისი ადგილი დაიკავეს.

— ჩვენი გილოცავთ, ძმაო კაცია, ძმანო ოდიშარებო, — მიმართა თანამდგომთ სოლომონმა და იგრძნო, სუნთქვა უძძიდა, პაერი არ ყოფნიდა. — ეს პირველი არ არის, როდესაც თქვენ ყველა, უკლებლივ, ამოდებული ხმლით გვერდში უდგახართ და მხარს უმაგრებთ იმერეთის ტახტს. მადლობას გწირავთ!.. ძალა დაგვადგა და თქვენ არც ახლა დაგიხვევიათ უკან, ლაშქარს წინ გამოუძებნით და თქვენი შეურაცხველი დროშებით იმ მოხვედით, სადაც ყოველ ღვთისმოსავს, ქრისტეს რჯულის ჭეშმარიტ აღმსარებელს, და მამულიშვილს მართებდა მოსვლა. მიიღეთ ჩვენგან გულითადი სამძიმარი, ძმაო კაცია, — მეფემ სახე მიიბრუნა, თვალი ადევლები-საგან ლოყებატკეცილ არჩილ ბატონიშვილს, ქსნის ერისთავის ვაჟ ელიზბარს და იმერ სარდლებს — ქაიხოსრო აგიაშვილს, ბერი წულუკიძეს, ბერი ლორთქიფანიძესი და ქაიხოსრო წერეთელს ჰქიდა, — ჩვენს გვერდით დღეს ვეღარ ეხედავთ და აწ ევრც ველარასოდეს დავინახავთ ბევრ სანაქებო ვაჟაკს, თავადს, აზნაურს თუ გლეხთაგანს, — უკანასკნელი სიტყვის წარმოთქმისას სოლომონს თვალწინ უნაგირზე გადმოკიდებული ძიძიშვილი დათუნა ნაფიჩვადე დაუდგა, მისი საწყალობელი მუდარა ყურთ ჩაესმა და გულის სიღრმიდან უნებლიე კვნესა აღმოხდა. — ღმერთმა და მამაშეციერმა სასუფეველი დაუმკვიდრათ იმ ქვეყანაში, სადაც ყველას მიგველიან. — განაგრძო მან განზარტული ხმით, თვალეზი ზე აღაპურო, პირჯვარი გადაიწერა და დაიხოქა, — ნუ მოშლილიყოს მათი სახელი და ხსენება უკუნითი უკუნისამდე!..

— ამინ.. — უპასუხეს ოდიშარებმა და დადიანის ძე კაციასთან ერთად მათაც პირჯვარის წერით დაიხოქეს. დაიხოქეს სხვებმაც.

ღიაკვნები და მორჩილები ერთიმეო-

რეს ენაცვლებოდნენ და გათენებამდე სძლისპირებს კითხულობდნენ. უწმიდესი კათალიკოსი ბესარიონი კრიკორიანე აღსაელის კარში გამობრძანდა, ერს ჯვარი გადასახა და ცაღ დაღუპულთა სულის მოსახსენებელი ლოცვა ადავლინა. ნაწირვებს საკურთხეველის წინ ჩამწკრივებული საკაცეები ასწიეს და მიცვალებულები მონასტრის რკინის ჭიშკართან ჩამოყენებულ ურშებზე დაასვენეს. გადატანილი შფოთითა და ღამისთევით შუბლგაცხელებული სოლომონი ამალითურთ შუა ტაძარში იდგა და თვალს ადევნებდა, ყველაფერი ისე ხდებოდა, როგორც წესი და რიგი იყო თუ არა. სამგზავროდ მომზადებული კაცია გამოსათხოვებლად შემობრუნდა.

— როგორ, ახლავე მიბრძანდები, თუ? — შეიცხადა მეფემ, — დედოფალს არ მოინახულემ და ურჯულო მტრის ძლევას არ მიულოცავ? ხომ აგვიყო საყვედურებით!

— არა, თქვენი უმაღლესობავ, გთხოვ სიყვარულით მომიკითხო დაც და დისწულიც. მალე ტახტის მემკვიდრის შეძენაც მოგველოცოს! სხვიმის იქნება დრო გამოვნახო და თუ თქვენ ვერ მოიწყვეთ ხელი იქით სასტუმროდ, როგორმე სახლუულით გვეწვიოთ. სანადიროდ მაინც გავინავარდებდით ერთად, გულს გადავაყოლებდით. ჩემი და მოილხენდა. რაც თავზე დედოფლის გვირგვინი დავიდგი, ხელში თოფი აღარა მჭერია და აღარც მწვევარ-მეტეხარი მინახავსო.

— მერე არა რცხვენია, ძმასთან და მამასთან რომ გვიჩივლა? — ზუმრობა სცადა სოლომონმა. — თქვენის სიკეთით და კარგად ყოფნით, ოღონდ სტუმრად გვეწვიეთ და თავის მოქალება ჩვენს კისერზე იყოს. ახლა კი ნუ დამემდურებთ და, ვერსად ვერ გაგიშვებთ. ღმერთი გაგვირისხდება, თუ სამიო სუტრას არ შემოვუსხედით, ზეღამით საესე ყანწს პირი არ წაფუქციეთ.

— ვერა, სოლომონ, ნურც შენ დაგწყუდება გული, ჯარი ამრულია, მკედრები

უკვე წაისვენეს და არ გამოვა ლამაზი, მე რომ ფეხი ავითრიო.

მეფეს წყენა დაეტყო.

— ამ დილას ცუცხვათში გველიან. ნაბრძანები მაქვს, ყველა ტყვეს იქ მოუყარონ თავი და ჩვენი ჭარბი იქ მოგროვდნენ.

— დმერთმა ხელი მოგიმართოთ, — უჩვეულოდ დატკბა კაცია. — თუ ალაფს გაყოფთ და ცოტა რამეს ჩვენც გვიწილადებთ, ერთობ მადლიერნი დავრჩებით.

— როგორ თუ ცოტას! — შესძახა ცოლისძმის დაუჭერებელი თავაზიანობით განცვიფრებულმა სოლომონმა და

იქვე ჭაბოსრო ავიანშვილს მიუბრუნდა. ჭარბის ყველა ქონებისა და იარაღის რველის განმგებელი ის იყო. — განა სისხლი ერთად არ დავღვარეთ? ვულნაგლული არავინ გაუშვათ, თავადო! თითო ცხენი, თოფ-იარაღი და აღკაზმულობა ყველას შეხედება. მანამდე ვი ჩვენ ცუცხვათში ავიდეთ, ბატონო კაცია, ვინაიდან ამ საქმეს უჩვენოდაც კარგად მოუვლიან. შენს თავს ვფიცავ, სამხრობამდეც არ გაგაჩერებ!..

— რა გაეწყობა, რაკი აგრეა... — დლიანის ძემ ფარ-ხმალი დაყარა, მეფის მხლებლებს გულკეთილად გაუცინა და განზე გადავა.

თავი XXXI

ცუცხვათში რომ ავიდნენ, ყველა განაციფრა დატყვევებული ჭარბის სიმრავლემ. იარადაყრილი და თავისი ხვედრით დაბეჩავებული ტყვეები რამდენიმე მოზრდილ ნაწილად გაეყოთ, საკირის ორმოსავით მრგვალ, თითქოს ამ შემთხვევისათვის საგანგებოდ გათხრილ ბუნებრივ ღრუდებში ჩაესხათ და ირგვლივ ყარაული დაეყენებინათ.

— სულ რამდენი კაცია, ბერი? — მეფე წულუკიძეს მიუბრუნდა და ცხენს სადავე მიუშვა, რადგან ამ ალაგას ციკაბო აღმართი იწყებოდა და გვერდიგვერდ მხოლოდ ორ მხედარს შეეძლო გავლა.

— ჩვენ თერთმეტი ათას შეიდას ოცდაექვსი კაცი დავითვალებ. ბატონო.

— შენ წარმოიდგინე, მე მეტი მგონია.

— ახლა შეიძლება მეტიც იყოს. ბევრი ტყვეებსა და კლდე-ღრეშია გაბნეული და იმალება. გლეხები სათითაოდ იჭერენ და მოყავთ. იხვეწებიან, ოღონდ სული შეგვარჩინეთ, აქ ნუ ჩაგვკლავთ და თქვენი ყურმოჭრილი ყმები გავხდებითო. ზოგი რჯულზედაც უარს ამბობს. გაიძახის, ჩვენც თქვენსავით ქრისტიანე-

ბი ვართ, მამა-პაპა ქრისტიანი გყავდა, ისლამი ძალად მიგვადებინესო.

— აქეთ რომ მოდიოდნენ, მაშინ სხვა კუაზე იყვნენ? ეპ, ან მაგათ რა ქნან უბედურებმა. საითაც გავიქეცი, იქით წავიქეციო, ასეა ჩვენი საქმე. ესენი ვინ მოდიან თავდაღმართში?

ბერი წულუკიძემ მათრახიანი ხელი მოიჩრდილა და ზემოთ გაიხედა. შორიდანვე იცნო მხედრები, რომლებიც მძიმედ ეშვებოდნენ თავდაღმართში და მეფიონს კუს ნაბიჯით უახლოვდებოდნენ.

— ერისთავი როსტომია, ბატონო, — ხმა დაიდებალა და თითქმის ჩურჩულით მოახსენა მეფეს ცხენოსანი ჭარბის სარდალმა. — ალბათ მოსალოცად გეახლა.

სოლომონს აღმური მოედო სახეზე, შუბლზე სიმხურავად იგრძნო, თვალები დახარა.

— მარტოა თუ ვაყებიც ახლავს?

— ჩემი შეტყობით, ვაყებიც უნდა იხლდნენ. ჭარიც აქ სადმე ახლოს ეყოლება დაბანაკებული. რას გვიბრძანებ, ინებებ მიღებას?

— შენ რას მიჩნევ, ბერი?

— ომში გამარჯვებული მეფეები გამარჯვების აღსანიშნავად დილეგის კარს

იღებენ, მსჯავრდადებულებს იწყალეზენ და გარეთ უშვებენ, შენ მით უფრო გამართებს, ერისთავს არაფერი შეამჩნევინო და ისე მიიღო, თითქოს მეტისმეტად კმაყოფილი ხარ მისი კაცობით.

— ცოლისძმა კაციაც ამას მირჩევს და მთხოვს, გული კი შემომჩივის, რომ მაგ ვაჟს ტონის ასალაგმავად და ჭკუის სასწავლებლად უკეთესი დრო აღარ დამიღგება. დღეს ქვეყანამ იცის, რომ უპირულში ფიცი გასტეხა, მიღალატა, განზე გამოდგა, როცა დანა და ყელი ერთად მჭონდა, გამხეცებულ მტერს შემატოვია. რას უცდიდა იქ, საწირის გორაზე? ჩემს დამარცხებას? ასე ვიყავით მოლაპარაკებული? ეს პირობა დავდევით? დმერთი რომ გამწყრალიყო და მართლა მაგის საშველად წამსვლოდა საქმე, დავიჭერო, ჩემს ხვედრს გაიზიარებდა?

— აგერ ისიც, მეფეთო... დმერთმა დავიფაროს და, თუ... — ბერიმ აღარ დამითავა. — ერთი ნიშანი და მე მზად ვარ!

შვილებითა და რაჰველ თავად-აზნაურთა ხალხმრავალი ამალით გარსემოხრტყმულ როსტომს მოხერხებული ადგილი შეერჩია მეფესთან შესახვედრად. პანტა მსხლის ძირას, ლურჯად მოკამკამე კოდის წყაროსთან ჩამოქვეითებულიყო, სადაც ციებო აღმართზე ამოშავალი ვიწრო ბილიცი საურმე გზას ერწყმოდა, და გაოფლილ მუხლს ჭრელი დაბრახით იმშრალეზდა.

— რას ნიშნავს, რომ ჯერ ისევ ყმაწვილი ბრძანდები და ჯანი მოგდევს, თქვენო უმაღლესობავ, — თავისებურად შეეთამამა მოახლოებულ მეფეს ერისთავი. — ცხენიც მუხლშავარი გყავს, ამოღმართში ფრენით მოდიხარ!

სოლომონი მდუმარედ შეხვდა როსტომის ამ ბატონკაცურ ქათინაურს, ცხენს სადავე მოზიდა და გზაზე ნაბიჯით ამოიყვანა. როსტომი არ შეეპუა, მეფის დაღრეჯილობა არაფრად ჩაავდო, მას პირველი მიუახლოვდა, ტყავის სარკმელი, რომელსაც მხოლოდ ომში იხურავდა, მოიხიდა, თავი მდებლად დაუკრა და

ოდნავ ხრინწიანი მკეკაჩე ხმით მიმართა:

ეროვნული

— დღევრძელი და ნიშნავს... გამარჯვებული გყოს, ბატონო მეფევი! მე და ჩემი შვილები, ეს ბრწყინვალე კრებული, — როსტომმა ბებერი ჭორის წხერა თავის ამოლას მოავლო — მუხლს ვიდრეკთ შენი დიდებულების წინაშე და დმერთს, ბრავალზლის წმინდა გიორგის, მადლობას ვწირავთ, რომ სამართლიანმა საქმემ გეიმარჯვა, ურჯულთ მტერი გასრესილია და შენი ძლევათსილი დროშა თავზე დაგვანთისა...

მეფე კრიტიკურული უსმენდა ერისთავს, პირი მაგრად მოეკუმა, ისე რომ ტუჩები აღარც კი უჩანდა და სმენად ვადაქცეული სადღაც როსტომის უკან იყურებოდა. ის გრძობდა, რომ ყველას მზერა და ყურადღება აქვთ იყო მოზყრობილი. ვეგლას უნდოდა, დაენახა დე შეეტყო, როგორ შეხვედებოდა ერისთავს მეფე, შეუნდობდა თუ ვიფრისხლებოდა. ხსლა სოლომონის ერთ, ერთადერთ სიტყვაზე, წარბის ერთ აწევავზე ეკიდა ტახტისა და რაჰის ერისთავთა ძლიერი სახლის მომავალი ურთიერთობა, ურთიერთდამოკიდებულება. ორივე მხარე მზად იყო დარტყმის მისაყენებლად და მოსაგერიებლად, მაგრამ ორივე მხარეს, მეფესაც და ერისთავსაც, კარგად ესმოდა, რომ მათ შორის შუღლის ჩამოგდება და გაღვივება ორივესათვის უადრესად საზიანო ელფერს მიიღებდა და აღრე თუ გვიან ერთსად და მეორესაც ბოლოს მოუღებდა, დადარჯებული მესამე ფტორის კერძად გაბდიდა.

სოლომონს წარბი გაეხსნა და მთელ მის სახეს ექვსა და ყოყმანში გამოტანჯული დიმილი მოეფინა. ეს უკვე მატყვებისა და შერიგების ნიშანი იყო. ერისთავიშვილები და რაჰველი დიდებულები რიგ-რიგობით მივიდნენ მეფესთან, ომში გამარჯვება მიულოცეს, თავიანი სცეს, ტილოს შალითაში განვეულ სეფე-დროშას ტარზე ემთხვივნენ და შემდეგ ბატონიშვილ არჩილს, საზღვე-

ლოთ და დადიანის ძე კაცის მიეზღ-
ნენ.

ვიდაცამ „მუშლი მუხასა“ წამოიწყო. ერისთვიშვილებმა და მათმა მსლებლებმა სიმღერა მსწრათლ აიტაცეს. თვით როსტომმა თავისი განთქმული ხანი გოლრით დაახვეა და მოოქრულ ვერცხლის უზანგში ჭვინტი წასდგა, ხანდაზმულობისაგან დამძიმებული ვეება ტანი ასწია, დარახტულ საომარ ცხენს უნაეირზე მოექცა.

სიმღერა თანდათან ძლიერდებოდა და ხელისგულზე გადაშლილ ქვეყანას კიდით კიდემდე ავსებდა. სოლომონს თვალეები მოენისლა და უპეებზე ცრემლის ტბორი მოაწვა. არასოდეს არ უფიქრია, თუ მამაპაპური „მუშლი მუხასა“ მისი ჯიშისა და მოდგმის მარადისობის საგალობელი იყო, თუ სიმღერის ყოველ სიტყვაში ჩაქსოვილი მხნეობა გულს ასალკლდევებდა და ათვზის ძლიერი მტრის წამოსაჩოქებლად აქეზებდა.

ცუტხვათის ციხის ჭონგურზე ვვამლის ბოლქვეები აეარდა და ზარბაზნებმა დაიქუხეს. ყურს მრავალი ათასი ადამიანის, ქალის, კაცისა და ბაღლის თავაწყვეტილი ვაშა და ღრიანცელი მოსწედა. სოლომონმა ცხენი ააჩქარა, ოდნავ დაწინაურდა. ქარს მისი ძოწისფერი მოსასხამი გაეშალა და ჰაერში დროშასავით აფრიალებდა.

მცირედი ტაბლის მიღების შემდეგ, აგიაშვილის ასწლოვანი ვაკლების ქვეშ მწვანეზე რომ გაეშალათ, სოლომონმა მასპინძელი მოისმო, დიამბეგთა სასამართლოს შეერა უბრძანა და მასვე ჰკითხა, ჩვენ რომ აქ ვნადიმობთ და ცა ქუდად აღარ მიგეაინია, დედამიწა ქალამნად, ტყვეებს თუ აჰამეთ რამეო.

— როგორ არა, თქვენო უმაღლესობავ, მაგათ სუფრა ადრევე გაუშალეს და ჩააცესლეს. დიამბეგებიც დილას აქეთ უკვე აქ არიან და შენს მოწყალე ბრძანებას ელიან.

— საჩაყ-ბეგი რუსტამი თუ ჩამოიყვანეს მუხურიდან?

— ყველა აქ გახლავს, მეფევ, სერას-

კირი ბაშადაც, გოლა-ფაშაც, საჩაყ-ბეგი რუსტამიც და სხვებიც...

— სხვებიც? ვინ სხვები, ბაბუაჩემი ლევან აბაშიძეც ხომ არ შეუპყრიათ?

ქაიხოსრო შეკრთა, პასუხი პირზე შეაღივდა. ის უკვე ხედავდა და თვალნათელი რწმუნდებოდა, რომ არგვეთის ნაბატონარ ლევან აბაშიძის დალუპვის თაობაზე სოლომონმა ჯერ კიდევ არაფერი იცოდა და ღვიძლი პაპის უბედურება სწორედ მისი, ქაიხოსრო აგიაშვილის, პირით უნდა შეეტყო.

— რას ვაჩუმდი? — ეუშტად ჰკითხა მეფემ. — ხომ არ გგონია, ლევანს ჩემობით მიგეკრძავ და სასჯელს ავაცილებ?

— ღმერთმა გიხსნა, მეფევ, მაგ განსაცდელისაგან, ბაბუის დასჯა თავად ავაცილა...

— როგორ თუ ავაცილა? — სოლომონი უკვე მიხვდა, რასაც ეუბნებოდნენ, მაგრამ ეს სიტყვები მაინც წამოსცდა.

— შეუხდოს მამაზეციერმა, რაც წუხილი და ვნება მოგვაყენა, — აგიაშვილმა ქუდი მოიხადა. — იმ ქვეყანაში გაანათლოს იმისი სული!

— მაშ... — სოლომონი სივრცეში ერთ წერტილს მიაშტერდა და მსხვილი ტუჩები ძლივს შესამჩნევად აუთრთოლდა. — ბაბუა ლევანი აღარ არის? — მან პირჯვარი გადაიწერა და ერთხანს დეჰმდა. — უბრძანეთ ჩემი სახელით, — თქვა შემდეგ, — კაცში გადაასვენონ და ბინა საგვარეულო სამარხში მიუჩინონ. ბატონიშვილებს, იესეს და არჩილს, თუკი მოიწადინებენ, ნებას ვრთავ, მიცვალბულს კაცხამდე გააყენენ და ბაბუას შესაფერი პატივი სცენ. დედაჩვენსაც შეატყობინეთ... თუმცა არა, ნება არა გვაქვს!

— ყველაფერი ისე შესრულდება, როგორც შენ გვიბრძანე, მეფევ! ახლა? სად ინებებ სამსჯავროს გამართვას?

— აქ, უკეთეს ადგილზე სადღა უნდა წვიდეთ!

— მაშინ, ნება მიბოძე... — აგიაშვილმა მხარიდლოვ გადაკიდებული ხმალი და სარტყელში გაჩრილი დამბაჩები შეის-

წორა და ხავსიან ლოდზე შედგა. — ხალხო!..

— ჩუ, ჩუმად, კაცო, ბატონი ქაიხოსროს ლაპარაკობს, — ახლო მდგომებმა ვინც მისი ხმა სხვებზე ადრე გაიგონა, ერთმანეთი გააჩუმეს.

— ხალხო, ქრისტიანებო. — ვაიმეორა აგიაშვილმა და ჩაახველა. — დღეს აქ, ამ კაცლის ქვეშ, სადაც ბევრ კაც ღზინს შევსწრებთ, თათრის ურჯულო სარდლებს გავსამართლებთ. ასეთია ღვთისა და ჩვენი კურთხეული მეფის ნება!

— შენ პირს შეჭარი, ქაიხოსრო, აგრე უნდა, ამა არა?

— თქვენ ყველამ უწყით, ვინ ბრძანდება არზრუმის სერასკირი, ხონთქრის მარჯვენა ხელი ბაშალა, გვარად ვაჩნაძე, ხერთვისის ბატონი, ვათათრებული ქართველი თავადიშვილი, ურუმის ჭარის მთავარსარდალი...

— ვაი მაგის დედას!

— იმერეთში ის, მართალია, პირველად არის მავრამ სადაც აქამდე ყოფილა, მართლმორწმუნე ქრისტიანების სისხლის ტბა იქ დაუყენებია. პირიდან სისხლის ნთხევა, ძარცვა და ტყვევნა არც ჩვენ დაგვაკლო. ბევრი დედა აატირა და ბევრ ცოლს ქვრივის ძაძები ჩააცვა. უკეთ მოგესხენებათ და ყველამ იცით, ვინ არის გოლა-ფაშა...

— ვიცით!.. ვიცით!.. ვიცნობთ, ვინც არის!.. — ერთხმად აღრიალდა მოუთმენლობისაგან ნერწყვევამშრალი ხალხი.

აგიაშვილმა შეიკადა, გაფიცებული ერის დაწყნარებას მოთმინებით დაელოდა და, რაკი ხელს არავინ უშლიდა, დინჯად განაგრძო:

— ჩვენი ტყვეა ოლთისის სანჯაყ-ბეგი რუსტამი, ესეც ტომით ქართველი თავადიშვილი, გადაგვარებული, იუდა ისკარიოტელი, კაკასხიდი და კორიში რომ ააოხრა და ქრისტეს ჭვარი შეურაცხყო, საბა მღვდლის მკვლელი, მამულის მოღალატე, მტარვალის!..

— სიკვდილი მტარვალს!... იუდა ისკარიოტელს!.. სიკვდილი სანჯაყ-ბეგ რუსტამს!..

— ბოქალთუხუცესი და ცხენოსანი ჭარის სარდალი ბერი ურჯულაძე ტყვეებს ახლა ციხიდან გამოიყვანს და აქ მოგვეგვრის. იწამეთ ღმერთი... სულმა არავის წასძლიოს და... ვინც ჩვენს ბრძანებას გადავა და მანც თავისას იზამს, იცოდეთ, როგორც დამნაშავე, სამართალში მიეცემა...

ეს უკანასკნელი შეგონება მთლად უძალო გამოდგა. ვაიმეონა თუ არა, ბერი წულუკიძე ტყვეებს, ქვეყნის აწიოკების პირველ და უმთავრეს მოთავეთ, ციხიდან გამოიყვანს და აქ მოგვეგვრისო, ზღვა ხალხმა პირი უმალ იბრუნა და ფრიალო კლდის წვერზე გადმომდგარ ციხისაგან ტორტმანით დაიძრა. გზები, მისასვლელი და მოსასვლელი ჩაიკეტა, საძრაობა აღარსაით იყო. უკვე აღარ მოიპოვებოდა ძალა, რომელიც შურის საძიებლად, ბოღმის ამოსაყრელად აზვირთებულ ხალხს დააშოშმინებდა, უკან დააბრუნებდა და წესსა და რიგს აღადგენდა. ერთ არსებად ქცეულ ათასობით ადამიანს უკვე გაეწყვიტა ყველა აღვირი და მოსართავი. აღარავის და აღარაფერს ემორჩილებოდა. ხალხის ნების წინააღმდეგ წასვლა ახლა უეჭველ სიკვდილს უდრიდა. ვინ უნდა ყოფილიყავი, რომ არ გადაექმელ და არ წაელეკე როგორც მთის წვერიდან დაშვებულ ზეავს, მას ვერა ძალით ვეღარ შეაჩერებდი.

ქაიხოსრო აგიაშვილს სახეზე მიწისფერი დასდებოდა. ყველაფერი ისე უეცრად და მოულოდნელად მოხდა, რომ რისამე ზეირიანად მოფიქრება ვეღარც კი მოასწრო და მეფეს მუდართ შეხედა. მისდა გასაოცრად, სოლომონმა მხრები აიწეა, ტუჩის კუთხე წამიერმა ღმირმა შეუტეხა.

— ცხენებს მოვაყვანინებ, გავეცალოთ აქაურობას!.. — ძლივს დასძრა ხმა ელდისაგან კრიჭაშეკრულმა აგიაშვილმა.

— რატომ? — თითქოს თავშესაქცევ სანახაობას გაუტაცნია და საყვარელ ფალავნებს თვალს ვეღარ აშორებდა, უპასუხა მეფემ. — აქაურობას რად უნ-

და გავეცალოთ, ვინა აქ ურიგოდ ვართ? ხალხს, დღეის დღეს კიდევ ერთხელ ვერწმუნდები, დიდი რამ შესძლება, ჩემო ქაიხოსრო. აი, ვუყურებ და, რაღა დაგიმალო, გული იმედითა და სიხარულით მევისება. არც ისეა საქმე, ხანდახან რომ გვგონია. სუნთქავს ჭერ ჩვენი საბატონო ქვეყანა. სუნთქავს და მეტი არა? გულიც ძალუ-მად უძვერს. ეს ხომ ამ ომშიც დაამტკიცა. ძრწოდეს ის, ვინც ერს გადაიცილებს და ამიხედრებს! ხედავ, რა ამბავია? აქა-ურობას გავეცალოთ კი არა, სწორს ვიქმთ, თუ ჩვენიც ამ ხალხს შევუერთ-დებით და მის ნებასა და სურვილს დავ-ყვებით.

ძონისფერი მოსასხამის კალთა სო-ლომონმა ამ სიტყვებით მხარზე გადაიგ-დო და უკან ერთხელაც აღარ მოუხე-დავს, ეზოდან ისე გადავიდა. დიდებუ-ლები, მათ შორის აქაურების ბატონი და განმგებელი ქაიხოსრო აგიაშვილიც, სახტად დარჩნენ. რაკი თვით გვირგვი-ნოსანმა ბატონმა ქვეითად ინება წაბრ-ძანება, ვედარავინ ვაბედა ცხენზე შემ-ჯდარიყო და უკან ისე ვაპოლოდა. ცი-ხეს რომ აღწვიეს, გალავანი ჯართა და ახლო თუ შორეული სოფლებიდან მო-ზღვავებული ხალხით იყო გაჰქდილი. ნემსი რაა, იმასაც კი ვედარსად ჩააგ-დებდი. გალავნის უკანა კედელთან, რომელიც ომის დაწყების პირველსავე დღეს ზემომხრის სარდალ ქაიხოსროს წერეთლის კაცებმა ააფეთქეს და უზარ-მაზარ ნაპრაღში ახლა ტყიანი მთის თხემი და ლურჯი ცის ნაქერი მოჩანდა, ჩოხებამოკალთავებულ წვერწამოზრ-დილ ბიჭებს ათიოდე ტყვე აგარიანი გამოეყვანათ და საერთო ხორხოცსა და სიცილ-ხარხარში თოკებს ხსნიდნენ.

— ხალხო, გზა მიეცით, ბატონი მეფე მობრძანდება!.. — მოისმა ციხის კარიბ-ქესთან. ამ სივიწროვეში ვისთვისმე გზის მიცემა აღარცთუ ადვილი საქმე იყო. შუბოსანმა ქვეითებმა მაინც შეუძ-ლებელი შესძლეს, ცნობისმოყვარე ბრბოს ყიყინითა და შემახილებით უკან

დაახვეინეს და მეფესა და მის ამალას, რომელიც რამდენიმე ასეულთა ცხენსა და გან შესდგებოდა, ციხისაკენ უხსნეს.

კარიბჭეში მეფეს ბერი წულუკიძე მოეგება. ციხისთავისა და ქვეითთუ-ცისისა არ იყოს, ბოქაულთუხუცესი და ცხენოსანი ჯარის სარდალიც შემფოთე-ბული ჩანდა, სუფთად გაპარსულ ხორკლიან სახეზე ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა.

— რას გვიბრძანებ ახალს, რით გავგა-ხარებ, ბატონო ბერი? — სუნთქვაობ-შირებულმა და თავადაც შუბლდანიამუ-ლმა სოლომონმა აღმართში ამოატანა და წულუკიძეს ხალისიანი და ამავე დროს ლმობიერი კილოთი აგრძნობინა, მად-ლობა დმერთს, ჩინებულ გუნებაზე ვარ და არეულობის გამო, ირგვლივ რომ სუ-ფევს, მაინცდამაინც არავის ვურისხდე-ბით.

— იარაღი ვერ ვისმარე, თქვენო უმა-ღლესობაზე, ჩემიანს ხომ ვერ დავზოცავ, უიარაღოდ კი... — წულუკიძემ თავი მოისაწყლა, ის კი არ გაუმხელია, რომ გულით თავადაც ხალხის მხარეზე იყო, გადარჯულებული თანამემამულეები დიამხვეთა სასამართლოსათვის არ ეთ-მობოდა და მეტისმეტი მოწადინებით არც ცდილა, მსჯავრდასადებად განწი-რულნი დანიშნულ ადგილზე მიეყვანა.

მეფე წუთით გაიჩინდა, ყური მიუგ-დო გაურკვეველ ხმებს, ერთსულოვან სიცილ-ხარხარში რომ იყარებოდა და ოდნავ უფრო მკაცრად იკითხა:

— რას მხიარულობენ, თუ კაცი ხარ, რა ნახეს აქ სასაცილო?

სარდალს დიმილი მოერიდა და იქით გაიხედა, სადაც ხალხის მჭიდრო რკალში მომწყვედელი აგარიანი სარდლები ეს იყო ღვთის ანაბარა დასტოვა.

— სასაცილო ქვე რაგა არ არის, მე-ფევე ბატონო, სერასკირი ბაშიდა და გო-ლა-ფაშა...

ბერის სიცილი წასკდა, სიტყვა ვედარ გააგრძელა.

— ჰო, რა იყო! — აღარ აცალა მეფემ.

— წრეში შეაგდეს და... გინდათ თუ რა, ერთმანეთს უნდა დაეკიდოთო.

სოლომონმა ბაგე ვახსნა, წარმოიდგინა მამალი ინდუქციით გაფსორილი გოლა-ფაშა, გელათის აკადემიის დიდ დარბაზში ნახევარი მსოფლიოს მპყრობელი ბედნიერი სულთნის ერთგულების ფიცს რომ ადებინებდა, მოაგონდა თავისი მხურვალე აღთქმაც და გულიანად გაეცინა. ამაღა და ჭარი ხარხარებდა, მხოლოდ სახელმწიფო ბეჭდის მცველი დარბაისელი გიორგი წულუკიძე არ იწონებდა ნებზე მიშვებული ხალხის ამ ლაღობას, იგი შეუფერებლად მიიჩნდა და წუხდა, რომ რისამე შეცვლა არ შეეძლო.

— ჯერ უარზე იყენენ, რასაკვირველია, — განაგრძობდა ბერი. — ბოლოს შეატყვევს, საშველი არ არის, აღარ მოგვეშვებინათ და, იცოცხლე, მშვიერი მგლებივით დაეტყვენ... თურმე ჭირის დღესავით არ ძაგთ ერთმანეთი? ან აქამდე რამ მოათმენინათ!

— რომელმა აჯობა მაინც, რომელი მოერია?

— ვერ იტყვი, მეფე, ორივე ძალიან შეძლებული ყოფილა. ცოტა მუცლები უშლით, ხელებიც დამოკლებილით, ერთმანეთზე მიბრუნით ვერ მიდიან... რომ არ ჩაგრეულიყავით და არ ვაგვეშველებინა, ცოდვას დავიდებდით, ან ერთი გამოლადრავდა ყელს და ან მეორე!

— ახლა რას აპირებთ?

— მე რაღას უნდა ვაპირებდე, ბატონო, შე ვინ რაღას მეკითხება! ბიჭებმა ხელახლა გააკოჭეს სუყველა და ღორის ხორცი შეაჭამეს...

— მიირთვეს კი?

— გოლა-ფაშამ გააკანა თავი, არ ვიზამო, ბაშალა უფრო დამყოლი გამოდგა, ალბათ, სხვა დროს უცემნია, მაგრამ ორივე გააკავეს და პირი ჭონით ამოულესეს.

— აბა, ერთი წინ გაგვიძეხი და ახლოს მიგვიყვანე, ჩვენც არ გვაწყენს, თვალს წყალი დავალღვივოთ!

ბერი შეყოყმანდა, ორწყალშუა მოექ-

ცა. მან კარგად იცოდა, ქვეყნულ უფუღავი ბოროტების დამოკლებილ მტარვალთ ხალხი რასაც უმადებდა და შიშობდა, უკლებლივ ყველას გულში გამოტანილი განაჩენის აღსრულებას, რაიმე მიზეზის გამო, ვაითუ მეფემ ხელი შეუშალოს და ამ წინააღმდეგობამ ვერიც ყალყზე დააყენოსო.

— იქნება გვეცლია, ბატონო, — მუდარით მიმართა მან სოლომონს. — ორი-სამი წუთი კიდევ და ყველაფერი გათავდებამ!

— დახოცვას უპირებენ?

— ფაშებს კლდეზე ჰყრიან, სანჯაყბეგ რუსტამსაც, ალბათ, იმათ ვხაკვალს გაუყენებენ!

მეფე და ბოქალთუხუცესი სწორედ ამ ლაბარაჟში იყვნენ, როდესაც ნამონგრეული კედლის მხრიდან ჯერ ყვირილი, შემდეგ კი ვაგრძელბული ცხოველური ღრიალი გაისმა. ხალხი ხმაგაკმენდილი იყო, თითქოს თავისივე გადაწყვეტილების ულმოზლობას შეეძრწუნებინა, მხოლოდ ეს ცხოველური, ძარღვებში სისხლის გამყინავი ღრიალი ისმოდა. ღრიალი თანდათან ილეოდა და ბოლოს ერთბაშად შეწყდა.

ბერი წულუკიძე გვერდზე გადადგა, შუბოსან ქეშვიკებს ხელის აწევით ანიშნა, გზა დასცალეთო.

სოლომონს გულმა არ მოუთმინა, ცამდე აღმართულ შუბების ტყეში სწრაფი ნაბიჯით გაიარა, ჩაქვეულ კედელთან სულ ახლოს მივიდა და ძირს, უფსკრულში ჩაიხედა. პირველად ვერაფერი გაარჩია. მზე გადახრილი იყო და უფსკრულში ბინდს დაებულებინა.

— აგერ, აქ.

მეფემ თავი მოაბრუნა. ეს ისევ ბერი წულუკიძე იყო. ნაპარალის პირას იდგა და სადღაც ქვემოთ ხელით აჩვენებდა.

სოლომონმა ახლა კი დაინახა ვეება ლოდებს შუა ჩამქლეული ორი წითელი ლაქა, მერე მოშორებით მესამე და მეოთხესაც მოჰკრა თვალი.

— ღმერთო დიდებულო, შეგვიანდე!

— თქვა მან და პირჯვარი გადაისახა. —

გვაუმარე ეს, რაც გამოვიარეთ. პასუხი იმას მოკითხვებ და აგებინე, ვინც იმით თა-

ვზე მოგვახვია და მაშვრალი ხელი კაცის სისხლში ვაგვასვრევენია!..

თაზო XXXII

აჩიკ-ბაშთა ურჩ ქვეყანაში ბაშადას უზარმაზარი არმიის დამარცხების ამბავი სამცხეში ჭორად მოიტანეს. მოთქმამოთქმა ჯერ ციხისგარე ქალაქის უბნებს მოედო და შემდეგ რაბათშიაც შეღწეა. ყველაზე ადრე ჰარამხანა აწრიალდა. ბეგლარბეგის მრავალრიცხოვან ცოლებს თითქოსდა ციდან ჩამოვარდნილი ახალი ამბავი საჭურისებებისაგან შეეცყოთ, ქვეშაგები გათენებამდე მიეტოვებინათ და საცვლებისამარა საცეკვაო დარბაზში მოგროვილიყვნენ. ხეირიანად და სარწმუნოდ არავინ არაფერი იცოდა. ფაშა ჰაჯი-ამბედი ქალაქში არ ბრძანდებოდა, მოუხელოებელი მეკობრეების სადგენად, ქვეყანას მოსვენებას რომ არ აღუდგენენ და დღისით შხისით მართლ-მორწმუნე მუსულმანებს, ქალსა თუ კაცს, პირუტყვის ჯოგებსა და ქონებას იტაცებდნენ, ლივანას იყო წასული და მის დაბრუნებას ყოველ წუთს ელოდნენ.

მას აქეთ, რაც იმერთა მეფე სოლომონის მსტოვარი თვით რაბათში აღმოაჩინეს, გამოაშვარავეს და გამძვინვარებული ბეგლარბეგის ბრძანებით წვერწამასულ მარგილზე წამოაგეს, სასახლეში შიში და ძრწოლა სუფევდა. ის მსტოვარი ერთი უბატრონო საჭურისი ბიჭი იყო. სახელად ნატრიაა ეძახდნენ. მანამდეც და შემდეგაც ბედნიერ ფაშას ემსახურებოდა ხელზე, გონიერი და მორჩილი ფარეშის სახელი ჰქონდა დავარდნილი. ვინ იფიქრებდა, თუ ფარულად გულზე ჯვარს ატარებდა და აჩიკ-ბაშთა ვიჟურ მეფე სოლომონის რაბათში სხვადასხვა გზით მოპოვებულ ძვირად ღირებულ ცნობებს აწვდიდა! საჭურისის საოფლე შეეყარა და როდესაც ქსენონში ტანთ გახადეს და გააშიშვლეს, პირკატა

იცათ: ბიჭს წვრილი ძეწვეთ გულზე პაწაწინა თქროს ჯვარი ეკიდა. მაშინვე გაჩხრიკეს სადგომი, სადაც საჭურისი დამეს ათევედა და სწორედ იქ აღმოაჩინეს ის, რამაც მსტოვრის ნამდვილი სახე გამოაშვარავეა: აჩიკ-ბაშთა ბატონის სახელზე შედგენილი წიგნი, რომელიც თვით ბეგლარბეგთან დაახლოვებულ პირებისთვისაც კი საიდუმლო ცნობებს შეიცავდა. ფაშა ვადიარია. რაც კი რამ ხელში მოჰყვა, ყველაფერი დაფშენა და დალეწა. უშვერი სიტყვებით გალანძღა და მიწასთან გაასწორა კარისკაცები და სასახლის მსახურნი, ყველას პირღიასა და ბოთეს უძახდა და სახელმწიფო დოკუმენტების სამართალში მიცემას პირიდებოდა.

მართლაც და ვასაოცარი იყო: ამ თითის სივრცე ბლარტმა, გაუხარულ სიციცხლეს სამოახლოში რომ ლევედა და ვინიმე ყურადღებას არასოდეს არაფრით იქცევდა, როგორ შესძლო ამდენი ხალხის, თვით ბეგლარბეგ ჰაჯი-ამბედის თვალის ახვევა და მის ცხვირწინ ურჯულო მტრის სასარგებლო საქმის კეთება!

შვილოსნობასა და ოჯახურ სითბოს დანატრებულ ჰარამხანის მკეიდროთ, ბეგლარბეგის ცოლებს, ებრალებოდათ ეს უთვისტომო, უბედური ბიჭი და როგორაც შეეძლოთ, კიდევაც მფარველობდნენ, მაგრამ როდესაც გულზე მალულად ნატარებმა ქრისტეს ჯვარმა და სადგომში ნაპოვნმა მამხილებელმა წიგნმა საჭურისის საიდუმლოს ფარდა აშხადა, უკლებლივ ყველა იძულებული გახდა, ტუჩი მოეკენიტა და შეშინებული, მეც ლალატი და საჭურისთან ფარული კავშირი არ შემწამონო, უსიტყვოდ განზე გამდგარიყო.

ასე დალია სული ნატრია საჭურისმა

ჯალათის ხელში. სიცხისაგან გავარვარებული და ბურანში მყოფი გონზეც არ მოსულა და არ შეუტყვია, რომ საქრისტიანოს მხსნელად შერაცხულ მეფე სოლომონისადმი მინაწერი მისი ბატიფეხურა წიგნი მტერმა ხელში ჩაიგდო და გარდაუვალი აღსასრულის ეამავე ასე ნაადრევად დარეკა!

ამგვრადაც ვაწბილებული, ავაზაკთა ამო დევნით გულადრენილი ფაშა ჰაჯი-ამაღდი რომ ქალაქში შემოვიდა, აქ უკვე საყოველთაო გლოვა იყო გამოცხადებული. ბანიან-აივნიანი სახლები, ბაზარი და თვით რაბათის კარიბჭე, ქალაქის თითქმის ყოველი კუთხიდან რომ მოჩანდა, თალხით შეებურათ. ყველაზე მაღალი მინარეთიდან აგრეთვე თალხებში გახვეული მიტეძინა გადმომდგარიყო და ჩახლეჩილა ხმით მართლმორწმუნე მუსულმანთ სამგლოვიარო ლოცვის აღსაუღენად მოუწოდებდა.

ფაშა მოსხლტა, გული აუფრიალდა. ცხენზე ცოცხალი ლეშივით იჯდა. ბუნარევი ალიზით შელესილი და კირით შეთეთრებული ქოხმახებიდან ტირილი და გაბმული მოთქმა ისმოდა. აქა-იქ ქუჩებში ხალხი იყო თავმოყრილი და დარაბებჩაგმანული სავაჭროების წინ რაღაცის გამო ხმამაღლა დავობდა. სომეხ კათოლიკეთა ეკლესიის, მარდას, სამრეკლოზე სამგლოვიაროდ რეკდა ზარი. ორგან ფაშას წინ გადაუდგნენ თმაგაწეწილი დედაკაცები და გააფთრებული ზვეწნა-მუდარით, ჩვენი საღსალამათი შეილები დაგვიბრუნეთო! ცხენებს ფეხებში ჩაუვარდნენ.

ჰაჯი-ამაღდი ვაოგნდა. სისხარი იყო თუ ცხადი, რასაც საკუთარი თვლით ხედავდა და ყურით ისმენდა? ნუთუ მართლა ვაწყრა მაღალი ალაპი და წყალობა რისხვით შეცვალა? არა, ეს შეუძლებელია! შეუძლებელია, ლატაკსა და კეთროვანივით ყველასაგან განმართებულ სოლომონს, რომელსაც არც ჯარი მოეპოვებოდა და არც ზარბაზნები გააჩნდა, კბილებამდე შეიარაღებული, მძლავრი, არტილერიით აღ-

ჭურვილი ურიცხვი მებრძოლებისათვის თუნდ საგრძნობი წინააღმდეგობა გაეწია! ეგ კი არა, გულის გულში ფაშა იმასაც კი იმედოვნებდა, რომ ურჩ აჩიკ-ბაშთა ხელ-ფეხგაბორკილ ბატონს რაბათში დაახვედრებდნენ და ქვეყნის ამრევი სოლომონის მომავალი სიცოცხლე თუ წამებით სიკვდილი აწ უკვე მის ნებასა და სურვილზე ეკიდა.

ჰაჯი-ამაღდი ბოღმამ შეიპყრო, ცხენს სადაფე მოზიდა, უზანგებზე შეიმართა და ნახევარი ქალაქის ვასაგონად დაიქუქა:

— ტყუილია!.. ზურგსუკან ორმოს მითხრიან!.. ალაპის განმარისხებულ კოკრებს ავრცელებენ!.. ვინ მოჩმაბა, ვინ მოიგონა!.. ვინ მოგვათ უფლებდა, ჩემდა დაუკითხავად საფაშოში გლოვა გამოაცხადოთ!

აბა, რომელი გამოიდებდა თავს და შეჰმედავდა, ტყუილ-უბრალოდ ნუ გვირისხდებიო, ვინ ჰადრებდა, გლოვა და ცხარე ცრემლით ტირილი დიდაც გვმართებს, ვინაიდან ვიაურმა აჩიკ-ბაშებმა. შენს მიერ მეფედ დადგინებული ურჩულ სოლომონის წინამძღოლობით, ოთხმოცი ათასი კაცისაგან შემდგარი ძლევაშოსილი არმია პირქვე დაგვიმხეს. უთვალავ ომში გამარჯვებული და ბედნიერი სულთანის კეთილგანწყობით გარემოსილი სარდლები — ბაშაღა და გოლა-ფაშა კლდეზე გადაგვიჩხეს. ბევრი სხვა, ვინც იარაღის დაყრა არ ინება და ტყვედ არ დანებდა, მათივე ბედი ვაზიარებინეს, და ვაკე იმერეთისა და ოკრიზის ველები მართლმორწმუნეთა მოწამებრივი სისხლით მორწყესო.

კატას ეფეანი მხოლოდ ვილაიეთის უზენაესმა ყაღმა, სარწმუნოების დარაჯმა და შარიათის ვამტარებელმა სელიმმა შეაბა. ბოლო დროს კუქის სნეულებიდან კიდევ უფრო დაძაბუნებული და ძვალად და ტყავად ქცეული სელიმი საძულველ ნათესავს რაბათის აიასოფიანებური მეჩეთის კარში მოეგება და კარისკაცებისა და ჯარის თანდასწრებით ყოველივე წერილად აუწყა.

ჯავრისაგან გულშემოყრილი ფაშა ყაღდს უსმენდა, უაზრო მზერა კი სოლომონ მეფის ალიყვალ, მეფის სისხლით ნათესავ თეიმურაზ ბატონიშვილზე ჰქონდა მიპყრობილი, რომელიც თითქოსდა იმ ქვეყნიდან მოვლინებულ სელიმს მხარმარჯვნივ უდგა და მოწინებით თავდახრილი ელოდა, იმასთან დაკავშირებით, რასაც ასპიტივით შხამიანი ყადი ბეგლარბეგს მოახსენებდა, მას რას უბრძანებდნენ.

ფაშა ჰაჯი-აჰმადის სამყოფელ რუსუდანისეულ სასახლეში მთელ ღამეს სინათლე არ ჩამქრალა დაუყოვნებლივ შეიკრა ქალაქში შემომაგალი ყველა გზა და ბილიკი. ვაჭართა ქარაენებიც კი უნდა შეეჩერებინათ, საგულდაგულოდ გაეჩხრიათ და ქალაქში მხოლოდ ამის შემდეგ შემოეშვათ.

ფაშამ კარის მცველი მინბაში გლახუნა ოზოლაძე მოიხმო და უბრძანა, ციტადელის გოდოლებზე დამატებით თორმეტი მსხვილყალიბიანი ზარბაზანი აეტანათ და იქვე ფინდიხის დიდი მარაგი შეექმნათ.

უკეთეს სამცხეში გავრცელებული ხმები სინამდვილეს შეეფერებოდა, არ შეიძლებოდა, სასწაულებრივი გამარჯვებით ფრთებშესხმული და გათამამებული სოლომონი ზეკარზე არ გადმოსულიყო, გზად ოცხისა და ყველის ციხეები არ აეღო და შემდეგ პირდაპირ ახალციხისათვის არ მოემართა.

გიაურმა მეფემ, როგორც ჩანდა, თავისი მუხანათი მსტოვრების შემწეობით, ყველგან რომ დავგზავნა, გაცილებით მეტი რამ იცოდა, ვიდრე უამისოდ შეეძლო სცოდნოდა.

საიდან გაჩნდნენ რუსი დრაგუნები და გრენადერები აჩიკ-ბაშთა ველურ ლაშქარში? როგორ უნდა აეხსნა ფაშას კავკასიაში მათი გამოჩენა? იმ დროს, როდესაც პორტსა და რუსულმწიფეს შორის ჯერ ომი კიდევ არ იყო გამოცხადებული და ყველა უბანზე მშვიდობა სუფევდა, რა საშიშროებ

ა იმალებოდა ამ უაღრესად დამადიქრებელი მოვლენის უკან? სულთნის თანამდგომთა

საელეთში დღითიდღე უკან და უკან მიდიოდა. საქსონიასა და სილეზიაში დაბანდებული ფრიდრიხი, რომელიც ღრუზდენის დაკავებისთანავე კრაკოვისა და შემდეგ ვარშავის დასალაშქრავად გაემართა, ავსტრიელთა წინ გაჭრილმა მფრინავმა რაზმებმა ქვეყნის შუაგულს მოსწყვიტეს და ბერლინს დაემუქრნენ. ამას ადრე არაფერი მოელოდა. მეტისმეტ დიდ იმედს ამყარებდნენ ფრიდრიხის მხედართმთავრულ ნიჰზე და პრუსიელთა არმიის საომარ თვისებებზე. ბერლინი სანახევროდ უკვე ალყაში იყო და თავქუდმოგლეჯილი ფრიდრიხი აქეთ მთელი სისწრაფით მოისწრაფებოდა. ინგლისის ლომმა ბრჭყალები დამალა. ფრიდრიხის საქმე უთუოდ ცუდად იყო. პრუსიელების ბანაკში მომხდარი უცარი არეულარეობით მარჯველ ისარგებლეს რუსებმა და ერთის მხრივ აღმოსავლეთ პრუსიაში, ხოლო მეორეს მხრივ ბალკანეთში ჯარები წინ წამოსწიეს. ვითარება უკიდურესად დაიძაბა. სისხლისმღვრელი შეტაკება გარდაუვალი გახდა. მაგრამ რის მომასწავებელი უნდა ყოფილიყო რუსების გამოჩენა აჩიკ-ბაშების ქვეყანაში და გიაურ სოლომონის მხარდამხარ ომში ჩაბმა? რუსულმწიფის მხედართმთავრებმა ნუთუ თავიანთი მარცხენა ფრთა კავკასიაში წამოსწიეს, კავკასიის ქედი გადმოლახეს, რისაც კონსტანტინოპოლს ყველაფერზე უფრო ეშინოდა, და შეტევის წამოწყებას აქედანაც აპირებდნენ?

გადაწყდა, შეეპყროთ და განუსახლვრელი დროით დილეგში ჩაემწყვდიათ საფაშოს მკვიდრი ყველა გურჯი და აჩიკ-ბაში, განურჩევლად სარწმუნოებრივი აღმსარებლობისა, ხელობისა, მოსაქმეობისა და ქვეშევრდომობისა. მათგან განსხვავებით, მესხების ნდობა ჯერ კიდევ შეიძლებოდა, რადგან გასაქცევი გზა არსათ

ჰქონდათ და შემოსეულ ურჯულო მტერს აგრე იოლად ვერ მიენდობოდნენ. ახალციხეში საალყო წესები გამოცხადდა. გარიკრაცზე თვით იმერთა ტახტის მოცილე თეიმურაზ ბატონიშვილიც კი შეიპყრეს და უიარალოდ, თითქმის საცვლებისამარა რუსულადანსეულ სასახლეში მოიყვანეს. რა ხდებოდა? გათენდა თუ არა, შეურაცხყოფილმა, ბეგლარბეგის მანდატურების უხეშობითა და თავგასულობით აღშფოთებულმა თეიმურაზმა მის აღმატებულება ფაშასთან პირისპირ შეყრა მოინდომა. თათრის რჯულზე შემდგარ ბატონიშვილისათვის მიჩენილ ახალ სადგომში, სადაც მის მეტი არავინ იყო, ფაშას მაგიერ მინბაშად დაწინაურებული მაჰმუდ ასისთავი შემოვიდა და, ვითომც აქ არაფერი იყო, ტუსადს ოსმალურად მიესალმა.

— რა ხდება, მაჰმუდ, გამაგებინე! — სავასუხო სალმის მაგიერ ქართულად მიმართა მას თეიმურაზმა. — რას შერჩის ჩვენი მფარველი ფაშა, აღარ უნდა მოედოს ბოლო ჩემს დამცირებასა და აბუჩად აგდებას? მართალია, რასაც ლაპარაკობენ?

— მართალია, — ქართულადვე მიუგო მინბაშმა.

— მაინც რა მოხდა, რა? — თეიმურაზს მოთმინება და სიღარბისლე სულ დაეკარგა, თავისი მდგომარეობისათვის საესებით შეუფერებლად ცქმუტავდა და თვალებს სოროდან ამომპვრალი წრუწუნა თავივით აცეცებდა.

— სოლომონმა ჩვენი არმია გაანადგურა, უზომო ტყვე და ნადავლი დაირჩინა, სარდლები ტყვედ ჩაიგდო და სიკვდილით დასაჯა.

— როგორ თუ გაანადგურა, მაჰმუდ, რას ამბობ, სოლომონს სად შეეძლო სულთნის უზარმაზარ მხედრობას შეხმოდა და იგი კიდევაც გაენადგურებინა!

— მეფე მართო არ ვახლდა, სიამარი ოტია დადიანი, სენან-აფხაზი,

რუსის ორი ბატალიონი და რაქის ერისთავი როსტომი ესმარებოდნენ, თეიმურაზი აილენწკანდალთქუვარდა, ისედაც სასოწარკვეთილებისაგან შეცვლილი სახე საშინელმა ტყვიელმა დაუმახინჯა.

— ეგ არ თქვა, მაჰმუდ, ეგ არ გამაგონო!

— რა არ ეთქვა, ბატონიშვილო?

— რაქის ერისთავი სოლომონს არ დაეხმარებოდა, თავის სიძეს, ღვიძლი ასულის თანამეცხედრეს, და აჩიკ-ბაშების სამეფო ტახტის კანონიერ მემკვიდრეს ყელს არ გამოსჭრიდა!

— ნუ იტყვი შენ, თუ გინდა, ჰე! მე რაც ვიცი, იმას მოგახსენებ. შემქმლო არც ეს მეთქვა და პირში წყალი ჩამეგულებინა!

— მაშ, რუსის ორი ბატალიონიყო? თუ რუსთხელმწიფეც მაგათ ესმარება, წასულა ჩვენი საქმე და ეგ არის! კიდევ რა იცი ახალი ამბავი, მითხარი, ალაპის მადლმა, ნუ დამიმაღე!

— კარზე დარაჯი დგას და ურს გვიგდებს. მე ნება არა მაქვს ამდენი გელაპარაკო. ორივეს ფაშასთან დაგვასმენენ. აქ ამისათვის ხომ არ დამიბარე!

საგონებელში ჩავარდნილ ბატონიშვილ თეიმურაზს კინაღამ წამოსცდა, შენ ვინ დაგიბარა, მე თავად ბეგლარბეგთან პირსპირ შეყრა ვითხოვეო, მაგრამ მისვდა, რომ ამის ხმამალა თქმა წამხდარ საქმეს სულ გააფუჭებდა და გაახნაურებულ მდაბიოს ჩურჩულით ჰკითხა, თან თვალი ღრიჭოდ მიხურულ კარზე ეჭირა:

— ბატონი ლევანისა რა იცი, აბაშიძის?

— მოკლეს ისიც!

— ღმერთო დიდებულო, — თეიმურაზმა მოზღვავებული სიხარული ველარ დამალა, მაგრამ ეს მაინც ისე შესძახა, თითქოს თავისი საშიში მეტოქისა და მტრის სიკვდილი დიდად სწყენოდეს. — ალაპ! იმ ურჯულომ სისხლი და ხორციც აღარ დაინდო. ბა-

ბუამისის გავრდილი მაინც არ იყოს! ფუ! გიჟურს!..

— მე უნდა გეახლო, ბატონიშვილო, ბრძანე, თუ სათქმელი გაქვს რამე, თუ არა და...

— მოიცა, მაჰმუდ, ერთ წუთს დამაცალე, მიწუამდგომლე ფაშასთან, გამოაშვებინე ჩემი თავი, მენდეთ, გამრიეთ საქმეში, პატივისცემას არ დაგიჟარგავ, როგორც კი ტახტზე ავიდ, ახნაურობას გიბოძებ, ყმა-მამულს საშვილიშვილოდ დაგიმტკიცებ, ჩემს ყველაზე უფრო დაახლოებულ კაცად და დარბაზის წევრად გაგხდის!

— მადლობა მომიხსენებია, ბატონიშვილო, სოლომონს ახლა აქეთ უქნია პირი და იქ მივბრუნდეთ კი არა, თუ ძალი მოიცა, მე და შენ, მგონია, სამსახურშიაღ არ დაგვაყენოს!

მიმხვედრი უნდა მიმხვედარიყო და ეჭვიანი თეიმურაზიც მიხვდა, რომ ბეგლარბეგის კარზე ესოდენ დაწინაურებული მაჰმუდი, კარისმცველ იანიჩართა შეუცვლელი უფროსი, ვინც ფაშასაგან სხვაზე მეტი ნდობით სარ-

გებლობდა, მას საქმეში არ გამოადგებოდა.

მაგრამ ნამდვილად ვინ იყო ეს ბატონი? ვის სასარგებლოდ მოქმედებდა? ხომ არ ჰქონდა ვაბამული რაიმე საიდუმლო ქსელი მეფე სოლომონის მსტოვრებთან და, ამგვარად, თვით სოლომონთან?

ეს და სხვა საჰირბოროტო კითხვები ლინთიშვრეთის სამეფო ტახტის ხელმოკარულ მაძიებელს მრავალჯერ გასჩენოდა და, თავისდა სამწუხაროდ, დამაკმაყოფილებელი პასუხი ერთხელაც ვერ მიეღო. ნატრია საჰურისის შეპყრობამ და სოროსებურ სადგომში სოლომონისადმი მიწერილი წიგნის პოვნამ, რაც დღეს სასახლეში ყველამ იცოდა და არც არავინ მალავდა, ეს ეჭვი კიდევ უფრო გაუძლიერა და გადაწყვეტილიც ჰქონდა, როგორც კი პირველივე შესაძლებლობა მიეცემოდა, კეთილისმყოფელი ფაშა გაეფრთხილებინა, მაჰმუდი კი მხედველობის არიდან არ გაეშვა, მისი ყოველი ნაბიჯი აღენუსხა.

თავი XXXIII

ბეგლარბეგის შიში, ანიჟ-ბაშთა გიჟური მეფე სოლომონი ხრესილის თმში გამარჯვებას არ იკმარებს და რუსის ბატალიონებთან ერთად აქ, საფაშოში შემოგვესევავო, ტყუილი გამოდგა. არამცთუ უკვე ჩამოთოვილი და ჯარისა და ალაღის გადმოსასვლელად საცხებით გამოუსადეგარი ზეკარის უღელტეხილისათვის არ მოუშურებია, სოლომონს ოსმალთა უმთავრესი დასაყრდენის — ქუთაისის ციხის აღებაც არ უცდია, თუმცა, როგორც იქიდან იტყობინებოდნენ, ციხე ისევ ალყაში ჰქონდა მოქცეული და მეციხოვნეთ გაუსაძლის დღეში აგდებდა. მიუხედავად აურაცხელი სამხედრო ალაფისა, სოლომონმა ხრესილის ველზე რომ იმოვნა, მეფე ახლაც ისევე ღარიბი იყო არტილე-

რით, როგორც ომის დაწყების პირველ დღეს და იმერთა საბოლოო და გადაწყვეტ შეტევას აქ ხელი სწორედ ამან შეუშალა. ბეგლარბეგის ქეჰამ, არზრუმის სერასკირმა ბაშადამ ომში, მართალია, დანაშაულებრივი სიბეცე გამოიჩინა და გოლა-ფაშას კრიქაში დგომით დაბრმავებულმა შეცდომა შეცდომაზე დაუშვა, მაგრამ, თავისი მოსაზრებით თუ მამულ-ალი კიკიანის გონივრული რჩევით, ოკრიბაში ვალაშქრების წინ თითქმის მთელი არტილერია ქუთაისის ციხეს შეაფარა, ოკრიბაში კი, უკანდახეული მტრის გამოსადეგნებლად, მხოლოდ თხუთმეტითიდე საველე ზარბაზანი გაიყოლა. საველე ზარბაზნების უმრავლესობა ბრძოლაში დაზიანდა და გამოუსადე-

გარი გახდა, ხოლო დანარჩენები, რომლებიც ჯერ კიდევ ისროდნენ, თვით თოფრებში ააფეთქეს, რათა გამარჯვებულ მტერს ხელში არ ჩავარდნოდა და მათსავე წინააღმდეგ არ გამოეყენებინა.

რუსები აღარ ჩანდნენ. მათი ასე მოულოდნელი გამოჩენა და ასევე მოულოდნელი გაქრობა ბეგლარბეგის კარს საგონებელში აგდებდა. თუ იქ რუსები ნამდვილად იყვნენ, ზარბაზნებიც ხომ ექნებოდათ? მაშ, რად არ იყვნებოდა ამ ზარბაზნებს ვიაური სოლომონი და ქუთაისის ციტადელის წინააღმდეგ იერიშს რად არ ახორციელებდა?

ზამთარი ერთობ ცივი, თოვლიანი და ქარბუქიანი დაიჭირა. გზები შეიკრა, სოფლიდან სოფელში გადასვლა და ქალაქის საყვებიოთა და შესით მომარაგება სამწელითა გახდა. კვირა კვირას მისდევდა. დარბებზაგმანული დუქნები და სხვა საეკონომიკური არაღივს ვაჟღია. ქვეყანას სული გაენახა. კონსტანტინოპოლიდან ბაიბური არ ისმოდა. ჰაჯი-აჰმადს ძილი გაუფრთხა, მოსვენება დაეკარგა, უცნაური შიში აეკვიატა. ტაბლას ისე არ მიიღებდა, საჭურისებისათვის რომ არ გაეხსნაჩინებინა, მოწამლული ხომ არ არისო. თითქმის მთელ დროს წიგნსაცავში ატარებდა, თავის საყვარელ წიგნებს ჩაპკირკიტებდა, პარამხანაში, დარდის გადამყრელ ცოლებთან სიარული და იქ ლამის თვევაც კი აღიკვეთა.

ზამთრის უამინდობამ მეკობრეთაც ხელ-ფეხი შეუკრა. სულ უფრო კანტიკუნტად ისმოდა რომელიმე განაპირა სოფელზე მათი თავდასხმისა და ხალხის, საყოლებლის და ქონების გატაცების ამბავი. ჰაჯი-აჰმადი ყურს არიდებდა შფოთიან ცნობებს და თუ სხვა გზა არ იყო, მდევარში წასვლას რომელიმე სანჯაყ-ბეგს ან ალაიბეგს შეასახლებდა, თავად კი გამოუსვლელად შინ, რუსუდანისეულ სასახლეში იჯდა და ყოველ ცისმარე დღეს ფარული შიშითა და ძრწოლით ათენებდა.

ერთხელ, ნაშუაღამევს, ბეგლარბეგის ცხოველურმა ყვეფილქმულმელოც აქამდე არაღივს ვერაღივს ვერაღივს წარმოიდგენდა, თუ ჰაჯი-აჰმადს ასეთი შემზარავი ხმა ჰქონდა, მთელი რაბათი დიდინ-პატარიანად ფეხზე დააყენა. ძილის ბურანიდან ჯერ კიდევ გამოურკვეველმა მეციხოვნეებმა იარაღს დასტაცეს ხელი და ჰვალ-რბილის გამოთოშე ქარბუქში ყინვით შეჭირბლული გალავნის გოდოლები დაიკავეს. დაფეთებული საჭურისები აქეთ-იქით დარბოდნენ, დერეფნებში მამხალეებს უკიდებდნენ და ყოველ შემხვედრს ეკითხებოდნენ, რა მოხდაო.

ჰაჯი-აჰმადს მოლანდებოდა, თუ ანაზად წათვლემილს სიხმარში ენახა, რომ ქვეშაგებში ასპიტი ჩაუქვრა და საშინლად დაკბინა. გონწართმეული ფაშა მართლა დაკბენილს ჰგავდა. ბექისთავი წამოსივებოდა და შუაგულში ჰაწაწინა წერტილიც აჩნდა. შეშინდნენ საჭურისებიც, ლოგინი ფრთხილად აშალეს. გერმით გატენილი მსუბუქი ფარჩის საბანი და უზარმაზარი სურნელოვანი ბალიშები სათითაოდ დაბერტყეს, სადმე ნაოქში არ აღარებდეს თავს ის წყეულიო, გახხრიკეს საძინებელი ოთახის ყველა კუთხე, მთელი სასახლე გადმოაბრუნეს და უზსენებლის კვალსაც ვერსად წააწყდნენ. აბა, სად ახალციხის ცივი ზამთარი და სად ასპიტი რასაკვირველია, მწყალობელი ფაშა გულში ჩაყოლილმა უზი აქმა სიხმარმა შეაშინა, მაგრამ ეს წამოსივებული ბექისთავი და სისხლის წერტილი? სასწრაფოდ უზსეს კარის დასტაქანს, შემლოცველი დედბერიც ამოიყვანეს და გაღმა უბანში ხალხი აფრინეს, კათოლიკე ბერების ვასალიტებლად, რომელთა დახმარება და უეზბარი წამალი ფაშას არა ერთჯერ დასჭირებოდა და, მიუხედავად ვილაიეთის უზენაესი ყადის ამყარლებისა, იგი კიდევაც მიეღო.

დასტაქარმა წამოსივებული ადგილი ჩქიფით გასჭრა, სისხლი გამოუშ-

ვა, საჭურისებს მოაწოვინა, კრილობა არყით მოხანა და მალამოში დასველებული თხელი საფენი დაადო. დედაბერი გველის ნაკბენის ლოკეას ბუტბუტებდა. თუმცა დარწმუნებული იყო, რომ ფაშას გულ-გვამში ავი სული ჩასრომოდა, ან სულ სხვა. მათთვის გაუგებარი რაღაც სნეულება სჭირდა და სხვაგვარ წამლობას საჭიროებდა. პატრები თვალს ადევნებდნენ მთელ ამ ამბავს და მოყვასის ბედით გულწრფელად შეწუხებულნი, თუმცა „მოყვასი“ ქრისტეს მოძღვრების დაუძინებელი მტერი, მაჰმადიანი ფაშა იყო, სასოებით პირჯვარს იწერდნენ და ყოვლის შემძლე ღმერთს მის გამომჯობინებას ევედრებოდნენ.

ჰაჯი-აჰმადმა თვალი მილულა და კარგა ხანს, თითქმის შშის ამოსვლამდე, ისე ღრმად და მოსვენებულად ეძინა, ფეხი აღარ გაუნძრევია. დილის თერთმეტ საათზე ქალაქის კარს არზრუმის ვალის მალემსროლები მოადგნენ და მაშინვე ფაშასთან წარადგინა ითხოვეს. მიუხედავად საშინელი ქარბუქისა, გზაში რომ წამოსწოდათ, მალემსროლებს მთელი ღამე მუხლჩაუხრელად ევლოთ და ცხენებზე ძლივსლა მაგრდებოდნენ. ყარაულების უსტაბაშმა მოსულები გამოკითხა, უბრაბანა, ჩამოკვეითებულებიყვნენ, თავისიანებს სიტყვა დაუგდო, ცეცხლს წივა შეუმატეთ და გაათბეთეგ გაჭირებულებიო, თავად კი ცხენს მოახტა, პირი ჩაბალახით აიხვია და ასისთავთან წავიდა კუკის საკითხავად.

გათოშილმა მალემსროლებმა, რომლებიც არზრუმის ფაშას საიდუმლოდ გამოგზავნა და ამით ჰაჯი-აჰმადისადმი თავის ვეთილმოსურნობას ამჟღავნებდა, შემამფოთებელი ცნობა მოიტანეს.

არზრუმში კაფიჯი-ბაში, სერალის მეკარეთა უფროსი, მოსულიყო კონსტანტინოპოლიდან და სულთნის საგანგებო დავალების აღსასრულებლად ჩილდირის ანუ ახალციხის საფაშოში, გურჯისტანის ვილაიეთში მოემგზავ-

რებოდა. არზრუმის ვალის აზრით, ჰაჯი-აჰმადს მართებდა, სულთნის მალემსროლებს მოხელეს, რომლისგანაც ბეჭური უსიამოვნება იყო მოსალოდნელი, საფაშოს საზღვარზე შეხვედროდა და მისი გული ამთავითვე მოეგო.

აგი საქმის მახარობელი არზრუმელი მალემსროლები ვერ ისევ ქალაქის კარში ყურყუტებდნენ და წივის გაღვივებულ ცეცხლს ეფიცებოდნენ, როდესაც აბანოსავით გამთბარ საყარაულო ჯიხურს შუბოსან მხედართა კიდევ ერთი მოზრდილი რაზმი მოადგა. ჩაცმულობასა, ცხენების აღკაზმულობასა და იარაღზე მხედრებს ემჩნეოდან, რომ უბრალო ხალხი არ უნდა ყოფილიყვნენ და, როგორც კი თავიანთი ვინაობა გაამეღაენეს, კარის მკველმა იანიჩრებმა ვერც კი გაბედეს მათი შეყოვნება. შუბოსნებმა შეუჩერებლივ განვლეს ქალაქის კარი, სულ ერთიანად ყინულით დაფარულ ფოცხოვისწყალზე გადებული ქვის ხილი ცხენების თქარათქურით გადაიარეს და რაბათის მოყინულ აღმართსაც კენებ-ჰენებით აუყვნენ.

— ვინ არის? რა უნდა? — ქართულად ვითხა შიშნაჰამმა ფაშა ჰაჯი-აჰმადმა, რომელიც კვლავ ლოგინში იწვა და უსიამოვნოდ სახემეჭმუხენილი წუხანდელი ღამის ამბებს იგონებდა.

— კაფიჯები გეახლნენ, თქვენო აღმატებულებავ. — ჩურჩულით მოახსენა მინბაშმა მაჰმუდმა და კარს გახტა.

— კაფიჯები? ვინ კაფიჯები? — ჰაჯი-აჰმადი ისე ღრმად იყო ჩაფლული წუხანდელი ღამის მოგონებებში, უცებ ვერ გამოერკვა. მერე კი ერთბაშად ჩასწვდა თავისივე სიტყვების აზრს, მთელ ტანზე ეკლები დააყარა და სიმწრის ოფლი დაასხა. — ჩემთან კაფიჯებს რა უნდა? მაღალი ალაშის წინაშე დანაშაული მიმიძღვის რამეთუ? ოო, შაითანო სელიმ!.. სხვისი ცოდვა მე უნდა ეზიდო?

მინბაში მაჰმუდი, იგივე გლახუნა ობოლაძე, ხედავდა, რომ სიბერეში

ფეხშედეგულ ფაშას, როგორც წუხელ, სიკვდილის შიში შემოეხეთო და ხმას ოდნავ დაუწია:

— ჩვენ, კაფიჯები, არზრუმიდანვე დავეწინაურდითო, კაფიჯი-ბაში თავისი ამალით უკან მობრძანდება და თუ ნამკერებმა გზა არსად გადაუღობეს, დღესავე აქ იქნებაო.

— მერე ჩვენ რა ექნათ? — უახროდ აღმოხდა ოფლში გაღვრილ ჰაჯი-აჰმადს, ყბაზე ათახთახებული ხელი მოისვა, ლოგინზე წამოჯდა, შიშველი ფეხები ძირს ვადმოყარა და ერთხანს ასე დარჩა. შესაბრალისი სანახავი იყო. სხევებზე უკეთ ჰაჯი-აჰმადმა თვით იცოდა, ეს რასაც ნიშნავდა: სერალის მეკარეთა უფროსს, მძევინვარე საკურისტა თავმდგომს და თავდაც საკურისტის, სასახლიდან მხოლოდ და მხოლოდ ბედნიერი სულთნის უზენაესი ნების აღსასრულებლად აგზავნიდნენ. ვაი იმ ბეგლარბეგს, სულთნის ქეჰას ან სერასკირს, ვისაც კაფიჯი-ბაში მიადგებოდა და ბედნიერი სულთნის ნაბოძები კვერთხით, რაიც მისი შეუზღუდველი უფლებამოსილების ნიშანი იყო, კარზე დაუკაკუნებდა!

— რას მიბრძანებ, თქვენო აღმატებულიება? — მორიდებით ჰკითხა მინბაშმა და მწარე ფიქრებიდან გამოარკვია.

— ჰა? — ფაშა უჩვეულოდ გაფაციცებული იყო, მიუწვდომელი ზვიადობისა და შეუვალი ძლევამოსილებისა, რასაც მისი დიდებული გამომეტყველება და სახის ყოველი ნაკვთი გამოხატავდა, ნიშანწყალიც აღარ ემჩნეოდა. — ჰო...

— ხომ არაფერს გვიბრძანებ-მეთქი, — შეახსენა თავი მაჰმუდმა.

ფაშამ საწყალობლად შემოხედა და ნერწყვი გადაყლაბა.

— მაშ, კაფიჯი-ბაში მოდის?

— მოდის, მწყალობელო... არზრუმის ფაშას, ჰასანს, კაცები უახლებია, გატყობინებს, მის აღმატებულებას საფაშოს საზღვარზე მოეგებო.

— რადისდა, მაჰმუდ, უტყობი, მა-

ლაღმა ალაჰმა გამწირა, იდილოს მისი სახელი უკენითი უკმარისადაა. კაფიჯები უკვე აქ არიან?

— კართან იციდიან!

— აჰ... ჰო... — ჰაჯი-აჰმადმა ხელები გაასავსავა და მისი ჯმუხი თვალტანადობისათვის საეხებით შეუფერებელი დედაკაცური ხმით დაიხავლა: — იჩოლანები შემოვიდნენ, ტანზე ჩამაცვანს...

— თუ გაქცევას ინებებ... — მინბაშმა საძინებელ ოთახს ჭურღული მზერა მოატარა, ფეხისწვერებზე შედგა და თითქმის ყურში უჩურჩულა. — ჯერ გვიან არ უნდა იყოს, რამეს მოვხერხებდით...

— გაქცევას? შენ ფიქრობ, გაქცევა აჯობებს? მერე სად გავიქცე, შე ურჯულოს ნაშიერო, ალაჰი ყველგან არის!..

კაფიჯი-ბაში და მისი მრავალრიცხოვანი ამაღა ქალაქს გაცილებით ადრე მოადგა, ვიდრე ვარაუდობდნენ. ჰაჯი-აჰმადმა მხნერბა ერთხელ კიდევ მოიკრიბა, საზეიმოდ გამოეწყო და დააპირა, საფაშოს დიდკაცობის თანხლებით, რომელოც რაბათსა და თვით რუსუდანისეულ სასახლეში უკვე გროვდებოდა, ბედნიერი სულთნის დიდ მოხელეს, რაჟი საფაშოს საზღვარზე ვერ მიეგება, ქალაქის კარში მიინც შეხვედროდა და შესაფერი პატივი ეცა. ადრიანად მოსულმა კაფიჯებმა უსიტყვოდ აგრძნობინეს, ამკერად თავის შეწუხება საკირო არ არისო. ფაშას ისევ მოეკვეთა მუხლი, ხელები ჩამოუცივდა. მას აზრადაც არ მოსვლია, რაიმე ღონისათვის მიემართა და უკვე სასწორზე შეგდებული სიციოცხლის ვადსარჩენად ახლა მიინც ეზრუნა. ეს თვით ყოველის გამრიგე მაღალი ალაჰის წინააღმდეგ ამხედრება იქნებოდა და, თუმცა ბოროტი ენები ბეგლარბეგის არასაკმაო ღვთისმომშიშობაზე ბევრს ყბედობდნენ და ამაზე ხელის მოთბობას ლამობდნენ, ფაშა ჰაჯი-აჰმადი, რომელსაც თავი ქეშმარიტ მართლმორწმუნე მუსულმანად მიან-

სთხოვდნენ, შენ სადღა იყავიო და თუმცა სელიმს შეეძლო თავი ემართლებინა, ფაშა წერილობითაც და სიტყვიერადაც ბევრჯერ ვამხილე, მაგრამ ყური არავინ მათხოვია, პირში ბურთს ჩასჩრიდნენ და ხმასაც აღარ ამოაღებინებდნენ.

„ახლა მთავარია, არ წავხდე და სულთნის კაცს გატეხილი და გასაცოდავებული არ ვეჩვენო, — ფიქრობდა ჰაჯი-აჰმადი, როდესაც სიძველისა და მამხალეების კეპლისაგან გამავეებული ურთხელის მაღალი კარი გაიღო და ზღურბლზე კაფიჯი-ბაში, არზრუმის ვალი ჰასან-ფაშა და მათი თანხლები პირები გამოჩნდნენ. — წამხდარი და გასაცოდავებული კაცი იმისაა, რომ ყოველმა გლახამ ფეხი დაადგას და გადაქელოს! გაქირვება მარტო მე არ მწვევია. უარეს დღეშიაც ბევრი ჩავარდნილა და, ღვთის მაღლით, საშველი გასჩენია. სხვის სიმხდალესა და დანაშაულს, ბევრიც რომ ეცადონ და წელეზე ფეხი დაიდგან, მე ვერ ავიკიდებ. საყდრის ვიცი მნახეს? ქვეყანა ჩალით არ არის დახურული, ალაპი დიდია და ყველაფერს ხედავს. ენა მაქვს, სიტყვა მიჭრის, სათქმელს მეც ვიტყვი. როდესაც საქმის გადაწყვეტად აქ მობრძანებული კაფიჯი-ბაში, ეს ჩემი ცოდვით სავსე, ყოველსავე დალაგებულად მოისმენს, არ დაფიქრდება, ყოყმანი არ შეიპყრობს, უდანაშაულო, სარწმუნოებისა და ბედნიერი სულთნის ტახტისათვის თავდადებულ, ცამდე მართალ კაცს რას ვემართლებითო? ეგ კი არა, ვკონებ მესამე თუ დიდ მიზანთან და მეშურნეების გულის გასახეთქად ვეზირობაც დავიმტკიცო!“

ჰაჯი-აჰმადმა გულხელი დაიჭლო და სმენად განეშხადა, რათა შემდეგ, ბრალდებას რომ წამოუყენებდნენ, ალაპი ესენებინა და მის მუხლობრივ გაბათილებას შესდგომოდა. დარწმუნებული იყო, სიტყვა წარუშლელ შთაბეჭდილებას მოახდენდა და თითქმის წისაგებად განწირულ საქმეს მის ხსარკვებლოდ შემოაბრუნებდა.

კაფიჯი-ბაშს თავიუხლოებდაო, თითქოსდა სხვისი გამოწვევით გაბუნებული ხალათი ეცვა, როგორც კარდაკარ მოხეტიალე უბრალო დერვიშს, ოღონდ თავზე იისფერი ხავერდის ახალ-ახალი ფესკა ეხურა. წელზე ყვეთელი აბრეშუმის გრებილი სარტყელი შემოერტყა. შეწვევრასა და შვეთვალწარბას მსხვილი, წითელი, თითქოს ალუბლის წვენით შეღებილი ტუჩები ჰქონდა და ნაადრევად მობერებულ, დანაოკებულ სახეზე საჭურისის გაუხარელი სიცოცხლის ჩრდილი მისდგომოდა.

„სისასტიკე და უღმობელობა ამითი მოგონილია, — ფიქრობდა ჰაჯი-აჰმადი და ესოდენ ნაცნობი ცხოველური შიში, მთელი ნებისყოფის დამაბვიით როგორღაც რომ დათრგუნა და თავიც დაიმორჩილა, ხელს ისევ ჰკიდებდა. — ვერასვხვით ვერ გაპატიებენ, რომ განგების კარნახით შენ სრულფასოვანი მამაკაცი ხარ და შეგიძლია, საყვარელი ქალის ალერსით დატყე!“

კაფიჯი-ბაშმა მოკლე სიტყვა წარმოთქვა მიინცდამიანც საგულისხმო და ყურადსაღები სიტყვაში ბევრი არაფერი იყო. სიტყვა, ძირითადად, ოტომანთა მსოფლიო იმპერიის და ბედნიერი სულთნის ხელისუფლების ღვთაებრივი წარმომავლობის კიდევ ერთ მკვერმეტყველურ დასაბუთებას წარმოადგენდა. საჭურისი არ შეჰხებია ქვეყნებისა და ხელმწიფეების დღევანდელ კავშირ-ურთიერთობებს, არც იმას, თუ რა ხდებოდა ომის ხანძრით ავიზგიზებულ შორეულ ევროპაში და რა გზას ადგა მტრული ქვეყნებით გარს-შემორტყმული ბრწყინვალე პორტა. მან მხოლოდ ერთხელ აღიმაღლა ხმა, მუშტი შემართა, ჩრდილოეთის მოუღირა და დამსწრეთ ალუთქვა, რომ ცისქვეშეთის ერთადერთი კანონიერი ბატონი და მფლობელი ოსმანები, მაღალი ალაპისა და მისი მოციქულის, მუჰამედის, ბრძანებითა და ნება-სურვილით ქვას ქვაზე აღარ დასტოვებდნენ ვიაური რუსებისაგან, მართლმო-

რწმუნეთა შინაურ საქმეში ჩარევას რუსულდამწიფეს სიცოცხლის ფასად დაუსვამდნენ, სულ ვაი დედას აძახებდნენ, ხოლო ყველა იმას, ვინც რუსის გავლენის კავკასიაში გავრცელებას შეეცდებოდა, ფაშა იქნებოდა ის, მეფეთუ მთავარი, გურჯი, ოდიშარი თუ აჩი-ბაში, ისე ამოძირკვებდნენ, მის ნაღვამ ადგილზე ბალახიც აღარ გაიხარებდა.

დივანი მრისხანელ ხმაგაქმენდილი უსმენდა. ერთ ორჯერ გაისმა მოწონების შეძახილი, მაგრამ ამას არავინ გამოხმაურებია და უმალვე მიწყდა. კაფიჯი-ბაშმა ხელი გაიწოდა, ერთ-ერთ მხლებელ კაფიჯს ხავერდის ბალიშზე დასვენებული ლუქდასმული გრაგნილი ჩამოართვა, თავზე დაიდო, ზედ ემთხვია და ნარმასავით გაფითრებულ ჰაჯი-აჰმადს მიაწოდა. სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ჰაერიც აღარ იძვროდა. ფაშამ კარისკაცისათვის ჩვეული კრძალვით მიიღო გრაგნილი, ლუქს მსუქანი ტუჩებით შეეხო, თავზე დაიდო, კაფიჯი-ბაშს გახედა, თითქოს ეკითხებოდა, აქვე გავსნა თუ არაო და როდესაც კაფიჯი-ბაშმა ნიშნად თანხმობისა, თვალები დახარა, აბრეშუმის ზონარს ხელი გაჰკრა და გრაგნილს ლუქი ააგლიჯა.

სულთანი ბევლარბეგის თავს ითხოვდა. არ იყო არც ახსნა, არც განმარტება, არც რისამე დასაბუთება. უზუნაესი განაჩენი დაუყოვნებლივ, აქვე, ვილაიეთის დივანის სსდომაზე უნდა აღესრულებინათ. ჰაჯი-აჰმადს თვალთ დაუბნელდა მას უკვე გარს შემორტყმოდნენ საღარაჯო ცულებით შეიარაღებული ჩავეუშები. როდესაც კაფიჯი-ბაში ლაჰარაკობდა, ისინი აქ არ იყვნენ. ვინ მოიხმო და ასე ერთბაშად როდის დაიკავეს დარბაზი? დივანს ხმა გაეკმინდა და საკვირველი მორჩილებით, უდრტივინველად ელოდა, რას იტყოდა ჰაჯი-აჰმადი, ვისთვის კედელი და ვისთვის შეჩვეული ჭირი, ჯერ კიდევ გუშინ გურჯისტანის ვილაიეთში და მის ფარგლებს გარეთ შეუ-

ლდველი ძალაუფლებით რომ საბგებლობდა, დღეს კი დამდევლებული დამცივებული და მართლაც სულთანის ფერხთა მტერად ქცეული.

ფაშამ გაქირებებით მოუყარა თავი ტუჩებს და ძლივს გასაგონად, ჩახლუჩილი ხმით წარმოთქვა:

— ნება მიბოძეთ, ვილოცო!..

დივანი ახლა კი შეიძრა, ამფოთდა, აჩურჩულდა, მხოლოდ ვილაიეთის უზუნაესი ყადი სელოში არ გატოკებულა, ზოგს უნებლიე ოხვრაც აღმოხდა, რაც განცვიფრების გამოშხატველი უფრო იყო, ვიდრე შეცხადებისა და მწუხარებისა, მაგრამ ესეც უმალ მოისხიბა. უკლებლივ ყველა ხედებოდა, რა ეწერა გრაგნილში და ის, რაც ეწერა, მარტო გარემოებათა მსხვერპლს, ჰაჯი-აჰმადს, როდი შეეხებოდა, იგი შეეხებოდა ყველას, დიდსა თუ მცირეს. ვაი იმას, ვისაც ამ წუთიდან ფაშა ჰაჯი-აჰმადის თანამზრახველობა და ერთგულება დაბრალდებოდა, ვაი იმას, ვინც ჰაჯი-აჰმადის მტრებთან ფარული კავშირის დამამტკიცებელ პირდაპირ ან არაპირდაპირ საბუთს ვერ წარმოადგენდა და ვილაიეთის ახალ ხელისუფალს, პასან-ფაშა იქნებოდა თუ ვინმე სხვა, მოუშხადებელი დახედებოდა!

— ილოცე! — დართო კაფიჯი-ბაშმა ნება ისე, რომ ჰაჯი-აჰმადისაკენ არ მოუხედია, გრაგნილი კი ჩამოართვა, დაახვია და ერთხელ კიდევ ზედ ემთხვია. — მორჩი? მზადა ხარ? — ჰკითხა რამდენიმე წუთის შემდეგ და ზიზღით აღესილი თვალები საღდაც მის უჯან მიაპყრო, თითქოს ეს ძე კაცი-სა უკვე აღარ არსებულყოფს.

იმე წუთს, პასუხისათვის როდილა დაუცდიათ, შერისხულ ფაშას მარჯვნივ და მარცხნივ ორი შეძლებული, ფაშაზე მთელი თავით მაღალი ახალგაზრდა კაფიჯი ამოუდგა. ჰაჯი-აჰმადი მეხდაცემულივით იდგა და რაღაც იღუმალი შინაგანი ძალით ხელეგაბოროკილი და ენაჩავარდნილი წინ უაზროდ იყურებოდა. საჭურისები ოდნა-

ვღაც არ უხეშობდნენ. პირიქით, დაკისრებულ მოვალეობას რბილად, მოკრძალებულად, ფაქიზად ასრულებდნენ, თითქოს განზრახაც ცდილობდნენ, ის რაც შეიძლება დიდხანს გაგრძელებულიყო. ჰაჯი-აჰმადს ფრთხილად ახსნეს ფაშობის ნიშნები, მოხალეს ბისონით გაწყობილი თექვის ძროკუნკულო ქუდი, უბიდან ამოუღეს თვით ვიზირ-აზამის ნაბოძები ძეწკვიანი საათი, თულებთან ერთად ყოველივე ეს ფრიალა სინზე დააწყეს, რომელიც პირველი ორის დამხმარე მესამე კაფიჯს ეჭირა, შემდეგ ოქროს სირმებით ნაქსოვი სარტყელიც შეხსნეს, ყულფად გასკვნეს, ყულფი კისერზე ჩამოაცვეს, ხელები უკან გაუკავეს და სარტყლის ერთი ბოლო ერთმა დაიჭირა, მეორე ბოლო მეორემ. ჰაჯი-აჰმადს მუქისისიმსხო თვალები დაეებრა და წინ გამოეზნა. საჭურისები გათამამდნენ, ოქროს სირმით ნაქსოვი სარტყელი უფრო ღონივრად გაქან-გამოქანეს. ჰაჯი-აჰმადი მუხლმოკვეთილი ხარივით ჩაიკეცა. საჭურისები მაინც არ ჩამოეხსნენ, დაიჩოქეს და სარტყელს მანამ ქაჩავდნენ, ვიდრე კაფიჯი-ბაში თვით არ მოვიდა, დასკილის პირაღმა დაგდებულ უსიცოცხლო ხელს არ დასწვდა, მაჯა არ გაუსინჯა და არ თქვა:

— ეყოფა. ვათავდა!

ახალმა ბეგლარბეგმა, ჰასან-ფაშამ, რომელიც დივანს მაშინვე წარუდგინეს, ახალ ქვეშევრდომებს მოკლე, გამამხნევებელი სიტყვით მიმართა, უწმინდურ ძალებზე გამარჯვება მიულოცა, რაშიც უთუოდ ჰაჯი-აჰმადსა და მის განმგებლობას გულისხმობდა, რამდენჯერმე მოიხსენია და სულთნის უწიკვლო სამსახურის ნიშნად დასახა არზრუმის საფაშო, თავისი მოღვაწეობის ძველი ადგილი, და იმედი გამოთქვა, რომ გურჯისტანის ვილაიეთის მართლმორწმუნე მუსულმანები მომავალშიაც ისეთსავე უყოყმანო ერთგულებას გამოიჩინდნენ მალალი აღაპის მდნებისა და ბედნიერი სულ-

თნის ტახტის მიმართ, როგორც აქამდე გამოეჩინათ.

ყველას მაგიერ წაქსნულნი სიტყვა ახალქალაქის სანჯაყ-ბეგმა მუთი-ბეგ ფალავანდიშვილმა წარმოთქვა. ვათათრებული მესხი დიდებული ფალავანდიშვილი, სამოცს მიტანებული, მრავლის მზახველი და შემსწრე თმაქალარა კაცი, თავის ღროზე ჰაჯი-აჰმადის კეთილისმყოფელი და მარჯვენა ხელი იყო. ურიგო ურთიერთობა ბეგს არც მის წინამორბედ ფაშებთან ჰქონდა და ახლა საქიროდ თვლიდა ახალი ბეგლარბეგის შემომატიცებისათვის საიმედო საფუძველი ჩაეყარა.

შემდეგ ისევ ჰასან-ფაშამ ილაპარაკა უპირატესად ფალავანდიშვილს მიმართავდა, რადგან პირი მის მხარეს ჰქონდა მიქცეული, და ერთხელ კიდევ იმედს გამოთქვამდა რომ ვილაიეთის ყველა მუსულმანი, ხელისხელნიკებული და ერთგული თავისი მოწოდებისა, ყველაფერს გააკეთებდა პირსისხლიანი გაიური აჩიყ-ბაშების ჰკუის სასწავლებლად და იქ, ფაშამ ხელი ღაღოს მთებისაკენ გაიშვირა, სადაც საქულველი ურჯულოები ეგულებოდა, ერთხელ და სამუდამოდ სათანადო წესრიგს დაამყარებდა.

ჰაჯი-აჰმადის განმარცხული გვამი, რომელიც აწ უკვე ხორცის უბრალო გროვა იყო და მოწას ითხოვდა, სასახლის საჭურისებმა ჩაეუშების დახმარებით წინკარში უპატიურად გაათრიეს, სადაც ბედნიერი სულთნის ნება-სურვილისამებრ, თავი სისხლის დაუთხველად უნდა მოეკვეთათ და კონსტანტინოპოლში გაგზავნის წინ თევით გაეტენათ, ხოლო სხეული აქვე ჩაეფლათ სავარეულო სამარხში.

კაფიჯი-ბაში პირადად დაესწრო ჰაჯი-აჰმადის უძრავ-მოდრავი ქონების აღნუსხვას. ჯერ კიდევ მემკედ ფათიპის მიერ იმპერიისში შემოღებული კონონმდებლობის თანახმად, ყველა ნივთი და რეგალია, ტახტის ერთგული სამსახურის აღსანიშნავად ფაშას სულთნის მოწყალე კარისაგან სხვადასხვა

დროს რომ მიეღო კვლავ ხაზინას უნდა დაბრუნებოდა. ფაშას, დიდ ვეზირს თუ თვით სულთანს, ჯალათის ხელით მოკვდინებულს თუ ამ ქვეყნიდან თავისი დღით წასულს, არავითარი მემკვიდრეობა არ რჩებოდა. ყოველი მისი მონაგები სახელმწიფო ხაზინის კუთვნილება იყო. და ხაზინასვე უნდა მიეღო.

მოუსყიდველმა და ერთთავად გაუცინარმა კაფიჯი-ბაშმა, ახალი ფაშა თვალეში რომ შესციცივებდა და ცდილობდა, მისი ყოველი სურვილი თუ განზრახვა წინასწარ გამოეცნო და რითმე ესაიმოვნებინა, კეთილსინდისიერად აღწერა განსვენებული ბეგლარბეგის ქონება, ოქრო-ვერცხლი, პატიოსანი თვლები და ძვირფასი ჩასაცმელ-დასახურავი, აგრეთვე მესხეთისა და აჩიკ-ბაშის ეკლესია-მონასტრებში მოგროვებული ჭედური ხატები, ჯვრები, ბარძიშები, ოქრო-ვერცხლით მოჭკვილი სამღვდელმთავრო კვართები და შესამოსელი დალუქა, რეესტრებს ხელი მოაწერა და ბრძანა, ეს ყოველივე საგანგებოდ მოყვანილ ურმებსა და საზიდრებზე დაეტვირთათ იმპერიის სატახტო ქალაქ კონსტანტინოპოლში გასასტუმრებლად.

იმევე ქარაენით ამგზავრებდნენ ბეგლარბეგის დაქვრივებულ ცოლებსაც, რათა ზოგიერთი მათგანი ტყვეთა ბაზრებზე დაეყიდათ და ფულად ექციათ, სხვები კი ერთმანეთს შორის დაენაწილებინათ სერალის გარეშემო მორიალე ოსმალო დიდკაცებს. პარამხანა მოთქმა-გოდებამ მოიცვა. თმაგაწეწილი უბედური ქალები თავში იცემდნენ და ზენაარს შეწევნას თხოვდნენ, მაგრამ საშველი არსათ იყო.

კაფიჯი-ბაშის შეცბუნება და თითქმის დაბნეულობაც ჰაჯი-აჰმადის ვანთ-

ქმულმა წიგნსაცაგმა, ვინ იცის, საიდან სად მოტანილმა ასობით და ასობით ნაბეჭდმა და ხელნაწერმა წიგნმა გამოიწვია. საკურისი ცნობისმოყვარეობამ შეიპყრო. ერთად თავმოყრილი ამდენი წიგნი თავის სიცოცხლეში არ ენახა. სერალში წიგნებს არ წყალობდნენ. პატარა წიგნსაცავი ჰქონდა პარამხანას თოფკაფაში, მაგრამ იქ უცხოთს არავის უშვებდნენ და წიგნებისათვის ხელის შევლება მხოლოდ სულთნის ცოლებს შეეძლოთ. კაფიჯი-ბაშს თვალეში აუციმიკმდა. ზოგი წიგნი მაინც მეტისმეტად დიდებული ნახელავი ჩანდა. თუ ვილაიეთის უზენაესი ყადის, სელიმის, წერილობით თუ ზეპირ მტკიცებას დაუჭერებდი, ლეთის მგმობელ ჰაჯი-აჰმადის აქ ალაპის განმარისხებელი ბევრი წიგნი ჰქონდა, რომელსაც შეეძლო ჰეშმარიტი მორწმუნის სული გაერყენა და გუშინდელი მართლმორწმუნე მუსულმანი დღეს დანაშაულის გზაზე დაეყენებინა. ამიტომაც ყადი გადაუღებელ საჭიროებად თვლიდა, წიგნსაცავი ყოველგვარი განსჯა-გარჩევის გარეშე დაცარიელებინათ. წიგნები რაბათის მოედანზე გამოეტანათ და საჯაროდ დაეწვათ ასე თქვა სელიმმა და კიდევაც გაიტანა თავისი. წიგნებს სამ დღეს ეზიდებოდნენ და რიყის ქვით მოგებულ მოედანზე, მეჩეთის წინ, საიდანაც დაცარიელებული პარამხანის ფარდებჩამოფარებული კამაროვანი საკმლეები მოჩანდა, ხორებად აწყობდნენ.

მთელ კვირას და კიდევ მეტ ხანს რაბათის თავზე კვამლის სქელი ღრუბლები აღვა. ეს ჰაჯი-აჰმადის წიგნები იწვოდა, მაგრამ იწვოდა ნელა და ზანტად, თითქოს სიცოცხლე ვერ დაუთმიათ და წუთისოდელს უკანასკნელი ღონით ეპოტინებინათ.

რამაზ კობიძე

გვიმრის ფოთლაბი

რომანი

წიგნი მეორე

ნაწილი მეორე

თავი პირველი

გერასიმე ცნობილადის გასვენების თაღარიგში თვითონ ლონგინოს ფეიქრიშვილი ჩაერთა. ჯერ შუადღე არც კი ჩამომდგარიყო, რომ რაიკომის მდივანმა სარდიონ რაქველიშვილს დაურგვა:

- იმ ბერიკაცის ამბავი მართალია?
- მართალია, ბატონო ლონგინო!
- კმ!
- ყველაფერი ძალიან უცბად მოხდა.
- მეც მაგას ვამბობ! ახლა რას აპირებთ?
- რაც გაგვეწყობა, პატივი უნდა ვცეთ.
- სარდიონ, გესმის? კულტურის სახელიდან რომ გავასვენოთ?
- ძალიან კარგი იქნება.
- დავანახვით ხალხს, მემსახტეებს, მათ ოჯახებს, ჩვენს ახალგაზრდობას, თუ ღვაწლმოსილ ადამიანებს როგორ პატივსაც ვცემთ. ა? მე მჯონი, ურიგო არ იქნება.
- ნამდვილად. კაცი საპატიო მემსახტეყო.
- ჰოდა, ვგრე გავაკეთოთ. სარდიონ,

ჩემო, მოდი, ერთი, დღეს რა დროსაც იქნება, შემომიარე. აქ უფრო დაწერილებით მოვილაპარაკებთ. მე საღამომდე ჩემს კაბინეტში ვიქნები.

— ბატონი ბრძანდები.

სარდიონმა რაიკომში წასვლა აღარ გადასდო, შოფერს უბო და სამიოდე წუთის შემდეგ ლონგინოზის კაბინეტის კარი შეაღო. ლონგინოზი შეეგება, კარები ჩაქვეტა და გერასიმე ცნობილადის გასვენების საქმეებზე თითქმის ნახევარი საათი ილაპარაკეს. რაიკომის მდივანი ბერიკაცის სიკვდილით ნამდვილად შეწუხებული იყო.

— ოჯახის წევრებს აღარაფერი ვკითხოთ?

— რასაც გადავწყვეტო, შევატყობინებ. ან კი რა შეთანხმება უნდა, რასაც ვაგაგეთებთ, ყველაფერი მიცვალებულის პატივსაცემად იქნება.

— მაინც ულაპარაკე. ამ საქმეში პირველი სიტყვა ჭირისუფლებს ეკუთვნის.

— დავლაპარაკებო. უსათუოდ.

გადაწყდა, გერასიმე ცნობილადის ცხე-

დარი ქალაქის კულტურის სახლიდან გაე-
ხვეწებინათ. გვიგისები აუცილებლად
ყველა შახტს უნდა მიეცან. კულტურის
სახლში პანაშვილზე ხალხური სიმღერების
გუნდი იმღერებდა. ლონგინოსს მაგნიტო-
ფონის გაგონებაც კი არ უნდოდა. სიმღერ-
ებს წინდაწინვე შეარჩევდნენ — ამისი
სპეციალისტები არ აკლდათ. სამკლოვიარო
მიტინგი კი ორად უნდა გაყოფილიყო:
ორატორების ნაწილი კულტურის სახლში-
ვე, გამოსვენების წინ ილაპარაკებდა, დანა-
რჩენები კი — სასაფლაოზე.

— ქელები? — ლონგინოსმა სარდი-
ონს მხურა აარიდა და ფანჯარაში გაიხე-
და.

— უნდა გადავუხადოთ!

— ა?

— ისე არ გამოვა. სოფლელი კაცი იყო,
უამრავი ხალხი ჩამოვა. მარტო შვილი და
შვილიშვილი თორმეტამდე ჰყავს. არადა,
ქელებს ჩვენ კი არა, ჭირისუფლები გადაუ-
ხდაიან, ოღონდ ჩვენი დაუსწრებლობა არ
იფარგებს.

— აგრე გგონია?

— ნამდვილად.

— კარგი, მივიდეთ. ოღონდ ჩვენებური
ქელები არ გამოგონოთ, რომ გამოთვრებიან
და მიცვალებული სასაფლაოს მაგიერ კი-
ნოში მიაკეთ.

— ხე-ხე!

— კახელების ქელებს შესწრებისარ?
ყველაფერი რომ მოთავდება, დასხდებიან.
წყნარად, უხმაუროდ და — ხუთი ან შვი-
დი ჭიქა. თან დარბაისლური ლაპარაკი, კა-
რგი სადღეგრძელოები. გერასიმე ცნობილ-
აქვს ასე უფრო შეფერება. მართალს არ ვა-
მბობ?

— მართალია.

— ჰოდა, ასე. ხომ არაფერი გვაუწყებ-
ბა?

— მგონი, არაფერი.

— ფული?

— გვეშოვება.

— ხედა თუ არა, ზვე ოჯახში პანაშვილ-
ზე უსათუოდ მოვალ, უსათუოდ. ასე. ეს —
რაც შეეხება მიცვალებულს. ასლა — ცოც-
ხლად დარჩენილებზე რას შეტყვი?

— ბატონო?

— იმ შენს ახალგაზრდა ინჟინერს
გერასიმე ცნობილად ჩემზე და შენზე უფ-
რო დააკლდება. ა? ხანამ ბერკატო უბან
ზე იყო, კიდევ მშვიდად ვიყავი. ასლა?

— მაგაზეც ასლა ვილაპარაკოთ?

— კარგი, ბატონო, გადავდეთ. იქნება,
ღმერთმა ქქნას და ამაზე ლაპარაკი სულ-
აც არ მოგვიწიოს.

— ვნახოთ.

— ესე იგი, ფული სულ არ დაგჭირდ-
ბათ?

— მე მგონია, არა.

— კეთილი, ძმაო, კეთილი. აბა, ჩემო
სარდიონ, ხვალამდე, ან ზევამდე.

— მე ხვალაც და ზევაც იქ ვიქნები.

— ჰოდა, იქვე გნახავ. აბა, ჯერჯერობით!

— ნახვამდის!

სარდიონი წამოვიდა.

სალამოს სარდიონს აკაკი ნიშნინიძემაც
დაურჯა.

— რა მალე გათავებულა ის საცოდავი.

— ასე მოხდა.

— ტკივილები ექნებოდა. ფილტვების
კიბომ დიდი ტკივილები იცის.

— მორფს უშხაპუნებდნენ.

— მერე? შევლოდა?

— ისე...

— ეპ! რამე გჭირდებათ?

— ჯერ არაფერი. გასვენების დღეს მან-
ქანები მოგვაშველეთ. ჰო, იქნება ვინმემ
სიტყვაც შეგაწიოს.

— მიტინგზე? კი, მოინახება. ხვალ და-
გირეკავ. ე-ხე-ხე-ხე!.. — და ნიშნინიძემ
წურმილი დასლო.

პირველსავე პანაშვილზე უამრავი ხალხი
მოვიდა. გერასიმემ ამ ქალაქში ნახევარი
საუკუნე იცხოვრა, საქმე უამრავ ხალხთან
ქქონია და მისგან იოტისოდენა საწყვნიც
კი არავის შეტყვდრია. ასლა ნათესავები და
ნაცნობ-მეგობრები სამაგიეროს უხდიდნენ.
ტყელებური ხის სახლის კიბეზე სალამოს
შვიდი საათიდან თერთმეტამდე არ შეწყ-
ვეტილა მომსულელ-წამსკლელთა ფეხების
მაკანბეკი და საფეხურების ჭრიალი. ეწოც,
აივანიცა და შიგნითა ოთახებიც ხალხით
იყო სავსე. თეიმურაზმა რამდენჯერმე ის-
იც კი გაიფიქრა, ვაითუ ამ ტყელმა სახლ-
მა ასეთ სიმძიმეს ვერ გაუძლოს და ჩაინგ-

რესო. დიდ ოთახში კი, გაბრდღვილებული ქალის ქვეშ, განიერ, ყვავილებითა და ნოხებით მორთულ ტახტზე მშვიდად ესვენა გერასიმეს ცხედარი. ბერეკაცი სიკვდილის შემდეგ სულ დაღუულიყო, ნიკაპი დამოკლებოდა და ჩაუარდნოდა; ცვილისფერ, ოდნავ შესამჩნევად წვერმოდებულ სახეზე კი ტანჯული გამომეტყველება შერჩენოდა. ალბათ, სიცოცხლის ბოლო დღეებში მორფინი მას მართლაც ვეღარ შეგლოდა და უღმერთო ტკივილებს სულაც ვერ უმსუბუქებდა.

მიცვალებულის გარშემო ჩამწკრივებულ სკამებზე წუმბად, დაღვრებით ისხდნენ შაოსანი ჭირისუფლები. ხმამაღლა რატომღაც არავინ ტირიდა. არ ისმოდა იმერული პანაშვილებისათვის ჩვეული გნისი და წივილი-კივილი. ბერეკაცი მართლაც ისე სწრაფად დაილია, რომ მისი სიკვდილი თითქოს ჯერ არც კი სჯეროდათ. მხოლოდ გერასიმეს ცოლი თუ ამოიხიზრებდა ხანდახან და კიდევ: უმეროსი რძალი, გერასიმეს საყვრელი ნუციკო უფერად მთელი სხეულით იცაცხადებოდა სოლმე და მწარედ, გამბ: ქვეითებდა. მაშინ მის გვერდით მჯდარი, ასალგაზრდა, გერასიმესავით ტანმორჩილი, თვალებშიაწითლებული საინიზმრებზე ზელს მოხვევდა სოლმე და ამშვიდებდა.

ხალხი კი მოდიოდა და მოდიოდა. კიბესა და ოთახებში ფეხების ბაკაბუკი ერთი წამითაც კი არ შეწყვეტილა.

ტახტის ბოლოსთან პატარა წითელ ბალიშებზე გერასიმეს ორდენები და მედლები ეწყო. თეიმურაზი პირდაპირ თვალებს არ უჯერებდა, ამ ტანმორჩილ, მშვიდ და შეუმჩნეველ ბერეკაცს თავის სიცოცხლეში ორი ლენინის, სამი შრომის წითელი დროშის, ერთი „საპატიო ნიშნის“ ორდენი და კიდევ შვიდიოდე მედალიც მიეღო. გულზე კი სიცოცხლეში არასოდეს არაფერი დაუბნევია. ქუჩაში რომ შექვდებოდათ, ვერასცხით ვერ იფიქრებდით, რომ ეს ცალთვალა, ტანმორჩილი ბერეკაცი ამდენი ნაშრომი და ნამაგარი იყო. მაგრამ ასე კი ყოფილა... თუმცა, თეიმურაზმა ახლა ეს ხალხზე უკეთ იცოდა.

სალამოს რვა საათი იქნებოდა, როცა ოთ-

ახში შემონტაჟები ეშქრეფდნენ. წინ ლურჯ კოსტუმსა და შავ კალსტუბში გამოწყობილი გრიმა ოდიბაშევი მოუძლოდათ. ჭირისუფალთა მწკრივებს ჩამოუარეს, ზოგს აკოცეს, ზოგს ხელის ჩამორთმევა აკმარეს. მეერ ერთი-მეორის მიცოლებითვე ოთახიდან ვალაგდნენ. ოღონდ ეს იყო, როგორც კი უკანა კართან მდგარ თეიმურაზს თვალთა კვიდა, გრიმა ოდიბაშევა მაშინვე კიდევ უფრო მშუბარე, კიდევ უფრო სერიოზული სახე მიიღო და თავისი უბნის უფროსს თავი ძალიან მძიმედ დაუკრა, თეიმურაზმა ისიც მშვენივრად დაინახა, რომ ოდიბაშევა ამ დროს ოდნავ შესამჩნევად, დამცინავად, მრავალმნიშვნელოვნად ჩაილიმა. მეერ გატრიალდა და მოპირდაპირე კარებში ღირსეული კაცის ნაბიჯებით გავიდა.

თეიმურაზს სახეზე სიწითლემ გაჰკრა. დიდი ჭკუა არ უნდოდა იმის მიხედვრას, თუ რასაც მოასწავებდა შემონტაჟეთა პრიგადირის დამცინავი ლიმილი.

მაგრამ ოდიბაშევი იქით იყო. თეიმურაზმა კიდევ რამდენჯერმე შეამჩნია, რომ პანაშვილზე მოსულთაგან ბევრნი — ნაცნობებიცა და სხვა შახტებიდან მოსულებიც, მას რაღაც განსაკუთრებით აკვირდებოდნენ. ზოგი თავსაც კი უქნევდა. ალბათ, ამისი თქმა უნდოდათ, ვაყიბ, ძმხო, რომ უბანზე მოთავარი დასაყრდენი გამოვეცალა, ენახოთ, ახლა რა ბიჭობას გამოიჩინო. თეიმურაზმა რამდენიმე ასეთი მრავლისმეტყველი, — ზოგჯერ თანაგრძნობით სავსე, ზოგჯერ დამცინავი, ზოგჯერ კი საკმაოდ ბოროტი ლიმილი აიტანა. მეერ კარს მოშორდა და კუთხეში კედელს მიეყრდნო.

ხალხი კი მოდიოდა და მოდიოდა. გაუთავებლად ჭრიალებდა ხის საფეხურები. თეიმურაზი კუთხეში იდგა და ფიქრობდა, ნეტავი, ისევ კარებთან რომ ვიდგე, იმ მრავალმეტყველ მზერას კიდევ რამდენი ვინმე შემავლებდაო.

მეორე დღეს პანაშვილზე სარდიონ რაჭველიშვილი, მისი თეოლინე, ლონგინოზ ფეიქრიშვილი და აკაკი ნიშნინიძე ერთად მოვიდნენ. სკამებზე ჩამწკრივებულ ჭირისუფალ ქალებს და კუთხეში ჯგუფად მდგომ კაცებს ამათაც სხვებივით ჩამოუარეს. ფეი-

ქრიშვილსა და ნიშნიანიძეს არავისთვის უკონიათ, — ხელის ჩამორთმევასა და ზოგჯერ, თუ ქირისუფალი კაცი იყო, მზარზე ხელის მოთათუნებას კმარობდნენ, სარდიონმა და თეოლინემ კი გამოუტყლებელი ყველას ღოყაზე აკოცეს. მერე ოთხივენი იმ ოთახში გამოვიდნენ, სადაც თეიმურაზი იდგა, და შორიასლო, ფანჯარასთან გაჩერდნენ. თეოლინეს ნელსაცხებლის მძაფრი ხუნი გამოჰყვა. ხმას არც ერთი არ იღებდა. ფეიქრიშვილმა მიიხედ-მოიხედა, თეიმურაზს დააკვირდა და იცნო. სარდიონს მიუბრუნდა და დაბალა ხმით რაღაც უთხრა. ოთხივენი თეიმურაზს მიაჩერდნენ. სარდიონმა ანიშნა, აქ მოდიო. ახალგაზრდა ინტენური მოვიდა; ოთხივემ ხელი ჩამოართვა. თეოლინემ აღერსიანად გაუღიმა კიდეც.

— როგორ გიკითხათ, თეიმურაზ ბატონო?

— ცოტა შეფიქრიანებულია, — თეიმურაზის მაგიერ უპასუხა ფეიქრიშვილს სარდიონმა.

ნიშნიანიძემ თავი რამდენჯერმე უხმოდ ჩაიქნია.

— შეფიქრიანებული კი არა, შეწუხებულია, — გაუსწორა ქმარს თეოლინემ და თეიმურაზს ერთხელაც გაუღიმა.

— მიძიმე დანაკლისია. მარტო თქვენთვის კი არა, ჩვენთვისაც, ყველასათვის. — ფეიქრიშვილმა თეიმურაზს მზარზე ხელი მოუთათუნა, თავი ჩადუნა და გასასვლელი-საკენ გაემართა. მას სამივენი უკან მიჰყვნენ. თეოლინემ თეიმურაზს თავი ერთხელაც დაუქნია.

დასაფლავების დღეს მზიანი დარი იდგა. კულტურის სახლი ვერ იტყვედა დასამშვიდობებლად მოსულ ხალხს. გამოსვენებისაკებო ხელიდან ხელში გადადიოდა. ოცი კაცისაგან შემდგარი გუნდი გუგუნებდა ძველ ქართულ საგალობლებს. ქირისუფლები, თითქოს ახლად დაიკურეს გერასიმეს სიკვდილით, ყველანი გულამოსკენილი ტიროდნენ. ნუციკოს გული შეუღონდა და ძლიერ მოასკლიერეს. კუბო ხალხმა კარვა ხანს ხელით ატარა და მანქანაზე მამინდა

დადგეს, როცა ქალაქის განაპირას მოუსვალტებულ ვიწროებში გამოვლდნენ

ნიშნიანიძე

ქალაქის საუკეთესო რესტორანში გამოვლი ქირის სუფრას ხუთასზე მეტი კაცი უჯდა. მოვიდნენ ღონავინოზ ფეიქრიშვილიც, აკაკი ნიშნიანიძეც, რატომღაც ქალაქის პროკურორიც, სწორედ ის, ბიუროს მამინდელ სხდომაზე ფეიქრიშვილს თავზე რომ ევლებოდა. თამადად თვითონ სარდიონი დადგა. თეიმურაზს ეს ჯერ გაუკვირდა, რადგან გააფონილი ჰქონდა, შახტის უფროსი ასეთ რამეებს ერიდებოდა, მაგრამ მერე მიხვდა, რომ ეს ღონავინოზსა და სარდიონს ერთად უნდა მოეფიქრებინათ. არც შემცდარან. სარდიონმა მთელი სუფრა საუცხოოდ ჩაატარა. სულ ზუთი თუ შვიდი სადღეგრძელო დალია, ისე, „როგორც ეს ჩვენს წინაპრებს დაუბარებიათ“. გონივრულად და მშვიდად, ყველასათვის გასაგები ენით ლაპარაკობდა. ყველაზე კარგად თვითონ მიცვალებულის მოსახსენებელი გამოუვიდა:

— ის, ვინც ჩვენ დღეს მიწას მივაბარეთ, — თქვა სარდიონმა, — ჩვენი სისხლი სისხლთაგანი და ხორცი ხორცთაგანი იყო. ცას ვერავინ გამოუკვერებით და დღეს თუ ხვალ ყველანი გერასიმეს გზას გავეყვებით. განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ გერასიმე ცოტა ჩვენზე უფრო ადრე გაუდგა მოუსავლეთის გზას. და კიდევ ერთი განსხვავება ის არის, რომ ჩვენ, ჯერაც ცოცხლებსა და მიწაზე მოსიარულეებს, ხანდახან კიდევ გაგივლის ფიქრი და ეჭვი, ხომ არაფერს ვუშავებ ჩემს ძმებსა და ამხანაგებს, ჩემს ნათესალებსა და მოკეთებს, ხომ სწორად მიმყავს ჩემი ცხოვრება, ხომ არაფერი ცოდვა და დანაშაული მიმიძღვის ჩემი ხალხის, ჩემი ქვეყნის წინაშე. გერასიმე ცნობილადე კი ამგვარ ფიქრებისა და ეჭვებისაგან დღეს სამუდამოდ თავისუფალია. დღეს ჩვენ ყველამ კარგად ვიცით, რომ გერასიმე ცნობილადემ უკოდველად, უზადოდ, მართლაც კაცურად განვლო თავისი ცხოვრება. რომ იტყვიან, კია არ გაუსრესია, ბუზი არავისთვის აუფრენია, თავის ხალხსა და ქვეყანას კი იმოდენა ამაგი დახდო, რომ არც კი განიზომება. იმ მადლისა და ამავის

წონა და ძალი ჩვენს ჭადარა კავკასიონს გაუტოლდება, ისევე, როგორც გერასიმე ცნობილადის მარჯვენით მონგრეული ქვანახშირი. ყოველთვის მეტივე კი არ ყოფილა, კარგად იცით, კარგა ხანს მნგრეველადც მუშაობდა... გერასიმე ნამდვილი მემახტე იყო, მეგობრებო, მიწისქვეშეთში გაატარა თავისი წუთისოფელი, იქ, სადაც ზოგ ჩვენთაგანს ნახევარი საათით გაძლებაც კი უჭირს... მან არ იცოდა, რა არის დაღლა, შიში, ხელისნაქნევა, ამხანაგის დღლატზე თუ საერთო საქმისათვის თავის არიდებაზე ხომ აღარაფერს ვამბობ. ეს სიტყვები გერასიმეს სახელის გვერდით არც კი უნდა იხსენიებოდეს. არასოდეს არავინ შეუწუხებია, არასოდეს არავისათვის არაფერი უთხოვია, თვითონ კი ყოველი ფეხას ნაბიჯზე ყველას სჭირდებოდა — შინაურსა თუ გარეულს, მოკეთესა თუ შემთხვევით ნაცნობს, შვილიშვილსა თუ შახტის უფ-

როსს... აი, როგორი კაცი იყო ჩვენი გერასიმე. ასეთი კაცი მიიბარებოდა ყველგან — მა მიწამ. ფეხზე ავდგეც, მუცელზე მხენება ყოფილიყოს ზისი სულისა ჩვენს შორის! როგორც იტყვიან, მსუბუქი ყოფილიყოს გერასიმესათვის მშობლიური მიწა!

— სხენება იყოს! — წამოიხრიალა ხუთახმა კაცმა და ყველა ფეხზე წამოდგა. გაუნძრევლად მისინერებოდნენ, სანამ სარდიონი პატარა ყანწს გამოსცლიდა. მერე ყველამ დალია.

თერთმეტი საათი არც კი იქნებოდა, როცა ხალხი სუფრიდან აიშალა. თეიმურაზს ერთი სიმთვრალისაგან გონდაკარგული და ფეხბარეული არ შეუნიშნავს. რესტორნიდან თავჩადუნულნი, უხმაუროდ გამოდიოდნენ. ახალგაზრდა ინჟინერი თავის თავს გამოუტყვდა, ასეთ დარბაისლურ ქელეხს ჩემს ცხოვრებაში პირველად შევესწარიო.

თავი მორა

იმ ღამეს გოგოლა პირველად მივიდა თეიმურაზთან.

თორმეტი საათი იქნებოდა, როცა თავის ოთახში მოწვევით მჯდომ თეიმურაზს კარზე ფრთხილი დაკაკუნება შემოესმა. გული შეუკრთა — მისედა, ეს უსათუოდ გოგოლა იქნებაო. და თან გაიფიქრა კიდევ, — ხაიდან იცის, რომ ქმარი ფეხდაფეხ არ მოსდევს და ასევე, ჩემს თვალწინ, შავ დღეს არ დააყენებსო. გერონტი ჩაფიჩაძე ხომ არც თეიმურაზს მოერიდებოდა და არც სხვა ბინადრებს. შეეძლო, ამ მიძინებულ საერთო საცხოვრებელში ერთი ალიაქოთი აეტეხა და გოგოლას წიხლებითაც კი შეაკოშოდა.

ჩუმი კაკუნი გამოურდა. თეიმურაზი კართან მივიდა და გამოაღო. კარბში ღურჯ, თეთრწინწკლებიან კაბაში ჩაცმული გოგოლა იდგა. ქალმა თავისი ღურჯი, ლმობიერი თვალებით თეიმურაზს შეახედა და ოთახში შემოვიდა. და ეს ისე მშვიდად, თითქოს გულგრილადაც კი გააკეთა, თითქოს ახალგაზრდა ინჟინერთან აქამდე ბარე

ასჯერ მაინც მოსულიყოს. მაგიდასთან მდგარ სკამზე დაკადა და თეიმურაზს ისევ მშვიდი — რაღაც ნამეტნავად გამოშვებულად მშვიდი მხერა გაუსწორა.

თეიმურაზი დაბნეული და შემინებულიც კი იყო. გული გამაღებით უცემდა. კარის მისურვა ძლივს მოიფიქრა, მაგრამ ყველაფერზე ძლიერი, რაც ახლა მის გულს დაეკუვლა, მაინც იმ ქალის სიღამაზისა და მომზიბლობის შერტნება იყო.

გოგოლას სპილენძისფერი, ოდნავ მოწითალო თმები უწესრიგოდ ეყარა მხრებზე. ღურჯი, ლმობიერი თვალების მხერა მშვიდად გადააქონდა საგნიდან საგანზე, თეიმურაზზე, მერე ისევ რაიმე საგანზე ოდნავი, სულ ოდნავ აღელვება იმაზე თუ შეეტყობოდა, რომ შუბლი შექმუხნილი აქონდა, სახეზე კი ფერმიხდილი იყო. კაბაში მოხდენილად გამოჩნაკეთული, ოდნავ შედმეტად სრული სხეულის ყოველი ნაკვთი კი ისევ იმავე უნაპირო, ძლევამოსილი სიმშვიდით სუნთქავდა.

ოთახში სიჩუმე იდგა.

— ქმარმა... იცის? — ერთი თუ ორი წუთიც კი გავიდა, ხანამ თეიმურაზი ამის კითხვას მოახერხებდა.

გოგოლამ ოდნავ შესამჩნევად მხრები აიყარა. მერე, ღრმად ამოისუნთქა. ხმა არ ამოუღია.

— რომ მოვიდეს?!

თეიმურაზი იმას კი ვერ გრძობდა, რომ ამ კითხვებით თავს იმცირებდა.

— გეშინია? — გოგოლას მოულოდნელად, გულიანად გაეღიმა.

— ა? მე?... მე რისი უნდა მეშინოდეს!

— რომ გაგლახოს... — გოგოლას ისევ აღერისიანად ეღიმიებოდა. მან ისევ ღრმად ამოისუნთქა.

— ეკ!.. — თეიმურაზმა ხელი ჩაიჭინა.

რატომღაც ოთახში მიიხედ-მოიხედა. მერე მივიდა და თავის ლოგინზე ჩამოჯდა. გოგოლას შებუტქეშიდან სურათულად გამოჰქვდა, — მე სხვა რამის მეშინია.

— ეგ ახლა რა სალაპარაკოა!.. — გოგოლამ წარბები შესტეხა.

თეიმურაზმა თავი დაუქნია. თითები ჩახლართა.

სიჩუმე ჩამოვარდა. თეიმურაზი დაბნეულობისა და შემკრთობისაგან ჯვრაც ვერ გამოკვევლიყო. ვერც კარის ჩაკეტვას ბედავდა, იქნება, ახლავე უკან გაბრუნებას აპირებს და არ ეწყინოსო. ვერც პაპიროსისათვის მოგვიდებინა...

სიჩუმე კარგა ხანს გაგრძელდა. მერე გოგოლამ კარს შეხედა. მშერა თეიმურაზზე გადაიტანა.

— ჩაკეტო? — თეიმურაზი ზეწამოიჭრა.

გოგოლამ მშერა აარიდა. თავი ჩაღუნა. როცა თავი ასწია, მის თვალებში წედანდელი სიმშვიდე და ღმობიერება აღარ იყო. იმ დიდრონ ლურჯ თვალებს ახლა თითქოს ცეცხლი მოჰკიდებოდათ. თეიმურაზს ისინი ახლა საყვედურით, თათქოს ოდნავ ათვალისწუნებთაც კი მისჩერებოდნენ.

თეიმურაზი ზეწამოიჭრა, კარები ჩაკეტა და სინათლე გამორთო.

ნახევარი საათის შემდეგ გოგოლამ რბი-

ლად მოიშორა თეიმურაზის ხელეჭი. წამოჯდა და ფეხები იატაკზე ჩამოუკეცა. გაისწორა. ერთხანს უწრად იჯდა. მერე რაზს მისი სუნთქვაც კი არ ესმოდა. მერე ქალი თეიმურაზისკენ დაიხარა და ხელი თავზე გადაუსვა. თეიმურაზმა იმ ხელს ხელი მოჰკიდა და თვითონაც წამოჯდა.

— წასვლა გინდა?

— ხად?

— სახლში.

— ამ ნამუღამევს?

—?!

• • •

— უკვე მოგბერდი? — ქალის ხმაში მოულოდნელი სვედიანი ღიმილი მოისმა.

— შენი ქმარი...

— ოჰ!...

თეიმურაზმა ენაზე იკბინა. გოგოლას წელზე მოეხვია და კისერზე აკოცა.

— ქმარი და ქმარი!.. — გოგოლამ თეიმურაზის ხელები მოიშორა და წამოდგა, თმები გაისწორა. მერე თავი გადააქან-გადმოაქანა და თმები ერთხელაც შეისწორა.

— ადექი.

თეიმურაზი ადგა.

— ხინათლე არ აანთო.

ოთახში არც ისე ბნელოდა. თეიმურაზი მაგიდასთან მივიდა და სკამზე ჩამოჯდა.

გოგოლამ ლოგინი აშალა. ზედსაფარი დაჰკეცა და სკამის ზურგს გადაჰკიდა. ზეწარი გაასწორა. ბალიმიც კი შებერტყა. ყველაფერს მშვიდად, აუჩქარებლად აკეთებდა („თითქოს სიყვარულის გაკვეთილს მამღვედესო“, — გაიფიქრა თეიმურაზმა). კაბა გაიხადა, ლოგინში ჩაწვა და საბანი რატომღაც ნიკაპამდე აიწია. შიშველი ხელები კი თავქვემ ამოიწყო.

— მოდი.

— თეიმურაზმა სწრაფად შემოიძარცვა ტანსაცმელი, რომელიღაც დილი კიდევ მოიწვევია, — და გოგოლას ცხელ ტურნებზე დააკვდა.

ძილი აღარც ერთს აღარ გახსენებია. ტბილ ბურანში ისე შემოათენდათ, რომ არც ერთს არ გაუვია.

— ბერიკაცი ძალიან დაგენანა?

— ეკ!

— ხალხი ლაპარაკობდა, ჭირისუფლები

სომ დამწუხრებულნი არიან, მაგრამ არჯუ-
ვანიძეც არანაკლებთ.

— მართალი უთქვამთ.

— ნუ გეშინია.

— შიში რა შუამია!

— რატომ! შიში სირცხვილი კი არაა.
რაც საშიშია, ადამიანს იმისი კიდევ უნდა
ემინოდეს.

— საშიში ბევრი რამაა.

— ხელი მომეცი. — გოგოლამ თეიმურა-
ზის ხელი ცხელ თითებში მოიმწყვდია.

— საშიში ბევრი რამაა. — გაიმეორა
თეიმურაზმა.

— არც იმდენი. — გოგოლამ თეიმურა-
ზის ხელს კოცნა დაუწყო.

— ემ!

— ნუ ოხრავ!

— თეიმურაზმა გოგოლას თვალებში აკ-
ოცა. დაღლილსა და გატანჯულს ძილი ერ-
ვოდა.

— თეიმურაზ!

— ა?

— შე ლამაზი ვარ?

— ძალიან.

— არა, მართლა მითხარი.

— მართალს გეუბნები.

— ლამაზი ვარ?

— ძალიან. ისედაც კარგი ხარ.

— ხასიათით?

— ხასიათიც და ისედაც.

— რა — ისედაც?

— არ ვიცი... ძნელი სათქმელია.

— კმ!.. შენც თუ ვერ ამბობ, სხვა ვინ-
ღა მოახერხებს.

— შენი ქმარი...

— ოპ!..

— კარგი, კარგი...

— ქმარი... სომ იცი, რატომაც გავყვეი.

— ვიცი.

— პოდა...

— კარგი, კარგი. მე ახლა ისევ ბერიკა-
ცზე ვფიქრობ.

— ნუ გეშინია. ერთხელ სომ გითხარი,
ნუ გეშინია-მეთქი.

— კი.

— პოდა, ნუ გეშინია.

ოდნავ ირიჟრაფა თუ არა, გოგოლა ადგა

და წასასვლელად განემზადა. ახლაც ჩვეუ-
ლი სიმშვიდით იქცეოდა. კმა ჩაიჭკო, თმე-
ბი გაისწორა, ფეხსაცმელებიც მორირგო და
თეიმურაზს ლოგინზე ჩამოუჯდა.

— შენ ჯერ ნუ ადგები.

თეიმურაზს ჩაფიჩაძის გვარი ისევ ენაზე
მოადგა, უნდა ეკითხა, სად არის, ან მას-
თან შეხვედრას როგორ აპირებო, მაგრამ
თავი შეიკავა. გოგოლა დაიხარა, თეიმურა-
ზს შუბლზე აკოცა და წამოდგა.

— არ მეძებო. მე თვითონ მოვალ ხოლმე.
ერთხელ აკოცა, გავიდა და კარი უხმაუ-
როდ გაიხურა.

* * *

წამოდგომა და შახტზე წასვლა ჯერ ძა-
ლიან ნაადრევნი იყო. თეიმურაზმა პაპირ-
ოსი გააბოლა და ფიქრებს მიეცა.

გოგოლა სომასურიძემ — ამ ლამაზმა,
კეთილმა და გულისხმიერმა ქალმა, თეიმ-
ურაზთან მთელი ღამე რომ გაატარა და
მთელი თავისი არსებით მიენდო, ახალგაზ-
რდა ინჭინერს ერთი სადარდებელიც მიუმა-
ტა. თეიმურაზს ქალებთან ურთიერთობის
დიდი გამოცდილება არ ჰქონდა. მაგრამ
იმას მაინც თვალნათლივ გრძნობდა, რომ
მისი და გოგოლას ურთიერთობა საიდუმ-
ლოდ დიდხანს არ დარჩებოდა. ასეთი
რამ არ იმალება. მით უმეტეს, თუ ქმარი
სუვე ყველაფერს მიხედვრლია. ეს საჭმე
მალე გამჟღავნდებოდა და მაშინ თეიმურ-
აზს რა უნდა ექნა? რა პანუსი გაეცა ან
გამხეცებელი ჩაფიჩაძისა, ან თვითონ გო-
გოლასათვის? ამ ქალისათვის ხელის კვრა
თეიმურაზს სუვე აღარ შეეძლო. ამიტომაც
იყო, რომ ფიქრიც კი აღარ შეეძლო იმ ახ-
ლო მომავალზე, როცა ყველაფერი გამომ-
ვლავნდებოდა...

კიდევ უფრო აწუხებდა უბნის საქმეები.

თეიმურაზი კარგად ხედავდა, თუ როგო-
რი დანაკლისი იყო მისთვის გერასიმე ცნო-
ბილაძის სიკვდილი. ბერიკაცს უბნის მუშა-
ხტეებზე გავლენა ავადმყოფობის დროსაც
კი არ დაუკარგავს. ხან ერთი ცვლის უფრ-
ოსი მიაკითხავდა, ხან მეორე, ხან მესამე...
რამდენჯერმე რჩევა თვითონ თეიმურაზმაც
იოხოვა, მიუხედავად იმისა, რომ ბერიკაცი
ლოგინზე იყო მიჯაჭვული და სუნთქვაც კი

უჭირდა. მანამდე კი, ხანამ გერასიმე ფეხზე იყო, თეიმურაზი უბანზე ერთ სათუო ნაბიჯსაც კი არ გადადგამდა, რომ გერასიმეს არ მოთათბირებოდა. გერასიმეს დამსახურება იყო ისიც, რომ ახალგაზრდა ინჟინერს უბნის შემახტეები პატივსაც სცემდნენ, უკურბდნენ და ენდობოდნენ. ყველამ ძალიან კარგად იცოდა, რომ ძველი შემახტე, რომელმაც უამრავ სხვა რამესთან ერთად, თავისი შრომის, ენერჯის და, თუ გნებავთ, თავისი სიცოცხლის ფასიც კარგად იცოდა განსჯისთვისად და პატივად არავის მიენდობოდა. ყველანი ხედავდნენ, რომ გერასიმე თავის მხრივ დიდ ანგარიშს უწევდა არაჯვანიძეს. იმასაც ხედავდნენ, თუ ამისი მიზეზი რაც იყო, — ახალგაზრდა ინჟინრის უბრალოება; თავმდაბლობა, პატიოსნება, სიკეთე. შემახტეები თეიმურაზთან ურთიერთობაში თავდაპირველად გერასიმეს ენდნენ და ეს ნდობა მერე თეიმურაზზე გაერცვლა.

ახლა გერასიმე აღარ იყო. უბანზე აღარავინ ჩანდა ისეთი, ვინც ბერძეკის მაგიერობას შესძლებდა. ანთიმოზ ჩახუნაშვილი ხომ სათვალავში ჩასაგდები არც იყო. არქიფო ცალკულღიშვილი პატიოსანი და გამოცდელი შემახტე იყო, მაგრამ ძალიან მორიდებული, სათრიანი ხასიათი ჰქონდა და სხვა ადამიანებზე რაიმე გავლენის მოხდენა არასოდეს ფიქრადც არ მოსვლია. კიდევ რომ მოენდომებინა, მაინც ვერ მოახერხებდა. იგი დავალების პატიოსანი და ერთგული შემსრულებელი იყო, მეტი არაფერი. გრიმა ოდიბაშვილი სულ გათავსებდა. თავის ბოროტ სიხარულს ხომ გერასიმეს პანაშვიდებზეც კი არ მალავდა. ახლა კი, ალბათ, თეიმურაზს უკვე აშკარად შემოუტყვდა და ბევრს მიიმხრობდა კიდევ და არა მარტო თავის მემონტაჟებს: თეიმურაზმა ისიც კარგად იცოდა, რომ მისი ხელმძღვანელობით უბანი ცუდად არ მუშაობდა, მაგრამ ქვანახშირს მაინც ჯიბრაილის დროს უფრო მეტს იღებდნენ და შემახტეებსაც შემოსავალი მეტი ჰქონდათ. ფულს კი თავისი ძალა აქვს და ეს ძალა ბევრს სულით-ხორციანად იმორჩილებს.

სარდიონი, რა თქმა უნდა, თეიმურაზს დაეხმარება, მაგრამ შახტის უფროსი უკვე

სანდაშული კაცია და დღეღამის განმავლობაში უბანზე რამდენჯერმე წასვლა ძალიან გაუჭირდება. უბრალოდ ვერ შეძლებს. ესეც არ იყოს, კანონით შახტის უფროსს არც აქვს უფლება ტექნოლოგიურ პროცესში ჩარევისა, ეს უფრო მთავარი ინჟინრის, კახაბერ გურასაშვილის საქმეა, კახაბერი კი მთლად სანდო არ არის, ზოგი რამ ძალიან ხშირად ეშლება ხოლმე... და შესამეც: ინდომებს კი სარდიონი მას შემდეგ, რაც რაიკომის ბიუროზე საყვედური ჩაუწერეს, უბნის საქმეებში ისევე ყოველნაბიჯზე ჩარევას, როგორც მანამდე უნდა? რა ძალა ადგას? თეიმურაზს არეუვანიძე სრულუფლებიანი ინჟინერია და უბნის უფროსია, კეთილ ინებოს და უბანს ისე გაუძღვეს, როგორც საჭიროა. არ შეუძლია? მაშინ...

თეიმურაზს ტირის ოფლი ასხამდა იმის წარმოდგენაზე, თუ მაშინ რა იქნებოდა. მაშინ თანამდებობასა და მდგომარეობასთან დამშვიდობება, მტრებისა და არაკეთილმოსურნეების — ოდიბაშვილისა და მისთანების ბოროტი სიზხითი და... ყველაფრის თავიდან დაწყება. ეს ჯანდაბას! თეიმურაზი თუნდაც ნიჩაბს აიღებს და უბრალო ამწმენდად იმუშაებს. მაგრამ არ იტყვიან, თუ მეტი არ შეეძლო, უბნის უფროსობას რაღას ეპოტინებოდა? სირცხვილსა და დაცინვას სად წაუვიდეს? არ ჯობდა, თავიდანვე უბრალო საქმისათვის მოეციდა ხელი და უფროსობისთვის მერე მიეღწია?

რაც უფრო მეტს ფიქრობდა, თეიმურაზს სულ უფრო და უფრო იპყრობდა ბრახი სარდიონ რაჰველიშვილის მიმართ. თუ თეთონ თეიმურაზი გამოუცდელი იყო და ჭკუა სულ არ ჰქონდა, სარდიონი რაღას ფიქრობდა? რას ფიქრობდა, როცა მატარებლიდან ის-ის იყო ფეხჩამოდებული ბიჭი ამოდენა უბნის უფროსად დანიშნა და ასეთ დღეში ჩააგდო? ახლა?

ამ კითხვის პასუხი არსად იყო. დამძიმებული გულით წავიდა იმ დილას სამუშაოზე თეიმურაზს არეუვანიძე. ეს კი იყო, რომ ღმერთმა შეიწყალა და იმ დღეს უბანზე განსაკუთრებული არაფერი მომხდარა. მესამე ცვლას გვემა შეუსრულებელი ჰქონდა და ზედმეტად თითქმის ორმოციო-

დე ტონა ქვანახშირიც კი ამოეღო. პირველი ცვლის შემახტებმა დაველება მიიღეს და წავიდნენ. თეიმურაზი შახტში ჩაეშვა და ქვედა სანგრევი დაათვალიერა — იქ მალე ის ჯოჯოხეთური საქმე — ჩამოქცევა უნდა დაწყებულიყო. მაგრამ განსაკუთრებული იქაც არაფერი მომხდარა. ჩამოქცეველნი უკვე ადგილზე იყვნენ და თავიანთი საქმის გასაკეთებლად გულდამშეიდებით

ემზადებოდნენ. თეიმურაზი, ზევეთ ამოვიდა და საშხაპეს მიაშურა. ამ დღეებში ვრცელდებოდა ოდიბაშევი და არც ანთიმოზ ჩახუნაშვილი არსად შეხვედრიან და ამან, ცოტა არ იყოს, შვება მოჰგვარა.

მან ჯერ კიდევ არ იცოდა, რომ უახლოეს დღეებში კიდევ უფრო მძიმე ამბები ელ-ოდა.

თახი მისამ

იმ ღამეს გერონტი ჩაფიჩაძე შახტზე მორიგე იყო. ნაჭირავებ ოთახში მასა და გოგოლას ტელეფონი არ ჰქონდათ და გოგოლა იმ ღამეს სახლში იყო თუ არა, შახტიდან ტელეფონით ამის შემოწმება არ შეიძლებოდა. გოგოლა სახლში დილის ხუთი საათისათვის დაბრუნდა. თავი მოიწესრიგა და ლოგინში ჩაწვა — სამუშაოდ იმ დღეს მეორე ცვლაში უნდა გასულიყო. დადლილმა მალე ჩათვლიმა კიდევ, თუშცა გული მთლად საგულეს არა ჰქონდა.

გერონტი შახტიდან დილის შვიდ საათზე მოვარდა. კაცის ფერი არ ედო. საიდან და როგორ, ღმერთმა იცის, მაგრამ უკვე ყველაფერი იცოდა.

გამხეცებულმა ქმარმა ცოლი ლოგინიდან დაითრია, პერანგი შემოახია და წიხლებით შედგა. წიხლით თუ მუშტებითაც იმდენი ურტყა, სანამ აცახცახებული, დაოსებული, ათას ადგილას დალურჯებული, ხმაწასული გოგოლა ხეწწას არ დაუწყებდა, იწამე ღმერთი, ნუ მომკლავ, შენვე გაუბედურდები. მერე კარი გაიჯახუნა და გაქპრა.

გოგოლამ ისღა მოახერხა, რომ სახლის პატრონის ქალიშვილი, პატარა სასურსათო ფარდულის გამეც, მოხერხებულობითა და უტიფრობით ცნობილი ფაცია იხმო, ხელში ოცდახუთმანეთიანი ჩაუდო და შეეხვეწა, შენ შემოგველე, პოლიკლინიკაში გაფრინდი და ბიულეტენი მომიხერხე, იღონდ ექიმი აქ ნუ მოვა, ასეთი სახით ვერა-

ვის ვენახვები და ვერც გარეთ გავალო.

— რას სულულობ, ვოცო! — გულისხარეთ შემოუტია ფაცია და თან ოცდახუთმანეთიანს სინათლეზე გაქხედა, — მაგ შერეკილს თუ ეს აპატივ, ხვალ და ზევ უარესს გიხამს. ან რომელ ფარჩა-აბრეშუმებში შენ მაგას დაუდიხარ, ან რომელ მხარ-თეძოზე შენ მაგას უგორავხარ. რაცა გაქქეს, სულ შენი ნაოფლარია. ახლავე ექიმს გამოვიძახებ, აქტს შევადგენინებ და — გაშორდი. ქეთი!.. და თუ ჩახვამენ, ჩახვან. ვირის აბანოში მაგაზე უკეთესი მიუბრძანებიათ და ებ ვინ-ლა ბრძანდება. შენი და მაგის ერთად ცხოვრება მაინც აღარ შეიძლება.

— არა, ფაცია, შენი ჭირიმე! არავის ჩახმა შე არ მინდა. ცოლი რომ ქმარს უღალატებს, ის გაილახება, აბა, რა იქნება! რახაც გთხოვ, ის გამიკეთე.

— მართლა უღალატე? — ფაციას თვლები აუციმიმიდა.

— უღალატე.

— მერე რა? კანონი მაინც კანონია. — ფაცია მწარბები შეიკრა, აბა, ყველამ რომ ერთმანეთს ურტყას, რა გამოვა?

— კარგი ახლა, ფაცია! შენ შემოგველე, წადი.

— იპ! — ფაცია გატრიალდა და კარი მაგრად გაიბრახუნა, მაგრამ გოგოლას ნათხოვარი მაინც შეუსრულა და ერთ საათში ბიულეტენი შინ მოუტანა.

რესპუბლიკის ქვანახშირის მრეწველობის მესვეურებმა, როგორც იქნა, შეისმინეს აკაკი ნიშნიანიძის ვედრება და ბერიკაცს პენსიაზე გასვლის ნებართვა მისცეს. ოღონდ იმ პირობით, რომ პარტიის ქალაქკომთან ეს საქმე თვითონ შეეთანხმებინა, ეს პირველი, და მეორეც — თავისი შემცველელი, კაცი, რომლის კანდიდატურას ტრესტის მმართველის თანამდებობაზე ქალაქკომიც იყაბულებდა და ქვანახშირის კომბინატის თბილისელი ხელმძღვანელებიც მოიწონებდნენ, თვითონვე უნდა მოეტანა. აკაკი ნიშნიანიძემაც ამ ამბის გაგებისთანავე ლონგინოზ ფეიჭინიშვილს დაურგა:

— ლონგინოზის ჭირიმე, მომილოცე!

ლონგინოზმა დიდი ხანია, იცოდა, რომ ნიშნიანიძე პენსიაზე გადასვლას ვპირებოდა, მაგრამ ისიც უწყობდა, რომ უარს ვუბნებოდნენ. ამიტომ თავდაპირველად ვითომ ვერაფერს მიხვდა.

— რა მოგილოცო?!

— პენსიაზე მიშვებენ, კაცო!

— მერე, ეგ მოსალოცია?! ჩამოგვრჩები, საერთო ფერხულს გამოეთიშები...

— ეგპ, ლონგინოზ ჩემო! ლონგინოზ ჩემო! ამ ჩემს პადაგრას, ჩემს რადიკულიტს, ჩემს, შენა ხარ ჩემი ბატონი, მარილებს, პოლიართრიტს, ჩემს, რასაკვირველია, ასთმას, — კიდევ ფერხული უნდა? არა, ძმაო, ბასტა! მეყოფა! აწი უჩემოდ იფერხულეთ, მე კი მოვისვენებ და თქვენი, რასაკვირველია, სიჩაუქით შორიდან დაეტკბები.

— მართლა, ამდენი სნეულება ერთადა გჭირს?

— ვითომ შენ არ იცი! და მაგას ახლა სიბერეც მიუმატე. ან რას მერჩით, ძმაო? გასულ წელიწადში — ქვანახშირის საერთო გეგმა — ასორი პროცენტი, თვითღირებულება — ასშვიდი პროცენტი, შრომის, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ნაყოფიერება — ასოთხი პროცენტი... ისე ქვანახშირის ხარისხი, ისე ბინათმშენებლობა, ისე ოთხი ახალი

პორიზონტი, ექვსი, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ის, რა ქვია... ქრისტეს აღარ იწამებთ და აღარ მომასვენებთ?

— მოგასვენებთ, ბატონო აკაკი, მოგასვენებთ. ვინ მამაძალი!.. მაგრამ...

— ვიცი, რაც გაწუხებს.

— მეც ვიცი, შენ რასაც მეტყვი.

— აბა?

— შენ სარდიონის კანდიდატურას შემომთავაზებ.

— შენ ვითომ უკეთესი გყავს?

— არავინ. სარდიონზე უკეთესი ვინ უნდა მყავდეს? მაგრამ მეორე შახტს რა ვშველება?

— გურასაშვილი ცუდი ბიჭია?

— კმ!..

— დინჯი, აუნქარებელი...

— აა?..

— წინდახედული...

— შახტში მუდამ სიღინჯე არ ვარგა. ხანდახან ფრთებიც უნდა გამოისხა.

— რასაკვირველია! მით უმეტეს, თუ ჭერი თავზე გუნგრავა. ა?

— ხა-ხა-ხა-ხა!..

— გულიანად გამაცინე. მაგრამ ამისთანა საქმეები ტელეფონით გადაწვევით?

— ამ საქმეებზე მეც და შენც დიდი ხნის ნაფიჭრალი ვართ.

— ეგ მართალია, მაგრამ... მოდი, წესი მაინც შევასრულოთ და ამ ჩემს კაბინეტში მოვილაპარაკოთ.

— ბატონი ბრძანდები.

ათ წუთსაც არ გაუვლია, რომ ნიშნიანიძე ფეიჭინიშვილის კაბინეტში განდა. ლონგინოზმა მას ხელი მოხვია, მიულოცა, ტახტზე დასვა და თვითონაც გვერდით მიუჯდა. და ასევე გადაწვევით: აკაკი ნიშნიანიძის ადგილზე ტრესტის მმართველად სარდიონ რაჭველიშვილი დაინიშნებოდა, სარდიონის მაგიერ მეორე შახტის უფროსად კი — კახაბერ გურასაშვილი.

— გურასაშვილს თბილისი იყაბულებს?

— მე მგონია, კი.

— აბა, საფიჭრალიც აღარაფერი გეჭონია.

გურასაშვილის კანდიდატურაზე თბილისში მართლაც კარგა ხანს იყოყმანეს. მაგრამ სხვა კანდიდატურა არსად იყო. თბილისში მომუშავე ინჟინრებს რაიონში წასვლას ვერ უხსენებდით. ნიშნინიძისთვის კი კომბინატის ხელმძღვანელებს უკვე პირობა ჰქონდათ მიცემული, პენსიაზე გიშვებთო და სხვა რაღა ჩარა იყო, ბოლოს და ბოლოს, გურასაშვილის კანდიდატურაზე დათანხმდნენ.

მეორე დღეს ფეიქრიშვილმა სარდიონი გამოიჩახა.

- როგორ გიკითხოთ?
- არა მიშავს.
- იცო, რისთვის დაგიძახე?
- მთელმა ჭალაქმა იცის.
- ყაბული ხარ?
- არა.
- რატომ?
- მაგის მოყოლა შორს წაგვიყვანს.
- მაინც?
- პენსიაზე მე თვითონაც მალე გადავალ. ტრესტის მმართველი ისევ საძებარ გეყოლებათ.
- ჩვენზე ზრუნავ?
- ადამიანი ადამიანის ძმა და მეგობარია.
- გმადლობთ!
- არაფრის.
- ვინ გითხრა, პენსიაზე მალე გადავალო?
- მე ასე ვფიქრობ.
- მამ! ეს მითხარი: პადაგრა გვირს?
- არა.
- ასთმა?
- არა.
- რადიკულიტი?
- კი.
- რევმატიზმი?
- კი.
- პოლიართრიტი?
- არა.
- შენ, ძმაო, კაჟივით კაცი ყოფილხარ.

ზირდაპირ მშურს, მე შენ გელაპარაკები. რევმატიზმი და რადიკულიტი რა სახსენებელია! მოდი, ჩემო სარდიონ, ასე გადავწყვიტოთ: ტრესტი შენ ჩაიბარე, შახტი გურასაშვილს გადააბარე და ერთი ხუთი თუ

მედი წელიწადი მეც მომასვენე და თქვენც მოისვენეთ. გაიგე?

- ჩემი დაწინაურება არ შეიძლება.
- რატომ?
- ამასწინათ საყვედური არ მომარტყინო?
- ეგ არაფერი, თან დაგაწინაურებთ და თანაც გაგაფრთხილებთ, კადრების შერჩევის საქმეში წარსულის შეცდომები გაითვალისწინეთ. თანახმა ხარ?
- მე აღარაფერს შევითხებით?
- აღარაფერს.
- თუ ვერა, თანახმა ვარ.
- დიდი მადლობა!
- არაფრის.
- ხა-ხა-ხა-ხა!..
- ეჰ, ჩემო სარდიონ, შენ კი ივარგებ აკაკის ადგილზე, ვიცი, მაგრამ გურასაშვილისა რა მოვასხნო. იქნებ, ცოტა წაიონნოს კიდევ. მაგრამ რა ვქნათ, ის ბერიკაცი აღარ მოვასხნოთ! კაცს ყოველი ნაბიჯის გადადგმაზე სული ეხუთება, ქრისტე აღარა გწამო?
- გვწამს, ბატონო ლონგინოზ, გვწამს.
- ჰოდა, ასე.

გოგოლა შახტზე ათი დღე აღარ გამოჩენილა. საიდანღაც ყველამ გაიგო, თუ ამისი მიზეზი რა იყო, და ახლა თეიმურაზს მზერას ის ადამიანებიც კი არიდებდნენ, ვინც ჯერ კიდევ გუმინ ძმად და მეგობრად მიაჩნდა. დილით, სამორიგეოში თეიმურაზის შესვლას შემახტებები ისეთი ყინულისებურ დუმილით შეზღვდნენ, ხოლო ზოგიერთმა ერთმანეთს ისეთი მრავალმეტყველი მზერა ესროლა, რომ ახალგაზრდა ინჟინერს საქციელი წაუხდა და ცვლის შემახტებებს დავალელები ისე გაუნაწილა, რომ კურნალიდან თავი ერთხელაც არ აუწვევია. არადა, გოგოლას წინაშე სულის ხილრმეში არავითარ დანაშაულს არ გრძნობდა და ისიც კი ვერ მოეფიქრებინა, თუ ამ თემაზე შემახტებთან ლაპარაკი როგორ და როდის დაეწყო: „ისე გაავებული მომჩერებიან, რომ ერთ სიტყვასაც კი არ დამიჯერებენ, და, მართალნიც იქნებიან: ჩემი გულისთვისაა, რომ ის ქალი ლოგინიდან ვეღარ დგებო“, —

ფიქრობდა ახალგაზრდა ინჟინერი და ეუ-
რნალის გრაფებს გულისგარეთ ავსებდა.
ანთიმოზ ჩახუნაშვილმა დრო იხელთა და
მთელი ეს ამბავი სარდიონ რაჭველიშვილს
ჩაუკაკლა. მას შახტის უფროსთან ურთიე-
რთობის გამოკეთება უნდოდა და აღარაფ-
ერს ფრიდებოდა, მით უმეტეს, რომ სარდი-
ონს დაწინაურების ამბავიც გაგებული ჰქო-
ნდა და ფიქრობდა, ვინ იცის, სად წაეაწყ-
დებიო.

სარდიონს ფერი ეცვალა.

— ნამდვილია?

— სამწუხაროდ, წყალი არ გაუვა ბატო-
ნო სარდიონ.

— კაცო, აკი გოგოლა გათხოვდა და და-
წყნარდაო?

— გათხოვდა და დაწყნარდა, ბატონო.
უკეთესი მეოჯახე ქალი ამ ახლო-შახლო
არსად იყო. მაგრამ ქალაქელი ბიჭი თუ
სოფლელ გოგოს შეურნდა...

— კმ!

— დიახ.

— ქმარი სადღა იყო?

— ქმარი იმ ღამეს შორიგეობდა.

— მეჩე?

— მეჩე — ყველაფერი ისე, როგორც
მოგახსენეთ.

— და ჩაფიჩაძეს უცემია?

— სასტიკად. ქალი ფეხზე ველარ დგე-
ბა.

— კმ!

— თავმოყვარეობა, ბატონო... რა ვუ-
ყოთ, რომ ის იმაზე ნახწავლია.

— კარგი, წადი.

— გეახლებით. თუ კიდევ რაიმე გავი-
გე, მაშინვე...

— აბა, შენ იცი!

ჩახუნაშვილი კაბინეტიდან ისე გაიძურ-
წა, რომ უკან ერთხელაც არ მოუხდენია.
მან არც კი იცოდა მისმა მოტანილმა ამბავ-
მა სარდიონს როგორი თავზარი დახცა.

• • •

სარდიონის ცოლს, თეოლინეს, ქმრის და-
წინაურება არცა სწყინდა და არც უზარო-
და. უკვე კარგა ხნის წინათ მიეჩვია იმ
აზრს, რომ, ადრე თუ გვიან, ეს ასეც უნდა
მომხდარიყო. ამით თვითონ თეოლინეს

ცხოვრებაში ბევრი არაფერი შეიცვლებოდა.
შვილი, ღვთის წყალობით, მოწყობილი და
დაბინავებული ჰყავდათ, ბინაც მუდმივად
და, ახლანდელი დროის კვალობაზე —
მშვენივრად მოწყობილი, შოფრიანი შავი
„ვოლგა“ თეოლინეს ახლაც ემსახურებოდა
და მაშინაც მოემსახურებოდა. ასე რომ —
ცვლილებები დიდი არაფერი. ოღონდ ეს
არის, ტრესტის მმართველს მაინც შახტის
უფროსზე უფრო მოსვენებული ცხოვრება
აქვს და უფრო პატივცემულიცაა. იმას ვე-
რავინ გაუბედავს ნაშუალამევს გაღვიძებას
— სანგრევის ჭერი ჭრილობებს და ხომ არა-
ფერს გვიჩვენო. შახტზე მართლაც გაუგ-
ონარი რამე უნდა მოხდეს, რომ ტრესტის
მმართველს გაღვიძება გაუბედონ. პოდა,
ამიტომ სარდიონსაც უფრო მოსვენებული
ცხოვრება ექნება. მისთვისაც და თეოლინე-
სთვისაც დილა დილას დაემთავსება, ნა-
შუადღევი და სადილობა — ნაშუადღევსა
და სადილობას, საღამო და მოსვენება კი
— საღამოსა და მოსვენებას. თბილისშიც
უფრო ხშირად ივლიან და იმ ბიჭსაც,
რძალსაც და შვილიშვილსაც უკეთესად
მიმხედავენ. ეს არაჲს და ეს. მაგრამ, კაცმა
რომ თქვას, ცოტა არც ესაა. ადამიანი უმა-
ღური და დაუნახავი კი არ უნდა იყოს. ეს
ამბავი ცოტა უფრო ადრე რომ მომხდარი-
ყო, რაღა თქმა უნდა, ბევრად უფრო უკე-
თესი იქნებოდა. თეოლინემ ბევრი მაგალი-
თი იცის, როცა რომელიმე ტრესტის მმარ-
თველად ორმოცი თუ ორმოცდახუთი წლის
კაცი დაუყენებიათ. მაგრამ ეს დაწინაურე-
ბა დიდად დაგვიანებული არც სარდიონის-
თვისაა და სიმართლე უნდა ითქვას, ნამდ-
ვილად მადლობისა და პატივისცემის ღირ-
სია ის ხალხი, ვინც სარდიონს ამდენი ხნის
მძიმე და თავდადებული შრომა დაუფასა.
თორემ ტრესტის მმართველობა სხვასაც
ბევრს ენდომებოდა. ტრესტის მმართველი
— მაინც ტრესტის მმართველია. უმისოდ
რაიკომის ბიუროს არცერთი სხდომა არ
დაიწყება. ღმერთია მოწამე, თეოლინეს ამ
ცხოვრებისაგან ბევრი აღარაფერი უნდა,
ღმერთმა შვილი. და შვილიშვილი კარგად
უმიყოფოს... მაგრამ რაღა გავწყობა, თეო-
ლინე ტრესტის მმართველის ცოლობასაც
შეინსოებს და სარდიონს გვერდში ისე ამ-

ოუდგება, როგორც საჭიროა. მორჩა და გათავდა.

თეოლინე ამ ფიქრებში იყო გართული, როცა წინკარიდან გასაღების ჩხაკუნით მოქსმა. სარდიონი მოსულიყო. თეოლინეს სადღილი უკვე მზად ჰქონდა. ეგ კი არა, დღეს სარდიონს სადღილად ათი კაცი რომ მოჰყოლოდა, — ასეთ დროს ამხანაგებმა ატორღილება იციან, — თეოლინე არც მამინ შერცხვებოდა. სამწარეულო საჭმელ-სასმელით ჰქონდა გამოტენილი.

მაგრამ სარდიონს არავინ მოჰყოლია. სახეზე ადამიანის ფერი არ ედო. წინკარში შემოვიდა, სველი ლაბადა საკიდზე მიადო, — გარეთ კარგა მაგრად წვიმდა, — და, თეოლინესათვის არც კი შეუხედავს, ხელ-პირის დასაბანად აბაზანაში შევიდა.

„რალაც უსიამოვნო შეემთხვა. — იაზრა თეოლინემ, — ისეთი რა უნდა იყოს? ავარია რომ მომხდარყო, უკვე მთელ ქალაქს ეცოდინებოდა. აქაც დარეკავდნენ...“

თეოლინე მიჩვეული იყო, რომ სარდიონისათვის არასოდეს არაფერი უნდა ეკითხა. დრო მოვიდოდა და ქმარი ყველაფერს თვითონ მოუყვებოდა. სუფრა გააწყო. ნიხირთმით სავსე თფში დაუდგა და სამარკო „ოჯალეშიც“ თავისი ხელით გაუხსნა. შავი პური დაუჭრა — სარდიონს წვნიანზე შავი პური ერჩია. სარდალნი შავიდას ისე მიუჯდა და ჭამა ისე დაიწყო, რომ ხმა არც კი ამოუღია. მოშიებული კი უნდა ყოფილიყო. ჩიხირთმა მალე მოათავა და მიიხედ-მოიხედა.

— კიდევ?

— სხვა რა გაქვს?

— ყველაფერი.

— ისევ ეს დამისხი.

თეოლინემ თფში ისევ გაუვსო. სარდიონმა რამდენიმე კოვში მოსვრიბა. კოვში დასდო, საპურე გვერდზე მისწია და მიიხედ-მოიხედა.

— ამდენი რა ამბავია? — იკითხა უკმაყოფილო კილოთი.

— აბა, აბა, აბა! — თეოლინემ ხელები მკაცრად გაასავსავა, — შენ თუ უკუნებოდ ბრძანდები, გადი, ჰაერზე გაიარ-გამოიარე და გაგივლის. წვიმამ სწორედ დაწყნარება იცის.

— რას მიჯავრდები, ქალო?

— არაფერს. ვეღარ გავიგე რა გინდა. ჩიხირთმა? აგერაა. სხვა რამე? ა, მატრონ! თუ გგონია, ტრესტის მმართველად გადაყავსარ და ამიტომ მე მოსამხახურედ დაგიდგები? მანამდე არაფერი გეტყვია!

— ნეტავი მე თავს დამანებებდნენ და მაგ ტრესტის მმართველად თუნდაც ემშაკი გადაუყვანიათ.

— ბაწარი ჩაგაბეს და ისე მიგათრევენ?

— ნუ მიყვირისარ, თუ ხათრი გაქვს.

— არაფერსაც არ გიყვირივარ. თუ ჩიხირთმა აღარ გინდა, ეგერ კატლეტებია. და ეს ღვინოც — საყურებლად კი არ მომიტანია. დაისხი და დალიე. სხვა ცოლები ქმრებს ღვინოს უმაღავენ და მე იქით გვევეწები. მეტი რალა გინდა?

— ეს ღვინო აღარც კი გამსხენებია.

— ვხედავ.

სარდიონმა მალაღფენიანი ბროლის ჭიქა პირთამდე გაავსო ვარდისფერი, გამჭვირვალე ღვინით, რალაც თავისთვის ჩაიბუტბუტა და ჭიქა სულმოუთქმელად გამოსცა-ლა.

— ნეტავი რა წაიბუტბუტე?

— დავილოცე.

— დალოცვა მე ხმამალა გამივია.

— შემარგე ახლა...

— შეარგე! — თეოლინე წამოდგა და სამწარეულოში გავიდა.

აი, ეს არის შახტის უფროსის ცოლობა! არასოდეს არ იცი, ქმარი სამუშაოდან როგორ ხასიათზე მობრუნდება. ხან რა გამოუტყვერება და ხან რა. თუ აწინაურებენ, ბარემ დააწინაურონ, თორემ სიცოცხლე მართლაც გამწარდა და ეს არის.

სამწარეულოში გაბჭურაზე თეოლინეს შემწვარი წიწილით ჰქონდა თბილად შენახული. სარდიონს ამხანაგები რომ მოჰყოლოდნენ, ამითი გაუმასპინძლდებოდა. ახლა იფიქრა, ისევ სარდიონს მივეტანო. მაგრამ სამწარეულოში შესულს მოულოდნელად ისევ ბრაზი წაეკიდა, — რომ იბღვირება, რას იბღვირება, არაფერ წიწილასაც არ მივეტან, თუ უნდა, ისევ კატლეტები ინებოს და მოისვენოსო.

მაგრამ ოთახში დაბრუნებულმა თეოლინემ დაინახა, რომ სარდიონი ისევ წარმშეკრუ-

ლი იჯდა მაგიდასთან. თეოლინეს ქმარი გუნებაზე „ოჯალეშმაც“ ვერ მოიყვანა. ასეთ მძიმე ხასიათზე ეს კაცი სახლში იშვიათად თუ მოსულა. მთელი სიცოცხლე შახტში გაატარა, ავარიუხსაც მიჩვეული იყო და იმასზე უარესებსაც, ახლა რაღა უნდა მომხდარიყო? თითქოს დღეს თუ ხვალ ტრესტი უნდა ჩაებარებინა?

— შემწვარი წიწილა ხომ არ გინდა?

— არა, არაფერი აღარ მინდა. — სარდიონმა ტიქა გასწია, მძიმედ წამოდგა და საწოლ ოთახში გავიდა.

თეოლინეს მაგიდა არ აულაგებია, ისე შვალამაზა — იქნებ, მაინც ვინმემ შემოიხედოსო. ხელსაქმე აიღო და საწოლ ოთახში შევიდა. სარდიონს ფესსაცმელები გაეხადა და საწოლზე გულადმა გამოტილიყო. ეს მუდამ ასე ხდებოდა ხოლმე. მაგრამ სარდიონს ნასადილეგს გაზეთების კითხვა უყვარდა, ახლა კი გაზეთები ხელუხლებლად ეწყო თეოლინეს საწოლზე, სარდიონს კი ხელები თავქვეშ ამოეწყო და ქერს მისჩერებოდა.

— აღარ იტყვი, რა დაგემართა?

— არაფერი.

— მაინც?

— გეუბნები, არაფერი-მეთქი.

— ტრესტში აღარ გადადინხარ?

— აბა, რას ვშერები?

— შახტზე რა მოხდა?

— მოხდა. — სარდიონი უცბად წამოდგა და გაიარ-გამოიარა. — ადგა, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ეს შენი მოწონებული თეიმურაზ არჯევანიძე, ეგ მართლა ღლაპი! და საყვარელი არ გაიჩინა? და ახლა ვინ? გოგოლა ხომასურდიე.

— მაგისი საყვარელი შენ რაში გვეითხება?

— იფ!

— არა, კი, გვეითხება, რაღაი შახტის უფროსი ხარ, პასუხს ყველაფერზე შენ აგებ, მაგრამ... რა ვიცი, შენგან გამიგონია, უსაყვარლო მაგენში ერთი არააო და ამ არჯევანიძესთან რაღა გინდათ?

— აღბათ, გვინდა. სხვებს ჰყავდეთ, ბატონო, თუ უმაგისობა არ შეუძლიათ, მაგას კი არ უნდა ჰყავდეს, გაიგე?

— ე გოგოლა ხომასურდიე ვინდა?

— გოგოლა აღარ გახსოვს... გახსოვდა, ოჯახი შექმნა... ახლა კი ისევ არსადარია ყველაფერი. ის გოგო ქმარმა გალაშა. გალახა კი არა, სიკვდილის პირამდე მიიყვანა. შემახტეები ისე გამწარებული არიან ამ შენ არჯევანიძეზე, რომ მაგისი დანახვაც აღარ უნდათ. ეს მე თვითონ შევამოწმესხვას რომ ეთქვა არ დავიჯერებდი.

— ეს არჯევანიძე ჩემი როდის გადასულ ორჯერ თუ მყავს ნახული.

— არა, ბატონო, ჩემია. ყველაფერი ჩემია, ბრალიც ჩემია და... თავს აღარ დამანებებთ?

— იქნება ქორია?

— შენც არ მომიკვდე!

— კმ!

— გადავყვი, ბატონო. არავის უნდოდა. ძლივს მემახტეებმა შეითვისეს. თითქოს, ყველაფერი მოწესრიგდა და — ე! — ადგა და თავი პირდაპირ ტალახში სტყუა.

სარდიონმა პაპიროსს მოუკიდა და მაგრად მოქაჩა.

თეოლინემ ხელსაქმე გვერდზე გადასდო.

— სარდიონ?

— ა!

— რას გეტყვი, იცი? ყველაფერი თვითონ იმ გოგოს ბრალი იქნება.

— კარგი ერთი...

— მე შენ გელაპარაკები. მე თვითონ ქალი ვარ და მაგისთანობა არ შემეშლება. ყოვლად წარმოუდგენელია, რომ მაგ არჯევანიძემ ქალს რაიმე შეუბედოს. აჰ! ა, ბატონო, ეგ ბიჭი სულ ორჯერ თუ მყავს ნახული, ხომ? ა, ბატონო, ეს კისერი მომჭერი, თუ ეგ მაგ საქმეში დამნაშავე იყოს.

— ღამე კი კარგად გაუთია და! ახლა ეძიე შენ, ამან იმას შეუბედა, თუ იმან ამას.

— არა, ეგ ვერ მოსვლია კარგად. მერე?

— რაღა მერე? ვერ ხედავ, აკაკი ნიშნიანიძე მანამდე არ გადავიდა პენსიაზე, სანამ მთელი ტრესტის საქმეები არ მიასწორ-მთასწორა? მე კი რა მჩჩება უკან? თუ ისევ მაგ უბანზე ვათიო და ვაღამო? გეუბნები, მემახტეებს მაგ ბიჭის დანახვა აღარ უნდათ. მორჩა!

— კმ!

— აბა!

— შევარცხვინე მაგისი ვაჟკაცობა!
 — ვისი?
 — ვისი და მაგ არჯევანიძის!
 — ახლა არ თქვი, უდანაშაულოაო?
 — არა, მთლად ბოლომდე მაგას არც ახლა ვამტყუნებ. მაკრამ თუ ის ქალი თვითონ მიადგა, კარი მაინც არ უნდა გაედო. აი, ვაჟკაცი მაშინ იქნებოდა!
 — ჰოდა, აგაშენა ღმერთმა! მეც მაგას არ ვამბობ?
 — ახლა ტრესტში ველარ გადახვალ?
 — ოჰ, თუოლინე, პირდაპირ მაკვირვებ, მე ნუ მოგაკვდებო! ახლა ვინღა მკითხავს, გადავალ, თუ არ გადავალ. ეგ საკითხი უკვე გადაწყვეტილია.
 — შენ ეგ თქვი! ოჰ, ღმერთო დიდებულო! არა, მოსვენება აღარ უნდა გვეღირსოს? მთელი სიცოცხლე ასე უნდა ვიწვავდეთ?

— ყველაფერს ბედი უნდა.

ეროვნული
 * * * პოლიტიკა

აი, სწორედ ეს იყო ის მძიმე ამბები, რომელიც თეიმურაზ არჯევანიძეს ბედმა არგუნა. მეორე თუ შესამე დღეს სარდიონი ტრესტში გადასვლის თადარიგს შეუდგა და თეიმურაზისთვის ველარც კი იცლიდა. როცა შემთხვევით გადაეყრებოდა, ცივად, გულისგარეთ მიესალმებოდა ხოლმე და ხმის გაუცემლად გაეცლებოდა. გურასაშვილი საერთოდ არ იყო ხასიათზე, აღარც კი შეკითხვებიან, ეს ოსერი შახტის უფროსობა მინდა თუ არაო, და თეიმურაზისთვის ნამდვილად არ სცნვოდა. გურასიზე ცნობილადე საფლავში იწვა. თეიმურაზ არჯევანიძის გვერდით ერთი კაციც კი აღარ იყო, ვისაც იგი გაჭირვების დროს დაენდობოდა.

თავი მესამე

სარდიონს შახტზე გასაკეთებელი ერთი საქმელა რჩებოდა: გურასაშვილის ადგილზე შახტის მთავარი ინჟინრის კანდიდატურა უნდა შეერჩია. ადგილი საქმე არც ეს იყო. სარდიონი ჯერ ფიქრობდა, როცა ტრესტს ჩავიბარებ, იქ რომელიმე განყოფილებაში ვინმე ახალგაზრდა ინჟინერს შევარჩევ და გურასაშვილის ადგილზე გამოვგზავნიო. მაგრამ ტრესტებსა და სამმართველოებში მომუშავე ინჟინრებს სარდიონი მუდამ უნდობლად ეკიდებოდა, — ცოცხალ საქმეს მოწყვეტილი არიან, მიწისქვეშეთში საათნახევარსაც ძლივს ხძლებენ და უბრალო შემახტეს როგორ დაელაპარაკონ, ისიც კი არ იციანო. ამიტომ ტრესტის ინჟინრებზე ახლავე ხელი ჩაიჭნია და შესაფერის კანდიდატურას ძებნა თავისივე შახტის ინჟინრებში დაუწყო. არჩევანი ახალგაზრდა ქუთაისელ ინჟინერზე გედეონ ხაზარაძეზე შეაჩერა.

რვა თუ ცხრა წელი იქნებოდა, რაც გედეონი ქუთაისიდან ჩამოვიდა. სიტყვაძვირი, თავმდაბალი და წიგნის მოყვარული

ახალგაზრდა იყო. ჩამოსვლის მეორე დღესვე ქალაქის ბიბლიოთეკაში ჩაეწერა და სამი თუ ოთხი წიგნი ერთად გამოიტანა. საერთო საცხოვრებლის ოთახში ამხანაგები რომ არ შეეწუხებინა, შებინდებისას დერეფანში გამოდოდა, ნათურის ქვეშ სავარძელში ჩაჯდებოდა და შუალამედე, თუ სადმე საქმეზე არ გამოიძახებდნენ, თავადლებლად კითხულობდა.

შუშაობა უბრალო თანამდებობაზე დაიწყო. ეჭვსი თუ რვა თვე ცვლის უფროსად იმუშავა, მერე პატარა, მოსამზადებელი უბნის უფროსის თანამუშევდ გადაიყვანეს. ისე მოხდა, რომ საექსპლუატაციო უბანზე არასოდეს უმუშავებია, მაგრამ შახტზე მცოდნე, წინდახედული და საკმაოდ ინიციატივიანი სპეციალისტის სახელი მოიხვეჭა. მოსამზადებელი უბნიდან მთავარი მექანიკოსის თანამუშევდ გადაიყვანეს, იქიდან შახტის ვენტილაციის უფროსად. ამ თანამდებობაზე სამი წელიწადი იმუშავა და ერთი სერიოზული შეცდომაც კი არ მოსვლია. მერე სარდიონმა საწარმოო განყოფილების უფრო

ოსის მოადგილედ გადაიყვანა, იმ ვარაუდით, რომ დრო მოვა და მაგ განყოფილებას ჩაიბარებნო. მთელი შახტი და თვით გედეონიც უკვე მიწვეული იყო იმ აზრს, რომ მოხუცობაში შესული დიმიტრი იობაშვილი მას უნდა შეეცვალა, მაგრამ ახლა მთავარი ინჟინრის კანდიდატად გედეონზე უფრო შესაფერი არავინ ჩანდა და სარდიონმაც არჩევანი მასზე შეაჩერა.

სარდიონს გედეონის ერთი თვისება მუდამ განსაკუთრებით მოსწონდა: არასოდეს იმის ძიებას არ დაიწყებდა, თუ ერთი თანამდებობიდან მეორეზე რატომ გადაჰყავდათ. მიაჩნდა, რომ რაჟი ასე აკეთებდნენ, ალბათ, საჭიროც იყო. ყოველგვარ სამუშაოს ერთნაირი გულისყურით ეკიდებოდა. ამ გადაყვანა-გადმოყვანაში ერთხელ თუ ორჯერ ისევ მოხდა, რომ გედეონი შედარებით ნაკლებ ხელფასიან თანამდებობაზე მიხვდა — ენტილაციის უფროსად გადაყვანისას თვიურად ოცდახუთი თუ ოცდაათი მანეთი დააკლდა. მაგრამ ხმაც კი არ ამოუღია ამ ნაკლებხელფასიან თანამდებობაზე ისევე მონდობებით მუშაობდა, როგორც მანამდე. „ეგ იმიტომო, — ამბობდნენ ბოროტი ენები, — რომ მარტოხელა კაცია, შვილი არ აწუხებს და ძირი, ის საში თუ ოთხი თუმანი გინდა ჰქონია და გინდა არა, რაცა აქვს, ისიც თავზე გადასდისო... მოვიცადოთ, დაცოლშვილდება და საშინ ვნახოთ, როგორ აგაკუნდებაო.“ მაგრამ გედეონი ჯერჯერობით დაოჯახებას არ აბრუნებდა და ყოველ საქმეს, რომელსაც კი მანდობდნენ, პატიოსნად უძღვებოდა.

„უკეთესი კანდიდატურა მე არ მომიყვება. — გადაწყვიტა სარდიონმა, — ოღონდ არ უნდა შეშინდეს. ეს სახუმარო საქმე არ არის. თუ ოდნავ იჭვი და გაუბედაობა შევამჩნიე, ძალას აღარ დავატან.“

სარდიონმა თადარიგი დაიჭირა, რომ შახტზე ჯერჯერობით არავის არაფერი გავგო და გვიან ხალამოს ხაზარაძე თავის კაბინეტში გამოიძახა.

გედეონი მალალი, ძალიან გამხდარი, ვიწრომხრებიანი, წელში ოდნავ მოხრილი, გრძელხელებიანი ახალგაზრდა იყო. მალალი, ასაკისათვის შეუფერებლად ფეხიანად შუბლი ჰქონდა და შუბლქვეშიდან დაკვირ-

ვებული, ოდნავ შიშივე გამოხედვა სწევდა. კაბინეტის კარი უხმაუროდ შექოლდებოდა იქვე გაჩერდა და სარდიონს თავისი მხარე თავი დაუკრა.

— შობრძანდით, გედეონ! — ხაზარაძეს სარდიონი მუდამ ძალიან თავაზიანად, ხოლო ზოგჯერ „თქვენობითაც“ კი ელაპარაკებოდა — როგორ გიკითხოთ?

- გმადლობთ!
- სარდიონმა გედეონი ტახტთან მიიყვანა, დასვა და თვითონაც გვერდით მოუჯდა.
- ახალი ამბები გეცოდინებათ.
- დიას!
- მაინც?
- თქვენს შესახებ. ტრესტის მმართველის შესახებ.
- კიდევ?
- მეტი არაფერი.
- ჩემს ადგილზე გურასაშვილი იქნება.
- დიას!
- ეს არ იცოდით?
- არა.

— კახაბერი იქნება. ცოტათი კი აიშირია, მაგრამ... ეს ყოველთვის ასეა. ადამიანს ყოველთვის აშინებს, რაც არ გამოუცდია, თორემ შახტის უფროსობა უფრო ადვილია, ვიდრე მთავარი ინჟინრობა. ამას გამოცდილება მაღაპარაკებს — მე შახტის უფროსადაც მიმუშავებია და მთავარ ინჟინრადაც.

- დიას!
- მთავარი ინჟინრობა კი, ბატონო გედეონ, ახლა თქვენ უნდა ვთხოვოთ.
- მე?!

ხაზარაძე ანაზღად სახეზე წამოწითლდა. ოღონდ ძნელი ვახაგები იყო, ის წამოწითლება სიხარულს მოასწავებდა, თუ შეკრთომას.

— თქვენ! და მხოლოდ თქვენ. რა, ვერ შეძლებთ?

— რა მოვახსენოთ...

არა, ის წამოწითლება სიხარულის არ უნდა ყოფილიყო. გედეონი არ იყო იმისთანა კაცი, რომ დაწინაურება გახარებოდა. დააწინაურებდნენ — კარგი, არადა — კიდევ უკეთესი. აზრსა და შინაგან კმაყოფილებას იგი ყოველგვარ საქმიანობაში პოულობდა. ის წამოწითლება უფრო შეკრთომისა უნდა ყოფილიყო.

— ეს ძალიან კარგია, ბატონო გედეონ, რომ საქმისადმი ასეთ პასუხისმგებლობას გრძნობთ. ბევრი მინახავს, რომ სულს ლეგდნენ, რაიმე თანამდებობაზე როდის დამინიშნავენო, მერე კი... თუმცა ეს ლაპარაკი ახლა არად გვირდა...

სარდიონი წამოდგა და გაიარ-გამოიარა.

— მაინცდამაინც მძიმე მემკვიდრეობას არ უნდა გიტოვებდეთ. რა ვიცი... შენ თვითონ, ჩემო გედეონ, რვა თუ ცხრა წელიწადია, ამ შახტზე ტრიალებ და ყველაფერი მშვენივრად იცი. ხალხი კარგი გყავს. მიჩვენებლები — შენც მოგესხენება, ხაწარმით განყოფილებაში მუშაობ. ერთადერთი — მესამე უბნის საქმეები მაწუხებს. ჩემი ნება რომ იყოს, შახტზე კიდევ რამდენიმე თვეს დავერჩებოდი და მაგ საქმესაც გამოვასწორობდი, მაგრამ... აღარ შეიძლება. არადა, მე და აკაკი ნიშნაინიძე ცას ხომ ვერ გამოვგვევრებით, აღარ უნდა შეგვეცვალოთ? არ შეტყვიან, ოც წელიწადში შახტზე ორი კაცი ვერ გამოიზარდეთ? კახაბერს მაინცდამაინც დიდ ხალისს ვერ ვატყობ. ახლა კიდევ...

სარდიონმა ხელი ჩაიქნია, პაპიროსი გააბოლა და გედეონის წინ სკამზე დაეშვა. კარგა ხანს ხმა არ ამოუღია. მერე სკამზე გასწორდა და ისევ ალაპარაკდა.

— ერთადერთი, რაც ახლა ნამდვილად მაწუხებს, ისევ და ისევ მესამე უბანია. ახლა ბევრი ამბობს, სარდიონი აჩქარდაო, არ უნდა აჩქარებულიყო, რომ არ აჩქარებულიყო, უკეთესი იქნებოდაო... ხალხს სალაპარაკოს რა გამოუღეებს... მაგრამ ვე ბიჭი რომ იმ გოგოს არ გადააკიდებოდა, შე შენ გარწმუნებს, ყველაფერს მოეველებოდა. ყველაფერს! ახლა კი არ ვიცი, რა და როგორ იქნება. ნამდვილად არაფერი ვიცი. ამიტომაცაა, ძამიკო, რომ ტრესტში გადავდევარ, ფეხები კი უკან მრჩება.

— ვე ამბავი შეც ვიცი.

— გვეცოდინება. ან ვინ აღარ იცის. მა-

გაზე უარესს ვე ბიჭი ვერაფერს იწამდა. მოადგილე მაგას არ უცარტა, ყველაფერებით და ადგილიდან ვერ დაუძარიო. ამასწინათ უბანზე კაცი დაიღუპა. ახლა გერასიმევე ხელიდან გამოვვეცალა. ოდიბაშვიე რაღაცას ეძებს და ვერ უპოვნია. როდის და რას იპოვნის, ის ალაპმა იცის. ჰოდა, ასეთ დროს... ეპ!..

სარდიონმა ხელი ჩაიქნია, ისევ წამოდგა და გაიარ-გამოიარა.

— ერთი სიტყვით, ვერჯერობით თითქმის ყველაფერი რიგზეა. მაგრამ მე არ გამოვივრდები, ხვალ თუ ზეგ მაგ უბანზე ყველაფერი რომ აირ-დაიროს. კახაბერმა ეს უკვე იცის და, ალბათ, ამრეზილი ამიტომია. ახლა შენც გეუბნები. ახლა, ჩემო გედეონ, როგორც გინდა. ძალახ, რა თქმა უნდა, ვერ დაგატან. მაგრამ მე მთელი სულითა და გულით მინდა, რომ შენ კახაბერს გვერდში ამოუდგე. აი, ამის თქმა მინდოდა მე შენთვის. ისე, რა თქმა უნდა, მე თვითონაც მუდამ აქ ვიტრიალებ. ჩემი არეული საქმე ისევ მე უნდა გამოვასწორო. ა? რას იტყვი?

— ბატონო?

— თანახმა ხარ?

— რა მოგახსენოთ...

— ბევრი ფიქრის დროც აღარ არის. ხვალ თუ ზეგ ჩემზე და აკაკი ბრძანებები დაიწერება. შახტს უმთავარი ინჟინროდ ხომ არ დავტოვებ.

— მესმის.

— ჰოდა, გადაწყვიტე. თუმცა, მოდი, არ აგაჩქარებ. ასე აჯობებს. ამაღამ იფიქრე და ხვალ დილით პასუხი მითხარი. თანახმა ხარ?

— დიახ!

მეორე დილით ხაზარაძე სარდიონს დილის ათ საათზე ეახლა და მოახსენა, თუ თქვენ თვითონ არ გადაგიფიქრებიათ მე თანახმა ვარ, მთავარი ინჟინრის თანამდებობა დავიკავოო.

იმ უკუღმართი კრების შემდეგ ჯიბრაილის თვალებს ძილი არ მიჰკარებია. ნამუ- აღამეგს იფიქრა, გავალ და სუფთა ჰაერს მაინც გადავყლაპავ, იქნება, ცოტა დაეწყ- ნარდო. ჩაიკვა და გავიდა. თვითონაც აღ- არ ახსოვდა, უგზოუკვლოდ რამდენი ისე- ტიალა. ხუთი წლის წინათ გაუქმებული მე- რეე შახტის ჩაბნელებულ, გაუდაბურებულ ქვოს რომ მიადგა, მაშინდა მოისახრა შორს წამოესულვარო. გამოტრიალდა და სახლის გზას დაადგა. დილის სამი საათი სრულდებოდა. ჯიბრაილს თავი ტყვიასავ- ით ჰქონდა დამძიმებული, ძილი კი მაინც არ ეკარებოდა. ძილი კი არა, ერთ ადგილ- ზეც ვერ ისვენებდა და ხატანგში გამომწყ- ედებული ნადირივით წრიალებდა თამბაქოს ბოლით გამოტენილ ოთახში.

ჯიბრაილი ასე მარტო არახოდეს ყოფი- ლა. საღამოს, ირინეს რომ შეუყვარა, ცო- ლმა გაკვირვებისაგან გაფართოებული თვა- ლებით შეჰხედა, გოგუტუნა ოთახიდან გა- არბენინა და მას აქვთ ჯიბრაილისკენ აღ- არც კი გამოუხედავს. ჭარცივადის ჭალს წვეწის ადვილად პატიება არ სჩვეოდა. ირ- ინეს არც ის აინტერესებდა, თუ ახალ შა- ხტზე ჯიბრაილს როგორ შეხედუნენ. თავის ჭმარზე მას მაინც ძალიან დიდი წარმოდ- გენა ჰქონდა, — რა ვუყოთ, რომ უსწავლე- ლია, სამაგიეროდ ვაკეაკობაში ვერაფერს შეედრებო, — და ვერც კი წარმოიდგენდა, თუ შეიძლებოდა, ჯიბრაილისათვის ვინმეს რაიმე ეკადრებინა. ჯიბრაილს ირინესათვ- ის იმ უკუღმართი კრების ამბავი დაწერი- ლებითაც რომ ეახნა, ირინეს, შეიძლება, მზიარულად გადაეცისკისა. გულთან ხომ არაფრით იმ ამბავს არ მიიტანდა. ეტყოდა, ვე არაფერი, სამუშაოზე ვეგეთი გაუგებრობა ვის არ შეხვედრია, შენ შენებურად იმუშა- ვე და ყველაფერი მოწესრიგდებაო. და ყველაფერი ამით გათავდებოდა. ესეც არ იყოს, ირინეს ახლა მხოლოდ ერთი რამ აი- ნტერესებდა — ჯიბრაილს ატესტატი უნ- და აედო. ამის მეტი ირინესთვის ქვეყნად არაფერი არსებობდა.

დილის რვა საათზე ირინემ გოგუტუნა

გააღვიძა, ჩაიკვა, ასაუნმა და საბავშვო ბაღში წაიყვანა. კარებში გახვლისას ჯიბ- რაილის ოთახში შემოიხედა და ქმარს ხე- ლი დაუქნია, ალბათ იმის ნიშნად, წუხან- დელი უსუნობა მიპატიებიაო, და კარი გა- იხურა. გოგუტუნამ კიბე ერთი ბრახა-ბრუ- ხით ჩაირბანა. ჯიბრაილი ტახტზე იჯდა, თავი ხელემში ჩაერგო და ისიც კი ვერ გა- დაეწყვიტა, ამ დილით სამუშაოზე წასუ- ლიყო, თუ არა.

იმ ღამის განმავლობაში ჯიბრაილმა რამდენჯერმე გაიფიქრა, იქნებ, ჯობდეს, შევეუთვალო სამუშაოდან გამათავისუფლ- ეთო, და სხვა შახტზე გადავიდეთ. მაგრამ სვედებოდა, რომ ეს გაქცევა იქნებოდა. ვინ იცის, მაშინ რამდენი იფიქრებდა, ალბათ მართლაც მტყუანი იყო, რომ თავის მართ- ლებას არც კი შეეცადა და შახტიდან უკან- მოუხედავად გაიქცაო. ან ახალ შახტზე თავი რითი ემართლებინა კაიმაშიშვილს რა- ტომ გამოვექვიცი? არა, ეს გზა ნამდვილ- დი არ ივარგებდა. მაგრამ ჯიბრაილს ამ დილით სამუშაოზე წასულასაც სოკვდილი ერჩია. რა პირით უნდა დანახებოდა იმ ხალხს, ვის თვალწინაც გუშინ ასე მიწას- თან გაასწორეს და მან თავის გასამართლე- ბლად ერთი სიტყვის თქმაც კი ვერ მოახე- რსა?

არა, სხვა გზა აღარ იყო. ჯიბრაილს უნ- და ებრძოლა, ეომა, მკერდით კლდე გაენე- რია და თავისი სიმართლე დაეპტკიცებინა. მაგრამ რა გზით? კაიმაშიშვილთან და მის ავან-ჩავანებთან მარტო ჯიბრაილი ვერაფ- ერს განდებოდა, ტარიელ გოგისვანიძე და მისი ამხანაგები კი როგორ დაეხმარებოდ- ნენ? ადვილად ხელწამოსაკრავი ვინმე არც კაიმაშიშვილი ბრძანდებდა. ადგება, ამას იქ- ით ყალთაბანდობას სულაც თავს დაანებე- მებს, უბანს პატიოსნად უხელმძღვანელებს და გამონამუშევარსაც არავის დააკლებს. მორჩა და გათავდა. მაშინ ტარიელ გოგის- ვანიძეს კაიმაშიშვილზე საყვარელი და ხა- დმერთებელი არავინ ეყოლებდა. შენი ჯიბრ- აილი კი ქაერში გამოკიდებული დარჩება.

ყველანი ზურგს შეაქცევინ და საქმე მართლაც უბნიდან გასაქცევად შეეჭნება.

რა გზას დასდგომოდა?

დრო კი მიდიოდა. ცხრა საათს აღარაფერი უკლდა. თუ შახტზე წასვლა იყო, უნდა წასულიყო. ისღა აკლდა, სამუშაოზე დაგვიანება და საქმის გაფუჭება დაებრალღებინათ. არადა, სანგრევში ჯიბრაილს საქმე მოსამთავრებელი დარჩა — იმის გამკეთებელი სხვა არავინ იყო. ჯიბრაილი მძიმედ წამოდგა და კიბეზე დაეშვა. გულში კი იმასაც ფიქრობდა, იქნებ გზადაგზა ვინმეს გადავეყარო და რაიმე ჭკვიანური მირჩიოსო.

ჭიშკართან ტარიელ გოგისვანიძე და მისი ამხანაგები ელოდებოდნენ. დაინახეს თუ არა, სირბილით გამოეშურნენ და გარს შემოეხვივნენ.

— დილა მშვიდობისა, ჯიბრაილ! — გულამოვარდნილმა გოგისვანიძემ ქუდიც კი მოუხადა. — ახალი ამბავი იცი?

— გაემიარათო! კიდევ ახალი ამბავია?

— არჩაიძე გეპირებს.

— რა მინდაო?

— არ ვიცი. მოვიდესო. — გოგისვანიძემ ქუდი ახლავდა და ისურა. ქუდქვეშ მითუბი შეიყო და თმები გაისწორა.

— ისეთი რა უნდა იყოს! — ერთხმად აყაყანდნენ დანარჩენებიც.

— შე კაცო, რამე მოიპარე, კაცი მოკალი, თუ რა?

— მაგი ყველაფერს კაიამიშვილს უჯერებს.

— შახტზე მოსვლას ხომ ვერ აგეკრძალავენ!

— შენ, ჯიბრაილ, არ აღუღდე გესმის! ყველაფერი დალაგებით მოასხენე. მთავარია, არაფერი გამოგრჩეს.

— მაგათ რაც უფრო მეტად გაუნუმდები, მით უფრო უარესს გიზამენ.

— გუმინაც უნდა გეპასუხა. რა ბრინჯივით დაიბენი!

— არ ელოდა.

— როდის მოვიდებიო?

— როგორც კი გამოჩნდება, ჩემთან გამოცხადდესო.

— მიდი. გეშინია, თუ რა!

— ჩვენც ამოგყვებით.

— კი. თუ საჭირო გასდეს, დაგვიძახე. არჩაიძეს ჩვენც კარგებს მსჯობსუნობა. ჯიბრაილი კიბეს აწყვეს.

ვეებერთელა კაბინეტში ურთხელის ძეირფას, ჩუქურთმებიან საწერ მაგიდას წყალივით უფერული, ქუთუთოებშემუბებული, მთელს ქვეყნიერებაზე ამრეხილი არჩაიძე უჯდა. არც წამომდგარა, არც ხელი გამოუწვდია.

— მობრძანდით?

— დიას. — ჯიბრაილი კარებთანვე გაიწერდა.

— მე უნდა ვითხრათ, რომ... თქვენნი მაგ უბანზე დარჩენა აღარ შეიძლება.

— რატომ? — ჯიბრაილმა ფეხი შეინაცვლა.

— განა თქვენ თვითონ ვერ ხედავთ? არა, უკაცრავად! ისა... ჰო! დავეუშვათ, რომ კაიამიშვილი ზოგ რამეში ცდება კიდევ, ცოტას, ასე ვთქვათ, აჭარბებს... დავეუშვათ... მაგრამ ეს ხომ არაფერს ცვლის. თქვენი ერთად მუშაობა... ჰო... გადამბრძანდით, მასასადამე, სხვა უბანზე, და, თუ კარგად იმუშავეთ, ჩვენში დამსახურება არ იკარგება. კარგი მუშაკი ჩვენში მუდამ ფასდება და მომაგალიც დაფასდება. ასე არ აჯობებს?

— გააჩნია ვისთვის, ბატონო.

— ყველასათვის.

— არა.

— როგორ?! — არჩაიძემ თვალები გაკვირვებით აახამხამა.

— სხვა უბანზე ჩემი ნებით მე არ გადავალ.

— რატომ?

— ისე.

— კმ!

— დიას!

— ამხანაგო... გაიგეთ, რომ თქვენი და კაიამიშვილის ერთად მუშაობა... ნუ-თუ არ გეყმით?

ჯიბრაილი დუმდა.

არჩაიძემ უჯრა გამოსწია, რაღაც თეთრი აბი ამოიღო, გადაყლაპა და წყალი დააყოლა. რატომღაც გააერეოლა და უჯრა ნელა, გაჭირვებით შესწია.

— თქვენ უნდა იცოდეთ, რომ კაიამიშვილი კარგი მუშაკია. კარგ მუშაკებს,

ჩვენ ვუფრთხილდებით. ჩვენ მოვალენი ვართ, კარგ მუშაკებს გავუფრთხილდეთ.

— ვგ თქვენი ნებაა. მე კი ჩემით სხვა უბანზე არ გადავალ.

— ჰმ!

— დიახ!

— კეთილი. — არჩაძემ თავი რამდენჯერმე დაიქნია და ისევ წყლიან ჭიქას მისწვდა.

ჯიბრაილი გამოვიდა.

როცა ჯიბრაილმა სამორიგეოს კარი შეღო, მაგიდასთან მჯდომ და მხიარულად მომღიმარე კაიმაშიშვილს სიტყვა პირზე შეაკვივდა — კედელთან ჩამწკრივებულ მემახტეებს, — ამათ შორის კი მისი ავანჩავანებიც ერთიან, — ოდნავ დაბნეული მხერა შეავლო. მერე ჯიბრაილს გამოაჩვენა.

— თქვენ... არჩაძესთან იყავით?

— გახლდით.

— მერე?

— არაფერი.

— არჩაძე გელაპარაკათ?

— დიახ!

— მერე?

— მე ვითხარი არაფერი-მეთქი! —

ჯიბრაილმა ხმას აუწია.

— დიახ...

მემახტეებმა ერთმანეთს გადახედეს. ხმა არავის ამოუღია.

— სანგრევში გუშინდელს აქეთ ხომ არაფერი შეცვლილა? — ჯიბრაილმა კარის სახელურს ხელი შეავლო.

— არაფერი. — კაიმაშიშვილმა მხრები ოდნავ შესამჩნევად აიჩქრა.

— აბა, ნახვამდის!

დერეფანში ჯიბრაილს სინარულისაგან ბავშვებივით აკუნტრუშებული გოგისვანიძე და მისიანები დახვდნენ და გარდერობამდე მიაცილეს.

— ახლა ნახვევ თვალის სვირს!

— იცოცხლე, მაგენმა ახლა უკან დაიხიონ!

— მაგათ ქვეყანა ჩალით დაბურული ეგონათ.

— აბა, ჯიბრაილ, შენ იცი! შენ მოგ-

ჩერებივართ, ეს იცოდე.

იმ დღემ ჩვეულებრივად ჩაიარა ჯიბრაილმა სანგრევი გაამაგრა და ოთხ საათზე თავისუფალი იყო. ისევე მორე დღესაც. მესამე დღეს კი, როცა ჯიბრაილი უკვე საშხაბოდან გამოდიოდა, ვიღაც თქქესმეტოდე წლის, ძალიან გამხდარი, უბრალოდ ჩაქმული გოგონა მიეხალა და უთხრა, თქვენ კადრების განყოფილების უფროსი გიბარებთო.

— მერედა, შენ საიდან იცი, მე ვინა ვარ? — გამხდარი გოგონა ჯიბრაილმა ღიმილით შეათვალა.

— ვიცი. თქვენ ჯიბრაილ ხელთუფლი-შვილი ბრძანდებით. — გოგონამ ჯიბრაილის მხერას ვერ გაუძლო, დაიმორცხვა და კისრისტუქით გაიჭკა.

კადრების განყოფილება მესამე სართულზე იყო. როცა ჯიბრაილი დიდ, ყვითელი და ყავისფერი კარადებით გამოტენილ ოთახში შევიდა, მაგიდასთან მჯდომი ორმოცდაათი წლის სახედაღარული, ჭაღარა, ჭროდათვალეებიანი კაცი წამოდგა, იქვე კედელთან მიყუდებულ ყავარჯუნს მისწვდა, დაიბიჯა და ჯიბრაილის შესახებდად შუა ოთახში გამოვიდა. კადრების განყოფილების გამგე კოჭლი ყოფილა.

— გთხოვთ, მიცნობდეთ: იასონ ვაშაყმაძე, კადრების განყოფილების უფროსი. — ჯიბრაილს ხელი ჩამოართვა, მარცხენა ხელით სკამი მიუწია, თვითონ კი ისევ ყავარჯუნი შეისწორა, მაგიდის უკანვე შეხანხალდა, დაჯდა და ყავარჯუნი ისევ კედელს მიაცუდა. მაგიდიდან სიგარეტების კოლოფი აიღო და ჯიბრაილს გამოუწოდა.

— ხომ არ ინებებთ?

— გმადლობთ. ახლა მოვწიე.

— როგორც გენებოთ. — ვაშაყმაძემ კოლოფი ისევ მაგიდაზე დააგდო. — ისე, ზოგმა მემახტემ ასე იცის: შანტიდან რომ ამოვა, ზედისუდ სამი-ოთხი პაპიროსი უნდა მოსწიოს. რასაც მთელი დღე შანტიში ითმენდა, ამგვარად ინახლავდა. ეს ჯანმრთელობისათვის მავნებელია, რა თქმა უნდა.

ვაშაყმაძემ მაგიდიდან რაღაც ქაღალ-

დი აილო, შეათვალეოერა და გვერდზე გადასდო. ჯიბრიალს ყურადღებით გამოჰხედა.

— მე თქვენთან სერიოზული საქმე მაქვს, ბატონო ჯიბრიალ.

— დიას! — ჯიბრიალი სკამზე გასწორდა და ამით აგრძობინა, მოსასმენად მსად გახლავარო. ვაშაყმაძემ თავი მოკლედ დაუქნია, — გავიგე, რისი თქმაც გინდოდათო, — სახესზე ხელი ჩამოისვა და ჩაფიქრდა.

ჯიბრიალი არაფერს იმჩნევდა, თორემ გულში ცოტა შეფიქრინებული იყო, — აქ ტყუილად არ გამოჰმიახებდნენ და ნეტავი რას მიპირებნენო. არადა, ამ შახტზე ხულ რამდენიმე კვირა იმუშავა, ღმერთთანაც მართალი იყო და კაცთანაც, მისთვის რა უნდა გაებედნათ? ქვეყანა მართლაც ჩაღლით ხომ არ არის დახურული...

— სერიოზული, ბატონო ჯიბრიალ, მეტად სერიოზული საქმე...

გაიმეორა ვაშაყმაძემ და უანჯარაში გაიხედა. — დიას! მაგრამ მე მიჩვენებია, იმ საქმეზე, ასე ვთქვათ, შინაურული კილოთი მოვისაუბროთ. დავივიწყეთ, ბატონო, რომ მე კადრების განყოფილების უფროსი ვარ, რომ თქვენ ავერ, გამოცდილი და სახელოვანი მუშახტე ბრძანდებით... მე მგონი, ერთმანეთს ასე უფრო გავუგებთ. ასე არ არის? ნამდვილად ასეა. დიას! — ვაშაყმაძემ რაღაც ყვითელი საქალაღდე აიღო და გადაშალა. — მე, ავერ, თქვენი პირადი საქმე შევისწავლე, რომ იტყვიან, ნამდვილად გამარჯვ და ალაღმართალი მშრომელი ადამიანის ბიოგრაფია გქონიათ. ჯარში სამსახური გნებავთ, მანამდე მუშაობა თუ მის შერე, კაცმა გამადიდებელი შუშით რომ ეტებოს, თქვენს ბიოგრაფიაში ერთ ბეწვი-სოდენა ხინჯს ვერ იპოვნის. თქვენისთანა მშრომელები ბევრი რომ გვეყავდეს, ჩვენი საქმე გაცილებით უფრო უკეთესად იქნებოდა. დიას! ამას პირმოთენობად ნუ ჩამომართმევთ. მე, ჩემო ბატონო, ოცე წელიწადი, ამ „საქალაღდეებს“ ვუწვივარ. ზოგი იტყვის ბიუროკრატი და წინთენიკიბო, ქვეყანას ქალაღდეებიდან უკარებოსო, მაგრამ არა, შეცდება, ვინც ამას იტყვის. ამ ქალაღდეებში მე ადამიანის ბუნებას, მის ხასიათს,

მთელ მის პიროვნებას ისე ვხედავ და ისე ვკითხულობ, თითქოს ვმკაღმინეს ვჯერდით ათი წელიწადი მაინც მეცხოვროს. კვეხნაში ნუ ჩამომართმევთ. ზოგისთვის ეს „საქალაღდე“ მარტო ქალაღდეების გროვია, ჩემთვის კი — ცოცხალი ადამიანია. ამ საქალაღდიდან მე ადამიანის სუნთქვა მესმის. იმ ადამიანს ხან შია, ხან წყურია, ხან ცოლ-შვილის დარდი აწუხებს, ხან რამე სწეულება შეეფრება... თქვენ, რა თქმა უნდა, ჯვარი გწერიათ... დიას! ასე მოჩანხართ ამ ყვითელი „საქალაღდიდან“ თქვენც, ჩემო პატიცემული ბატონო ჯიბრიალ! და მე ხელი დახვრეტასზე რომ მომავწერინონ, მაინც ვიტყვი: ჯიბრიალ ხელთუფლიშვილი არის მართალი, პატიოსანი, ალალი მშრომელი და მეტი არაფერი. ამას პირმოთენობაში ნუ ჩამომართმევთ. ამას ახლაც ასე ვამბობ და ყოველთვის ასე გავიმეორებ. დიას! მაგრამ გლახა და წყალში გადასაღდეები რომ არც ის უკულმართი მიტუშა კაიმაშიშვილია? არა, ჩემო ჯიბრიალ! ეს შენ არ იფიქრო — ვაშაყმაძე რატომღაც „შენობით“ ალაპარაკდა. — შენ ეს იცოდე ჩემგან, ჯიბრიალ: მაგ ბიჭს რაც უფრო დაუახლოვდე და გაიცნობ, მით უფრო შევიყვარდება და დააფასებ. მე გეუბნები შენ: მაგ მამაძალი, მაგ ღვთის პირისაგან შეწვენებული ავერ, ა, თვალში რომ ჩამივარდეს, ხელს არ ამოვისვამ. თავისთვის არაფერი არ უნდა, სხვებისთვის კი, რიგითი მშრომელებისათვის — ყველაფერი! უკანასკნელ პერანგს გაიხდის და რიგით მუშახტეს ჩააცმევს. აი, როგორი ადამიანია მაგი! მენდფე შენ მე ამაში, მერწმუნე. იასონ ვაშაყმაძეს ჯერ არავინ მოუტყუებია და არც შენისთანა ალაღ-მართალ მშრომელს მოატყუებს. ეს არ მოხდება! დიას... მაგრამ ახლა რა ხდება? ის, რომ კარგმა ჯიბრიალმა და უკეთესმა მიტუშამ... ან, თუ გინდა, შევაბრუნოთ: კარგმა მიტუშამ და უკეთესმა ჯიბრიალმა ერთმანეთს ვერ გაუგეს. ასე მოხდა, ერთს რაღაცა მოეჩვენა, მეორე განაწყენდა, იმან ვერ მოზომა, ამან გულში ჩაიღო, შეჰყენენ, შემოჰყენენ, ერთი, მეორე და — მტკიცე მეგობრობის მაგივრად ჩვენ მივიღეთ ერთმანეთს დაპირისპირებული ორი პიროვნება.

რა ექნათ? ეს ორი ლომი ავეშვათ და ერთ-მანეთი დაგაგლეჯინოთ? არა, ჩვენ ერთიც გვეჭირდება და მეორეც. აბა, რა ექნათ? გამოსავალი მოვნახოთ. მაინც — როგორი? უბრალო: დავაგლეჯავოთ და ორივეს თავთავისი ასპარეზი მოვუწინოთ. მაინც — როგორი ასპარეზი? ამასაც მოგახსენებთ. მიტუშას, შენც კარგად იცი, თავისი ასპარეზი უკვე ატყვს და კარგადაც უძღვება. მიტუშათი ყველა კმაყოფილია, — შახტიც, ტრესტიც, კომბინატიც და ყველაც. დაგვრჩა ჯიბრაილ ხელთუფლიშვილი. ახლა ამას რა ვუყოთ? აი, ამაზე, ჩემო ჯიბრაილ, მე ორი დღე-ღამე ვიფიქრე. გქონდეს შენ დიპლომი, მე ვიცი, რა თანამდებობასაც მოგცემდი, მაგრამ დიპლომი შენ არა გაქვს. ამიტომ — რა? ამიტომ, აი, რა: მეთოსე მოსამზადებელ უბანზე ვაყალიბებთ მეზიგეების ჯგუფს. ახლა იტყვიან კომპლექსური მუშაობააო, მაგრამ ეს ტყუილია. ყველამ თავისი საქმე იყოფეს, უკეთესია. პო! ესე იგი, მეზიგეების ჯგუფი. ხელმძღვანელია — ხელთუფლიშვილი. ხელფასი — გამომუშავების მიხედვით, პლუს ბრიგადირობის ოცი პროცენტი. თვის ბოლოს იმდენ ტკიცინა თუმნიანებს გადმოგიწყობენ, რომ ვეღარც კი დაითვლი. და, რაც მთავარია: შენ — შენთვის, კაიამიშვილი — თავისთვის. მოსამზადებელ უბანთან კაიამიშვილს არაფერი ესაქმება. ცუდად მომიფიქრებია?

ვაშაყმაძე სკამის ზურგს მიაწვა და ჯიბრაილს გამარჯვებული კაცის ღიმილით გადმოხსედა.

ჯიბრაილი სმამოუღებლად იჯდა.

— რას იტყვი?

— ეს ბრძანებაა, თუ...

— არა, კაცო, რჩევა! ბრძანება რა შეუშია!..

— მე რომ უარი ვთქვა?

— უარი?!

ვაშაყმაძეს სახე მოეღრცა. ჭროლა თვალებში ბოროტმა ცეცხლმა გაუელვა. გულხელი მძიმედ დაიკრიფა და ჯიბრაილი თავით ფეხებამდე აგდებით შეათვალა.

— უარი რატომ უნდა თქვა? გაწინაურებენ, ხელფასს გიმატებენ და — უარს ამბობ? შენ ქკუაზე ხარ?

— მე ვერც ლაპარაკს... მიუჩვენებელი ვარ. — ჯიბრაილი წამოდგა.

— ჰოდა, მე მიგაჩვენე! ერთი ამას უყურე! აბა, ამ საათივით აწყობილ შახტს სწორედ შენ აგარევენებთ ახლა... გვეყურება? წადი და დილაამდე იფიქრე. დილას აქ მოდი...

— აქ მე არაფერი მესაქმება.

— რაო?!

— ასე. სადაც ახლა ვმუშაობ, იქვე ვიმუშავებ. დაწინაურებით კი სხვა ვინმე დააწინაურე. მე როგორც ვატყობ, მაგისი მსურველი აქ ბევრი გეყოლებათ.

ჯიბრაილი გამოვიდა და კარი ისე გაშეტებით გამოიჯახუნა, რომ დურფანში სალაროს ვისოსებიან სარკმელთან შევროვილი ადამიანები შევრთნენ და ჯერ ჩხარი ნაბიჯით მიმავალ ჯიბრაილს მიაჩერდნენ, მერე კი ერთმანეთს.

კიდევ ორიოდე დღე ისე გავიდა, რომ საყურადღებო არაფერი მომხდარა. ჯიბრაილი სამუშაოზე დადიოდა, თავის საქმეს აკეთებდა და სახლში ბრუნდებოდა. იმისი არსებობა თითქმის აღარც არჩაიძეს ახსოვდა, აღარც ვაშაყმაძესა და აღარც კაიამიშვილს. შესამე თუ მეოთხე დღეს კი, ის იყო, ჯიბრაილი საქმეს მორჩა, თავის ოცი-ოდე წლის თანაშემწეს, ბიჭია კუბლაშვილს სანგრევის მოხუფთავება და ხელსაწყოების მოგროვება უბრძანა, თვითონ კი შესასყენებლად ბიგის გადანაჭურზე ჩამოჯდა, რომ შორს, სანგრევის სიღრმეში, ქვევიდან ზევით — სწორედ ჯიბრაილისკენ მოძრავი სინათლის წერტილი დაინახა. ნამდვილად ვილაც მოდიოდა. მართლაც, ორიოდე წუთსაც არ გაუვლია, რომ სანგრევის უბესთან კაიამიშვილის უპირველესმა ძმაკაც-თავანამა და „ცნობილმა რეკორდსმენმა“ ასლან ქარუმიძემ შემოაღწია. ეტყობოდა, ეს გრძელი, კარგა მაგრად დაჭანებული სანგრევი სულ შეუსვენებლივ ამოველო — მძიმედ სუნთქავდა და სახე ოფლისაგან პკონდა შევეარული. შეჩერდა, სული მოითქვა და მერე, გადიმბულმა ჯერ ჯიბრაილს შეხედა, მერე ბიჭიას, მერე ისევ ჯიბრაილს.

— გამარჯობათ! შენ, ძმაო ჯიბრაილ, კაცი ვერ დაგიმარტოხელვებს. გარშემო მუ-

დამ ან შტრები განხევიან, ან მოყვარებნი. ეს კოხტა ყმაწვილი კი ნამდვილად მოყვარე და მეგობარი უნდა იყოს. შესახედავად ასეა და ისე — რა ვიცი.

— ისედაც ასეა... გავიმარჯოს!

ჭარუმიძეს ბიჭიაც მიესალმა — ღმილით თავი დაუქნია და ისევ სელსაწყობების მოგროვება განაგრძო.

— საქმე მოვითავებოათ. — ჭარუმიძემ ნათურის მრგვალი შუქი ახლად შეყენებულ, თაფლის სანთელივით ყვითელ ბიჭებზე მიატარ-მოატარა.

— კი, საქმე მოთავებული გვაქვს.

— ჰოდა, ძალიანაც კარგი. ჩემი საქმე მეც მოვითავე — ქვედა სანერგეში პატარა რაღაც იყო... ახლა, თუ არ დამზარდები და ყურს დამიგდებ, შენთვის, ჩემო ჯიბრაილ, ორიოდე სიტყვა მაქვს სათქმელი.

— მიბრძანე.

— ეს ახალგაზრდა აქვე იტრიალებს?

— ეე ახალგაზრდა მე არაფერს მიშლის.

— სამაგიეროდ მე მიშლის. ა-ხა-ხა-ხა-ხა!.. არა, ხუმრობა იქით იყოს, ნამდვილად უკეთესი იქნება, თუ ეს კოხტა ბიჭი საქმეს მოათავეებს და თავის გზას დაადგება. ჯერ-ჯერობით უფროსების საქმეებში მაგას ნუ გავრევთ. მერცხე მოესწრება. კიდევ მობეზრდება...

— შენი ნებაა. ბიჭია, რა ჰქენი? მოათავე?

— მოვითავე, ყველაფერი აგერ აწყვიდა.

— აბა, ჩემი ყველაფერი აქ დატოვე, შენი იარაღი კი წაიღე და წადი. სვალამდე თავისუფალი ხარ. პო, ძალაყინი არ დაგავიწყდეს. მარგველაშვილმა ეე შენ დაგაწერა.

— ვიცი. ბარემ თქვენს იარაღებსაც წავიღებ, ბიჭია ჯიბრაილ.

— არა, არ გინდა. მე თვითონ ამოვიტან.

ბიჭიას წასვლის შემდეგ ჭარუმაძე კარგახანს სდუმდა. მერე ჯიბიდან სიგარეტი ამოიღო და პირში ჩაიდო. ჯიბრაილს გაჩედა და გაუღიმა.

— ნუ გეშინია, არ მოვუკიდებ. ჯერ ისე არ გავგიჟებულვარ, ეს სანგრევი ნამსხვრევებად ვაქციო. ისე, ასეთი ჩვეულება მაქვს. მოწვევა რომ ძალიან მომიინდება, პა-

პიროსს დავსრესავ, პირში ჩავიდებ, ერთი-ორჯერ მოუკიდებლად მოწყობე და შენ წარმოიდგინე, მშველის. პაპირსის სურვილი ისე ვადამივლის, ვითომ ზედისუდ ნახევარი კოლოფი მანც მომეწიოს. აბა! მაგრამ აქ, ჩემო ჯიბრაილ, რა თქმა უნდა, ამაზე სალაპარაკოდ კი არ მოვსულვარ. ამას, ალბათ. შენ თვითონაც ხედეგი. ა?

— ასე უთქვიათ.

— ჰოდა, კარგი დაგემართოს! გულახდილობასა და ურთიერთობას არაფერი ხეობია. არა? ამაზე რას იტყვი?

— ევცე სრული სიმართლეა.

— ო, შენ იცოცხლე, აბა, ახლა ერთ რამეს გეტყვი და, თუ ხათრი გაქვს, ნუ გაიკვირვებ. ასლა, აი, სწორედ ამ წუთში, „მარგალიტის წყაროში“ ჩემი ბიჭები ხხედან. სუფრა უკვე გაშლილია. იქაობას, რომ იტყვიან, ჩიტის რძე არ აკლია. მაგრამ მანამდე მე და შენ იქ ასე დაწყვილებული არ მივალთ, იმ სუფრაზე ლუკმის გამტეხი და ჭიქა ღვინის ამწევი ძეხორციელი არავინაა. რაღა თქმა უნდა, ჩვენი უბნის ხელმძღვანელი, ჩვენი მიტუმა კაიმაშიშვილიც იქ არის. ეს შენ ახლავ იცოდე. ჰოდა, მოდი ახლა, ავდგეთ, მოვწესრიგდეთ და იმ ბიჭებს სუფრას ნუ ჩავუშვარებთ.

— შენ იმით დაპირდი, ჯიბრაილს მოვიყვანო?

— დაუპირდი, როგორც კაცი.

— ნამდვილად აჩქარებულხარ. — ჯიბრაილი წამოდგა, მტვერი შემოიფერთხა და თავისი ხელსაწყოები შეათვალერა.

— ჯიბრაილ!

— ოცდათხუთმეტი წელიწადია, ჯიბრაილი ვარ.

— მე და შენ ერთმანეთთან ასე რატომ უნდა ვლაპარაკობდეთ?

— ეე კაიმაშიშვილსა და ზოგიერთებს კითხე.

— ჯიბრაილ, ამ ქვეყანაზე ვინ არ შემცდარა!

— „მარგალიტის წყაროში“ წამომხვლელი მე არა ვარ.

— სხვაგან იყოს! შე კაი კაცო! „ორმის ნახტომში“ კიდევ უკეთეს სუფრას გავგიშლიან.

— საქმე სუფრაში არ არის.

- აბა?
- არაფერი.
- არ წამოხვალ?
- არა.
- შენი ნებაა, მაგრამ... ხალხს სამუდამოდ ნუ გადაიკიდებ.
- ვინ ხალხიაო?
- შენ იცი, მე ვისზეც ვლაპარაკობ.
- იმ ხალხისთვის მე კავიკის საღირალი არაფერი დამიშავებია.
- ჰოდა, სწორედ ვე გამოვარკვიოთ.
- ჩემთვის უკვე გამოვარკვეულია.
- ის ხალხი ასე ფიქრობს: ჯერ თუ არ დაუშავებია, შეიძლება ხვალ და ზედ დაგვიშავოს.
- პატიოსან კაცს ჯიბრილ ხელთუფლიშვილისა არ შეეშინდება. ამ ქალაქში გუშინ არ ჩამოვსულვარ.
- არ გინდა ვერე ლაპარაკი, ჯიბრილ!
- სხვანაირი ლაპარაკი, ასლან ჩემო, მე არ ვიცი. საქვეწმოდ გამილანძღეთ, რა არ დამაბრალებთ, რა არ მომიგონეთ და — ასლა რაღაც პურ-მარილზე შეპატივებით?
- აბა, ბოდიში! მე ჯერ ის ჭუჭყი უნდა მოვიბანო. მანამდე კი თქვენი ნაშრომი თქვენ ჰამეთ, ჩემს ნაოფლარს მე თვითონ გავუძღვებ.
- მე შენ არ გამილანძღისარ.
- შენმა ამხანაგებმა გამილანძღეს.
- გვეშუქრები?
- ღმერთმა დამიფაროს!
- ყაჩაღები და დამცემები არც ჩვენა ვართ, ჯიბრილ!
- მე თქვენთვის არც ყაჩაღები მიწოდებია და არც დამცემები.
- არც ყალთაბანდები ვართ. რასაც ვშოულობთ, რაც კი ჩემს ოჯახში შემაქვს, ხულ ამ მარჯვენის წყალობითაა.
- ჰოდა, ღმერთმა შევარგოს!
- არ გვარგებს ვერე ლაპარაკი, ჯიბრილ! თორემ...
- თორემ?
- თორემ რა, ძამიკო და — მოიხედე! მოიხედე, მოიხედე: მთლად სუფთად საქმე არც შენ გეკნებოდა იმ შენს უბანზე. აბაა! ეს, გენაგვალე, შახტია. შენ თვითონაც კარგად იცი. აქ ქალაღდებითა, მოწერილობებითა და ამისთანებით მუშაობა არ შეიძლ-

- ება. აქ ცოტა თუ არ მიდევ-მოდევ, ცოტა არ მიიხედ-მოიხედე, ისე არაფერი გეკნებოდა.
- აბა! ნამდვილად! ვთქვათ, აგერ, პეტრე ივანიძე უბანსა და საერთო საქმეს უფრო მეტად არგია, ვიდრე, ვთქვათ, ივანე პეტრიაშვილი. სიტყვაზე მოვახსენებ. ჰოდა, რაკი ასეა, რაკი პეტრე ივანიძეს და მის ნაშრომს მეტი ფასი აძევს, იმას პატივისცემაც მეტი გვუთენის. აი, აქ არის ძალის თავი დამარხული. მორჩა!
- ჩემი უბანი რატომ მიხსენე?
- ისე, სიტყვას მოჰყვა. ყველა უბანზე ასეა და ასეც იქნება.
- სიტყვას, ჩემო ძმაო, ბევრი რამ მოჰყვება. ეს ერთი და მეორეც, იმ უბანზე მე არც პეტრე ივანიძეები მყლობა და არც ივანე პეტრიაშვილები. ყველა პატიოსნად შრომობდა და ყველა თავის კუთვნილს იღებდა. ეს კარგად დამიხსენებ!
- აბა, რატომ მოგხსენეს?
- ეგ თქვენი საქმე არ არის.
- ასე!
- ასეა.
- გარგი, ბატონო, მაგაზე ნუღარ ვილაპარაკებთ. მაგრამ ქართველი ადამიანი ამხანაგებს პურმარილზე წისლს უკრავ?
- რატომ წისლს?! ისე, არ მცალაია.
- დიდად მოცლილები არც ჩვენა ვართ. აგერ, მიტუშაშა საცაა, მეორე ცვლას უნდა მიხედოს.
- ჰოდა, აბა, უკვე წამოსულებიც იქნებიან. სანამ „მარგალიტის წყაროდან“ აქამდე მოხვალ...
- მიტუშა ფეხით არ დადის.
- უბნს ვიცი.
- სამუდამოდ მტრად ნუ მოგვიკიდებ, ჯიბრილ!
- ვემუქრებით?
- ღმერთმა დაგვიფაროს!
- ამინ!
- ჯიბრილი დაიხარა და თავისი ხელნაწყოები აიღო.
- წამოღდა ქარუმიძეც. ჩაფხუტი გაისწორა, ბრუნენტის შარვლი შეიბერტყა.
- ესე იგი, არ მოდიხარ?
- არა.
- შენი ნებაა. ნახვამდის!
- ნახვამდის!

პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში ნათია ავადმყოფობის ავადმყოფობის ამბავი ყველაზე ადრე თითქოს ბაბო ფავლენიშვილმა შეიტყო. ვიღაცამ, — აღარც კი ახსოვდა, ვინ, — სხვათაშორის უთხრა, ავადმყოფი უკვე მეორე კვირაა, რაც სამასსურს აცდენს, მგონი, შეუძლოდ უნდა იყოსო. ავადმყოფობის მიზეზი იმ ვიღაცამ, ალბათ, თვითონაც არ იცოდა. ბაბომ კი იფიქრა, რაკი მეორე კვირას აცდენს, მამასადამე, სერიოზულად ავად ყოფილაო. იმ დღესვე რამდენიმე წითელი მიხაკი იყიდა და დინამინჯიების ბინას მიადგა. კარი მას ხანდაზმულმა, ცოტა არ იყოს, პროვინციული შეხედულების კაცმა — თვითონ პლატონ დინამინჯიამ გაუღო.

— მე ნათიას სანახავად გვახელით.

— ახლავე... მობრძანდით, პლატონო!.. — პლატონმა კარები ფართოდ გააღო და ნათიას ოთახამდე ეს დიდებულად ჩაცმული, ქალბატონიანი მანდილოსანი თვითონვე მიაცილა. — ცოტას ავადმყოფობს ჩვენი ნათია, მაგრამ, ღვთით, მალე გამოიჯობინდება. აგერ, ქალბატონო, აქეთ მობრძანდით! ძალიან მალე გამოიჯობინდება.

„ამ გულკეთილ კაცს თავისი რძალი ნამდვილად უნდა უყვარდეს“, — გაიფიქრა ბაბომ; იმავე წამში პლატონმა ოთახის კარი გამოაღო. ბაბომ ბალიშზე მისვენებული ნათია დაინახა და ელდისაგან კინაღამ სუნთქვა შეეკრა.

რა თქმა უნდა, ერთი და ორი კვირა საკმაოდ დიდი დროა, და ამ ხნის განმავლობაში ავადმყოფობამ შეიძლება ადამიანი გამოუთქმელად შეცვალოს. ბაბო ასეთ ამბებსაც ბევრჯერ შეხსრებია. მაგრამ იმან, რაც ახლა დაინახა, ბაბოს პირდაპირ თავზარი დახვია.

ნათია ავადმყოფობის ძლიერდა იცნობდით. თოვლივით თეთარ ბალოშივე კიდევ უფრო თეთრი, თითქმის მთლად უფერული, სიცხობის ყოველგვარ ნიშანს მოკლებული საზე ესვენა. ახვე თეთრი, უხისხლო, თითქოს გამჟვინვალე ხელები უძრავად ეწყაარდისფერ ამრეშუმის საბანზე. ნათიას

დიდრონი შავი თვალები რომ არა, იფიქრებდით, ლოგინში მიცვალებული ჩაუწყვნიათო. მაგრამ იმ თვალებშიც ისეთი უნაპირო გაეშანი ჩანახლებულიყო და ისეთი არაამქვეყნიური გულგრილობით გადადიოდნენ ერთი საგნიდან. მეორეზე, ერთი ადამიანიდან მეორეზე, რომ მყისვე შემაძრწუნებელი აზრი დაგებადებოდათ: ამ ქალიშვილს დიდი ხნის სიცოცხლე აღარ უწყვირა, იგი უკვე ამ ქვეყანას ემშვიდობებოთ.

საწოლის მეორე მხარეს, ნათიას თავთან, მხარბეჭიანი, წარბშეკრული, გულხელდაკრეფილი ახალგაზრდა იჯდა. ნათიას ქმარს ბაბო პირველად ხედავდა. თვითონ რომელიც ბაბოს ნათიას ნამამობით იცნობდა. წამოდგა და თავი დაუკრა.

— გამარჯობათ! — უპასუხა მას ბაბომ. მისაკები მრგვალ მაგიდაზე დააწყო და ნათიასკენ დაიხარა, — ნათი, გამარჯობა! ნეტავი გახსოვარ, თუ არა?

— როგორ არა... — გულგრილად, თითქოს ცივადაც კი უპასუხა ნათიამ. — გამარჯობათ, ქალბატონო ბაბო!

პლატონმა ბაბოს სკამი მიართვა.

— დაბრძანდით, ქალბატონო, თქვენი ქირიმი!

— გმადლობთ! — ბაბო დაჯდა, კაბა გაისწორა და ერთხელაც გაიფიქრა, არა, ამ გულკეთილ კაცს ნათია მართლაც ძალიან უყვარსო. — შენი ამბავი, ჩემო ნათი, სულ შემთხვევით გავიგე. ასე რომ, ნუ მიწყენ, ნახვა რომ დავიგვიანე. ეს ისევ შენიანების ბრალია. ხალხთ, — ბაბომ კერ ნომალის შეპყვდა, მერე პლატონს, — რატომ ერთხელ მაინც არ დამირეკეთ? დავიჯერო, ამდენი ხნის განმავლობაში ნათიას ერთხელ მაინც არ გავახსენდი?

— გვაპატიეთ, სულგრძელად გვაპატიეთ, — პლატონი ერთ ადგილზე ვეღარ ჩერდებოდა, — მაგრამ ისე დავიბენით, ისე თავგზა დაეკარგეთ, რომ... ნამდვილად დამნაშავენი ვართ... უნდა გვაპატიოთ, პლატონო! ისეთ დღეში ვართ, რომ ყველაფერი გვაპატიება.

ნომალემ მისაკები ბროლის ლარნაკში

ჩააწყო და ოთახიდან აუჩქარებლად გავიდა. კარებში მოტრიალდა და მამამისს თვალთმ ანიშნა, შენც გამოდიო. ალბათ, ფიქრობდა, იქნებ ნათიას ამ ქალთან მართო დარჩენა ესაიამოვნოსო.

პლატონმა ბაბოს ღმირით რამდენჯერმე თავი დაუკრა და გავიდა.

ბაბო დანიხარა და ნათიას საბანი გაუსწორა.

— გატყობ, ლაპარაკის ხახიათზე მაინცდამაინც არ უნდა იყო. ა, ნათი? მოისვენე, გეთავყვა, ნუ შეწუხდები. ოღონდ თუ ინსტიტუტში რაიმე ვინდა, მითხარი და ბატონ კონსტანტინეს მე დღესვე მოველაპარაკები. მაღლობა ღმერთს, ეგ კაცო შენცა და შენს ოჯახსაც იმოფნა პატივისცემით, რომ შემოძლია, თუნდაც ნაშუალამებს დაეურგო. ეჭიმიები, ალბათ, იყვნენ, ხომ?

თანხმობის ნიშნად ნათიამ თვალები წელა დახუჭა. ხმა არ ამოუღია.

— მოისვენე, ჩემო კარგო, მოისვენე. აღამიანს, რაც არ უნდა სჭირდეს, მისი პირველი წამალი ძილი და მოსვენებაა. სულიერი და ფიზიკური სიმშვიდე, ორივე ერთად... ხომ? და, რაღა თქმა უნდა, კვებაცა. უთუოდ. შენ არაფერი გენატრება? შენი მამაშიდიო პირველად ვნახე, მაგრამ ისე უყვარხარ, რომ ჩიტის რძესაც არ მოგაკლავს. ქმარზე ხომ აღარცა ვლაპარაკობ. ორი-ჯო ძალიან მომეწონა, ერთიცა და მეორეცა. სულ სხვადასხვანაირები უნდა იყვნენ, მამა და შვილი. თუმცა, ამას რა მნიშვნელობა აქვს. დავიჯერო, საქმელებიდან სულ არაფერი ვესაიამოვნება?

უარის ნიშნად ნათიამ თავი ოდნავ შესამჩნევად გადააქნია.

— ეგ ცუდია, ნათი, ჩემო... დასუსტდები, გეთავყვა... იქნებ, ისეთი არც არაფერი გჭირს. არა, იქნებ კი არა, დარწმუნებული ვარ, რომ შენ სერიოზული არაფერი გჭირს. უჭმელობა კი დაგასუსტებს და საქმეც გართულდება. თავს ძალა დაატანე, ჩემო კარგო, და ყველაფერი ჭამე, რაც კი ხელში მოგხვდება, დამიჯერე!

ნათიამ თვალები ისევ წელა დახუჭა. მაგრამ ეს ახლა თანხმობის ნიშანი კი არ

იყო, არამედ უფრო იმისა — ეს ყველაფერი უკვე ბევრჯერ მსმენიაო.

ბაბო შეწუხდა. თავი უხერხულად ცი იგრძნო. იფიქრა, ჩემი უაზრო ყბედობით დავლაღუო. აღარც კი იცოდა, რა უნა: ახლავე წამომდგარიყო და ფეხაკრეფით გამოსულიყო, თუ დავცადა, სანამ ნათია თვალებს გაახელდა და დამშვიდდებოდა მაინც. ასეთ უხერხულ მდგომარეობაში ბაბო ფაულენიშვილს თავი არასოდეს უგრძენია.

ნათიამ თვალები წელა, მძიმედ გაახილა:

— თქვენ... როგორ ბრძანდებით, დედა ბაბო?

„მეკითხება, თან კი ისევე ვაინტერესებ, როგორც შარშანდელი თოვლი“, — გაიფიქრა ბაბომ, — ნეტავი, ისეთი რა უნდა სჭირდეს? გვერთება, ამ ქვეყნისა აღარ არიო“.

— გამაღობთ, ჩემო კარგო. მე რა მიშავს. ვცხოვრობ ძველებურად. აი, შენ რომ გამომჯობინდები და სამსახურში გამოხვალ, მაშინ ყველანი უკეთესად ვიქნებით. მაშ! შენ ხომ ჩვენი ნათია ხარ. — ბაბო დანიხარა, ნათიას ნუბლზე ეამბორა და ხელზეც ნაზად ხელი მოუჭირა, — მოდი, მე ახლა წავალ, ჩემო კარგო! შენ მოსვენება გესაჭიროება. ყველაფერს აჯობებს, თუ დამიხნებ. ჩემი ნუ ვერიდება. მე მალე ისევ ვნახავ. აბა, შენ იცი! ხვალ უკეთესად უნდა იყო, მალე კი სულაც უნდა გამომჯობინდეს. აბა, კარგად და ყოწად იყავი!

ნათიას ისევ თვალები დაეხუჭა. ბაბომ თავი მძიმედ გადააქნია და ოთახიდან ფეხაკრეფით გამოვიდა.

პლატონი და ნომალი ტახტზე ხმაამოუღებლად, დაუბრებულეზივით ისხდნენ. ბაბოს დანახავზე ორივე სწრაფად წამოღდა.

— უკვე მიზრძანდებით, ქალბატონო? იქნებ ჩვენთან გესაძლინათ? სუფრის გამოსას აღარაფერი უკლია. — მართლაც, მეორე ოთახიდან ჭურჭლის ჩხარა-ჩხური ისმოდა. — ღმერთმანა, ძალიან გაგვეხარდება. ისე ჩავთვლით, როგორც... რა ვიცი... თქვენ ხომ პირდაპირ სამსახურიდან მობრძანდებით.

— დარწმუნ, ქალბატონო! — ეტყობოდა, ნომალის არაფითარი იმედი არ ჰქონდა, რიმ

ბაბო სადილად დარჩებოდა, მაგრამ ეს სიტყვები მაინც უთხრა.

— ოჲ, არა, რასა ბრძანებთ! ათას ადგილას ვარ მისასვლელი.

— ძალიან ვთხოვთ. ნამდვილად გავგეზნარდებთ...

— ოჲ, არა, არა, გმადლობთ! სხვა დროისათვის გადავდით. მე ნათიას კიდევ უნახავ. მაგრამ ახლა მაინც მითხარით: ეჭიმები რას ამბობენ? ისეთი ხომ არაფერია?

— არა, ქალბატონო, უბრალო წერიული ამბავია და ძალიან მალე გაუვლისო. ისეთი ნამდვილად არაფერი.

— ჰოდა, რაკი ასე ამბობენ, ალბათ, ასეცაა. ღმერთმა კჳნას. ანა, ნახვამდის. მალე უთუოდ ისევ შემოვივლი.

დინამიზაციების სახლიდან ბაბო ისე წამოვიდა, რომ ვერც კი გაიგო, ნათიას სახელდობრ მაინც რა სწეულება სჭირდა. თვითონ ნათიასთან ამაზე დალაპარაკება არ შეიძლებოდა, ჭმარსა და მამამთილს კი ამ თემაზე ლაპარაკი ნამდვილად არ ეხალინებოდათ. ბაბომ ეს კარგად დანიხა და, ცოტა არ იყოს, საწყენადაც კი დაურჩა. მერე იფიქრა, არ უნდათ და ნუ მეტყვიან, ადრე თუ გვიან, ალბათ, თვითონ ნათია მეტყვის, თუ არადა — ღმერთმა კარგად ამყოფოს, ღმერთი მოწამეა, მისთვის სიკეთის მეტი არაფერი მინდაო.

შესაშე დღეს კი გამოირკვა, რომ პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ზოგ თანამშრომლებს ნათიას ავადმყოფობის მიზეზებზე გაცილებით უფრო ზუსტი ცნობები ჰქონდათ და მათგან სათანადო დასკვნების გაშუქანასაც აპირებდნენ.

ბაბოსთან კანცელარიაში ინსტიტუტის ჯადრების განყოფილების გამგე აგული მეფთარიანი შევიდა, — სწორედ ის, თავის დროზე ნათიას ლაბორანტად დანიშნაზე სასტიკად რომ ეწინააღმდეგებოდა. და ბაბოს უთხრა, თქვენთან მეტად სერიოზული საქმე მაქვსო.

— ბრძანეთ.

მეფთარიანმა ოთახში მიმოიხედა და ამით ბაბოს აგრძნობინა, საქმე საიდუმლოაო.

— მე შემოძლია, თქვენთან ამოვიდგ.

— ძალიან დაგვიადლებთ.

მეორე სართულზე ავიდნენ. მეფთარიანმა თავისი კაბინეტის კარი ჩაკეტა, მაცივრიდან „ბორჯომი“ გამოიღო, გახსნა, ბაბოს წინ მავიდაზე დაუდგა და ტიქაც მიუწია.

— სხვათა შორის, ქალბატონო ბაბო, რექტორს რამდენჯერმე ვუთხარი, მაცივარი აუცილებლად კანცელარიაში უნდა იდგეს-მეთქი, მაგრამ ჯერჯერობით ვერაფერს მოვალწიე. საერთოდ, გულაზდილად უნდა გითხრათ, რომ ამოდენა, ასეთი მრავალპროფილიანი ინსტიტუტის გაძლოდა ერთ კაცს, ვინც არ უნდა იყოს, ძალიან გაუჭირდება. ჩვენი პროტექტორები კი უნიციტაციო ხალხია. ეს უკვე ნათელია. დაგისხათ?

— გმადლობთ! მაცივარი კი ჩვენ, მეონი, დიდად არ გვესაჭიროება. ყოველ შემთხვევაში, უმაცივროდაც ბედს არ ვემდურით.

— სანამ დამიდგამდნენ, მეც ვერე ვფიქრობდი. ახლა კი უამისობა პირდაპირ აღარ შემიძლია. ერთ რამედ მარტო ეს ჩაცნებული „ბორჯომი“ ღირს.

— ალბათ, მართლაც ვერეა.

— მაგრამ, ეს ფელაფერი, რა თქმა უნდა, სხვათა შორის — მეფთარიანი წამოდვა, კარი გულდასმით შეამოწმა, ჩაკეტილია თუ არაო, ისევ თავის მავიდას მიუჯდა, ბაბოს მრავალმნიშვნელოვანი მზერა მიაპყრო და დაბალი, კონფიდენციალური კრლთი ალაპარაკდა.

— თქვენ ალბათ, გახსოვთ, ქალბატონო ბაბო, რომ ჩვენს ლაბორატორიაში ნათია ავალიშვილის დანიშნა მე... დიდად არ გამხარებია. ან, რალა არ გამხარებია, მე მაგ საქმის სასტიკი წინააღმდეგი ვიყავი. ახლა რალა ხალაპარაკოა, მაგრამ მაგ ქალიშვილს სტუდენტობის დროს თავი დიდად არაფრით გამოუჩენია. სასტიკად ერთდულეები კი, მოგახსენებთ, საერთოდ ძალიან გვიჭირს. ავერ კიდევ, — დასამალავი არც ეს არის, — კურსს ძალიან მალე, სულ რამდენიმე თვეში ამთავრებს ერთი შესანიშნავი გოგონა. შეიძლება, იცნობთ კიდევ. მზისერი კვერნაძე, მოგახსენებთ, რაც ინსტიტუტში შემოვიდა, „ოთხიანი“ რა არის არ იცის. და ასე ბავშვობიდანვე, იშვიათი მონაცემების პატრონი ბავშვია. ისე — სხვა

გაბრიელის
ბიბლიოთეკა

მონაცემებიც: საზოგადოებრივი მუშაობა, სპორტი, თავმდაბლობა, ამხანაგების სიყვარული, უფროსებთან თავაზიანობა... ერთი სიტყვით, ნამდვილად თანამედროვე ახალგაზრდის იდეალია. და ნამდვილად უფრო სწორი იქნებოდა, ის საშტატო ერთეული მაშინ მზისერისათვის რომ შემოგვენახა. მაგრამ მე პირადად თქვენ პატივი დაგვდეთ, გაგრუნდი და... აი, დღეს ამას უკვე წყარედ ვნანობ. ჩემს სიცოცხლეში ასე არაფერი მინანია. სამსახურებრივ ვითარებაში, რა თქმა უნდა, პირად გრძობებზე ლაპარაკი უადგილოა, მაგრამ, ვფიქრობ, გულახდილობა ყველაფერს სჯობია.

— რა თქმა უნდა! მიზრძანეთ, ის თქვენი... უფრომეწაულური კვერნაძე უსამსახუროდ გრჩება?

— ო, ქალბატონო ბაბო, თქვენი ირონია ნამდვილად ზედმეტია. თქვენ კვერნაძეს სრულებით არ იცნობთ. ასე რომ...

— ცნობით ევთ სტუდენტებს მართლაც არ ვიცნობ, მაგრამ... რაკი გულახდილობაა, გულახდილობა იყოს. მე ვიცნობ ბევრ სხვა სტუდენტს, რომლებმაც, — აი, სწორედ თქვენი კვერნაძისა არ იყოს, — დაბადებიდანვე არ იციან „ოთხიანი“ რა არის, შეუღარებელნი არიან სპორტშიცა, საზოგადოებრივ საქმიანობაშიცა, წყალწლებულთა გადარჩენაშიც, ცეცხლმოდებული სახლიდან მეზობლის მცირეწლოვანი ბავშვების გამოყვანაშიც, უკიდურესად გულისხმიერნი და თავაზიანნი არიან უფროსების, ინვლიდებისა და ბავშვებიანი ქალების მიმართ. დიას! და პირდაპირ უნდა ვითხრათ, რომ არავითარ სიმპათიას ასეთი ფენომენებისადმი მე არ განვიცდი. იცით, ძალიან ცუდია ყოველგვარი ადამიანური ღირსების ერთი ვინმეს მიერ დასაკუთრება. ცოტა რამ სხვებსაც უნდა დაუტოვო.

— ქალბატონო ბაბო!.. მე გთხოვთ, დაშვიდდეთ.

— მე ძალიან მშვიდადა ვარ. რატომ გგონიათ? იმ თქვენმა კვერნაძემ კურსი უკვე დაასრულა?

— კვერნაძე აქ არაფერ შუაშია.

— კვერნაძე არაფერ შუაშია?!

— სრულიად. საქმე ეხება ნათია ავალიშვილს და მხოლოდ ნათია ავალიშვილს.

— ავალიშვილი ავადაა.
— ვიცი.
— თქვენ გინდათ მითხრათ, რომ იცით ისეთი რამე, რაც მე არ ვიცი. ხომ?
— დიას. სწორედ ვერა.
— გისმენთ. — აღლულებულმა ბაბომ სიგარეტი ამოიღო:

მეიფარიაწმა მყისვე ასანთი გააქკრა და მიაწოდა.

— გისმენთ. — გაიმეორა ბაბომ და ბოლი გამოუშვა. — ბოლოს და ბოლოს, ნათია ავალიშვილი არც შეიღია ჩემი და არც თუნდ უბრალო ნათესავი. თუ თქვენ ფიქრობთ, რომ... თუმცა არა ეს არაფერ შუაშია. გისმენთ, გუთავყვა, გისმენთ.

ბაბომ სიგარეტი ერთხელაც მძღაერად მოქანა და მეიფარიაწს თვალეებში მიაჩერდა.

— თქვენ მე ლაპარაკის ხალისს მიკარგავთ, ქალბატონო ბაბო. თქვენ ჩემდამი უნდობლობას ამჟღავნებთ.

— მაპატიეთ! თუ ვერა, მაპატიეთ, გისმენთ.

— ერთი სიტყვით, თქვენ უნდა იცოდეთ: ქალაქში მოხდა საზარელი მკვლელობა. მოკლეს სრულიად ახალგაზრდა, უდანაშაულო და უწყინარი ბიჭი. მიმდინარეობს გამოძიება. და ამ საქმეზე ნათია ავალიშვილი უკვე რამდენჯერმე დაკითხეს. აი, რატომაა ავად ჩვენი ლაბორატორიის თანამშრომელი.

— მოკლეს?! — ბაბოს თვალეები გაუფართოვდა, — ვინ მოკლეს?! რას მელაპარაკებით, აგული?!

— გეუბნებით, რაც ვიცი. ნათია ავალიშვილი გარეულია მკვლელობის საქმეში. ამაში დარწმუნებული რომ არ ვიყო, არც გეტყვდი. რექტორმა ეს ამბავი ჯერ არ იცის. მე თქვენ იმდენ პატივსა გცემთ, რომ რექტორი ამას ჩემგან ვერც გაიგებს, მით უმეტეს, რომ თვინიალური შეტყობინება ჯერ არ მომხვლია. მაგრამ ფაქტი ფაქტად რჩება. ჩვენი თანამშრომელი გარეულია მკვლელობის საქმეში და ღმერთმა ჰქნას, რომ იგი ამ საქმიდან სუფთად გამოვიდეს. მე ეს თქვენზე ნაკლებ არ მინდა. მაგრამ, თუ სერაიოშულად და პრინციპულად ყომაჯელებთ, მარტო ის, რომ ავალიშვილზე

რადაც ვევი აქვთ, მართლ ეს სრულიად საკმარისია იმისათვის, რომ ეს ქალიშვილი ჩვენი ინსტიტუტის კვლევებში ერთი წუთითაც აღარ ვაბოგინოთ. ინსტიტუტის სახელი ჩვენთვის წმიდათაწმიდა უნდა იყოს. ჩვენ ყველანი ამისთვის ვიბრძოდით და, მათ შორის, მე მგონია, თქვენც.

— ღმერთო ჩემო... — თავზარდაცემულ ბაბოს ადამიანის ფერი აღარ ედო.

მეიფარიანმა ჭიკაში „ბორჯომი“ დაუსხა და მიუწია. ბაბომ სიგარეტი საფურფლებზე დასდო და „ბორჯომი“ აკანკალებული ხელით მოსვა.

— მაბატივთ, ქალბატონო ბაბო, ეს ყველაფერი შე ცოტა უხეშად მომივიდა, მაგრამ... შე თვითონაც... ერთი სიტყვით, არ ვიცი... რექტორი ამას ჩვენგან ვერ გაიგებს, ეს უკვე გითხარით, მაგრამ... სანამდე? ერთი სიტყვით, არ ვიცი... არ ვიცი...

მეიფარიანმა ხელები მარჯულის კბივებში ჩაიწყო და კაბინეტში ღრმად ჩაფიქრებულმა გაიარ-გამოიარა.

რამდენიმე წუთი გავიდა, სანამ ბაბო გონს მოიკრეფდა. მან უკვე დაიჯერა, რომ მეიფარიანი სიმაართლეს ეუბნებოდა. ამაში ნათიას ქმრისა და მამამთილის საქციელის გახსენებაც არწმუნებდა. მაგრამ ნუთუ ნათია — ნათია ავალიშვილი მართლაც მკვლევლობის საქმეში ურევია? მამ რატომ არ დაიჭირეს? ან ნუთუ ეს მეიფარიანი, ეს სამინიელი უსიამოვნო პიროვნება, მუდამ რაღაცას რომ ჩიხრკვდელაობს, მუდამ ვიღაცას თუ რაღაცას რომ ებრძვის, მუდამ ვიღაცას სამსახურიდან რომ ხსნის და მეორე ვიღაცას კი იმავე თანამდებობაზე აწყობს, — ნუთუ ეს კაცი ახლა ასე მართალი და უანგაროა? ან ნუთუ მას სჯერა, რომ ნათია ავალიშვილი... არა, ამაში ბაბოს დარწმუნებას ტყუილად ნურავინ შეეცდება. ბაბოს პირველმა ზაფრამ გაუარა და ახლა ისევ მხნედაა.

— „ბორჯომს“ აღარ იწებებთ?

— არა, გმადლობთ! — ბაბომ საფურფლის კიდიდან თავისი სიგარეტი აიღო. — ინფორმაციისათვის მადლობელი ვარ. ადამიანმა ყველაფერი თავის ღრმზე უნდა გივის. ისა... როგორა ფიქრობთ, ავალიშ-

ვილი სამსახურიდან ახლავე ტენდა-მთიანას?

სიგარეტი

— რას ბრძანებთ! — მეიფარიანმა გაოცებით ტამიც კი შემოჰკრა. — ქალბატონო ბაბო, როგორ გკადრებათ! ჯერ ერთი, გამოძიება არ დამთავრებულა და არავინ იცის, საბოლოოდ ვის რა დაბრალდება, ვის რა ბრალი დაეკისრება. და მეორეც: ავალიშვილი ახლა აედაა. საბჭოთა კანონის ნიქედვით კი ავადმყოფის სამსახურიდან მოხსნის უფლება მამა ღმერთსაც კი არ გააჩნია. რა ბრძანებაა! შე ეს ყველაფერი მხოლოდ იმიტომ შეგატყობინეთ, რომ გცოდნოდით და ყველაფრისათვის მზად ყოფილიყავით. კაცნი ვართ... შე თქვენი გულის ამბავი ხომ ვიცი... დიას! მოხსნა კი... რას ბრძანებთ, ქალბატონო ბაბო! ეს საკითხი ჯერ არცა დგას და ნეტაყი არც დადგებოდეს. ღმერთსა ვთხოვ! მზისფერი კვერნაძეს კი ჩვენ უმუშევრად მაინც არ დავტოვებთ, მაგისი ნუ გემინიათ.

— გარწმუნებთ, აგული, რომ მაგისი შესრულებითაც არ მემინია. ყველაფრისათვის დიდი მადლობა! — ბაბომ სიგარეტი საფურფლეში ჩააჭრო და წამოდგა, — შემოძლია, წავიდე? კიდევ ხომ არაფერს...

— ქალბატონო ბაბო! ქალბატონო ბაბო!... თქვენ...

— არა და არა! არაფერი. გმადლობთ და ერთხელაც გმადლობთ!

ბაბომ მეიფარიანს თავი დაუქნია და კაბინეტიდან გამოვიდა. დერეფანი გადასჭრა და კიბეზე ჩასვლა დაიწყო.

ბაბოს არ დაუნახავს, რომ, როგორც კი მან კიბის პირველი მარში ჩაათავა, დერეფანში მოპირდაპირე მოსახვევიდან კოჭუბამდე „დუბლიონკაში“ ჩაცემულმა, ქერანაწვეებიანმა, ალღევებისაგან ლოყებაწითლებულმა სტუდენტმა გოგონამ გამოიხედა. ეს სწორედ ის მზისფერი კვერნაძე იყო. მან დააცალა სანამ ბაბო კიბეს ჩაათავებდა, მერე მოსხლტა და მეიფარიანის კაბინეტში შევარდა.

ბაბო კი კანცელარიამში შევიდა და თავის მაგიდას მიუჯდა. თითქოს თავიც კი ატკივებოდა. არა, მის გულს არ ეკარებოდა ეს ამბავი, თითქოს ნათია ავალიშვილს ვინმეს მკვლევლობასთან რაიმე ესაქმებოდა,

აქ რაღაც გუგუბრობა იყო და მალე ყველაფერი გაირკვეოდა. მაგრამ ბაბო მანც გულმოკლული ფიქრობდა, ასეთი რა უკულმართი დრო დაგვიდგა, რომ თავისუფლად შეიძლება, ნათიასთან სათნო გოგონას რაღაც მკვლელობასთან კავშირი შესწავლო.

ბაბო დიდხანს გაუნძრევლად იჯდა თავის მაგიდასთან. კანცელარიის თანამშრომელი გოგონები ვერაფერს მიმხვდარიყვნენ და თავიანთ საქმეს გასუსულნი აკეთებდნენ. ბაბომ ერთხელ გაიფიქრა, იქნებ სჯობდეს, ახლავე კათედრის გამგეს, პროფესორ კონსტანტინე მიჭაბერიძეს დავურე-

კო და გავაფრთხილო. მიჭაბერიძე თქვამდაც ნათიას მამას იცნობდა, ნათიასვე კარგად ეპყრობოდა და თავის დროზე ნათიას ლაბორატორიაში დანიშნავდა საბოლოოდ მიჭაბერიძის სიტყვამ გადაწყვიტა. მაგრამ მერე ბაბომ იფიქრა, ისევ მოცდა სჯობს, მალე ყველაფერი გამოირკვევა და იქნებ პროფესორის შეწვევა არც კი დამჭირდესო. ნათიას სანახავად სიარულისაგან კი ჯერჯერობით თავი უნდა შეეკავებინა, — ეტყობოდა, ქმარსა და მამამთილს ნათიას ავადმყოფობის მიზეზზე ლაპარაკი არ ეხალისებოდათ და ბაბოს ხშირი სტუმრობა უხერხულ მდგომარეობაში წააყენებდათ.

თაბო მერე

დისამინჯიები თავიდანვე ყოყმანობდნენ, შეეცდებოდნენინათ თუ არა ნათიას დედისათვის ქალიშვილის ავადმყოფობის ამბავი. ჯერ იყო და ფიქრობდნენ, ნათია, ალბათ, მალე გამოიჯობინდება და იმ ხანდაშული ქალის აფორიაქება არცა დირსო. მერე კვსარიამ აჩემა, თუ ჩემი რძალის ყოველი ფრჩხილის წამოტკეპნაზე დედამისი ვიხშეთ, მე რაღა მოსულე გყოფილვარ. რაღა დედამთილი მქვია, ან რატომ გგონიანთ თითქოს ნათიას მე დედამისზე ნაკლებად მოუვლიო. და დღეები ასე გადიოდა.

ნათიას კი უკეთესობა არ ეტყობოდა. პირიქით, საჭმელს პირს არ აკარებდა და შესამჩნევად დასუსტდა. პლატონმა და ნომალიმ ერთმანეთს სიტყვა რამდენჯერმე ჩამოუგდეს, ნათიასთან დედამისი ზომ არ მოგვეყვანაო, მაგრამ გადაწყვეტილი ვერაფერი გადაწყვიტეს. არც კვსარიას წყენინება უნდოდათ და არც ის იცოდნენ, დედის მოსვლა ნათიას მართლაც რამეში წაადგებოდა თუ არა. ორივეს გაგონილი ჰქონდა, სიძულვილით დედა-შვილს ერთმანეთი არა სძულდათ და, იქნებ, უყვარდათ კიდევ, მაგრამ დიდად სანაქებო დედაშვილობა არასოდეს ჰქონიათო.

ახლა კი, როცა ნათია ბაბო ფავლენიშვილმა ინახულა, პლატონმა და ნომალიმ

უხერხულობაც კი იგრძნეს, — ავადმყოფის სანახავად უკვე გარეშე პირები მოდიან და მშობელმა დედამ კი ჯერ არაფერი იცისო. საფიქრალი აღარაფერი იყო — ნინოსთვის ყველაფერი უნდა შეეცდებოდნენინათ. მაგრამ არც მამასა და არც შვილს ავალიშვილების ოჯახში საამისოდ მიხვლა არაფრად ესახლებოდათ. ნომალის იმიტომ, რომ გუშანით იცოდა, სიდედრს თავიდანვე დიდად არ მოეწონებოდა და დღესაც არ იცის, მისი ქალიშვილი ცოლად რატომ გამოიყვანაო. პლატონს კი იმიტომ, რომ კარგად იცოდა, თვითონ პროვინციელი, უბრალო კაცი იყო და ნინოსთან განათლებულ ქალებთან მის ქცევასა და ლაპარაკს დიდი გასახვალი არასოდეს ჰქონია. „მაგას ჩემი „მომრძანდი-დამრძანდი“ და „რატომ არაფერს მიიროთმე“ რას გყოფა! — ფიქრობდა პლატონი, — მაგ ქალს სულ სხვანაირი მოტყევა და ლაპარაკი უნდა; დღესაც ვერ გამოვიბა, ჩემისთანა უბირს თავისი ქალიშვილი რძლად როგორ გამოატანაო“. გარდა ამისა, პლატონი ბუნებით კეთილი კაცი იყო და სხვებისათვის ცუდი ამბის მითხანა სიკვდილივით ეწარებოდა. ასეთ დროს ზოგჯერ იმაზე უფრო ადრე აცრემლ-

დებოდა ხოლმე, ვისთვისაც ის ცუდი ამბავი უნდა მიეტანა.

მაგრამ ამ ოჯახში მუდამ ასე იყო: ყოველ მძიმე, უხერხულ და საჩოთირო საქმეს პლატონი, ბოლოს და ბოლოს, მუდამ თვით კინრულობდა ხოლმე; ნომალის სხვა სასურუნავიც ბევრი აქვსო. ახლაც ასე მოიქცა. ნომალის უთხრა, შენ ნათიას მიხვედე, მე კი დედამისთან მივალ და ამ საქმეს როგორმე თავს მოვაბამო.

— ნათიას არ ვუთხრა? — ნომალიმ ნათიას ოთახისაკენ გაიხედა.

— ა?

— არ მოვაშაადო?

— შე კაცო, რა მომზადება უნდა, დედა მომყავს, გქმინი ხომ არა!

— მაინც...

— როგორც გინდოდეს... რა ვიცი... თუ გინდა, უთხარი. დედამეინი კი გააფრთხილე. პატარა სუფრა მოახაზიროს. აბა, მე წავედი.

ნინოს და ანდროს, ის იყო, ესადილნათ. სასტუმრო ოთახში ისხდნენ და ხმადაბლა მასლათობდნენ. პლატონის დანახვაზე ერთმანეთს, ცოტა არ იყოს, გაკვირვებით გადაჰხედეს. ნინომ წარბებიც კი შეიკრა. ანდრო სწრაფად წამოდგა.

— მობრძანდით, პლატონ! — ანდრომ მხერა ისევ ნინოს შეავლო და პლატონს სკამი მიუწია. — როგორ გაგახსენდით?

— ხომ არაფერი მომსდარა? — ნინოს ხმაში უკვე აშკარა შემოფოთება ისმოდა. ქალი გულსელდაკრეფილი იჯდა და პლატონს გაუნძრევლად, ქვემოდან ზევით ამოსცქეროდა.

„აი, დედის ბული! — გაიფიქრა პლატონმა, — ხალხი კი კორაობს, დედა-შვილს ერთმანეთი არ უყვარდათ.“

— რა უნდა მომხდარიყო, ქალბატონო ნინო! არა, რა თქმა უნდა, ისეთი არაფერი. უბრალოდ, ნათია ცოტა შეუძლოდა. თქვენი ნახვა, ჩვენი ვარაუდით, ნამდვილად გაუხარდება და თუ ბარემ დღეს ყველანი ერთად ვივახშვებით, ამას რაღა აჯობებს.

ნინომ და ანდრომ ისევ ერთმანეთს გადაჰხედეს.

— გთხოვთ, ორივეს ძალიან ვთხოვთ. —

პლატონმა ორივე ხელი მკვერდზე მიიჭო.

— მე დღეს... — ანდრომ შეიმშენა და მაჯის საათზე დაიხედა. — მე დღეს არ მცალია... სამინისტროში...

— არა, იმ საქმეს შენ ხვალისთვის გადახდებ. ახლა კი წავიდეთ. — ნინო წამოდგა და სწრაფი ნაბიჯებით თავის ოთახში გავიდა.

ნათიას დანახვაზე ნინოს მუხლები მოკვეთა. ანდრო რომ არ მიშველებოდა, იქნებ, წაქცეულიყო კიდეც. ნათიას კი, პირიქით, დედის დანახვამ, თითქოს ძალ-ღონე დაუბრუნაო, — ლოგინიდან წამოიჭრა და როგორც იყო — პერანგის ამარა — დედას მივარდა. ნათია თვითონაც ცახცახებდა, მაგრამ დედას მაინც წელზე ხელი მოჰხვია და ტურებით ფლზე დაკვინა. ნათიამ და ანდრომ თითქმის გულწასული ნინო ტახტზე დასვეს. ნომალიმ მოისაზრა, ნათიას სამინაო ხალათი გამოარბენინა და ცოლს მხრებზე მოახურა. შუა ოთახში უაზროდ გახვევებული პლატონი ნელი ნაბიჯით კედელთან მიდგა და ყველაფერს იქიდან მისწერებოდა. ნინომ ქალიშვილის თავი მკვერდზე მიიკრა. ნათიას თავს ისევ მოიშორებდა ხოლმე, თვალბეში ჩაამტერებოდა და მერე ისევ მკვერდზე მიიკრავდა. ეს რამდენჯერმე გაიმეორა. უცერად მერე შემლილივით მიმოიხედა და მთელი ხმით შეჰკივლა, — დაგეტოვებ, მარტო დაგეტოვებო! ნათიას თავი ისევ მკვერდზე მიიკრა და, ძალაგამოლეული, თვითონაც კედელს მიეყრდნო.

პლატონმა მამინევე თავი ჩაღუნა და ოთახიდან ფეხაკრეფით გავიდა. ნომალი გაწითლდა, ტურები ჩაიკვნიტა და ფეხი რამდენჯერმე შეინაცვლა. მერე ამანაც მოისაზრა, ახლა სხვა გამოსავალი მაინც აღარ არისო, და ოთახიდან ესეც ფეხარეული გავიდა.

— ნათია, შეილო!

— დედიკო!

დედა-შვილი ისევ ერთმანეთს ჩაეკონა. ანდრო ფრთხილად მიდგა კედელთან. პლატონის ადგილი დაიკავა. ცხვირსახოცი ამოიღო და შეწითლებული თვალები ამოიწმინდა.

აღარავის ახსოვდა, ნინო და ნათია რა-

მღენ ხანს იყვნენ უხმოდ ჩაკონებულნი. ბოლოს ისევ ანდრო გამოერკვა, დედა-შვილთან მივიდა და ნინოს დაბალი, დამამშვიდებელი ხმით უთხრა, უკეთესი იქნება. თუ ნათიას ისევ ლოგინში ჩავაწვევით.

— ახლავე... ახლავე... ნინომ ღრმად ამოისუნთქა. ნათიას თავი მკერდზე ერთხელ-ღაც მიიკრა, — თვალებს კი ისევ შეშლილივით აბრიალებდა, — და ფრთხილად წამოიღვა. მან და ანდრომ შათია ლოგინთან მიიყვანეს და ჩააწვინეს. ნინო ლოგინზე ჩამოჯდა და ნათიას თავი ისევ მკერდზე მიიკრა. ანდრომ შვილობილს საბანი გაუსწორა და ოთახიდან გამოვიდა.

ღისამინჯები ხმამაოუდებლად ისხდნენ სასადილო ოთახში. ნომალი იატაკზე ერთ წერტილს დასჩერებოდა და ხანგამოშვებით ხელს შუბლზე ისვამდა. პლატონი კი ოხრავდა და პაპიროსს პაპიროსზე აბოლებდა.

ვინ იცის, მამა-შვილი რამდენ ხანს იქნებოდნენ ასე; სამზარეულოდან ხელვადგაპიწებული, სახვტაოფლიანებული, პურის ფჭვილით წინხაფარდასვრილი კვასარია რომ არ შემოსულიყო.

— თითქოს რაღაც ხმაური შემოიშვა.

— არაფერი. — ხელი აუწია პლატონმა. — რა ხმაური უნდა ყოფილიყო!

— აბა, ეს მამა-შვილი რატომ შიხართ ასე დაუბრებულებივით? ჩემს ოჯახში მე ვერ მიცვალბულს ვერ ვხედავ და ღმერთმა ნურც დამანახოს! ასე ჭირისუფლებივით ჯდომა გაგონილა?

— მოგვეშვი, კვასარია!

— მოგვეშვი რა ქართულია! საჭაპურების ცხობას გადავეყვი და თუ არ გინდოდათ, საწვალბებული მე სხვაც ბევრი მაქვს კიდევ.

— ვინ გითხრა, არ გეინდაო?

— ვინ მითხრა და თქვენმა სახემ. ადექი და სარკემი ჩაიხედე ერთი. ანდა ისეთი რა მოხდა? ავად ვინ არ გამხდარა, თქვენი ჭირიზე! დავიჯერო, მგე ქალმა თავისი ქალიშვილი ისე გაზარდა, რომ ერთხელ ფრჩხილიც კი არ წამოსტკენია? რაღა ჩვენი გაუკვირდა? და ან მაგისი ქალიშვილი, თუ სიმართლეს ეტყვი, ახლა ჩვენი მი-

ზევით არის ავად? არა! მაგას ადამიანი-ვეილის ენა არ იტყვის!

პლატონმა და ნომალიმ ერთმანეთს გადასხედეს. კვასარია მართალს ამბობდა, მაგრამ...

— ქალო, ახლა რა დროს მაგაზე ლაპარაკია!

— ისეთს მე რას ვლაპარაკობ?

— არა, არაფერს, ოღონდ... იცი, რას გეტყვი? ეგენი დაწყნარდებიან. დედას შვილის ავადმყოფობა ეწყინება, ბა, რა იქნება. შენ კი ამასობაში სუფრა გაამზადე დაწყნარდებიან, დაშოშმინდებიან და მაშინ თითო ლუკმა საჭმელი არავის არ გეაწყენს. ისეთი რა მოხდა!

— მაგას არ ვლაპარაკობ მეც! ისეთი მართლაც რა მოხდა? ვახშამი კი მე თითქმის მხალა მაქვს. ავერ გაეშლი და როგორც კი მოინებებთ, მაშინვე...

— აბა, შენ იცი!

რამდენიმე წუთის შემდეგ ოთახში ანდრომ შემოიხედა და ნომალის უთხრა, ნათია გთხოვთ.

ნათია ლოგინში წამომჯდარიყო. ნინოს ხელები ეჭირა. და სუსტად იღიმებოდა ეტყობოდა, რომ წვლანდელმა აფორიაქებამ ძალიან დაქანცა. ნომალის ყურადღებით, ალერსიანად შეხედა და გასურვებაც კი სცადა:

— ნომალი, გაიყანი დედაჩემი.

ნომალის სახეზე ისევ სიწითლემ გადაკრა. ადგილიდან არ დაძრულა.

— მოდი, შეილო. — ნინოს მარჯვენა ხელი ნათიას მხარზე ედო და ნომალის მარცხენა გამოუწოდა. — წვლან ცოტათი ავლელდი, მაგრამ შეპატიება. თუ ნათია ასე ავად იყო, ჩემთვის არ უნდა შეგეტყობინებიათ?

— ისეთი არაფერი მიჭირს დედა.

— არა, მაინც... არა, ვოჭვათ, ამათ მოერიდათ, შენ თეთონ რატომ არ უთხარი, დედას დამიძახეთ-ოთქი? დაჯექით, ნომალი. თუ დიდი საიდუმლო არაფერია, ეჭიმები რას ამბობენ? ნათია არაფერს მეუბნება. — ნინო ცდილობდა, მშვიდი კილოთი ელაპარაკა, მაგრამ ეტყობოდა, რომ ძალიან აფორიაქებული

იყო. ნათიას წამდაუწუმ შუბლზე ხელს უხვამდა.

— ჩვეულებრივი, ნურვიული მოვლენებიაო. სიმშვიდე გასჭირდება და მალე ყველაფერი გაუვლის.

— ღმერთო! კქნას! რაღა დაგიმალათ და... თუმცა არა, სისულელეა... მადლობა ღმერთს, რაკი ისეთი არაფერია. მე კი წელან რა არ ვიფიქრე.

„თქვენ წელან მოგერვნათ, ნათია ამ დღეში კქმარმა ჩაგდგოო. — გაიფიქრა ნომალიმ. — თვალებს ისე ამრიალებდათ, რომ კიდევ შევიშინდა, არ გაგიფდეს-მეთქი“.

— წამლები არაფერი დაუნიშნეს?

— დიას! მაგრამ მთავარი წამალი მაინც სიმშვიდეაო.

— მადლობა ღმერთს, მადლობა ღმერთს! შენც მადლობა, შვილო ნომალი, რომ ასე მამშვიდებ, დიდი მადლობა!

„მადლობას კი მისდი, მაგრამ თან ერთი სული გაქვს, აქედან როდის გავალ. — ისევ გაიფიქრა ნომალიმ, — კარგი, ბატონო, მაგ სურვილსაც შეგისრულებ. ოღონდ დარწმუნდი, რომ ნათიას ავადმყოფობაში მე იოტისოფუნა ბრალიც კი არ მიმძღობს“.

— ერთი წუთით უნდა დაგტოვოთ.

— როგორც გვნებთ, ნომალი.

ნომალი გამოვიდა.

„ერთი კია. — გაიფიქრა მან. როცა სახადილოში შევიდა და მამამისს ისევ გვერდით მიუჯდა — ჩვენ ნათიას ყოველ წუთს ვხედავთ და ცვლილებებს ვეღარ ვამჩნევთ. ჩემი სიდედრი კი წელან მართლაც კინაღამ გადაირია, ნათია ასეთ დღეში რომ დაინახა. შეეცდით, ყველაფერი პირველსავე დღეს უნდა შეგვეტყობინებინა“.

— რაო? — ჩურჩულით ჰკითხა პლატონმა შვილს.

— არაფერი.

— რაიმე არ უთქვამს? — პლატონმა ხმას კიდევ უფრო დაბლა დაუწია.

— არაფერი.

— ჰოდა, ძალიანაც კარგი საწყალი ქალი სულ გადაიჩრეოდა. ეგენი, შვილო, სათუთად ნაზარდი ახწავდა ნაცხოვრები

ხალხია. ამისთანა ამბებს სულ ვერ იტანენ. ხომ ხედავ, სადღაც რატომღაც ვიღაცამ ვიღაცა მოჰკლა და ნათია საცაა, ხელში შემოგვადნეს. შენ რატომ გამოიბრუნდი?

— ისე, არ ვიცი.

— დაწნარდი, შვილო. და იცი, რას გეტყვი? მოდი, მე გავალ და იმ ადამიანს დაველაპარაკები. სულ მარტო მივატოვებთ იმხელა ოთახში, გაგონილა?

პლატონი დიდ ოთახში გავიდა, ანდროს ტახტზე ჩამოჯდომა შესთავაზა, პაპიროსი მიაწოდა და მასლაათი გაუბა.

— ნათია ძალიან შეცვლილი გერწმუნებოდათ.

— დიას, ძალიან.

— ასეა. ჩვენ ყოველდღე მივჩერებოდართ და თვალი მივაჩვიეთ, თქვენ კი... მაგრამ არაფერია, ღვთით, ყველაფერი გაივლის.

— ვერ შეტყვით, როგორ ან რატომ დაეწყო?

— რატომაც არა... — პლატონი ამ კითხვას მოელოდა და თითქოს პასუხის მისაცემადაც მზად იყო. მაგრამ ახლა ცოტათი მაინც დაიბნა. მიგარეტიანი მუნდშტუკი ერთი ხელიდან მფორემი გადაიტანა, კეფა მოიფხანა, მზერა ნათიას ოთახისკენ გააპარა. ოთახის კარი მოხურული იყო. — რაღა დაგიმალათ, ბატონო ანდრო, თქვენ ვაკაცვი ბრძანდებით... დიას... ქალბატონ ნინოს ნუ ვეტყვით, რასაკვირველია, და ყველაფერი იმ დღეს დაიწყო, ნათია... პროკურატურაში რომ გამოიძახეს.

— ბატონო?!

— დიას... არა, თქვენ ნუ აღელდებით. ისეთი აქ სრულებით არაფერია. ხანამდე ამ ოჯახში ფეხს შემოდგამდა, თქვენ ხართ ჩემი ბატონი, და გაგაბედნიერებდა, ნათია, როგორც ყველა მისი ტოლი ქალიშვილი, — ამაში საძრახისი არაფერია, — ვიღაც ახალგაზრდებთან, თავის ტოლებთან ამზანაგობდა. იქნება, იცით კიდევ... ჰოდა, უკვე ნათიას გათხოვების შემდეგ, თუ მანამდე, კარგად არც კი ვიცი, იმ წრეში მკვლელობა მოხდა. დიას, მიწეში კი არაფერ იცის. აიღეს და

მოკლეს. ჩვენი გამოძიებულების ამბავი მოგესვენებათ. უმოქმედობა არ დაგეწამინო და — ყველა და ყველაფერი ფეხზე უნდა დაყენონ. ზოგჯერ ისეთ ვინმეს არ ღაინახავენ, ვინც მართლა ყველაფერი იცის, და სამაგიეროდ... ჰოდა, ვიღაც ჰკის კოლოფმა ჩვენი ნათია პროკურატურაში არ გამოიძახა! არა, ღმერთმა დაგვიფაროს, ნათიას კი არაფერში აღებენ ხელს. ისე, საერთო სურათის გასაშუქებლად. ჰოდა, მოგესვენებათ, სათუთად ნაზარდი, ამაცი, თავმოყვარე ბავშვია, იუკადრისა, ეს როგორ გამოიხედვით და... მერე იცოცხლეთ, იმ გამოძიებულმა ბოდიშები ისადა, მაგრამ, რაღა დროს! ნათია... ე, თქვენც ხედავთ... მაგრამ თქვენც კი არაფერი იფიქრეთ, ბატონო ანდრო! აჰ, აი, როგორც ძმასა და მეგობარს, ისე გვეუბნებით: ამის მეტი არც არაფერი აქამდე ყოფილა და არც ამას იქით იქნება. ეს ჩემი სიტყვა დაიმასხორეთ. ახლა, რა ვიცი, ღირს, რომ ეს ამბავი ახლავე ქალბატონ ნინოს შევატყობინოთ? როგორც თქვენ მიზრძანებთ, მეც ისე მოვიქცევი.

— იქნება, ნათიამ თითონვე უთხრას. აქ ისეთი არაფერია. ასეთი რამ ყველას შეიძლება შეემთხვეს.

— გენაცვალე, ყოველ მეორე ლაწირაკს ჯიბეში დანა და ბეჭეუთი უდევს, გაიგე ახლა შენ, ვინ კაცის მკვლელია და ვინ ახპირანტი!

— ნამდვილად.

— ასე რომ, ანდრო ბატონო, ნუ გაგვიწაყვინდებით, არც კი გვეგონა, ნათიას ავადმყოფობა თუ ამდენ ხანს გახტანდა.

— რა სალაპარაკოა... იმ ბიჭებს კი თითქოს მეც ვეცნობდი. არც კი ვიცი, ნეტავი, რომელი მოპკლეს?

— სწორედ ყველაზე ბუნწულა და უწყინარი მოუკლავთ.

— თ-ჰო-ჰო-ჰო!

— ეს ყოველთვის ასე ხდება.

— ჰო-ჰო-ჰო-ჰო!

— ყოველთვის, ბატონო, ყოველთვის. მუდამ ყველაზე უწყინარი და უდანაშაულო იღუპება. ჰო... ისე... ბატონო ანდრო, ქალები ერთმანეთს თვითონ მიჰხედავენ: ნათიას ქალბატონ ნინოსზე ახლო-

ბელი ვინა ჰყავს? რისი თქმაც უნდა, კიდევაც ეტყვი. ჩვენ კი... ხელუბნებულნი არ წაიბანდით? აგურ, კესარიამ ცოტა ჩადაცა მოგვიშადა. ამ მიზეზითაა, თუ იმ მიზეზით, დღეს ჩემს ჰერტველ კი შევიყარეთ და ერთმანეთს თითო ჭიკა რომ არ დაგულიოთ ისე არ იფარგებს. ჩვენი ნათია აღარ ვადღევრბელოთ?

— ე... სიამოვნებით... რა თქმა უნდა, სიამოვნებით.

— ნათიასთან ნომალის შეგვზავნი, ქალბატონ ნინოს კი ერთი ჭიკა ტკბელი ღვინო დავაღვინოთ. იქნება, ცოტათი გამზიარულდეს კიდევ. როგორ გვეკადრებათ, ბატონო ანდრო: ნათიას ისეთი რამე რომ ხჭირდეს, მთელი თბილისის პროფესიონაბა დღეს აქ იქნებოდა. აბა, აქეთ, ჩემო ბატონო!

როდის მოასწრო, ეს მართო ღმერთმა იცის. მაგრამ კესარიას სახადილო ოთახში უკვე მართლაც სანაქებო სუფრა გაეწყო. იჭაურობას არ აკლდა არც შემწვარი წიწილები, არც ცხელი ხაჭაპურები, არც თუმური და იმერული ყველი, არც სულგუნი, არც რაჭული შაშხი... ღვინის ბოთლები კი იმდენი და იმდენაირი იდგა, რომ თვალი აგიჭრელდებოდათ — „ქინძმარაული“ თუ „ხვანჭყარა“, „ახაშენი“ თუ „წინანდალი“, „გურჯაანი“ თუ „ტვიში“... კესარიას კაბის გამოცვლაც მოესწრო. ლურჯი ჭიშკრის, კარგა ღრმად გულამოჭრილი კაბა ჩაცვდა და მხრებზე წითელი შალიც მოეგდო. ანდროს იგი ღიმილით და ხელგამლით მიეგება.

— მოზრძანდით, ბატონო ანდრო, გვიკადრეთ.

— მოზრძანდით, ბატონო ანდრო. გვიფიქრა ანდრომ, — ალბათ, ნათიას ისეთი მართლაც არაფერი სჭირს“.

მთავრულიშვილმა კესარიას ხელზე აკოცა და თავისუფალი სკამისკენ გაემართა. ყველანი მაგიდას მიუსხდნენ.

— ქალბატონი ნინო? — პლატონმა „ქინძმარაულია“ ბოთლი აიღო და მიმოიხედა. — უიმისოდ დადიწყით?

— ის ნათიას არ მოშორდება. — ჩაილიმა ანდრომ.

— ის ნათიას არ მოშორდება. — ჩაილიმა ანდრომ.

— ის ნათიას არ მოშორდება. — ჩაილიმა ანდრომ.

— ის ნათიას არ მოშორდება. — ჩაილიმა ანდრომ.

— ნათიას ნომალი მიხედავს.
 — არა! არა! — კესარია წამოდგა და თითი აოშვირა. — აბა, მე ასე ვიტყვოდი: ეს სუფრა, როგორც არის, ახლავ ნათიას ოთახში შევაგროოთ და იქ ყველა ერთად ვიჭებოთ, აბა, ნომალი რატომ უნდა გამოგაკლდეს?

— ო, ო!

— დიდებულისა!

ორიოდე წუთის შემდეგ ყველანი ნათიას ოთახში შეტანილ სუფრას უხსდნენ. ამ მოულოდნელობისა და სიხარულისაგან წამოწითლებული ნათია კი დედას ხელზე ხელს უჭერდა და ნომალის აღერსიანად უღიმოდა.

სუფრაზე მსხდომთაგან ყველაზე მხიარულად და უხრწველად თავს მაინც პლატონი გრძნობდა. ამ გულკეთილ კაცს იოტისოდნენა ეჭვიც კი არ ეპარებოდა იმაში, რომ ნათია სულ მალე გამოიჯანმრთელდებოდა. პროკურატურაში კი მას აღარც გამოიძახებდნენ: იქ, ალბათ, უკვე საბოლოოდ დარწმუნდნენ, რომ იმ მკვლელობასთან ნათიას არაფერი ესაქმებოდა. სხვა კი რაღა იყო სადარდებელი? რაკი ამ განათლებულმა, დიდი ოჯახის შვილებმა ანდრომ და ნინომ მისი ოჯახი იკადრეს და მის სუფრასაც კი მიუხსდნენ, ახლა მთავარია, თვითონ სუფრა ვარგოდეს. სუფრა კი კესარიამ ყოველთვის კარგი იცოდა და პირი არც ახლა შეურცხვნიდა. მეტი რაღაა საჭირო? დანარჩენი თვითონ პლატონზე იყო. ამ დიდებულ ხალხს ისეთ დროს გაატარებინებს, ისეთ ამოქარგულ სადღეგრძელოებს იტყვის, ისეთ სასაცილო ამბებს მოუყვება და, ბოლოს, თუ საქმე იქამდე მივიდა, გიტარაზეც ისე დაამღერებს, რომ თქვენი მოწონებული. პლატონმა „წინანდლით“ მოზრდილი ჭიკა შეიგოს და თამადაობისათვის შეეშადა.

სხვებს კი, სუფრაზე მსხდომთ, ყველას თავისი სადარდებელი და საფიქრალი ჰქონდა.

ანდრო მთავარულიშვილი ფიქრობდა, ნათიას ჩემთან ერთად სუფრასთან ჯდომა თავის სახლში არ უყვარდა და ამ დროს მუდამ უკუნებოდ იყო ხოლმე. ახლა კ, ა, ყველაფერი რეფორ შეიცვა-

ლა: ისე აღერსიანად მიღიმის, თითქოს მთელს ჭვეყანას ვურჩევნიდეს. მაგრამ ეს არაფერი. მთავარი ის იყო, რამ, როგორც ეტყობოდა, ნინომ ნათიას ავადმყოფობის მიზეზისა ვერ არაფერი იცოდა. თვითონ ნათიამ თქმა ან ვერ ვერ მოასწრო, ან არ მიინდომა. აქედან რომ წავიდოდნენ. ანდროს ნინოსათვის ყველაფერი თვითონ უნდა ეამბნა და ძნელი გამოსაცნობი არ იყო, თუ ნინოს მაშინ რაღა დაემართებოდა. ან იმ მკვლელობის საქმის გამოძიება როდის და როგორ უნდა დამთავრებულყო? სომ შეიძლებოდა, ვინმე გარეწარს რაღაც ნიჩქი ნათიასთვისაც მოეცხო. ახლა პროკურატურაში უმიზეზოდ აღარავის იბარებენ.

ნინო ისევ აფორიაქებული იყო ნათიას მღგომარეობით. ყველაფერს იფიქრებდა, მაგრამ თუ ნათიას ასეთ დღეში ნახავდა, ამას კი ვერა. ამის მიზეზი კი რა უნდა ყოფილიყო? ქმარი, თითქოს, კარგად უნდა მქცოდეს. ყოველ შემთხვევაში, ამ ერთი საათისა თუ საათნახევრის მანძილზე ნინოს ნათიასა და ნომალის ურთიერთობაში აღერსისა და ყურადღებას მეტი არაფერი შეუშინებია. ნინო კი არც ისე გამოუცდელია ცხოვრებაში, რომ მის თვალს რაიმე გამოეპაროს. მაშ, რაშაა საქმე? არ იქნა და ავადმყოფობის მიზეზზე ნინომ ნათიას სიტყვა ვერ დააცდენინა.

ნათიას, თავის მხრივ, ახლა სწორედ ის აწუხებდა, რომ ვერასგზით ვერ გაბედა და დედას სიმართლე ვერ უთხრა. ვინ იცის, ნინოს მაშინ რა დაემართებოდა. ჯამბაკურ ავალიშვილის ოჯახი და — რაღაც მკვლელობა, რაღაც გამოძიებები? მაგრამ ნათიას მთავარი სატანჯველი მაინც ის იყო, გამუდმებით თვალწინ ედგა იმ უბედური ბიჭის, ანზორ კუპატაძის სახე. მას გონებას აკარგვინებდა იმის უბრალო გაფიქრებაც კი, რომ იმ ბიჭის მოკვლის მიზეზი რაღაცნაირად, რაღაც უკუღმართ გზებით შეიძლებოდა თვითონ იგი, ნათია ავალიშვილი ყოფილიყო. მაშ, პროკურატურაში რატომ გამოიძახეს? ან კიდევ რომ გამოიძახონ და რამე ბრალდებაც კი წამოუყენონ? დმერთოთ დიდებულთ, ანა სჯონდა, თვითონ ნათია მოგვლათ? აი,

ცხოვრებამ ნათია როგორ ჩიხში მოაქცია, გამოსავალი კი არსადა ჩანს.

სუფრას ნომალიც კრიტიკული უჯ-ჯა ჯერ ერთი, აგი გუშინით გრძნობდა, ნათიას პროკურატურაში კიდევ არაერთ-ხელ გამოიქვეყნებდა და, საერთოდ, არა-ინ იცის, ეს საქმე როგორ დამთავრდება. ნომალიმ იცოდა, რომ ვალერიან მჭვჭავაძის შვილი სერიოზული გამოძიებელი იყო და ტყუილ-უბრალოდ არავის შე-აწუხებდა. ნომალის ძალიან აფიქრებდა ნათიას ჯანმრთელობის ამბავიც, უკვე რამდენი ხანი იყო, რაც მის ცოლს უეუფესობა არ ეშინებოდა. ექიმები კი ვერაფერს პო-ულობდნენ და ისიც კი ვერ გადაწყვიტეს, თუ რა წამლები დაენიშნათ.

ნომალის კიდევ ერთი, შედარებით უფრო წერილობითი რამეც აწუხებდა. მან იცო-და, რაც უფრო ახლოს გაიცინებდა ნათიას დედა მის შრობებს, მით უფრო ნაკლებ მოეწონებოდა ისინი, განსაკუთრებით კი კესარია. ნომალის დედას უცნაური ზნე სჭირდა: ხანდახან, უცხო ხალხის საზოგა-დოებაში პირდაპირ აიწყვეტდა ხოლმე და საკუთარი „განსწავულობის“, „ადამიან-ობის“, „გემოვნების“, „ხალხში გამო-სულობის“, „ცნობილ ადამიანებთან ნა-ცნობობის“, „ცხოვრების ცოდნის“ გამომ-ვლადნებას შეეცდებოდა. ამ დროს კესარია ისეთი აუტანელი, პროვინციული, საკუთ-არ თავში დარწმუნებული, შეზღუდული და, უბრალოდ, უტვიზო ჩანდა რომ ნო-მალის საკუთარი დედა თითონვე შეეწიზ-ლებოდა ხოლმე. სხვებს რაღა დაემართე-ბოდათ? მით უმეტეს ახლა, ამ საღამოს: რა დროს „განსწავულობისა“ და „გე-მოვნების“ გამოჩენა იყო, როცა ლოვინში მძიმე ავადმყოფი ეწვიათ? ან, კაცმა რომ თქვას, მთელი ეს პურმარული რა საჭი-რო იყო? ჩაი შემოეტანათ და ყველაფერი ამით გათავდებოდა.

კესარიამ კი სწორედ ამ საღამოს აი-წყვიტა.

პირველი სადღერძელო პლატონმა სწორედ მას — „ოჯახის უფროს დიასახ-ლისს“ მიუძღვნა. შეუქო ადამიანობა, მე-ოჯახობა, ავ-კარგიანობა, მოყვრების სი-ყვარული „არაფერი ჩვენს კესარიას ისე 6. „შინათობი“, № 8.

არ ეხალისება, — დააბოლოვა პლატონმა, — როგორც საკუთარი ოჯახის წინსვლა-გამარჯვება, კეთილდღეობა. ეს ჩაბამიანი საკუთარი ოჯახით ხარობს და სულდგმუ-ლობს. ოჯახის სიხარული მისი სიხარუ-ლია და სატკივარი — მისი სატკივარი იცოცხლე, ჩემო კესარია და გაგიმარჯოს!“

პლატონის შემდეგ კესარია ორიოდე თავაზიანი ფრანით ანდრომ ადღერძელო, მერე ორიოდე ხიტყვა ნინომაც უთხრა და „ქინძმარული“ მოხვა. ასევე ნათიამაც — ამას ყველამ ერთხმად უთხრა, დალიე რამდენიც შეგიძლია, ეგ ღვინო არ გაწ-ყნხო. სულ ბოლოს ტიქა ნომალიმ ასწია და დედას ბედნიერება უსურვა. თან გუ-ლი უძგერდა, ახლა თავისებური „ორა-ტორობა“ არ წამოიწყოსო. მართლაც, ნო-მალიმ ტიქის დადებაც კი ვერ მოასწრო, რომ კესარიამ თავისი ტიქა „წინანდლით“ გააფხო და... წამოდგა:

— ჩემო ოჯახი, — დარბაისლური კი-ლოთი დაიწყო მან, ხავსე ტიქა მარცხენა ხელის გულზე დაიდგა, მარჯვენათი კი მაგიდის ძვიდეს დაეყრდნო. — ამ ჩვენს პატროსან და ღარიბულ ჭერქვემ დღეს-დღეობით ავადმყოფი გვიწევს. ჩვენი, მე ვიტყოდი, ნათია, დღესდღეობით შეუძ-ლოდაა. მაგრამ ეს, რა თქმა უნდა, წარ-მაგალია. ნათია მალე გამოიჯობინდება. მაგრამ მუდმივია და წარმატალი სულაც არ არის ჩვენი ურთიერთგაგება, ჩვენი ურთიერთსიყვარული და, მე ვიტყოდი... დიახ, ისევ და ისევ სიყვარული, რასაკ-ვირველია. და მე ვისურვებდი, რომ ამ ოჯახს, ამ ჭერს, კქონდეს, რასაკვირველია, ნათელი მომავალი. დიდი მადლობა მო-მისხენებია ჩემი ასე კარგი გულით დღე-გრძელობისათვის — ტიქა მოიყუდა, დახ-ცალა და პლატონს მიუბრუნდა: — ოღონდ უნდა გითხრა მე შენ, პლატონ: ჩემი სად-ღერძელო ცოტა ცალმხრედ დალიე შენ. მე მარტო ოჯახის და სხვა ასეთი ქალი არა ვარ. მე სხვა ამბებიც მაინტერესებ-დენ იქნება. მაგრამ ამაზე მერე ვილაპა-რაყოთ.

— იცოცხლე, ჩემო კესარია, იცოცხლე! — აბა, სტუმრებო, ვთხოვთ. საჭაპურს ნუ გამოიცევენთ.

კესარია დაჯდა. ნომალში კი თვალი შეასწრო: როცა კესარიამ თავისი სამადლობელი სიტყვა ჩაათავა, ანდრომ და ნინომ ერთმანეთს მოკლე მსურა ესროლეს.

შემდეგი სადღეგრძელო ნათიასი იყო. პლატონმა საიდანდაც ყანწი თვითონ გამოიტანა და პირთამდე გაავსო.

— ჩემო შვილო, — უთხრა მან ნათიას და თვალები ახლავე, სადღეგრძელოს დაწყებისთანავე აუწყლიანდა, — ჩემო საყვარელო და საამაყო რძალო! შენ რომ ამ ოთახებში გაივლი, ჩემი გული სიხარულითა და სიამაყით იფუხება. ახლა რაღაც ავადმყოფობა გეწვია, ხომ? კარგი! აბა, მობრძანდეს! აგერ მე და აგერ ის შენი ავადმყოფობა. ეს პლატონი, ეს პლატონ დისამინჯია მოკვდეს, თუ შენ... როგორ გითხრა, იცოდე, ეგ ავადმყოფობა შენ ბუსაც ვერ აგიფრენს. ასე მითქვამს მე. დედა გიციცხლოს, ბატონი ანდრო გიციცხლოს, ნომალი გიციცხლოს. გამრავლოთ, გაბედდითო! მე და კესარია კა თქვენი ტირის სანაცვლო ვყოფილიყავით.

პლატონის განწყობილება ყველას გადაედო და ნათიას სადღეგრძელო მთელი სულითა და გულით დაილია. ნინო ქალიშვილს წამდაუწმი ხელებზე ვალერსებოდა. ანდრომ და ნომალში ტიქები ერთმანეთს მიუჭახუნეს და ბოლომდე დასცალეს. თქმით არც ერთს არაფერი უთქვამს. პლატონმა ცრემლებისაგან აწითლებული თვალების დამალვა გადაწყვიტა, სუფრაზე დაისარა და ტყეშალში ამოვლებულ შემწვარ წიწილას მიეძალა. ბოლოს ისევ კესარია წამოდგა („ფეხზე მაინც არ დგებოდეს!“ — მწარედ გაიფიქრა ნომალში), „წინანდლით“ სახეე ტიქა ისევ მარცხენა ხელის გულზე დაიდგა („ეს მაინც ვინღა ოხერმა ასწავლა!“), მარჯვენათი ისევ მაგიდის ძვიდეს დაეყრდნო და დაიწყო:

— ჩვენო რძალო და ჩვენო საყვარელო, მე ვიტყოდი, ნათია- დღესდღეობით შენ, შეიძლება ითქვას, ლოგინზე ხარ მიჯაჭვული. ამას ყველანი ვხედავთ. მაგრამ განა შენს ცხოვრებაში მოავარი ეს არის? რა თქმა უნდა, არა და არა! ცხოვრებაში შენ დიდი გზა გაქვს გასავლელი. შენ უნდა გახდე ქართველი დედა, შენ უნდა იყო

თანამედროვე ადამიანი, ქალი, შენით უნდა ვამაყობდეთ ჩვენ ყველანი, როგორც ვამაყობთ მთელი რიგი ქართველი. ქალუბის სახელებით, ვისა-სახელებიც ოქროს ასოებით არის ჩაწერილი ქართველი ერის ისტორიაში. ამასვე გისურვებთ ჩვენ ყველანი შენც, ჩვენო რძალო, ჩვენო ნათია, ვინაიდან ნიქი და მონდომება, იმედია, არც შენ გაკლია. ძირს, მე ვიტყოდი, ყოველგვარი სწეულება! გაუმარჯოს ნათელ მომავალს!

კესარიამ ეს ჭიქაც ბოლომდე გამოსცალა. ნომალის იმისი სათვალავიც კი აერია, თუ ნინომ და ანდრომ რამდენჯერ შეაგულეს ნამალევი მსურა ერთმანეთს, სანამ კესარია ლაპარაკობდა. ნომალის ნერვები უკვე უკიდურესობამდე ჰქონდა დაჭიმული და ნატრობდა, ნეტავი, მამაჩემი მოიფიქრებდეს და ამ სუფრას მალე გაათავებდეს, თორემ, დედამეშის წყალობით, ნინო ნათიას ახლავე ხელში აიტაცებს, ასევე საბანში გახვეულს, სახლისაკენ გააქანებს და შეიძლება, უკან ერთხელაც აღარ მოახედოს.

მაგრამ პლატონი სუფრის დამთავრებას ჯერჯერობით ნამდვილად არ ამირებდა. მან იფიქრა, სწორედ ის დროა, რომ რაიმე სასაცილო ამბავი მოყვევო, ჩაახველა, ტუქები ცხვირსახოციით მოიწმინდა და დაიწყო:

— ნიკოლოზის დროა, თქვენ ხართ ჩემი ბატონი, და სადღაც, არ ვიცი კივის, არ ვიცი ოდესის ცირკში ჭიდაობაა გამართული. ყველა მსურველს შეუძლია, გადავიდეს და იჭიდაოს. ტრიბუნებზე რასაკვირველია, ქართველი სტუდენტებიც არიან, იფიქრეს, ყველა ჭიდაობს, ყველამ თავი გამოიჩინა და ჩვენ რატომღა უნდა ჩამოვჩივითო. შეუწინდნენ, ერთს, რომელიც სწებზე უფრო ჩახსმული და ღონიერა იყო, სიტყვაზე, ვთქვათ, ვანოს, და შეაგულიანეს, გადადი და იჭიდავეო. ვანო ჯერ უარზე იყო, ჭიდაობის არაფერი გამეგებო, მაგრამ მერე ამხანაგებს სათრი ვედარ გაუტენა და გადავიდა. გამოეყვანა, შენ ხარ ჩემი ბატონი, ვიდაც ხარივით ღონიერი უკრაინელი. ისინი ხომ საერთოდ დიდად ღონიერი ხალხია. იმ უკრა-

ინელმა არც აცია, არც აცხელა და თვალის დახამხამებში ეს შენი ვანო შოთივით გააკრა მიწაზე. მთელი ცირკი, რა თქმა უნდა, გამარჯვებულს ერთი ამბით ტანს უკრავს მაგრამ ეს ქართული სტუდენტები ატყდნენ, უკრაინელმა წესი დაარღვია, ნებრაველინა, ნებრაველინაო. ნებრაველინაო?! აბა, კიდევ ვაჭიდავოთო. აჭიდავეს. იმ უკრაინელმა ეს შენი ვანო ისევ შოთივით გააკრა მიწაზე. ცირკი ისევ ტანით ინგრევა, ქართველები კი ისევ გააყვირიან, ნებრაველინა, ნებრაველინაო... ნებრაველინაო?! აბა, კიდევ ვაჭიდავოთო. კიდევ აჭიდავეს და ისევ, შენ ხარ ჩემი ბატონი. იგივე განმეორდა. ასე სამჯერ, ოთხჯერ, ხუთჯერ... ბოლოს იმ ვანოს არაჭათი გამოელია და უკრაინელმა მეექვსეჯერ რომ გააკრა მიწაზე, წამოხტა, გამწარებული და თავის ქართველებს მიაძახა: პრაველინა, თქვე შეგვეფულებო, პრაველინა, აღარ მომეშვებით!

ამბავმა ხაერთო მხიარულება გამოიწვია, თუმცა ანდროსა და ნომალის ეს ძველთაძველი ანეკდოტი ბარე ასჯერ მაინც ჰქონდათ მოსმენილი. ანდრომ რამდენჯერმე თავი ჩაიქნია და სიცილით გაიმეორა, პრაველინა, პრაველინაო. ნომალიც იღიმებოდა. ნათამაც გულიანად გაიციხა — ამ სიცილს ნომალი უკვე დიდი ხნის მონატრებული იყო. იცინოდა ნინოც. ალბათ, ამჯერად ყველაფერი კარგად ჩათავდებოდა, მაგრამ კვხარიამ ისევ თავის გამოჩენა მოინდომა.

— ეგ ამბავი სად მოხდა, არ ვიცი, მაგრამ, ამ გახსენებაზე, ოდესის უნივერსიტეტში მაშინ ჩემი მკვიდრი ბიძაშვილი, სეფე მუხამავრია სწავლობდა. ნიკოლოზის დროს, რასაკვირველია. სეფეს სურათი სოფელში ახლაცა აქვთ ჩვენთანებს გადიდებული. უდროო დროს დაიღუპა საწყალი, იქვე ოდესამი, იზოზიკმა გაიტანა, თორემ ნამდვილად დიდი მომავალი გქნებოდა. ჰოლა... მე ეს გადმოცემით ვიცი, თორემ თვითონვე, რასაკვირველია, არ შევსწრებოვარ... ერთხელ ეს ჩვენი სეფე რომელიღაც პროფესორს რაღაცა საგანს აბარებს. ნამეტანი შეაკრი პროფესორია ვიდაც. ჰკითხა ერთი რაღაცა — უპასუხა,

მეორე ჰკითხა — უპასუხა. მესამე ჰკითხა — უპასუხა. აიღო ამისი საბუთები და ნამდვილად მომზადებული დაქანაქებულ ახალგაზრდა ხარო. დაუწერა „სუთიანი“ და გამოუშვა. გარეთ რომ გამოვიდა, სეფეს, თურმე, მთელი სტუდენტობა მიესია, რა დაგიწერა და რა დაგიწერათ. იმისთანა ახალგაზრდა ვიდაცა იზოზიკის წერა უნდა გამზადიყო! ახლა იზოზიკების სხენებაც აღარსადაა, ვისაც საკუთარი მანქანა არა ჰყავს, ის ტაქსით დადის, იმისთანა ძვირფასი ახალგაზრდა კი ასე უდროოდ დაიღუპა. ადამიანს რაც შეუძლებ გაწერია, იმას ვერ გაეცქვი.

— ნამდვილად. — მყისვე დაეთანხმა პლატონი ცოლს.

— ნამდვილად, ქალბატონო, ნამდვილად. — დაუღასტურა ანდრომაც.

ნომალის კი მოთმინება გამოელია. მან დაინახა, რომ ამჯერად ერთმანეთს მოკლე და მრავალმეტყველი მხერა ნინომ და ნათამ ესროლეს. ნომალმა ჰიქა აიღო და მამას თავაზიანად, თითქმის სვეწნის კილოთი სთხოვა, ერთი სადღეგრძელოს ნება მომეცით.

— ბრძანე, შეილო!

ნომალი წამოდგა. პირველად თითქოს შერჩვიდა, არ იცოდა, სათქმელი რითი დაეწყო. მაგრამ მთელი ნებისყოფა მოიკრიფა და ნინოს თვალბეჭეტი შეხედა:

— ნება მომეცით... მე მიინდა, ორიოდე სიტყვა ვუთხრა ქალბატონ ნინოსა და ბატონ ანდროს. დღეს ჩვენ მათ ცოტა მოულოდნელი ამბავი დაგახვედრეთ და უთუოდ დიდი სულგრძელობაა მათის მხრივ, რომ ამ ჩვენს სუფრასთან დაჯდომა არც იუცხოვეს, არც იუკადრისხეს და ყოველნაირად ცდილობენ, არ შეიმჩნიონ ის დარდი თუ შემოფოთება, ის წუბილი, რომელიც მათ ლოგინში მწოლიარე ნათიას დანახვისას გაუჩნდათ. ჩვენ, ქალბატონო ნინო და ბატონო ანდრო, მეც, მამაჩემიც, დედაჩემიც, დიდად ვაფასებთ იმ სულგრძელობას და მოთმინებას, რომლითაც თქვენ ამ ჩვენს ტრადიციულ სუფრას უხიხართ და ცდილობთ, სტუმარ-მასპინძლობის ჩვენებურ ადათებს მხარი აუბათ. და თუ გნებავთ, ეს გახლავთ ერთი მიზეზთაგანი იმ-

ისა, რომ მე ახლა მინდა თქვენი სადღეგრძელო გეახლოთ. მშვიდად ბრძანდებოდეთ: ნათია ძალიან მალე გამოიჯობინდება, მას ისეთი არაფერი სჭირს და მაშინ ჩვენს საერთო მხარულებას, ალბათ, მართლაც საზღვარი არ ექნება. მაშინ თქვენ დღევანდელივით სულგრძელობისა და მოთმინების გამოჩენა კი არ დაგჭირდებათ, არამედ სულ სხვა ჩვევებისა და თვისებებისა, რომლებიც, მე დარწმუნებული ვარ, ასევე უხვადა გაქვთ მომადლებული. კარგად, ჯანმრთელად და ბედნიერად ბრძანდებოდეთ!

ნომალის სიტყვით ნინოცა და ანდროც განცვიცრებული დარჩნენ. უფრო, რა თქმა უნდა, ნინო. ანდროს ეს ჩუმი, თავმდაბალი, მშვიდი და ძლიერი ახალგაზრდა უკვე დიდი ხანი იყო, მოსწონდა. ნინო კი ყველაფერი იფიქრებდა, მაგრამ თუ მის სპორტსმენ სიძეს („მგონი, წყალში უნდა ცურაობდეს, არა?“) ასეთი ჭკვიანური, დალაგებული ლაპარაკი შეეძლო, ამას ვერასგნით ვერ წირმოიდგენდა („გიცით, გეთაყვა, ეგენი ასპირანტურებს როგორც ამთავრებენ, გაგვიგონია: აქაოდა, სპორტსმენიაო და ნიშნებს ტყუილად უწერენ“). მოულოდნელობისაგან შემცბარი ნინო მზერას ხან ნათიას შეაუღებდა და ხან ადროს, რომელიც მადლობის ნიშნად ნომალის უღიმოდა და გაუთავებლად თავს უკრავდა.

ამ სადღეგრძელოთი უკმაყოფილო მსოლოდ პლატონი დარჩა. არა, უკმაყოფილო კი არ დარჩენილა, დაიბნა. სადღეგრძელო იმდენად ნაჩქარევი, ნადრევი ვჩვენა, რომ სახეზე წამოწითლდა კიდევ. ვერასგნით ვერ მოისაზრა, ნომალის გულში რა პქონდა, რისი თქმა უნდოდა. ან რას აკეთებდა. რა თქმა უნდა, მაინც წამოდგა, ნინო და ანდრო ადღეგრძელა და დაჯდა. თან ანდროსა და ნინოს ნამალევად თვალს ადევნებდა, ნომალის საქციელზე რა აზრისანი არიანო. კესარიას კი ამ სადღეგრძელოს წარმოთქმა ისევ ნომალიმ აღარ აცალა. წამოდგა, ღედას მხარზე ხელი დაადო (ნინოს მოეჩვენა, თითქოს ძირს დასწია კიდევო) და ჭიკა შეიგისო:

— ამ სუფრაზე უდღეგრძელებელი მარტო მე და მამაჩემი დარჩენითაა ვფიქრობ, ჩვენი კარგად ყოფნა ყველა თქვენგანს გაეზარდება. მამა, კარგად და ყოჩაღად იყავი!

— იცოცხლე, შეილო!

პლატონმა სუფრასთან მსხდომთ ისევ ნამალევი მზერა შეავლო და თავისდა გასაოცრად დაინახა, რომ ნომალის საქციელით ყველანი, კესარიას გარდა, ძალიან კმაყოფილი იყვნენ. ანდრო კმაყოფილი ღიმილით რალაცას დაბალი ხმით ეუბნებოდა ნინოს, ნინო თავს უქნედა და ნომალის ღმობიერ მზერას არ ამორებდა. ხალისიანად იღიმებოდა და ქმარს თვალს არ ამორებდა სახეწამოწითლებული ნათიაც. მაშინ პლატონმა იფიქრა, ალბათ, ყველაფერი ისე მიდის, როგორც საჭიროაო, და „საყოვლადწმინდო“ ჭიკა შეივსო.

— შეიძლება, ორიოდ სიტყვა მოგახსენოთ?

— ბრძანეთ, ბრძანეთ.

— რაღა დაგიმალოთ, ძვირფასო სტუმრებო. და თქვენთვის კიდევ ბევრი სასაცილო და სასიამოვნო ამბავი მქონდა მოსაყოლი, ბევრი სადღეგრძელოც დაუღეველი გვრჩება. მაგრამ მე არც ისე მიუხედავად კაცი ვარ, რომ სოვი რამ მართლაც ვერ დავინახო და ვერც გავიგო. მე კარგად მესმის ჩემი შეულის, ჩემი ნომალის საქციელი. ნათიას მართლაც ისე არაფერი ესაჭიროება ახლა, როგორც სიმშვიდე და მოხვენება. ჩვენ თუ ღვინოსა და დროსტარებას შევყვით, შეიძლება, ნათიას კიდევ გაეუნელოთ და გადაგაიწყოთ ის სიხარული, რომელიც მას ქალბატონი ნინოს და, რასაკვირველია, ბატონი ანდროს მობრძანებამ მოჰგვარა. ჩვენთვის კი, ყველასათვის, დღესდღეობით უმთავრებია სწორედ ნათიას ჯანმრთელობა, მისი კეთილდღეობა. მე მგონია, უნდა გაეუგოთ ერთმანეთს, შეილო ნათია, იმდენი ხნის დღეგრძელობა და კარგად ყოფნა შენ, რამდენი წვეთი ღვინოც ამ ჭიკაში იყოს! და კიდევ უფრო მეტი. ყველანი კარგად ბრძანდებოდეთ. ერთმანეთს უფრო დავახლოვებოდეთ, ერთმანეთის სატ-

კივარი გეტკენოდეს და სიხარული გავგზარებოდეს! ასე მტერი დაგეცალოთ!

— იცოცხლეთ, ბატონო პლატონ!

— გავეიშარვოს!

კესარიამ „საყოფლანწმინდოს“ დაღვევა აღარ ისურვა. სტუმრების წამოდგომას აღარც კი დაუცადა, სუფრის ალაგება დაიწყო. ისეთი გაალმასებული იყურებოდა, რომ მწერას ვერ გაუსწორებდით. იგი რძალს აქამდე იჭკითა და ფარული ათვალისწუნებით ექცეოდა, ამ დღიდან კი ნათიას კესარიას სახით დაუძინებელი მტერი გაუჩნდა.

• • •

იმ ღამეს ნინოსა და ანდროს თითქმის გათენებამდე აღარ დაუძინიათ.

— ნომალი გაცილებით უფრო უკეთესი ყოფილა, ვიდრე მე მეგონა. — წამოიწყო ნინომ. უკვე ღამის ორი საათი იყო. დისამინჯიებისაგან ცოლ-ქმარი სულ ერთი საათის წინ მობრუნდა ნავახშმეებს ნინომ და ნათიამ კიდევ კარგა ხანს იმას-ლაათეს. სახლში წაიცი აღარ დაუღვეიათ, დაწუნენ და სინათლე ჩააქრეს. ანდრო პაპიროსს პაპიროსზე აბოლებდა და ელოდა, ნინო ლაპარაკს როდის წამოიწყებდნო. იცოდა, რომ ქალს ბევრი რამ აწუხებდა და აი, ნინომაც წამოიწყო.

— ნამდვილად... .

— მამასაც არა უშავს, გულკეთილი კაცია, მაგრამ ის ქალი... . ოჰ, ღმერთო ჩემო, ღმერთო ჩემო! — ნინომ მწარედ ამოიხსრა. — ეს პირდაპირ საძინებელია. მაგრამ რა გქნა, ნათიას ბედი ევა ყოფილა.

— ის დრო მოკვდა, ნინო, სიძის წინაპრებს მეშვიდე მუხლამდე რომ გამოიძინებდნენ ხოლმე. ახლა ახალგაზრდები ყველაფერს თვითონვე წყვეტენ.

— ვე მე ვიცი. ახლა მითხარი. მთელ ამ ამბავზე შენ რასა ფიქრობ?

— რომელ ამბავზე?

— ნათიას ავადმყოფობაზე. ეს რა ავადმყოფობაა, რომ არც მიწეში აქვს, არც დასაწყისი და არც დასასრული.

— რა უნდა ვიფიქრო? ან ვინ გითხრა, დასაწყისი და დასასრული არა აქვსო? მანდ ისეთი ნამდვილად არაფერია ვერ დაინახე, ერთმა შენმა ნახვამ როგორ შესამჩნევად მოაკეთა? კიდევ ერთხელ ნახვაც და ყველაფერი გაუვლის.

— ანდრო, შენ ხუმრობის ხასიათზე ხარ?

— ოჰ, ღმერთო! სულაც არ გეხუმრები.

— დედა ენაცვალოს, ჩემი ნახვა მართლაც ძალიან გაუხარდა. — ნინომ ცრემლები შეიკავა. — ჩემი ერთადერთი... მაგრამ რატომ ავადმყოფობის მიზეზებზე არაფერს მეუბნებიან?

— თვითონ არ იციან და შენ რაღა გითხრან?

— ვერც დავიჯერებ! უმიზეზოდ არაფერი ხდება. მოიხედე ანდრო: იმ ქალმა ხომ არ აწყენინა?

— რას ლაპარაკობ! უბრალო და პატივმოყვარე ქალია. რა თქმა უნდა, მაგრამ ქმრისა და შვილის დიდი რიდი აქვს. იმათი შიშით რას გაუბედავს. რა სათქმელია.

— ნათიასაც ერთი სიტყვა ვერ დავაცდენინე.

— იქნებ, რაიმე არც ნათიამ იცის. იქნებ კი არა, ნამდვილად არ ეცოდინება.

— ეგეთი ავადმყოფობა მე ჯერ არ გამიგონია.

— ყველაფერი ხდება, ჩემო ძვირფასო!

— ღმერთო ჩემო!.. ღმერთო ჩემო!

• • •

მეორე დღეს, ნინოსაგან ნამალავად, ანდრომ ნომალის დაურევკა. შეთანხმდნენ და გამოიმძიებელ ვალერიან მექვაბიშვილთან ერთად წავიდნენ. მექვაბიშვილი დაპირდა, ყოველნაირად შევეცდები, რომ ნათია დასაკითხავად აღარ გამოვიძიახხოო, მით უმეტეს, რომ, ჩემი ღრმა რწმენით, ვე ბავშვი სრულიად არაფერ შუაშიაო. და მართლაც ამის შემდეგ ნათია დიდ ხანს აღარავის გამოუძახნია.

თავი მხვრე

რაც უფრო მეტს ფიქრობდა, რაც უფრო გულდასმით და მრავალმხრით უკვირდებოდა საქმის გარემოებებს, ამ საქმეზე ფიქრში კი მას უკვე არაერთხელ დაათენდა, ვალერიან მექვაბინშვილი ხულ უფრო და უფრო ღრმად რწმუნდებოდა: კუპატაძე იმნაიშვილს შემოაკვდა, შემოაკვდა სრულიად შემთხვევით, ყოველგვარი ანგარების, წინასწარ განზრახვის, შურისძიების გრძნობისა, თუ სხვა ამგვარი მიზეზების გარეშე. გამოძიების ვადებიც აწურებოდა და საჭირო იყო, მექვაბინშვილს ეს თავისი მოსაზრება განყოფილების უფროსის, პოლკოვნიკ შარაშენიძისათვის წარედგინა და ბუღეიშვილის დაპატიმრების სანქცია ეთხოვა. შარაშენიძის ხელმოწერის გარეშე რაიონის პროკურორი, თავისი უკულობითა და ფორმალისტობით ცნობილი ალექსანდრე ბაჯელიძე ვალერიანს არამც თუ არავითარ სანქციას არ მისცემდა, არამედ ამ თემაზე მასთან ლაპარაკსაც კი არ ისურვებდა. ყველაფერი შარაშენიძის ხიტყვას უნდა გადაეწყვიტა.

მაგრამ ვალერიანს ერთი რამ აჩუბებდა და იმედს უკარგავდა. მან ძალიან კარგად იცოდა, რომ პოლკოვნიკ შარაშენიძეს ამ საქმისადმი საკუთარი დამოკიდებულება ჰქონდა. მას უნდოდა, მგვლელობას ყვეფური საქმის სახე მიხეცმოდა, ამ გზით ექვემდებარებოდა ფულიანი მშობლები დაემინებინა და ფული გამოეძალა. ამიტომ მექვაბინშვილს ბუღეიშვილის წინააღმდეგ ფაქტებს, დამამტკიცებელ საბუთებს, ამკარა სამხილებს მოსთხოვდა. ვალერიანს კი ჯერჯერობთ იმ „შინაგანი რწმუნის“ მეტი არაფერი გააჩნდა. ადვილი მოსალოდნელი იყო, რომ შარაშენიძე ამ „შინაგან რწმუნას“ სასაცილოდ აივადებდა, მექვაბინშვილს ამ საქმეს ხულაც ჩამოართმევდა და სხვა, უფრო დამყოლ გამომძიებელს გადასცემდა. მექვაბინშვილს კი „შინაგანი რწმუნის რაინდად“ მონათლავდნენ და მთელ სამმართველოს კარგა ხანს გულიანად ახარსარებდნენ. უკვე იყო ერთი ასეთი მაგალითი: იმ „შინაგა-

ნი რწმუნის“ საფუძველზე ერთი ვიღაც დაპატიმრეს, დამნაშავე კი იმ ვიღაცის გარეთა ბიძაშვილი აღმოჩნდა. ეს მაგალითი ვალერიანს კარგად ახსოვდა და ხულაც არ უნდოდა, დაცინვისა და გაბიაბრუების საგნად გამხდარიყო.

მაშინ მექვაბინშვილმა ასეთი რამ გადაწყვიტა: ამ თემაზე შარაშენიძეს არაოფიციალურ ვითარებაში დაველაპარაკები, ვნახავ რას მეტყვის. და მერე ამის მიხედვით ვიმოქმედებო. რისკი აქაც დიდი იყო. შარაშენიძეს შეეძლო ეს „არაოფიციალური საუბარი“ სრულიად ოფიციალური განხილვის საგნად ექცია. მაგრამ სხვა გზა აღარ იყო.

სამისო შემთხვევა ვალერიანს მალე მიეცა. შარაშენიძეს იგი დღემო ათჯერ მაინც ხედებოდა, ხან ღერეფანში, ხან პოლკოვნიკისავე კაბინეტში, ხან სად და ხან სად. ერთი ასეთი შემთხვევითი შეხვედრის დროს — დილით, სწორედ სამახურის დაწყებისას, კიბეზე, — შარაშენიძემ ვალერიანს ხული ჩამოართვა და მოიკითხა, როგორა ხარ, ახალს რას ძეკყვით.

— ახალი ამბავი, მგონი, მართლა შემოძლია ვითხრათ.

— მართლა, მაგას რალა სჯობია! — შარაშენიძემ ეს გამამხნეველი სიტყვებიც უთხრა და თავიც რამდენჯერმე დაუქნია, მაგრამ კილო კი ასეთი ჰქონდა: შენი ახალი ამბავი რა უნდა იყოს, მოსმენადაც კი არ ვლირებათ.

— თათბირზე მოგვაბხენებ? — შარაშენიძემ თავის პრილა ჩექმებზე დაიხედა.

— თათბირზე... იქნებ, ნაადრევი იყოს. — ვალერიანი მოწაფესავით გაწითლდა. გულში იგი უკვე ნანობდა, რომ ეს ლაპარაკი წამოიწყოს.

— ოჰო! — შარაშენიძე შეგერდა და ვალერიანს ემსაკურად თვალი ჩაუკრა. კიბე უკვე ამოთავებს. პოლკოვნიკი მძიმედ სუნთქავდა — აბა, ბიჭო, ერთი ვცადო, რას იტყვისო? კარგი, ბატონო,

გამომცადე მე, ძმავ, მარტო ბორტკო-
ქმედების დედა კი არა, თქვენისთანების
გამოსრდაც შევალემა. აბა, შენაღი!

და შექვაბიშვილს თავია კაბინეტში
შეუძღვა.

— გისმენ! — შარაშენიძე ტყავადა-
კრულ სავარძელში ჩაჯდა, კვიბიდან სი-
გარტების კოლოფი და ასანთი ამოიღო,
მაგიდაზე დააწყო და სავარძლის ზურგს
მიანჯა. — ესე იგი, ახალგაზრდა გამომ-
ძიებელი თავის ეჭვებს უზიარებს გამო-
ცდილ განყოფილების უფროსს. არც ოქმი
იწერება და არც ხსება რაიმე. მოწვეუბიც
არ გენდა. უბრალო, ამხანაგური ხაუბა-
რია, ხომ?

— დიახ!

— აბა! — შარაშენიძემ კოლოფიდან
სიგარეტი ამოიღო, ასანთიც მოიმარჯვა,
მაგრამ არ მოუკიდებია. შექვაბიშვილს
შავ თვალეში შეხედა. — დანიწყე! იქნებ,
მართალიცა ხარ. ყველაფერი ხდება. მაგ-
რამ მოიცა: თათბირის დაწყებამდე თსუ-
თმეტი წუთია. ამ დროში უნდა ჩავეტი-
ოთ. აბა!

ასანთი ახლალა გაკვრა და სიგარეტი
გაბოლოა.

— კუპატაძე... — შექვაბიშვილმა ღრმად
ამოისუნთქა, — ბუღეიშვილის მოკლულია.

— აბა! — შარაშენიძემ ასანთის ნაშწ-
ვაგი საფერფლეში ჩააგდო და ისევ სავარ-
ძლის ზურგს მიანჯა; ძალიან სერიოზული
გამომეტყველება ჰქონდა. — გასაგებია.
რატომაც არა! კუპატაძე — ბუღეიშვილის
მოკლულია. კი, კი, შეიძლება, რატომაც
არა! კუპატაძე რომ მართლა მოკლულია,
ეს სალაპარაკო აღარც არის. ის ბიჭი ნა-
მდვილად მკვდარია. არსებობს ექსპერტი-
ზის დასკვნა, არის საფლავის ნომერი...
გასვენება ხომ იყო და იყო. ერთი სიტყ-
ვით, თქვენი მსჯელობის ამ ნაწილს წყა-
ლი არ გაუვა. პირდაპირ ფოლადისაგანაა
ჩამოსხმული. ახლა მსჯელობის მეორე ნა-
წილი ავიღოთ: მკვლეელი ბუღეიშვილია.
კეთილი და პატიოსანი. სიმართლეს ესევ
ძალიანა კვავს. ბუღეიშვილს, სხვა მკვლე-
ლებივით, ორი ხელი აქვს, ორი ფეხი,
ერთი თავი... მათგან თითქმის არაფრით
არ გამოირჩევა, აბა, რატომ არ შეიძლება,

მკვლეელი მართლაც რომ ვე იყო: ნამდ-
ვილად, შეიძლება, მით უმეტეს, რომ ში-
დი ჰქუის კოლოფი, რაიმე შეცნირული
პრობლემებით გატაცებული პიროვნება
ვე არა ბრძანდება. მაგრამ — საბუთი?
რაიმე საბუთი, ჩემო ვალერიან, გაქვს?

— საბუთი... ისეთი არაფერი მაქვს,
— შექვაბიშვილს ერჩია, მიწა გასკდომო-
და და თან ჩაეტანა.

— საბუთი, ჩემო კარგო, ისეთი და ასე-
თი არ არსებობს. საბუთი საბუთია. საბუ-
თია ის ყველაფერი, რაც პროკურორს და-
აჯერებს, მკვლეელი მართლაც ეს უნდა იყო-
სო და დაპატიმრების სანქციას მოგვეცემს.
ახლა ეს მითხარი, პროკურორს მარტო ეს
შენი „შინაგანი რწმენა“ წარვედგინო?

ისევ ის წვეული „შინაგანი რწმენა“!
აღვილი შესაძლებელია, ვალერიანი ხვალ
მთელი სამმართველოს სასაცილო შეიქნეს.

— აი, რა, ჩემო ვალერიან! — შარაშე-
ნიძემ სათზე დაისედა. — შენც იცი, რომ
ვე ყველაფერი სისულელეა — მე კი, ჩემთ
კარგო, უნდა გაგახსენო, რომ გამოძიებას
თავისი ვადები აქვს, ამ ვადებს კი შენ
მაინცდამაინც დიდ ანგარიშს არ უწევ-
ამის უფლება კი ჩვენ არა გვაქვს. კაცი
ახალგაზრდა კაცი მოჰკლეს, ოჯახი
გააუბედურეს... ხუმრობა საქმეა? მაგ საქმე-
ზე პასუხს მარტო შენ კი არ აგებ. — ვალე-
რიანს მოკლედ თავი დაუქნია და გამოისტუ-
მრა.

თავი მათი

თავი ბუღეიშვილი ბოლო ხანებში თა-
ვისი ამხანაგებისა და მათი მშობლების გაძ-
ლიერებულ ყურადღებასა და გულისხმიე-
რებას გრძნობდა პირდაპირ ხელისგულზე
ატარებდნენ. ჯერ იყო და — ბესარიონის
მამამ, როგორც თბილისში ამბობდნენ,
„ფულეში ჩამხრჩვალმა“ კალისტრატე
მაგრაქველიძემ სამიოდე კვირამი ორი დი-
დი ქეიფი გამართა, — ერთი ბავშვობაში-
ვე გარდაცვლილი ქალიშვილის დაბადების
დღის აღსანიშნავად, მეორე კი, ალაქმა
უწყის, რის აღსანიშნავად და რამიუხით,
ეს კი იყო, რომ სუფრას ორივეჯერ უბირა-
ტესად ახალგაზრდები უსხდნენ, ბესარიო-
ნის ამხანაგ-მეგობრები, კალისტრატეს მე-

გობრებისა და თანამოსაქმეთა შვილები და შვილიშვილების ამხანაგები... ორივეჯერ ოცდაათი თუ ორმოცი სული მოგროვდა. და თამამად კალისტრატემ ორივეჯერ „სანაქებო ახალგაზრდა მამულიშვილი, ყველა ჩვენთაგანისათვის კარგად ცნობილი, ნიჭიერი, მომზადებული, ვაჟაკურა და მომავლიანი ახალგაზრდა“ თაზო ბუღეიშვილი დაასახელა.

სუფრის წვერები წინდანწინვე იყვნენ დანამუსებულნი, თუ რა იყო, ეს თაზოს ვერ გავიგო, ოღონდ მის კანდიდატურას ორივეჯერ მოწონების შეძახილებით შეხვდნენ. პირველად იმიტომ, რომ იფიქრეს, რაკი ბატონმა კალისტრატემ ასე იჩუბა, ალბათ, ასეა საჭირო, — ის ახალგაზრდები საკუთარ მამებზე ნაკლებ გამოქვილები და ანგარიშვანები როდი ბრძანდებოდნენ. მეორეჯერ კი უკვე იმიტომ, რომ პირველი სუფრა თაზომ საკმაოდ წორმალურად ჩაატარა. არავისთვის დაუყვიროია. პირიქით, მაგიდის ზედმეტ ასმურებულ წვერებს სულგრძელად უთმენდა, არც თვითონ უჭინჭყლია, არც სიმთვრალე დასტყობია, — ალბათ, ყველა ხასმისს ბოლომდე არ სცლიდა. — და უდღვერძელებელიც არაფერს გაუშვია. ენამშუბობა ნამდვილად აკლდა და არც ძალიან ინდომებდა, მაგრამ სამაგეოროდ ყველა სადღვერძელს დროულად ამბობდა და ზედმეტი ლაპარაკით თავი არავისთვის მოუხერხებია. პოდა, მეორე სუფრაზე მის კანდიდატურას უკვე მაღალი შეძახილებით და ტამისცემით შეხვდნენ, რამდენიმე ახალგაზრდა კი მყისვე შეწამოიჭრა და თაზოს სთხოვა. დღესაც ისევე „დარბაისულად და შთაგონებით გვითამადაუო, როგორც ამას წინათო“.

კალისტრატე მაგრამქველიძე ამ გულუხვ სუფრებს რაღაც მოსაზრებით რომ შლიდა, ამას თაზო პირველსავე დღეს მიხვდა. მაგრამ ამ ბანჯავლიან, თვალბეგადმოკარკულულ, უძლომელ და დაუნდობელ ბებერს მაინც რა უნდოდა, ეს უერასგზით ვერ მოესაზრა.

მერე ის იყო, რომ ერთ საღამოს, როცა ჩვეულებისამებრ ლადიძის წყლებთან შეიყარნენ და ბჭობდნენ, საჭიფოდ სად წაივდიეთო, — ამ ბოლო ხანებში ყველა დანა-

ზარჯს მუდამ ბესარიონი ისტუმრებდა, — თენგიზ ჯაველიძემ თაზო გვერდზე გაიხმო, ახალთ-ახალი, ტკრცხა ხუთმანეთიანების დასტა გაუწოდა და ჩაულაპარაკა, ეს მამაჩემმა გამოგიგზავნათ.

— ეს რა არის? — თაზომ ფულს ხელი არ ახლო.

— მამაჩემმა გამოგიგზავნა.

— ვითომ რათათ?

— არაფერი ისე.

— მყიდულობთ?

— მაგას რატომ კადრულობ?

— აბა, რატომ აქამდე არაფერს მიგზავნიდა. რა, აქამდე მანთამოვი ვიყავი და ახლა გავლარობდი? კომუნისტებმა ბაქოს ნაეთი ჩამომართვეს?

— აქამდე არა ჰქონდა.

— ვის, მამაშენს?!

— მამაჩემი რა დიდი მილიონერი გგონია?

— კარგი. აქ მოიტა! ოღონდ ეს იცოდეთ: ჩემი ყიდვა არ შეიძლება. ცხოვრებაში მე მუდამ ისე ვიქცევი, როგორც მეპრიანება.

— ვე ლაპარაკი რად გინდა?

— არაფრად ისე, იცოდეთ.

ტუნწზე ტუნწმა, მირზა ჭირაქაძემ, ხელიდან კაბიკს რომ ვერ ვაბაღებინებდი, როგორღაც მთაწმინდის პლატოზე სვირნობისას თაზოს თავისი ნახმარი, სპილოს ძლის ბოლოიანი მუნდშტუკი გაუწოდა.

— თაზო, გენაცვალე, ბევრი არაფერი შემიძლია, და ეს, ძმურად გთხოვ, ჩემს სახსოვრად გქონდეს. თუ ხათრი გაქვს, უარი არ მითხრა, არ მაწყენინო.

თაზომ თავი გადააქნია და ამოახუნემა. მუნდშტუკი გამოართვა, გულის კბიემი ჩაინარა, მირზას ხელი წაველო, ცარიელ სკამთან მიიყვანა, დასვა და თვითონაც გვერდით მოუჯდა.

— ლოთიანად გამაგებინე, რა გასათხოვარ გოგოსავით მელოლიავეებით?

— ვინ? მე? თაზო, არა გრცხვინია? უბრალოდ, შინდა შენდამი ყურადღება გამოვიჩინო. ადამიანები ვართ. ის ლაწირაკი..

— იმ ლაწირაკს ნულარ ახსენებთ. მორჩა! მაგრამ თქვენ ყველანი რად მეფერებით? ყიდვას მიპირებთ?

— რას ლაპარაკობ თაზო?
 — აბა? იმან — ქეიფით, იმან — ხუ-
 თისი მანეთით, შენ — მუნდშტუვიო. რა,
 საყიზმიროდ მამზადებთ?

— ნუ გადამრეყ, თაზო! იმათი მე არა-
 ფერი ვიცი. თავის საქმე იმათ თვითონ
 იყიან. მე კი უბრალოდ, ძმურად ეს მუნდ-
 შტუვი გაჩუქე. თუ გეწყინა, მაგი... შო-
 ტა, ახლავე იმ ბუნქებში მოვიხვრა.

— დაიცა!.. მოისერის... აქეთ მოიხედუ!
 — თაზომ ქურდულად მიმოიხედა და შა-
 რულის კიბიდან შავად მზინავ პისტო-
 ლეტს თავი ამოაყოფინა, — ამას ჰხედავ?
 შენც გეყოფა, ბესარიონსაც, თენგიზსაც და
 მამათქვენებსაც!

— მამარქმთან რალა გინდა?!

— მოიცა! ისიც კარგი გყავს!.. რაც მი-
 ნდა, ის შერე იანგარიშეთ, საიქიონში რომ
 შეიყრებით. ახლა ყური მიგდევ: ყველაფ-
 რისათვის ძალიან დიდი მადლობა. იმათაც
 ასე უთხარი. ძალიან უფულოდ ვიყავი,
 შოვნის ხალისი კი აღარა მაქვს. ჰო.. ოლ-
 ინდ, ღმერთი არ გაგიწყურეთ და ჩემი გა-
 ფიდეა არავინ იფიქროს! მე საქმე ძალიან
 სერიოზულ ხალხთან მაქვს. ჩემი აწუჯა და
 თქვენი გაქრობა ერთი იქნება. ამას შერ
 გუუბნები შენ კი იმ ორს უთხარი. გაიყე?
 ხუს! აღარ შემეკამათო. აღარც არაფერი
 მკითხო!

— მე...

— ხუს-მეთქი!

— კარგი, თაზო. როგორც მეუბნები.
 ისე გაეაკეთებ. ოღონდ იცოდე შენი გაყი-
 დეა ფიქრადაც კი არავის მოსვლია. თაზო,
 აი, ძმურად გუუბნები, მაგაზე ფიქრიც კი
 არ გუკადრება.

— ჰოდა, მით უკეთესი!

ბულეიშვილს რა ისეთ სერიოზულ ხალ-
 ხთან ჰქონდა საქმე, ეს არავინ იცოდა. მე-
 ორე დღეს კი, როცა ისევ ლალიძის წყლე-
 ბთან შეიყარნენ, ბულეიშვილმა ბესარიონს
 უთხრა, სადმე ისეთ ადგილას წავიდეთ,
 რომ თითო ჭიქა ღვინის დალევვა შეიძლე-
 ბოდეს და ყურსაც არავინ გვიგდებდესო.

— თბილისელ ოფიციატებს მე ვერ ვე-
 ნდობი. — აგდებული კილოთი დაუმატა
 ბულეიშვილმა.

— ოფიციატი ყველგან ოფიციატიცა,
 ჩემო თაზო.

— ახლა ვიკამათოთ? — ბულეიშვილმა
 თვალეზი ავიხებურად დააბრიალა.

— თუ გინდა, აბდულას დავუძაბოთ.
 ახალი „ვოლგა“ გამოუყვანია. ცოტა რამე
 ვიყიდეთ და ქალაქკარუთ გავიდეთ.

— აბდულას დედაც და მამაც! არა,
 მორჩა! ღვინო აღარ მინდა. ალექსანდრო-
 ვის ბაღში ჩავიდეთ და იქ ვილაპარაკოთ.
 ალექსანდროვის ბაღში შევიდნენ. გან-
 მარტოებული სკამი მოძებნეს. დასხდნენ.
 ბულეიშვილი არ დამჯდარა, სკამზე მარ-
 კვენა ფეხი შედგა და ხელები შარვლის
 კიბეებში ჩაიწყო.

— ერთი ეს მითხარით, ლოთიანად, ამ
 ბოლო სანებში რას მეფერებით?

— რა სათქმელია, თაზო!

— ან ისეთს რას გეფერებით? ოჯახში
 პურ-მარილი გექონდა, პატევი გვეით და
 თამადად დაგაყენეთ.რა, ღირსი არა ხარ,
 თამალობა შეგეშლება, თუ რა?

— უბრალოდ, არ გვინდა, თავი უხასია-
 თოდ ივრძნო.

— მარტო არ გტოვებთ, თაზო! მორჩა
 და გთავდა.

— ქმ!.. მარტო არ მტოვებენ... გაც-
 ნობთ, რა ჩიტებიცა ხართ. ახლა ასე: მე
 დღეს თბილისიდან გადივარ. ხვალ ველა-
 რა მნახავთ, მორჩა! თქვენგან მეტი აღა-
 რაფერი მინდა. ოღონდ შენ, ბესარიონ, აქ-
 ეთ მოიხედუ: თუ შენთან შეგ, საღამოს
 ცხრა საათზე, ერთი ქალი მოვიდეს, იმ
 ქალს შენ ძალიან კარგად იცნობ, — და
 ჩემი სახელი გიხსენოს, — ერთი სამასი
 მანეთი მიყევი. ოღონდ თუ მოვიდეს.

— მე...

— არა! კამათი არ მინდა! ამ ერთხელ
 მისცემ. შერე იმ ქალის დედაც და იმასთან
 კიდევ ზოგიერთებისაც! სუ! მორჩა! ახლა —
 კარგად იყავით! გულით მინდოდა, დღეს
 თქვენთან გამოსათხოვრად ერთი ჭიქა
 ღვინოც დამეღია, მაგრამ არ გამოდის.
 მოხდეს, რაც არი, არი.

ქუდი მოიხადა, დაუქნია, წამოვიდა და
 სკამზე გაოგნებული ბიჭები დასტოვა. კა-
 რვა ხანმა გაიარა, ხანამ ესენი გონს მოვი-
 დოდნენ და ხმას ამოიღებდნენ.

— კარგია, ხომ იცი... თუითონ გაზის, იმალება, ჩვენ კი მაგის გულისთვის მილიციაში უნდა გვათრიონ. — ჯაველიაქემ გულიანად შევიგინა.

— ის ქალი ვინლა უშვაკია? ან ჩემთან რატომ უნდა მოვიდეს?! — ბესარიონი ყველაზე უფრო დაბნეული ჩანდა.

— დედამისი იქნება. — მირზა ჭირაქაძემ ხელი ჩაიჭნია და ზიზღით ჩაიღიმა. — აი, ნახავ. შეილი დედაზე ზრუნავს. აბა, ისე ხომ არ მიატოვებს.

— იგი! მაგის დედას უსაქციელობის მეტი არაფერი შეეძლოს და — მე შევიანხო? ნეტავი შენ, კალისტრატე მაგრაქველიძე!

— ეგ კაცი თავიდანვე არ უნდა მიგველო ჩვენს ამხანაგობაში. მე ხომ გეუბნებოდით...

— ახლა იძახე შენ, არ უნდა მიგველო.

— ვითომ. მართლა წავა?

— წავა. ქვეყანა დიდია.

— ქვეყანა კი დიდია. მაგრამ... ის დედაკაცი ჩემთან თუ მართლა მოეთრია ერთი ოცი მანეთი შეიძლება მართლა გავიმეტო. მერე კისერი უტეხია და კინჩხო. იმი!

— ან იმ ბიჭს რას ვრწოდა? რად მოაკლა?

— გიფი, უადამიანო და დამთხვეულია და — იმიტომ. იმ გუგულივით ანზორა კუპატაქეს კაცი მოაკლავდა?!

— აბა!

— ან რას გვაშინებს? რას გვერჩის? არა, რას გვერჩის?!

— ყურებზე ხახვი არ დაგვაჭრას! მტრედვით ბიჭი მოაკლა ჩვენ ხელს ვაფარებთ, არ ვამხელთ, კოდექსის სტატიები

ავერ, კისერზე გვკვდილა და — კიოვ აქეთ გვემუქრება? აი, მართლა გიფი და გადარეული!

— და რა უნდა გვიქნას?

— დიდი ვინმეც ვე არი.

— რევოლვერი მაგას თუ აქვს, მეც ვიშოფი. სამახი მანეთი და მაგის ჯანი.

— მაგისი შეშინებული...

მწელი სათქმელია, ის ბიჭები მართლა შეშინებულნი იყვნენ, თუ არა. გაქცეული კაცის იშვიათად თუ ვინმეს შეეშინდება. ეს კი იყო, რომ იმ საღამოს ქეიფი ერთ მათგანს აღარ გასსენებია, გუნება-წამსდარნი დაიშალნენ და ყოველი მათგანი ამას ფიქრობდა, ამ ბულიეშივლმა ან საით გასწია, ან თბილისში დაბრუნებას როდის და როგორ აპირებდნენ.

ბულიეშივლის კი თბილისიდან წასვლა არც კი უფიქრია. ის ღამე სახლში გაათნა. დილით ადრე წამოდგა დედას უთხრა შეიძლება, მე დიდხანს ვეღარა გნახო და გულს ნუ გაიტეხ. ხეალ საღამოს ცხრა საათზე ბესარიონ მაგრაქველიძესთან მიდი და სამას მანეთს მოგცემს, ოღონდ მარტო ამ ერთხელ მიხვალ, მერე, შიშშილითაც რომ კვდებოდე, იქ მისვლა აღარ გაბედო, თავი როგორც გინდა, ისე შეინახე. ის შენი ბერიკაცი კი აქ აღარ მოვიდეს, თორემ არ ვიცი, რას გიწამ. თუითონ პირი გაიპარსა, როგორც შეეძლო, გამოიწყო, გამოვიდა, მილიციის სამმართველოს მიადგა და მორიგეს უთხრა, გამოიმძიებელ მეჭაბიშვილს დაურეკე და უთხარი. საშვერა გამოუშვას, თაშო ბულიეშივილი ვარ და სერიოზული ჩვენება უნდა მივცეო.

თაში მთმარება

ტელეფონში მორიგის ხმის გაგონებაზე, თქვენთან ამოხვალა და ჩვენების მოცემა მოქალაქე ბულიეშივლის უნდაო, ვალერიან მეჭაბიშვილს გული აუზავუნდა. ამას იგი ნამდვილად არ მოელოდა. არა, მან ჯერჯერობით არც ის იცოდა, ბულიეშივილი მასთან რატომ მოვიდა და რა ჩვენება უნდა

მოეცა, მაგრამ რაღაც სერიოზული რომ უნდა მომხდარიყო, ამას უკვე კარგად გრძნობდა. ნუთუ შარაშენიძე ასე უბრალოდ გამტყუნდება? ვალერიანი კი ხანგრძლივი და სერიოზული ბრძოლისთვის ემზადებოდა.

კაბინეტში ბულიეშივილი ჩვეულებისა-

მებრ თავჩადუნული და დაბლყერილი, შუბლქვეშიდან მომზირალი შემოვიდა. მეტყაბიშვილს თავი ძლივს შესამჩნევად დაუქანია და კუთხეში მდგარ სკამზე დაუკოხსავად ჩამოჯდა.

მეტყაბიშვილმა ღიმილი ძლივს შეიკავა.

— რას შეუწყუხებიხარ?

— ჩვენებას ვიძლევი — ბუღეიშვილმა ჯიბიდან სიგარეტი ამოიღო — მოწვევა შეიძლება?

— ინებე.

— მოკლედ, კუპატაძე მე მოკვალის. მოკვალის კი არა, შემომაკვდა. რა მოსაკვალავი ის იყო..

— ეგ მე ვიცი..

— იცი?!

— ვიცი, კარგა ხანია. მაგრამ შენ ჩაგეთვლება, თვითონ რომ მოხვედდი და განაცხადე. ამას სასამართლო გაითვალისწინებს და, რამდენადაც შესაძლებელი იქნება, სასჯელს შეგიმსუბუქებს.

— მე მაგიტომ არ მოვსულვარ. სულერთია, ჩემო ძმაცკები დღეს თუ ხვალ მაინც თხასავით გამყიდდნენ. ისევ სჯობია, თვითონ განეაცხადო.

— ბევრმა იცოდა?

— ყველამ. ახლა თავიანთ მამიკოეზაც უთხრეს. ყოველდღე თითო პურ-მარისს მიმართავდნენ.

— ეგ ვითომ რატომია?

— მე რა ვიცი. მეფერებოდნენ. ვეცოდებოდი...

— კმ!

ბუღეიშვილმა სიგარეტს ახლავდა მოუკიდა. მაგრამ რატომღაც მაშინვე შეერთა, მეტყაბიშვილს დაბნეული მზერა შეავლო და მხრები აიჩინა:

— თქვენ არ მითხარით მოსწიეთ?

— მოსწიე, მოსწიე... მაგიტომ არ შემომიხედავს. კუპატაძე რატომ მოკვალის?

— შემთხვევით. რაღაცაზე აღრენილი ვიყავი, პანლური ამოუკარი და ... იქვე გათავდა.

— უნივერსიტეტის ბაღში, ხომ?

— უნივერსიტეტის ბაღში.

იმნაიშვილმა სიგარეტი სამიოდე მოჭაღლით გაავსო.

ჩვით ჩაათავა და ოთახი მოლურჯო კვამლით გაავსო.

— აღრენილი რატომღა იყავი?

— ისე.

— მაინც?

— ბრეჟიებს ვერ ვიტან. ბეხარიონა მაგრაქველიძე მთელი თბილისის ბიჭებში პირველი დედალია. მაგას ყველაფრისა ემინია. არადა, მუღამ პირველობას კი ოკმებს. რა არი, ბევრი ფული მაქვსო. ჯანზე არა უშავს, მაგრამ კაცი კი არა, კურდღელია.

— შელაპარაკდით?

— არა.

— მავ?

— ისე.

— რამე მისი საქციელი არ მოგეწონა?

— კო, რა...

— კუპატაძე რაიმე შუაში იყო?

— არაფერში. სულ არაფერში. კუპატაძე აბსოლუტურად არაფერ შუაში ყო.

— ბიჭი ტყუილად მოკვალის.

— ეგრე გამოდის.

— აღრენილი ხშირად ხარ სოლმე?

— ზოგჯერ ვარ.

— მამა არ გახსოვს?

— არა.

— დედა როგორი ქალია?

— ბოზი როგორი ქალი უნდა იყოს?

— დედაზე — ვეუთი სიტყვები...

— მახლას!

— ხომ ერთად ცხოვრობთ?

— აქამდე ერთად ვცხოვრობდით, ამას იქით კი მე სადაც ვიცხოვრებ, ეგ თქვენც კარგად იცით.

— ნუ გეშინია... იქაც ხალხია... თუ ჭკუით იქნები, წლები მალე გაირბენს და...

— მაინც — რამდენს მომცემენ?

— ეგ მე არ ვიცი. ეგ სასამართლოს საქმეა. ზოგ რამეს მართლაც გაითვალისწინებენ. მეც გიშუამდგომლებ... მაგრამ რომ ვითხრა, სვალვე სახლში გაგიშვებენ-მეთქი, ეგ...

— ეგ მეც ვიცი. მაინც? თსუთმეტს მომცემენ?

— არ ვიცი. არა მგონია. ხომ ვითხარი, არ ვიცი-მეთქი. ესე იგი, შენ ამბობ, რომ

ანზორ კუპატაძე შემოგაკვდა სრულიად შემთხვევით, უმიზეზოდ, მხოლოდ იმიტომ, რომ აღრენილი იყავი... ხომ?

— ჰო, რა!..

— ახლა ეხვევითხარ: აი, ახლა აქ მოსვლა რალამ გაიძულა? იქნებ, ვინმემ გირჩია, ან ვინმემ ძალა დაგატანა, ან... რა ვიცი... კარგად დაფიქრდი და ისე მიპასუხე. ამას ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს, შენთვისაც და ჩემთვისაც.

— თქვენთვის ამას რა მნიშვნელობა უნდა ქქონდეს?

— რომ გეუბნები, აქვს, აბა, კარგად დაფიქრდი და ისე მიპასუხე.

— რა დაფიქრება უნდა? არც ძალა ვინმეს დაუტანებია, არც ვინმეს რაიმე ურჩევია. მე არავისი არ მეშინია და არც სხვის ჭკუაზე დავდივარ. უბრალოდ, აქ რომ უკანასკნელად ვიყავი, მივხედი, რომ თქვენ უკვე ყველაფერი იცოდით. კუკუმალულობას და ქალაქიდან ქალაქში ხეტიალს ისევ კოლონიაში ჯდომა სჯობია.

— კოლონიაში როდისმე ყოფილხარ?

— არა.

— შემწვარ წიწილებს იქ არავინ დაგახვედრებს.

— ვიცი. შემწვარი წიწილები ისევ ყელში ამოვივია.

— კოლონიაში უნდა იმუშაო, იმრომოს, რევიმი უნდა დაიცვა, თავი წესიერად უნდა გეჭიროს.

— ეგენი მე ვიცი.

— ცოდნა ერთია და საკუთარ ტყავზე გამოცდა — მეორე. მამ, შენ აქ მოხვედი შენი ნებით, ყოველგვარი ძალდატანების გარეშე, ხომ?

— ჰო, რა... ავი გითხარით!

— კეთილი, ძალიან კარგი. ახლა ოქმი შევადგინოთ. ოღონდ წინდაწინვე იცოდე, რომ შენი აქედან გაშვების უფლება მე აღარა მაქვს. ოქმს რომ ხელს მოაწერ; წინასწარი პატიმრობის საკანში გაგაგზავნი. იქ ხისუფთავება, საჭმელსაც მოგეყმენ...

— ვიცი, მახლას!

— ოქმი მალე შეადგინეს. ჩასწერეს, რომ ამა და ამ თვის ამა და ამ რიცხვში განმცხადებულს, თაზო ვარდენის ძე ბულევი-

ვილს უნივერსიტეტის ბაღში შემთხვევით შემოაკვდა მოჭალაქე ანზორ დიმიტრის ძე კუპატაძე. ანზორ კუპატაძესთან ბულევივილს მანამდე არავითარი მტრობა არა ჰქონდა. ეს ყველაფერი შეუძლიათ დადასტურონ ბესარიონ კალისტრატეს ძე მაგრაქველიძეს (მცხ. აჭა და აქ), მირზა კონსტანტინეს ძე ჭირაქაძეს (მცხ. აჭა და აქ) და თენგიზ ერმალოვის ძე ჯაველიძეს (მცხ. აჭა და აქ).

მექვაბიშვილმა მილიციელი გამოიძახა, ბულევიშვილი წინასწარი პატიმრობის საკანში გაატანა, თვითონ კიტელი გაისწორა, ოქმი ერთხელაც ჩათვალღერა და პოლკოვნიკ შარაშენიძის კაბინეტს მიაშურა.

— ბატონ ვალერიანს ვახლავართ! — შარაშენიძე არ წამომდგარა, ვალერიანს ხელი ისე გამოუწოდა, თითქოს კარგ ხახიათზე ჩანდა, — რას გეიბრძანებ? რაით გავასარებ?

ვალერიანმა ხმამაღულვლად ოქმი გაუწოდა. შარაშენიძემ ოქმი ჩაიკითხა და ვალერიანს ქვემოდან შემოთ ამოხვდა. სახის გამომეტყველება შეცვლოდა.

— ეს რა არის?

— ოქმია. ბულევიშვილი თვითონ გამოცხადდა.

— იფ!

— დიას....

— ახლა ბულევიშვილი ხად არის?

— წინასწარი პატიმრობის საკანშია.

— იფ, იფ! გამოძიება კი არა, ნამდვილი სპექტაკლია. შენ, მექვაბიშვილო ნიჭიერი რევისორი იქნებოდი. თეატრში ხომ არ გადასულიყავი, ა? — აქ შარაშენიძემ მაგიდას მუშტი დაახალა და ისე დაიყვირა, რომ ყელის ძარღვები დაებერა და გაულურჯდა. — ახლავე ის ლაწირაკი სახლში გაუშვი.

— ბატ...

— გეუბნებიან, ახლავე სახლში-მეთქი! ეს ოქმი კი...

შარაშენიძემ ოქმი მაგიდის უკრამი ჩააგდო, ვალერიანს კი აგდებით ხელი აუქნია, აქედან მომწყვდიო.

ვალერიანი წელმოწყვეტილი გამოტრიალდა.

* * *

როცა წინასწარი პატიმრობის გამერის კარი გაიღო და წითურამ, ბუღალავით სქელკისერა, მძიმეჩეკმებიანმა მილიციელმა თაზოს ჯერ გვარი ჰკითხა, მერე კი გამოსულა უბრძანა, თაზო ვერაფერს მისჯდა და დაბნეულად მიმოიხედა.

— რად უნდა გამოვიდე?!

— ისე გამოდი და სახლში წადი თუ მინდ ყოფნა გირჩევნია?

— სახლში ვინ გამიშვებს?

— ვინც დაგიჭირა, ისევე ის გაგიშვებს. გამოდი!

— შენ ალბათ, გეშლება.

— ფიქვე! ე ბალღინჯოებიანი კამერა ცერე რამ შეეყვარა, ბიჭო! რომ გეუბნებიან, გამოდიო, უნაჩიტ გამოდი. თუ მინდ ჯდომა ძალიან მოგწონს, წადი რამე დააშავე და ასევე მინდ მოგიყვანენ. ე კამერა კი არსად გაგეჭყევა. აბა, ჩქარა!

თაზო მილიციელს ენაჩავარდნილი მისჩერებოდა და ხმას არ იღებდა. მაშინ მილიციელმა ხელში რკინის ხელი ჩაავლო და კამერიდან ძალით გამოათრია:

— ფიქვე! გიჭერთ — ძალა უნდა ვისმართო, გინებთ — ძალა უნდა ვისმართო. ამდენი ღონე შექვს კია? აი, შენი საშვები. მოუსვი და აქ აღარ დაგინახო, თორემა... ბიჭოს!...

მილიციის სამმართველოს შენობიდან თაზო ბუღეიშვილი ნაცემი ძალღვით გამოიძურწა. აღარც კი იცოდა, სად წასულიყო. შუა ქუჩაში უაზროდ იდგა და სამჭართველოს უზარმაზარ ფანჯრებს მისჩერებოდა, იქნებ, შექვაბიშვილი სადმე მაინც დაეინახო. მან არ იცოდა, რომ შექვაბიშვილის კაბინეტი მორე მხარეს იყო. როდისროდის მოიფიქრა, დედაჩემისათვის ხომ არც მითქვამს, სადაც მივდიოდი, ისეე სახლში დაებრუნდებო. და აღმართიან, რიყის ქვით მოკირწყლულ ქუჩას ლასლასით აჰყვა.

* * *

მეორე დღით ოპერატიულ თათბირს ოცამდე მილიციის ოფიცერი ესწრებოდა. თავსატეხი და საკამათოც ძალიან ბევრი

ქჷონდათ. შარაშენიძე მექვაბიშვილს მსგერას არიდებდა და, როგორც ჩანდა, მისსაქმეს ბოლოსთვის ინახავდა. ასე უბნდა. როცა სხვას ყველაფერს მორჩინენ და ერთმა ხანდაშეშულმა, ლაბაბიანმა მაიორმა წამოდგომაც კი დააპირა, შარაშენიძემ მაგიდაზე დააკაკუნა და სიჩუქე მოითხოვა.

— ისე დავიღალე, რომ თავი მისკდება.

— თქვა მან თავისი ჩასლენილი, მართლაც დაღლილი ხმით, — მაგრამ დაგვრჩა კიდევ ერთი საკითხი. აი, ის — უნივერსიტეტის ეზოში კუპატაძის მეგლელობის ამბავი. ან საქმის გამოძიება ავალია ამხანაგ მექვაბიშვილს, რომელსაც ჩვენ მუდამ იმედისმომცემ, ბერსბექტიულ მუშაკად ვთვლიდით. მაგრამ ახლა... ერთი სიტყვით, მე გთხოვთ გულდასმით მომისმინოთ. რამდენიმე დღის საქმის გამოძიება ავალია ამხანაგ მექვაბიშვილი და, ასე ვთქვათ, არაოფიციალურად გამოიზარა თავისი ეჭვი, კუპატაძე ბუღეიშვილის მოკლული უნდა იყოსო, და ისიც შემთხვევითო, წინასწარი განზრახვის გარეშეო, და სხვა ამგვარები. ერთი სიტყვით, მექვაბიშვილი მენდო მე, როგორც ადამიანი ადამიანს, ამაში ცუდი, რა თქმა უნდა, არაფერია. მთელი ეს მაგრაქველიძეები, ჯაყელიძეები და სხვები კი ბატკნეივით უცოდველნი არიანო. დიახ! ამ საქმეს თქვენ ყველანი იცნობთ, იცით, ვინ იყო კუპატაძე, ვინ არის ბუღეიშვილი, რას წარმოადგენენ დანარჩენები. ყველა მონაცემები იმის სასარგებლოდ მეტყველებს, რომ აქ ადგილი უნდა ქჷონდეს ჯგუფურ დანაშაულს (ეს „მონაცემები“ შარაშენიძემ რატომღაც არ დაასახელა). მე განუმარტე ამხანაგ მექვაბიშვილს, რომ იგი საქმეს, ცოტა არ იყოს ზერელედ უდგებოდა, და მივეცი დრო მეტი მუშაობისა და დაკვირვებისათვის. დიახ! და რა გგონიათ? გუშინ ჩვენს სამმართველოში გამოუძახებლად, საკუთარი ინიციატივით, საკუთარი ფეხით ცხადდება ხსენებული ბუღეიშვილი და თავის ჩვენებაში, რომელსაც, რასაკვირველია, იგი ასე ნებაყოფლობით, საკუთარი ინიციატივით იძლევა, სიტყვა-სიტყვით იმეორებს... ამხანაგი მექვაბიშვილის ვერსიას მექვაბიშვილი მას დაუყოვნებლივ აპატიმრებს.

გთხოვთ, ამხანაგებო, გამოეთქვათ აზრი ამ ვითარების გარშემო.

მეკვებიშვილს ყოველი მხრიდან გაოცებული ოფიცრები მოაჩერდნენ, მერე ყველა ერთხმად ალაპარაკდა:

— ეგ როგორ?!

— თუ სხვა მონაცემები არაფერი გაქვს, პირადი ჩვენება რა შუაშია?!

— ეგ ხომ სპეციალურად არის განმარტებული. შე კაი კაცო, რუდენკოსიც აღარა გკერა?

— სტენოგრაფები მაინც წაგვეითხა. ყველა გვერდზე მაგაზე ლაპარაკობენ.

— აჩქარებულხარ, ამხანაგო მეკვებიშვილო!

— ისე კი, ამხანაგურად უნდა ვთხრა, ამდენ ხანში სამხილებიც უნდა გეპოვნა. რა ხანია, ეგ საქმე შემოვიდა.

— დიდი ხანია.

— ეე. მე მუდამ ვამბობდი, ფილოლოგები და ისტორიკოსები ჩვენ არ გამოგვადგებიან—მეთქი. ვინ დავჯავრებ! ახლა კი — აჰა! ამანაც რა ჰქმნას? ამას ეგ გულუბრყვილობით მოუვიდა. ესენი მიაშიტი ხალხია. ყველას უჯერებენ. ჩვენ კი საქმე გარეწრებთან გვაქვს, ძმომ! ეე...

— მაგათი დაჯერება როგორ შეიძლება.

— შენ ბულიეშვილი ჩაამწყვდიე, ნამდვილი მკვლელი კი, ვინძლო, გარეთ დასეირნობს.

— კარგი, სიწყნარე! — შარაშენიძემ ისევ მაგიდაზე დააკაუნა. — აბა, შენ თვითონ დაუკვირდი, მეკვებიშვილო თუ რამდენი არგუმენტის მოყვანა შეიძლება შენს წინააღმდეგ. შეიძლება თუ არა, მაგრაქველიძეებს დ. სხვებს ბულიეშვილი მოეჭრათათ, საქმე შენს თავზე აიღო, შეიძლებაოდა? ჩვენ ხომ ვიცით ეგენი რა ხალხია ან მაგათი მშობლები რას წარმოადგენენ. შეიძლებაოდა თუ არა, უბრალოდ დაეშინებინათ, ავიღებთ და მოგკლავთ? შეიძლებაოდა. ან კიდევ უკეთესი, ეს ახლანდელი მკვლელები შენ რაღაც რომანტიკულ ხალხად რატომ წარმოგიდგენია? ეს დიდი შეცდომაა. ბულიეშვილი არც არსენა ოძელაშვილია და არც კაკო ფაჩალი. ახლა კაცმა კაცი მოპ-

კლა? მორჩა! სანამ ყველა უცანდასხვე გზას არ მოუჭრი, ვერაფერს ვერ აკისრებინებ. აბა! შენ ეს ვაითვალისწინებ? არა, შენ ეს არ გავითვალისწინებია. ნახა, რაღა, ამანაც — ბულიეშვილი — არსენა ოძელაშვილი არსენას კაცი არ მოუკლავს, და მერე, როცა შემოაკვდა, ჯარდით კინალამ თან გადააყვია. ასე არ არის, ამხანაგებო?

— ნამდვილია!

— მე ჩემი აზრი წელანვე მოგახსენეთ. აჩქარებულა. მეკვებიშვილო, თქვენ აჩქარებულხართ.

— სამხილი, ამხანაგო, სამხილი! პირადი აღიარება არაფერსაც არ ნიშნავს.

— ვადები კი იწურება. — თითქოს ამ აზრის დასამტკიცებლად შარაშენიძე დაიხარა, მაგიდის კალენდრის ფურცლები გადაშალა და ამოხეწემით ისევ წელში გასწორდა. ნამდვილად იწურება. რა გქაათ?

აქ ხმა აღარავის ამოუღია. იყოფნენ, ვისაც რა არ უნდა ეთქვა, შარაშენიძე საკითხს მაინც თავისებურად გადაწყვეტდა. თანამშრომლისათვის რატომღა ეწყენინებინათ?

— სხვა ჩემს ადგილზე მეკვებიშვილს ამ საქმეს ჩამოართმევდა. მაგრამ მე სხვანაირად ვსჯი. იქნებ, ვინმე უფრო გამოცდილი ამხანაგი დავასმაროთ? ა? რას იტყვით?

„მიგისხედი, — გაიფიქრა სიმწრის ოფელში გაღვრილმა მეკვებიშვილმა. — რაკი ქხედავ, რომ შენს წინააღმდეგ ვარ, გინდა შენი ზნელი საქმეებიც მოაკვარასტინო და ჩემი ხელმოწერაც ხელთა გჭონდეს. ვერ მოგართვი! ფილოლოგები და ისტორიკოსები არც ისე გულუბრყვილობები ვართ, ზოგიერთებს რომ ჰქონია, რამე რომ მოხდეს, მერე ყველაფერს მე დამაბრალებ“.

— რას იტყვით, ამხანაგებო? აი, შენ, შერმაშანაშვილო, მაიორი კაცი ხარ ახალგაზრდა გამომძიხვებს არ დაესმარები?

— ოჰ! ჩემს საქმეებს რაღა ვუყო?!

— როგორმე აუკლი. ხანდახან ცოტა გავიჭირვით.

— არა, ბატონო, მე თავი დამანებთ. ორი კაცი მანდ ერთმანეთს ხელს შეუშ-

ლის. ვე საქმე ან სულ მე მომეცით და სხვა ჩამომართვით, ან თავი დამანებეთ. მე თუ მეკითხებით, ჩემი აზრი ეს არის.

— შენ, კავთიაშვილი?

— მეც ვგრე, ამხანაგო უფროსო!

— კმ!

ხიზუმე ჩამოვარდა. შარაშენიძესაც და ნექვაბიშვილსაც — ორივეს ყველანი მზე-რას არიდებდა.

— ამხანაგო პოლკოვნიკო! — ნექვაბი-შვილი წამოდგა და მხედრულად გაიჭიმა.

— დიას?

— თქვენ მე არ მალაპარაკეთ.

— შენ კიდევ რამის თქმა გინდა? —

შარაშენიძემ თვალეში გაკვირვებით დააჭ-ფოტა.

ნექვაბიშვილს სხვებზე გაკვირვებითა და ინტერესით მიაჩერდნენ.

— მე მაინც მიმანია, რომ კუბატაძე ბულიშვილს შემოაკვდა. მე პროკურორის ბულიშვილის დაზარალების სანქციას მოვთხოვ.

— ჩემი ნებართვის გარეშე?!

— დიას!

— სცადე და ახლავე გეუბნები: მაგ შე-ცდომასაც გაბატაუბ, მაგრამ იცოდლე: ეს უკანასკნელი იქნება.

— მესმის!

რაიონის პროკურორმა ალექსანდრე ბა-ჯელიძემ ნექვაბიშვილი მისიანებში ბარე საათნახევარი აყურყუტა და მერეღა მი-იღო.

— გისმენთ!

ვალერიანმა ყველაფერი დაწერილებით მოახსენა.

— ვე საქმე მე ვიცო. — დღის ბოლო იყო და დაღლილ ბაჯელიძეს ლაპარაკი აშკარად ეზარებოდა. — ცუდია რასაკ-ვირველია რომ მკვლელი ამდენ ხანს ვერ მოინახა. მაგრამ ეს როდი ნიშნავს, რომ... დიას, მე თქვენ არ გირჩევდით შარაშენი-ძის, ასე ვთქვათ, წინ გადარბენას. გამო-ცდილებას პატივი უნდა ვცეთ. თქვენ ჯერ ახალგაზრდა ბრძანდებით, გამოუცდელი, ერთი მფორე... შარაშენიძე მე უკვე მელა-

პარაკა ამ საქმეზე. სანქციას მე თქვენ, რასაკვირველია, ვერ მოვცუთ. ამის ნება პარაკიც კი უნებტია. მკვლელებს უნდა თუოდ უნდა მოინახოს. და რაც უფრო ადრე მოინახება, მით უკეთესია, ჩვენს სა-ზოგადოებაში ადამიანის მკვლელი — რა? მკვლელი დაუსჯელად არ უნდა და-ლიოდეს!

თაზო ბულიშვილმა თავისი ქუნა ისე ნირწამხდარმა და დამძარბულმა აიარა, თითქოს ციხიდან სახლში კი არა, პირი-ქით, სახლიდან ციხეში მიდიოდა. შვილის დანახვაზე ეკატერინეს ელდა ეცა. საქმე ის იყო, რომ ეკატრინემ თაზოს ბრძანება არ შეასრულა და მარტო დარჩა თუ არა, ის თავისი ბებერი საყვარელი იხმო. ეს წყვილი ტახტზე ნებევრობდა, თაზომ რო-ცა კარი შეაღო. წამოხტომა ძლივსღა მოასწრეს და ბერიკაცმა უიმედოდ, მწარედ გაიფიქრა, ეს არის, ამ ერთხელაც მაგრად გავილახეო. მაგრამ თაზოს მათთვის არ ეცალა. ორივეს ერთი ძალივით კი შეუ-ღრინა, სკამს ფეხი გაჰკრა, თავის უფან-ჯრო ოთახში შევიდა და, სინათლევ არ აუნთია, სიბნელეში ტახტზე გულადმა გაიშოტა. ფიქრისაგან საფეთქლები სტკი-ოდა. სად წახულიყო? ამხანაგებს იგი აღარ უნდოდათ. ამაში თაზო მაშინ დარ-წმუნდა, როცა პურ-მარილების გამართვა და ფულის ჩუქება დაუწყეს. თანაც ისი-ნი ახლა დარწმუნებული იყვნენ. თაზო რუსეთში გადაიმალაო. თაზოს რომ ახლა თავმოყვარებობაზე ხელი აეღო, ბიჭებთან მისულიყო და ეთქვა, მილიციამი გამოუ-ცხადდი და ყველაფერი ვაღიარე, მაგრამ არ დამიჯერეს და უკანვე გამომაბრუნესო, ვინ დაუჯერებდა? და ვინ იცის, რას არ იფიქრებდნენ? მილიციამი ხომ არ მიიკა-რეს. მამ, რა ეჭნა? ასე, სახლიდან გამოუ-სვლელად ეცხოვრა? სანამდე? ფული ჯე-რჯერობით კი ჰქონდა და იმ სამასი მა-ნეთის გამოსართმევადღაც დედამისს სვალ მაგრატყველიძებთან უსათუოდ გააგზავნი-და; ისე მისცემდნენ, როგორც ორჯერ ორი ოთხია. ამაში დარწმუნებული იყო. მაგ-

რამ, ჯერ ერთი, ის ფულიც მალე გათავ-
დებოდა, და მეორეც, ასე უაზროდ ოთხ
კვდეღში გამოკეტობს, სანამდე უნდა ეც-
ხოვრა? თუ მართლაც ამდგარიყო და რუ-
სეთში გაქცეულიყო? მაგრამ იქ ვინ ელო-
და, თბილ ქვეშაგებს ვინ გაუშლიდა და
გულში ვინ ჩაიკრავდა? ან როდის იყო,
რომ ადამიანის მეკლეღმა თავისი სიცოც-
ხლე მოსვენებით გაატარა? ადრე თუ გვი-
ან მაინც ყველაფერი გამოირკვეოდა, საკა-
ვშირო ძებნას გამოაცხადებდნენ და თავს
ქვესკნელშიც კი იბოვნიდნენ. და, მაშინ,
მეჭეპბიშვილის მიერ შეპირებული შეღავა-
თის ნაცვლად, უმკაცრეს სასჯელს მიიღე-
ბდა. არა, რუსეთში თავო ბულიშვილის
ახლა ნამდვილად არაფერი ესაქმებოდა.

მაშ, რა გქნა?

ეკატერინეს თავისი ბერიკაცი გაუსტუ-
მრებინა. თავს ოთხსაღი შემოვიდა და
ტახტზე შვილის ფეხებთან ჩამოცუკქდა.

— მე შენ რა გითხარი? — თავო არც
კი განძრეულა.

— რა, შვილო?

— ისეთ შვილს მოგცემ, რომ ათამდე
ვეღარ დაითვალა! მე შენ რა გითხარი,
ის ბებერი ძაღლი აქ აღარ ვნახო—მეთქი.

— თავო, შენ მომიკვდე, ჩემი კუბო ვე-
ნახოს, თუ იმას აქ კიდევ ფეხი შემოგად-
გემეინო. სწორედ მაგისტვის დავიბარე,
რომ მეთქვა, აღარ გცნობ, შენ შენთვის და
მე ჩემთვის—მეთქი.

— მეტი შენს გაოსხრებულ თავს რა
ვუთხრა!

— ახლა... თუ კი აღარაფერს დამი-
ჯერებ...

— მაგრაქველიძესთან იყავი?

— არა. აკი მითხარი, ხვალეო?

— უსათუოდ მიდი და ის სამასი მანე-
თი უკლებლივ აქ მომიტანე. და ხვალვე
სამუშაოზე მოეწვევ. არაფერი უკუღმარ-
თობა აქ აღარა ვნახო. გესმის?

— მესმის, შვილო, მესმის... შენს ნათ-
ქვამ სიტყვას როგორ გადავალ. მაგრამ...

— რაო?!

— დილას ისე წახვედი, ვიფიქრე, სა-
დღაც შორს მიდის და დიდხანს ვეღარ
ვნახავ—მეთქი. დედის გული — ხომ იცი...
შენ კი ისევე შენ მომიბრუნდი.

— შერე? მივდიოდი და გადავიფიქრე.
აღარ წავედი. ახლა?

— არა, არაფერი... ნეტავ შენს ცქერას
არ მოვშორდებოდე და... ჩემო სიცოცხ-
ლე...

— კარგი მორჩი. ხვალ მაგრაქველიძეს-
თან მიხვალ. ოღონდ ღმერთი არ გაგვიწყ-
რეს, არ წამოგცდეს, რომ მე სახლში ვარ.
ასეა საჭირო.

ახლა კი აქედან გადი. დადლილი ვარ
და მუქინება.

— დაიძინე, შვილო, დაიძინე. მოისვენე.

ეკატერინე გავიდა.

თავს თვალებს ძილი არ ეკარებოდა.
გაუთავებლივ იმაზე ფიქრობდა, მილი-
ციაში რატომ არ დაუჯერეს და უკანვე
რატომ გამოაბრუნეს. რა, იმოდენა ვაჟა-
ცობაც კი არ შესწევს, რომ თავისივე და-
ნაშაული აღიაროს? თავის ტკივილი კი
ხულ უფრო და უფრო აწუხებდა. დედა-
მისი ისმო და რაიმე აბი სთხოვა. ეკატე-
რინეს ასეთი რაღაცეები არასოდეს ელო-
და. შვილს მაშინვე რაღაც ორშაურთან
ოღენა თეთრი აბი შემოურბენინა. და აღ-
ბათ, ამ წამლის წყალობით იყო, რომ თა-
ვს მალე ღრმა ძილი დაეუფლა და მეორე
დღის ნაშუადღევამდე ფეხიც აღარ გაუნ-
ძრევია.

ეკატერინე თავისი დიასახლისობის
კვალობაზე შვილს კარგი სადღიო დაახ-
ვედრა. თავს მისთვის ფული არ მიუცია,
ეს ალბათ, იმ ბერიკაცის წყალობით იყო.
ნასადილევს კი თავს შეეკითხა, მაგრა-
ქველიძესთან მართლა წავიდე, თუ არაო.

— რამდენჯერ უნდა გითხრა?! ოღონდ
იცოდე, ფეხებითაც რომ დაგკიდონ, არ
წამოგცდეს, რომ სახლში ვარ. უბრალოდ,
გუშინ დაგემშვიდობე და წავედი. სად —
არც შენ იცი.

— ფეხებით რატომ უნდა დაჰკიდონ!
— ეკატერინე ცოტათი კიდევ შემფოთ-
და.

— სიტყვის მასალად გითხარი! ვის რა-
ში უნდისხარ! არაფერი წამოგცდეს კი.

— არა, შვილო, რა ღმერთი გამიწყრე-
ბა! რაკი შენ ვერ გინდა... მაგრამ შენ
გუშინ ცხრა საათი მითხარი...

— ჰოდა, შენც ცხრა საათზე ზიდი ვინ გაჩქარებს? ახლა კი აქედან გაეჩორე
ვატერინე მაგრაქველიძესთან ცხრის ნახევარზე წავიდა და ათი საათი არც კი იქნებოდა, უკან რომ მობრუნდა. რამდენიმე ოდღამუთმანეთიანი თაზოს ტახტზე დაუწყო და თვითონ — აშკარად დაბნეული, ფერწასული და შეშინებული — იქვე გაჩერდა.

— რაო?

— შენ ნუ გაჯაერდები, შვილო, მაგრამ... რაკი... მე რა შენი შეშინახავი ვარო, ვინა ხარო, საიდან გამომეცხადეო...

— მერე?

— შე წამოსვლა დავაპირე. ვიფიქრე, ეს არც არაფერს მომცემს და ან ეგეთი ფული რად მიინდა-მეთქი.

— შენი მყარლი ბებრის ფული სჯობია, ხომ? მერე?

— მაშინ მითხრა, დაიცაო. ეგ ფული მომაყარა და დამეშუქრა, აქ აღარ დავინახოო. არც კი ვიცო, რამდენია.

ვატერინე ნამდვილად ძალიან ჰკმინებული და დაბნეული ჩანდა. სათქმელს თავს ძლივს აბამდა. ვინ იცის, იქნებ იმ ქონის ტომარა კალისტრატემ ისიც კი უთხრა, შენს შეილს კაცი შემოაკვდაო?

— კიდევ რა გითხრა?

— მეტი არაფერი. ყველაფერი გითხარო.

„ერუობს. — გაიფიქრა თაზომ. — სახეზე ეტყობა“.

— ხომ არ წამოგვდა, სახლშიაო?

— არა, შენს თავს გეფიცები. ეგ არც იმას უფიქრნია.

— კარგი. აქედან ვადი.

იმ ღამეს თაზომ ისეთივე აბის წყალობით დაიძინა. მერე დღეს კი... სხვა ვეღარაფერი მოიფიქრა, ჩაიცვა და ისევ იმათგან გასწია, ვისაც — თაზომ ეს ძალიან კარგად იცოდა — მისი დანახვა გულზე ეკლად დაეხობოდა რუსთაველის გამზირს გაჰყვა და ლალიძის წყლებთან გაჩერდა.

ცაცხვის ქვეშ, მზიარულად მოცინარე

ახალგაზრდების წრეში თაზომ ბესარიონის სქელი, წითელი კისერი დაინახა. ხალხის ბრბო გაარღვია, იმ ახალგაზრდებს მიუახლოვდა და შორიახლოს გაჩერდა. სხვებს ისევ ამათთან ყოფნა ერჩინა. ეტყვის, რუსეთში წასვლა გადავიფიქრეო. გინდ დაუჯერონ და გინდ არა. და თუ საქმე გაიხსნება და თაზოს დაპატიმრებენ, ჯანდაბას! სულერთია, შერჩენით მაინც არ შერჩება.

კარგა ხანმა გაიარა, სანამ ახალგაზრდები თაზოს შენიშნავენ, თენგივ ჯაფელიძე რაღაც ძალიან სასაცილოს ყვებოდა, თვითონაც ბეირდებოდა და სხვებსაც ახარხარებდა. მერე ცოტა გვერდზე მდგარ მირზა ჭირაქაძეს ფერი ეცვალა — თაზო პირველმა მან დაინახა.

— თაზო, ეს შენა ხარ?! — მირზა ჭირაქაძის კილოში დაეცინეც კი იგრძნობოდა.

ყველანი ელდანაცემებით მოტრიალდნენ.

— ვაჰ, თაზო! — ჯაფელიძემ თვალები აახშამა. მისი წედანდელი მზიარულება უკვალოდ გამქრალიყო. სახეზე კი აშკარად ეტყობოდა, რომ ბულეიშვილის დანახვას მისთვის არაერთიანი სიამოვნება არ მიუნიჭებია. მერე მიიხედ-მოიხედა და ისევ გახუმრება სცადა:

— ერთი ამას უყურეთ! მე კი მეგონა თაზო უკვე ბაიკალზე თევზაობს-მეთქი.

მაგრამ აღარავის გაუცინია.

ბესარიონ მაგრაქველიძე ალუწილი, საქციელწამხდარი იდგა. მან მშვენიერად იცოდა, თუ გუშინ მამამისმა რა დღეც აყარი თაზოს დედას. მაგრამ რაღა უნდა ექნა? სხვა თუ არაფერი, თაზოსთვის „კამარჯობა“ ხომ მაინც უნდა ეთქვა?

— რაქვია... ცოტა მოულოდნელი ამბავია, მაგრამ... ბატონ თაზოს ჩუქნი სულაში და პატივისცემა! — და დანარჩენებს თვალი შეავლო, ხომ სწორედ მოვიქცეო.

მისი საქციელი არც არავის მოუწონებია და არც დაუწუნებია.

□ ზაზარიაშვილი იმანდა □

ჯარჯი ფხოველი

რომანტიკული პაღანხვხვა

წვეთავდა რთიალი: კამკამებდნენ წვეთები
გარინდებულ კედლებზე, იატაკზე, ქერზე...

ირხეოდა დარბაზი, ირხეოდა ყელი,
ირხეოდა საყურე
(პოი... გრძნობის ამრევო!)...
ფართხალებდნენ თითები კლავიშების ქაფში...

და ბეტონის ფილებზე
დახრილ ცათამბჯენების,
ამწვეების სერხემლებსა და ტრასების ზემოთ
იდგა მწერამორღვეული
საუკუნის ღმერთი —
თერმობირთველ ცეცხლის ალით
გადატუსულ თმებზე
აცვიოდნენ წვეთები, კამკამებდნენ წვეთები —

წვეთავდა რთიალი... წვეთავდა რთიალი.

ფიქრი

გაღნა ვარსკვლავი. ჩაიწურა ციური ლანდი...
აწ აღარ ნათობს ციციანთელი...
მარტოდენ ფიქრი
მანათობლის ცეცხლოვან კვალზე
მიემურება სამყაროთა სამანებს იქით.

იგი კოსმიურ ლანდთა უსწრაფეს
მოივლის,

მოფენს ხორციელის ნატერფალებით
 იმ თვალუწევარ, უკუნ მზარეებს,
 სად ცა ყვაფილობს ოქროსტერფა ირმის ნახტომზე.
 ცა,
 უკუნეთის ბუწუწებით მობალახული.

მოივლის ფიჭრი,
 მოიხილაფს და წამოიღებს.
 ვარსკვლავთა კენჭებს — დედამიწის ბებერ დამეში
 ააკიაფებს იმ ნაფოტებს.. მწუხრის თავანზე
 რომ ენთოს მარად
 და მოგზაურს გზას უნათებდეს.

ქ ქ ქ

ქვის მდუმარება — მილიარდ წლობით
 რომ ჩაენგულა, გაბნეულა ლოდებად, ქვიშად
 მდინარეების ფსკერზე,
 ველთა განიერ მხრებზე
 და ვარსკვლავეთის უდაბნოებში...

ქვის მდუმარება — უხვოვარი ამბის მომტანი
 ჭამთა გაღმიდან, სადაც ბეტუტავენ
 ღამის ბალახით შეჭვარტლული სამყაროები...

იფშენება, ტყდება, იფანტება,
 მაგრამ მაინც მწყემსავს ერთგულად
 თავის უძველეს საიდუმლოს,
 პირგაკერილი.

სახლის კედლებში ატანებენ,
 უკრავენ ხელ-ფებს,
 ათრევენ მდინარე,
 ნაკადული ვეჯგურება,
 წყველი ზვავი ანაფოტებს... მაგრამ მაინც ბედნიერია —
 რადგან ამქვეყნად საითაც კი გადააგდებენ,
 სუსველგან თვისტომს შეეფეთება.

თამაშობს სიყვარული

ისევ თამაშობს სიყვარული
 თვალებდათბრილ ფანჯრების მიღმა,
 მდუმარ და პირქუშ სასახლეებში...
 ისევ თამაშობს — გადაწინწკლული

შურისძიების სისხლის კოწლით,
 დალატის ცრემლით განბანილი, შუბლდაღარული, უძილობის ეკლებით სავსე...
 პარტიის მსოფლიო

უნაყურებლო დარბაზების წვეული, ქვეყნად
 ერთადერთი და მარტოსული,
 ტანით რომ არცინ არ ეგებება.

ისეე თამაშობს.. იმის კვალზე წამომართული
 იბელისკების და ძველების ტყე გარინდულა —
 მისი აქ ყოფნის უტყუარ მოწმედ...

ის კი თამაშობს თავის პირქუშ სასახლეებში,
 თვალეზამჭრალი ფანჯრების მიღმა,
 შურისძიების სისხლით ნაფერი,
 დალატის ცრემლით განბანილი, შუბლდაღარული,
 უძილობის ეკლებით სავსე.

შ ა მ თ ა რ ი

მთვარეს, იანვრის გუბეებში ჩაყინულ მთვარეს
 კოსმიური მტვრით სავსე სიზმრებში
 გაელანდება თვალსაწიერზე
 თოვლის ჭრილობებშეხვეული მიწის ვორგალი...

მღივარი,
 ცისფერსამოსიანი,
 ზედ რომ აჩნია ზორცეულის სისხლის წინწყალი..
 ვაცთა დუმილის ღორღით სავსე,
 რომ ურიგებს ყინვის ზორკილებს
 ტყვს და მღინარეს — თაიგულებს აწვდიდეს თითქოს...

თოვლით ჭრილობებშეხვეული მიწის ვორგალი...
 გაელანდება თვალსაწიერზე
 მთვარეს,
 იანვრის გუბეებში ჩაყინულ მთვარეს

გ ი ა ლ ს ვ ლ ა

რამდენი ვინმე დაეღირა, რამდენი ვანმე...
 რამდენი ვინმე აეწება — გუდამშიერი,
 რამდენმა ხელი სისხლიანი ჩაავლო ხელზე,
 რკინის ტერფებით დააბიჯა რამდენმა ვინმემ —
 ჯანგი და ლაფი შეახოცა.. რამდენი ვინმე

გადასახვევად დაედირა... რამდენმა ვინმემ
 დამარხა ვიდრე... მიატოვა რამდენმა ვინმემ...
 რამდენმა ვინმემ... მაგრამ ის ორი —
 ღამე და მთვარე — შერჩა ორი თანაზიარი.

სამოსად ეცვა ღამის ბალახი
 და მთვარე ვერცხლის ცრემლებით ბანდა
 ჩენი მიწის დამსკდარ ბაგეებს.

წარწერა კარზე

სახლში არა ვარ: გავემგზავრე დედამიწიდან...
 გააღე კარი, შემოიხედე.
 სუველაფერი აქ დაგტოვე, ყველა წვერილმანი...
 გაბნეულია ამ ფანჯრებზე
 ჩემი მშერის ანბეჭდები...
 ჩანიშნულია ეს წიგნები ფიქრთა ფოთლებით...
 და ჩემი ჩრდილი ოთხივე მხარეს —
 ყრუ კედლებზეა ამოტვიფრული...
 სახეც — პირქუში, დაღმამზირალი,
 აქ შემოგვხვდება დაღარული, გაქვავებული
 პრეისტორიულ ქვეყანაშვილის ნაფხურით...
 და ყველაფერი, რაც ჩემს ფიქრში უნდა გეხილა,
 რაც ჩემს მხურამი ეტყობა — ისევ აქაა...
 გააღე კარი.. შემოიხედე.

ორი უსამართლო კახიშვილის ნიშნით

1.

შემაბიჯებს სარკმლებიდან ყორნის ყრანტალი —
 გიციობ ყორანო —
 კრწანისიდან მოჰფრინავ, ვიცი...
 თითქმის ორასი წელიწადია
 ასე ყოველდღე
 გადაუვლი ქალაქს ყრანტალით...
 და გენატრება ქართველის სისხლი!

2.

მე ჩემში ვდგევარ... და ჩემი ცისე —
 ხორშაკი ქარით დაღარული,
 მზის ბრტყალებით ნამოკაწრული
 შორიდან მომხდურს მოელოდება...

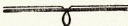

და ჩემი მზერა — დანგრეული ციხის ნაპრალი,
რომლის წვედიადშიც
იქანგება დიდბანია
დამარცხებული მეციხოვნის ფარ-მუზარადი —
ღამედ არტყია ნანგრევებს, ღამედ,
რომ მტერს აუბას საწიერი, რომ მუხანათი
მუხლებს იმტვრევდეს ნანგრევთა ძვლებზე!

გაქვითის პრიმიტივი

ის მაღლა ენთო. ქარებს ეჭირათ...
და კამკამებდა ცაზე გელათი —
მთვარის სიზმარი, გადაკეტილი
უფლის ცრემლების ზორხომელათი.

ის მაღლა ენთო — თეთრი კოცონი —
სად შორეული ქარები ჭროდენ...
მიშხეფებოდა ხავსის კოწოლი
ბაგრატოვანის სამარის ლოდებს.

ალუდა არაბული

ჩანახატებიდან

ხმალო, თუ ვამპრი წეხი ას,

შენ რადღა კაცთა ენაო .

ხალხური.

რა კარგად გითქვამს,

რა უბრალოდ

და გითქვამს მოკლედ.

ნეტავი ვინ და, —

ან როგორი იყავი მოყმე?

რისთვის ირჩიე ხმლის კრილობა, — არც ისე ამო,

რამ გათქმევინა

სამდურავი ენისა გამო?!

ცილი რამ გწამეს,

თუ გათრივს

ფოლორც და ფოლორც? —

რისთვის?... ეს კითხვა,

ერთადერთი კითხვაა მხოლოდ.

არ მგონია. გაგეყიდოს შენ სიტყვა კაცის

და მოძმეთათვის

გაგეტეხოს ფიცი რამ მკაცრი, —

მელექსის საქმედ.

ჯერ ართქმულა

საქმე ამგვარი...

არც ის იქნება, —

მოგეყვანოს მტრების ლაშქარი

და მროწლები გაგერეკოს სოფლის და თემის, —

ან მიგვეზაუნოს

მზარავები ჯოგის და რემის...

არც ამგვარი რამ

გამოსულა მელექის ხელით, —
 ამგვარის გამო —
 არ გათრევენენ —
 ამბისთვის ენით.
 იქნება ქალი არ დაინდე, ან პატარძალი, —
 ან სოფელს იქნებ გაუძარცვე ნიში-ტაძარი?..
 არც ამნაირი
 საქმე თქმულა
 მელექის საქმედ...
 მამ რისთვის?... კითხვა-
 მოდარაჯე კითხვა დგას აქვე.
 რისთვის ირჩიე ხმლის კრილობა, — არც ისე ამო,
 რამ გათქმევინა
 სამდურავი ენისა გამო?
 ალბათ ცხოვრებას
 თადარიგი ვერ დაუჭირე,
 სარჩო მელექსემ
 ცოლს და შვილებს
 ვერ გაუჩინე
 და ხალხის თვალში
 უმაჭინის ვერ გაცდი საზღვარს, —
 გაექცეოდი ვეღარც სადმე თრევას და ლანძღვას.
 იტყოდნენ, ვიცი,
 მწიერ-ტიტველს აქვსო რა ფასი,
 ფლახი რაა და
 სახლში არც თუ უცდია ფლახი.
 რა ელექსება.
 მიაფურთხოს ლექსების მომგონს...
 მოხსნიდნენ პირს და
 უკვე ვიცი.
 მოხსნიდნენ როგორც...
 თუმცა კარგი ქნეს, —
 რაზეც იყო, — ძვირი რომ გითხრეს,
 შე ასე ვიტყვი,
 რა თქმა უნდა,
 თუ სადმე მკითხეს...
 არ ვიცი ვინ და, —
 ან როგორი იყავი მოყმე.
 ვიტყვებს ზარით,
 თუ საფლავთან გულცივად მოგვყვნენ...
 არ ეთქვათ ძვირი,
 არ ეტყინათ რომ შენთვის გული —
 ხომ იქნებოდა თვით ვე ლექსად
 დღეს დაკარგული...

აქვეა ისევ: ყანა და მდელი,
ცხენი და მუშის რუხი საბელი,
აქვეა კავი, ქო, ხაყვარულო;
ტაბიკ-უღელი და მოსამბელი...

იქით ჭალები და მურყნის ტყე,
ხვეის წყალი და ლასტის ხიდები...
ქო, ხაყვარულო, ლამაზი დღეა, —
მდელის ჭაფი და ფოთლის ზვირთები...

სანამ გიბია კარზე ულაცი,
უღელში — ხარი, კვალში — გუთანი..
კედელზე სმალა და ზამბულაკი, —
მამასადამე, გაქვს საყუდარი...
სანამ ჟერ კიდევ ამბობ, — ნახვამდის! —
ხვამ და უგონოდ სანამ არ თვრები,

სანამ აუბნებ ენას ლაქარდით, —
და ესე იგი; მოემართები...
მოდიხარ, სანამ მოცქანები, —
სანამ ანბანი გაქვს საკუთარი, —
გაქვს მშობლიური სანამ გარემო, —
მამასადამე, გაქვს საყუდარი...

გაგა კინჭარულს

კორშის, გუდელის გახსოვს ფიჭვები,
ბევრი ფიჭვი და, ბევრი ბიჭები,
პურის ყუა და ბოთლი არაყი,
ამით ბიჭების გული ამაყი.
მერე მთიბლები... მერე მყარი, —
ზოგჯერ ჩხუბი და აყალმაყალი.
ბიჭო. ყველა თუ გახსოვს ესენი, —
და კიდევ შენი კარგი ლექსები...
წავიდეთ; — ისევ გვიცდის ცხენები,
ისევ ჩავიცვით თორნი ჯაჭვისა,
თუ მტერი დაგტრის, მოგეშველები,

შენ მომეშველე შე თუ დამჭრისა.
კიდევ დაგლიოთ თითო არაყი,
თითოც შევემართო ცხენი ამლაყი,
და კვლავ დაეთვსოთ ყანა ქერისა, —
პეშვით დაგლიოთ წყალი ღელისა...
და ვიძმაკაცოთ, ისევ ძმაკაცოთან.
გადადღეს თამი თუ წრეს გადაცდა.
კვლავ დავიყაროთ ხელზე მარცვალი, —
მოდი, წავიდეთ, არი, რაც არი...
თითოც დაგლიოთ კიდევ ქერისა,
ფუძის პატრონის და დამჭერისა...

წავალ; — სამშობლო გადამიკოცნე,
ეს ერთი თასიც ვარ აღავერდი; —
ისე ტკბილი ხარ როგორც სიცოცხლე
და ისე ნაზი როგორც ხავერდი.

ისე წმინდა ხარ როგორც აკვანი
და ისე ნუღლი როგორც აღურდი.

წავალ, — ეს მიწა გადამყარე
ეს ერთიც კიდევ ვარ აღავერდი, —

აღუესებელით წავალ ფიალით, —
წავალ, — სამშობლო გადამიკოცნე...
გულმოღებული შენ ხარ ტრფიალი, —
ხარ ისე ტკბილი, როგორც სიცოცხლე...

მეუღლას

უსამი ბაღიღე
 საქმეა... და საქმე ყელამდე...
 არც სამკაული, —
 არც სამოსი, —
 ფერად-ფერადი;
 ჩითის კაბეებით მიდის შენი ახალგაზრდობა
 და მხოლოდ ფრთები
 თუ გაკვლია შაინც ფრენამდე, —
 მე ყველაფრისთვის,
 ყველაფრისთვის
 გიბდი მადლობას..
 არც სამკაული, —
 არც სამოსი,
 ფერად-ფერადი,
 მივდივართ ისე... ღარიბული გვიწევს მგზავრობა...
 სიყვარულისთვის,
 სიყვარულით გიბდი მადლობას..

ახალი შემანახვილი

ტირისო — მისი არ მკვრა

ტირისო, — როცა იღევა
ზამთრის კენესა და კირთება,
როცა ზეიმობს მიდამო,
ყვავილთა ფერით ირთება.
როცა ლაგვარდი იცინის,
ამღერებულა მთა-ბარი,
ტირისო — რაღაც არ მკვრა
ეს სვედიანი ზღაპარი;

როცა მზე თესავს ბაჯალოს,
ზურმუხტი ქარავს მწვანესა,
ვას რაღად უნდა ვხედავდეთ
გულმდულრად მგლოვიარესა?
ტირის კი არა, — ალაღებს
ბუნების შესხმა-შეკება,
ტირის კი არა, — პირს იბანს,
სინათლეს ეაწიკება.

სტუმარ-მასპინძლობა

ეს მარანი, მადლით სავსე,
ანგელოზის დაგვილია,
ძოდან ბახუსს ვმასპინძლობდით, —
ცოტა ღვინო დაგვილია.
ესლა მოდი, სანთლის შუქით
გაგვინათე ქვევრის პირი,
მიღღვგრძელე ეს სტუმარი!
თვალნათელი „ოქროპირი!
დღეს მესტუმრა, დავარღვიეთ
მასპინძლის და სტუმრის წესი,

ვამუშავე, — ვერ მოვძებნეთ
სხვა გართობა უკეთესი.
ვასის სხვლაში დამებმარა,
ოფლი ღვარა ვაშთან, სართან.
და დღეს, როგორც ამირანი,
უფრო მეტად გაიზარდა.
შენ გვისმინე გულისყურით,
სიტყვის ზავით გულზე გებას,
რა ლეკებად ავანქვევებო
ღვინის ძალის აფეთქებას!

სოლომონ დემურხანაშვილი

მოთხრობები

დიდი მარკოზის შემობრა

მთის ძირში გაშენებულ ამ ძველმძველ ქალაქსაც თავისი საკუთარი სამყარო აქვს, თავისი ხასიათი და ადამი.

როგორც კი ინათებს, ჭერაც უკაცრიელ ქუჩებს გრძელტარიანი ცოცხებით ცვლავენ შევხოვენა. მათი შემხედვარე ისე იფიქრებს, თითქოს ქვეყნიერებამ სიცოცხლე დაასრულა და ეს პირქუში, ზეციდან ჩამოსული აჩრდილები საბოლოოდ შლიან იმ ქუჩების კვალს, ადამიანებმა რომ დატოვეს დედამიწაზე თავიანთი არსებობის მინძილზეო. მაგრამ გამოხდება ხანი, ნოიქცევა მზე და კვლავ განმეორდება ორომტრიალი. ქუჩები აივსება ქრელ-ქრელი ხალხით — დაღბინებულებით, გაჭირვებულებით, მატყუარებით, გულუბრყვილოებით, მუყაითებით, რწმენადაკარგულებით, ყალთაბანდებით... როგორც მდინარე წვიმის შემდეგ, ისე აზვირთდება ქუჩები ქალაქისა. ფაბრიკაქარხნები, სასწავლებლები თუ სხვა საუწყებონი შეიწოვენ ადამიანებს და ქალაქიც ცოტა ჩაცხრება.

სადაც არის, გახდება ცხრი საითი, მოედანზე, დიდი შენობის წინ, თავს იყრიან ქალაქის მესვეურები. ისინი თითქოს ვიღაცას თუ რაღაცას ელიან.

ცოტა ხანიც და გამოჩნდებიან მთლად უფროსნიც ამა ქალაქისა. თავდაპირველად მიესალმებიან დიდი შენობის წინ თავმოყრილებს. ეს უკანასკნელნიც, ლამის დედამიწამდე დაღუნავენ თავებს და აღერსიანი მზერით გააცილებენ. მერე კი, არც მთლად კმაყოფილნი, არც მთლად უკმაყოფილონი ნელა-ნელა დაიშლებიან. კმაყოფილნი მამინ ბრებიან, თუ ყველაზე უფროსი გუნებაზეა და ცოტახანს იმათთან ინებებს შეჩერებას. იგი მაშინვე ალყაში მოექცევა, თუ რაიმეს უგერვილოდ გაიხუმრებს, მთელი ხროვა აბარხარდება, ერთმანეთს ეკიბრებიან, ვინ უფრო მეტად ააქებს მლიქვნელური სიცილით.

დიდი მარკოზიც იმათ ამქარშია. იმოსი ყოველდღიური ცხოვრება აქედან იწყება, ისიც, ვითარცა ბევრი სხვა, ვერ აქ უნდა გამოცხადდეს, დიდი შენობის წინ (ეს დაუწერელი კანონია), თავიციებს დაენახვოს, მიესალმოს, გამოელაპარაკოს, გული დაიარხეინოს და მერე ისე წავიდეს თავის საწყესოში.

დიდი მარკოზი...

მარკოზი მარკოზია, მაგრამ დიდი რომელმაც უჩინმაჩინოსანმა დაუძმღვარა, ან რისთვის, — კაცი ვერ მიხვდება.

ვიდრე დიდი მარკოზი თავის სახელისუფლოში მივიდოდეს, ცოტა ხელი მოეინაცვლოთ და გავიცნოთ იმისი ცხოვრების გზა.

თითქმის ჯერ კიდევ ყმაწვილი იყო, ღვინის სარდაფში რომ დაიწყო მოღვაწეობა. ცხოვრებამ მალე დაგვმა და მიხვდა, მუშტარს როგორ უნდა დახვედროდა. ისეთი მოწინებითა და პატივისცემით მიიპატიებდა ყველას, ვინც არ უნდა ყოფილიყო, თითქოს ხელმწიფე ესტუმროს. სახელდახელოდ გაშლიდა მცირე პურ-მარაღს კასრის თავზე, თვითონაც გვერდით მიუჯდებოდა მუშტარებს და ყურებგამხვილებული უსმენდა, რაზე საუბრობდნენ.

ერთი სიტყვით, რამდენიმე ხნის შემდეგ მარკოზმა მარტო ანეკდოტები კი არ გაიხეზებია, უკვე შეეძლო ყველაფერზე გამოეთქვა თავისი აზრი.

— მარკოზი მიპოვეთ, სადაც არ უნდა იყოს! — ბრძანებდა მარკოზის უფროსი, როცა დედაქალაქიდან საპატრიცეზო ხალხი ესტუმრებოდა. ენაწყულიან მარკოზსაც თან იახლებდა და ყველანაირად კმაყოფილებს გასტუმრებდნენ ჩამოსულ ამხანაგებს.

თანდათან ღრმად და ღრმად გაიდგა ფესვი უკვე დიდად წოდებულმა მარკოზმა და მალე კიდევ დააწინაურეს, სარდაფიდან ამოაძვრინეს და წვრილწვრილ დამამზადებლებს ჩაუყენეს სათავეში.

მერე უფრო დიდი ადგილი მისცეს.

— სად არის მარკოზ არჩილოვიჩი? — ჰკითხავდნენ დიდი მარკოზის გაიწყინებულ მდივანს და ისიც ერთსა და იგივეს პასუხობდა, როცა უფროსი კაბინეტში არ იყო:

— მარკოზ არჩილოვიჩი ობიექტებზეა გასული.

ამ დროს დიდი მარკოზი დავლახე იყო. თავის ხელქვეითებს ჩამოუვლიდა, შეახურებდა, მერე დათვის წილს წამოკრეფავდა და დაბრუნდებოდა. ვინც ვერა ნახავდა, თავის კაბინეტში

დაიბარებდა, მაგიდის უკრას გამოსწევდა და ვითომ იქით არც იყურებოდეს. ვერცა ხედავდა, შიგ როგორ ცვიოდა ხელის ქუჩყი.

გადიოდა დრო. წლები წლებს მისდევდა და დიდი მარკოზის ხაზინაც იზრდებოდა. ბოლოს დედაქალაქამდე ჩაღწია მისმა სახელმა, იქაც დაიწყეს მითქმა-მოთქმა, დიდი ფულის პატრონი ყოფილაო. ამ ამბავმა ერთხელ კიდევ წამოაყოფინა თავი მოშურნეებსა და მეტოქეებს, ერთხელ კიდევ მოუსინჯეს კბილი, მაგრამ ვერაფერი დააკლეს და სამუდამოდ ჩაიჭინეს ხელი. მარკოზმა ერთი კი ჩაილაპარაკა ღიმილით: წყალნი წავლენ და წამოვლენ, ქვიშანი დარჩებიათ, და იმის შემდეგ თავის ნაქუჩში ჩიკეტა, შეეცადა თავისი არსებობა დაევიწყებინა ზოგიერთისათვის და არც არავინ ჩაეხედებინა თავის საქმეში.

აი, მას აქედ მარკოზი უცვლელი თავმჯდომარეა. იმ დაწესებულების შენობა, სადაც დიდი მარკოზი თავმჯდომარეობს, ქალაქის გულშია, მთავარი ქუჩის პირას. სწორედ იმ შენობის წინ, ქუჩაში დიდიდანვე მოკალათდება ხოლმე ერთი ცალფეხა და ცალხელა მათხოვარი. იმ მათხოვარს თხელი ქერა თმა ისე ჩამოშლია, ღამის სეკდიანი ცისფერი თვალები მთლად დაუფაროს. კარგახანია, რაც იგი ამ პატარა ქალაქში გამოჩნდა და ქალაქელებიც ისე მიეჩვივნენ მას, თითქმის ქალაქის მკვიდრად მიიჩნიეს, თუმცა არავის მოუწადინებია გაეგო, საიდან მოვიდა ან რა წარსული ჰქონდა მას. არავინ იცოდა, რა ქარიშხალი გამოიარა ამ მათხოვარმა, რა ბეწვის ხიდზე იარა და რომელმა ტალღამ შეავდო მათხოვრის ტახტზე. აღამიანები, ვინც მუდამ დიდ ცნობისმოყვარეობას ამჟღავნებენ, გულგრილად ჩაუვლიდნენ ხოლმე მას და თითო-ორიოლა შაურს ჩაუტვებდნენ ქუდის ძირში. ეგ არის და ეგ.

დიდი მარკოზიც ყოველთვის სიბრაულს ამჟღავნებდა მის მიმართ და ხა-

ლისით ჩუგდებდა ხოლმე მანეთიანს, ხან კი უფრო მეტსაც.

ამ დღით თავისი დაწესებულები-საყენ მიმავალმა მარკოზმა შორიდანვე დაინახა მათხოვარი და მაშინვე გუნება წაუხდა, რადგან წუხანდელი საზარელი სიზმარი გაახსენდა.

წუხელ სიზმარში იმ მათხოვრის აღ-გილას ვითომ თვითონ იქნა მარკოზი. სასტიკად აცხენებდა მზე. ოფლში გა-ხეთქულს ლამის გული გაპარვოდა. ტანსაცმელი მთლად შემოფლეთოდა, შიშველი სხეული მოუჩანდა. ცალი ფე-ხი ზედ მუხლზე ჰქონდა გადაჭრილი და იბრა ჭერაც არ შეხორცებოდა. გა-დაჭრილი მუხლის თავი უღვთოდ ეწ-ვოდა. წინ ქედის მაგივრად თავისი მა-გიდის უჭრა ედო და შიგ დასტა-დასტა ჰყრიდნენ ფულს გამვლელები. მერე ვიღაც წვერმოშვებულმა კაცმა ჩა-მოიარა, საზიზღარი ხარხარი ატეხა, უჭრას ფეხი წაჰკრა და ფული ქუჩაში გაფანტა.

ამ ყოფაში გამოეღვიძა მარკოზს. ოფლში ცურავდა, სულს ძლივს ითქვამ-და, მუხლი კი ისე ეწვოდა, თითქოს მა-რთლა გადაჭრილი აქვსო.

როგორც იყო მოითქვა სული, მუხ-ლიც დაუშადა, მაგრამ სიზმარმა მიინც ძალიან გაუფუჭა გუნება. იბრა, რამ და-ასიზმრა ის მათხოვარი? მთელი დამე აღარ დასძინებია, ისეთი ეჭვი და ფიქ-რი აეკვიტა, თავის დღეში რომ არ მოსვლია ახრად. დღით, როცა ქალაქ-ში გავიდა, სიზმარი მთლად დაავიწყდა და აი, ამ მათხოვრის დანახვამ და სი-ზმრის გახსენებამ ისევ აუშდვრია სუ-ლი.

მათხოვარს რომ მიუახლოვდა, შე-ჩერდა და დააკვირდა. მათხოვარმა, ვინც მარკოზისგან ყოველ დღია დიდ მოწყალებას იღებდა, კეთილად გაუღი-

მა. ამ ღიმილმა უარესად მოშალა მარ-კოზი, ოღონდ თვითონაც არ იცოდა, რათ ემწარა ეს ღიმილი.

— აქედან წადი, — ზაზღით უთხრა მარკოზმა მათხოვარს, — დღეიდან აქ აღარ დაგინახო.

მათხოვარი გაოცდა და მოიღუშა.

— მე... მე სულ აქა ვარ, ბატონო, ეს არის ჩემი ადგილი!

— წადი აქედან! — კბილებში გამო-სცრა მარკოზმა, მაგრამ მათხოვარი არ ინძრეოდა. ქუჩაში გამვლელებმა რა-ღაც იყნოსეს და შეჩერდნენ. მარკოზი უცებ აენთო, მათხოვარს ფეხი წა-ჰკრა და საშინლად იყვირა:

— დაიკარგე აქედან, რომ გუებნები! მათხოვარმა ისეთი კივილი მორთო, თითქოს ცხელ თონეში აგდებნო. იმა-ვე წუთში ხალხი შეიყარა. მარკოზის დაწესებულებიდანაც გამოვიარდნენ თა-ნამშრომლები და უფროსს შემოეხვიე-ნენ, მთლად რომ გაფითრებულყო და კანკალებდა.

— მარკოზ არჩილოვიჩ, რა მოხ-და? დაწყნარდით, მარკოზ არჩილოვიჩ!

— მეზიზღებიან მათხოვრები! — ჩა-ილაპარაკა მარკოზ არჩილოვიჩმა და გაშმაგებით გააყოლა თვალი ახანხალე-ბულ ხეივარს.

ვიღაცამ ვალიდოლი დაძრო ჩიბი-დან და მთლად აკანკალებულ, გაფით-რებულ მარკოზს მიაწოდა. მერე ხელი მოჰკიდეს და თავის დაწესებულებაში შეიყვანეს. ქუჩაში დარჩენილები კი გაკვირვებით იჩეჩავდნენ მხრებს და ერთმანეთს ეკითხებოდნენ:

— რა დემართა მარკოზ არჩილო-ვიჩს, ეს მათხოვარი სულ აქ არ ზის?

მაგრამ პასუხს ვერავინ იძლეოდა. არავინ იცოდა, რამ გააშმაგა დიდი მარკოზი.

შხამა

ახლა შხამასი უნდა გვიამბო, შხამასი და ქალაქელი ლექტორის ამბავი.

შხამა მინდვრის ბალახია, იგი წამალიც არის და საწამლაიც.

ვისზედაც მე ვიამბობ, იმ კაცს, არ ვიცი, რად ეძახდნენ შხამას, ეგების იმიტომ, რომ მახვილივით ბასრი და მოწამლული სიტყვა ჰქონდა. ასეა თუ ისე, სოფელში ვერავინ დამისაბუთა, რად გადაარქვეს ნათლობის სახელი და შხამა რაზე დაუძახეს. ვერც ის მითბრეს, ვინ იყო მეორე ნათლია. ეს უჩინ-მაჩინოსანი მეორე ნათლიები ერთი ხელის დაკვრით გააცამტვერებენ ხოლმე საბუთებში ბეჭდით დამტყიცებულ ვინაობას და ერთადერთი ზედმეტი სახელით ზუსტად დაახასიათებენ ადამიანს. კარგი ბიჭი ხარ და გიივცე, ავთანდილი რომ ჰქვია მევანსა და მევანსა, ან აბესალომი, რა აღნაგობისა და რა ხასიათის კაცია. მაგრამ გოგრისა, ხედა, კონკილა, სკიპიკალია, კისერა, ცქიმფია (ესენი სულ აქაურებს ჰქვიათ), ანდა ეს ჩვენი შხამი, თუ კარგად ჩაუფიქრდები, ასე თუ ისე მიგანიშნებს, რა კაცი უნდა იყოს ამ სახელის პატრონი.

შეადი ბიჭის მამა იყო შხამა. უქონელი, მაგრამ მხნე, უჩუმრად ჰირთა-მთმენი, სიყვარულით სავსე, ოღონდ გულდახურული, პირში მთქმელი, მაგრამ სიტყვამწარე.

შენც ვახსოვს, ომამდეც და მით უფრო ომის დროს, სოფელში მცოდნე ხალხი ჰირდა. არც ექიმი ჰყავდათ, არც ბეითალი, არც კბილის მკურნალი. ეგ კი არა, დალაქიც ძვირად მოინახებოდა. შხამა ერთი ხელი ყველაფერი იყო. გაუხდებოდა ვინმეს ძროხა ავად და:

— არიქა, შხამას დაუძახეთო!

ხუნავმეყრილ ბავშვს სუნთქვა რომ შეეკვრებოდა და საშველი აღარსაით იყო, გულგახეთქილი მშობელი შუაღამით მიადგებოდა შხამას სახლის კარს. აი მაშინ კი ნურას უკაცრავად, უძძველად გაიხსენებდნენ ნათლობის სახელს.

შენი მარჯვენის ჰირიმე, ივანეო, ბავშვს ხუნავი მიხრჩობს და ეგებ მიშველოო. შხამი აბუზღუნდებოდა, აქამდე რას უყურებდით, წმინდა გიორგის იმედზე იყავითო, არ გადმოგხედათ წმინდა გიორგიმ და შხამა პერეა გაგახსენდათო.

ამას კი იტყოდა, მაგრამ მაშინვე დაფაცურდებოდა, თავდაღუნული, უჩუმრად გაჰყვებოდა დაბოღმილ მშობელს. მიუახლოვდებოდა ავადმყოფ ბავშვს, ლოყაზე ალერსით მოუთათუნებდა ხელს, ყელში ჩახედავდა და შეიცხადებდა:

— მოგიკლავთ ბავშვი და ეგ არის, თქვენ შვილის ღირსები ხართ!

მერე საგულდაგულოდ დაიბანდა ხელებს, სალოკ თითზე რალაცას წიცილებდა, მგონი დანაყილ ნიორსა თუ მარხილს, ან ეგებ ორივეს ერთად, და დაჩირქებულ ადგილს გამორწყავდა.

ავადმყოფი მაშინვე თვალბში მოიხედავდა.

შხამა კი ისევ რალაცას წაიბუზღუნებდა, მერე კუმტად დაარიგებდა ავადმყოფის მშობლებს, ბავშვს ასე და ასე მოუარეთო, დალუნავდა თავს და წაეიდოდა. კარგად იცოდნენ ამ უცნაური კაცის ხასიათი, გასამრჯელოს ვერ შეებდავდნენ.

როგორც ვითხარი, შხამა დალაქობასაც მისდევდა, მაგრამ იმის სადალაქო სკამზე ძვირად თუ ვინმე დაჯდებოდა ბიჭი იყავ და შეგებდნა, ასე და ასე გამკრიჭყო, მაშინვე შეფხუკიანდებოდა, თუ ხელობა იცოდი, აქ რაღას მორბოდიო, ან დამაკადე, ან არადა მოუხვიო. ამ დროს კიდევ ერთი ზედმეტი სიტყვა და შუა კრეპაში გაჟანებებდა თავს. ერთი სიტყვით, ვინც იმასთან მივიდოდა, კეთილი უნდა ენება და ქვასავით მკდარიყო, თავის ნებაზე მიეშვა დალაქი.

აბა ასეთ უცნაურ კაცს ვინ შეეგუა-

ბოდა. ამიტომ შხამა თითქმის უმეგობროდ იყო, ხალხში მომფრთხილად.

გავიდა დრო, ქვეყანა დაწყნარდა და მოლონიერდა. სოფელში ექიმიც მიმარავლდა, ბეითალიცა და დალაქიც. ამასობაში შხამასაც მოადგა კარზე სიბერე. ჯანიც მოუძაბუნდა და მუხლიც, მაგრამ გული ალბათ მაინც ძველებურად ერჩოდა, ხასიათს კი, აბა რა გამოუცვლის კაცს.

აღგნენ და კოლმეურნობაში მეველედ დააყენეს. ერთი იაბო მისცეს და სოფლის თავში რომ პურის ყანები იყო ხოლმე, ის ჩააბარეს. სწორედ რომ შესაფერი ხელობა გამოუჩინეს, ჯაფა აღარ დაადგებოდა.

დიდი გულმოდგინებით მოეკიდა შხამა ახალ თანამდებობას. ცალ გვერდზე ხანჭალი დაიკიდა, მეორე გვერდზე ძველებური დამბაჩა გაიჭო, ალბათ იმისი პაპისპაპა ლეკიანობის დროს რომ იყენებდა, მხარზე თოფი გადაიკიდა, იაბოზე ამხედრდა და დღე და ღამე გარს უვლიდა ჯეჯილს.

აინმეს საქონელს ცალი ფეხიც რომ გადასცდენოდა ყანაში, შხამის კანკებს ვერ გადაურჩებოდა. მასთან არც მეზობლობა სჭრიდა, არც ნათლიამამობა, ყველას ერთი ადლით ზომავდა, შინაურსაც და გარეულსაც.

აი, ასეთი კაცი ვახლდით შხამა. ერთ დღეს კი, ეს იყო შარშან ზაფხულს, დიდი უცნაურობა ჩაიღინა.

წყნარი საღამო იყო. მზე უკვე ჩადიოდა, მაგრამ ჯერ ისევ სულისშემბუთავი სიციხე იდგა... შხამამ უკვე დაიწიფებულ პურის ყანას ერთხელ კიდევ შემოუარა ცხენით და რასა ხედავს; სოფლის მენახირე ბრუტიან ზაქრუას, ცალთვალა დევს რომ ჰგავდა, ნაშკალში მიუშვია საქონელი და ამოვებს. შხამამ ცხენი ზედ მიავლო და დაჰკვიღლა: ვინ გიბრძანა ნახირი აქ შემორეკეთ. ბრუტალა ზაქრუამ გულგრილად აპხედა თავით ფეხამდე შეიარაღებულ შხამას და კითხვა შეუბრუნა:

— ლეკები უკვე გააბრუნე?

შხამამ—კარგად იციოდა ზაქრუა რა

დღის კლანჭიც იყო, იმასთან არაფერი გასჭრიდა და კითხვებზე წინააღმდეგობა

— შენ რასაც გეკითხები, მხამზე უბასუხე.

— ვინა და თავმჯდომარემ მიბრძანა.

— სტყუი...

— წადი და ჰკითხე.

— თუ ტყუილი გამოდგა, ხანჭალზე წამოგაგებ.

მენახირემ ჩაიციინა.

— ჯერ ცხელა, შხამავ, ხორცი მარილს არ მიიღებს.

მეველემ აღარაფერი უბასუხა, ცხენი შემოაბრუნა და გაცეცხლებული სოფლისკენ დაეშვა.

კანტორაში არავინ დახვედრია, დამლაგებელმა უთხრა, ქალაქიდან ლექტორია ჩამოსული, კლუბში ლექციას კითხულობს და ყველანი იქ არიანო. კლუბი იქვე, კანტორის გვერდით იყო. შხამამ ცხენი ხეზე გამოაბა და კლუბის კარი შეაღო. დარბაზი ხალხით იყო სავსე. სცენაზე, წითელმაუღდადაფარებულ მაგიდასთან კოლმეურნეობის შესვეურები ისხდნენ. ლექტორი კი ფეხზე იდგა და ლაპარაკობდა შუა ხნის კაცი იყო, ქალივით ლამაზი, გადატყეპილი პირისახე ჰქონდა იარაღსხმულმა მეველემ რომ შემოალაქა. თავმჯდომარემა და სხვა თავგაცემმა ერთმანეთს ისე გადახედეს, ეტყობოდათ, არ ესიამოვნათ.

შხამამ თოფი მოიხსნა, სკამზე დაჯდა და მუხლებშუა ჩაიყუდა. იგი სმენად იქცა, უცებ შეიძყრო ცნობისმოყვარეობამ, გაეგო, რას ქადაგებდა ეს ქალიქიდან ჩამოსული კაცი. ის კი რიხიანად განავრძობდა:

— პირისაგან მიწისა იღიგავენ ისეთი ძლიერი ქვეყნები, როგორიც იყო კართაგენი, ბაბილონი, ასურეთი... ჩვენმა ქვეყანამ დღემდე მოიტანა თავისი ყოფა და თავისი ენა. დღეს კი რა ხდება, ამხანაგებო, აღარავის უნდა ერთ ან ორ შვილზე მეტი იყოლიოს, ლამის გააფშენდეთ ჩვენი კულტურობით. არადა, ასეთი პირობები არასოდეს არა

გვექონია. რა გინდა ბატონო, სწავლა გინდა, გზა ხსნილია, ხელობა გინდა, აირჩიე, მაგრამ რაშია საქმე, რად დავკარგეთ მამულიშვილური გრძნობა? დიდ მშენებლობაზე მოძმე რესპუბლიკები გვახმარებენ სპეციალისტებს, ჩვენ რომ აღარ გვეყოფნის ხალხი.

ეშხში შესული ლექტორი შეჩერდა, შუბლიდან ოფლი მოიწმინდა და დარბაზს გადახედა. ხალხი ფრთხილად აჩურჩულდა და ამ დროს სკამიდან წამოდგა შხამა.

— თუ შეიძლება ერთი კვიტხით?

კოლმეურნეობის თავმჯდომარემ კისერი წაიგრძელა. შხამას გადმოხედა და ისე აფორიაქდა, თითქოს რწყილები შეესივნენო. რაღაც უნდოდა ეთქვა, მაგრამ ლექტორმა დაასწრო:

— ბრძანეთ, ბრძანეთ, დიდი სიამოვნებით.

შხამამ ჩაახველა:

— ვინ გამოგვზავნა აქა?

დარბაზი გაინაბა.

ლექტორი შეცბა ამ მოულოდნელ კითხვაზე, მერე წარბი შეკრა და უპასუხა:

— მაგას რა მნიშვნელობა აქვს?

— ამას წინათ, — დაიწყო შხამამ, — რაიონიდან ერთი კაცი იყო მოსული, ვიცნობ, რა შეილიც ბრძანდება, აქ ვაიზარდა. ჰოდა, ის კაცი პატიოსნებას გვიქადაგებდა. გულზე გაუსკიდა, სად გაგონილა, მგელი ცხვრებს უქადაგებდეს, მგლობას თავი დაანებეთ და ცხვრებივით იცხოვრეთო. თქვენა შვილოსა, სხვისი ხელით გინდათ ნარის გლეჯა. მე შეიდი გავზარდე, შაშვიანთ საბამ ცხრა, ჩინთამ რვა. ეს მოთხარი, თქვენ და თქვენისთანები რამდენსა ზრდით? ვინ გამოგვზავნა აქა, ჩვენ რაში გვეკირდება მაგის ქადაგი!

ხალხი ამოჩქოლდა. ლექტორი ვერ

მოიღუშა, მერე დამცინავად მოკურთხა თვალები და მოკამათეს ისე მიჩურჩულა: — დაჯექი შხამავ, გეყოფს... შეტეძა ხალხიდან ვილაცამ.

— ნუ ჩააშხამებ ხოლმე, შხამავ! თავმჯდომარემ ვილაცას რაღაცა ანიშნა, მერე ლექტორისკენ გადაიხარა და ყურში უჩურჩულა:

— არ გაგივირდეთ, ბატონო, მაგას ცოტა კრამიტი აქვს დაცურებული.

— რა აქვს დაცურებული? — გაიოცა ლექტორმა.

— კრამიტი. ესე იგი, გვარიანად დაუდის.

— რა დაუდისო, რა კრამიტიო? — დაიბნა ლექტორი.

— ცოტა აკლია, ბატონო, ცოტა კი არა, გვარიანად. ერთი სულელი გყავს სოფელში და ვინახავთ. ხან მეველედ გაუშვებთ, ხან... აბა რა ვქნათ.

— აბა, გასაგებია, — ახლა მიხვდა ლექტორი და უცებ გაიბადრა — ეტყობა, ეტყობა, მეც არ გამივირდა...

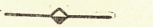
ამასობაში კი შხამა ბუზღუნ-ბუზღუნით გაიყვანეს ვარეთ.

— სიმართლის მთქმელ არავის გინდათ, შვილოსა! — ესლა თქვა და კარიც მიუხურეს.

ლექტორმა კი რამდენჯერმე ჩაახველა, მერე შევებით ამოისუნთქა, რაკი დაარწმუნეს, რომ მოკამათე სულელი იყო, ამოჩქოლებულ დარბაზს ხელით ანიშნა, დაწყნარდითო და, როცა თავმჯდომარე თავის ადგილას დაჯდა, განაგრძო.

— ეგ არაფერი, ამხანაგებო. უნდა მივუტყვიოთ. ავადმყოფი კაცი ყოფილი-მამ ასე, იმას ვამბობდი, სად გაქრა ჩვენი მამულიშვილური მოვალეობა, ჩვენი სინდისი და პატიოსნება...

ხალხი ისევ განაბული უსმენდა რაიონიდან ჩამოსულ ქადაგს.

3080 ჯონაპი

ბ ა ხ ი ლ ი

მოთხრობა

— შოვეში თუ ყოფილხართ? თუ არა, მაშ გირჩევთ ეწვიოთ სამოთხის ამ პატარა კუთხეს. ვიკვირთ? ჰო, ჰო, სამოთხისას. წელს პირველად ვიყავი და ვერ მიპატიებია თავისათვის, რომ ადრე არ მოვიინახულე ეს წალკოტი. თუმცა რა, — მარტო ჩემს აზრს კი არ მოგახსენებთ, ეს ყველას აზრია. ყველა მათი, ვისაც კი ერთხელ დაუდგამს ფეხი იქ, კავკასიონის მთებში ნიშვით შედგმულ კურორტზე. დაისვენო? თქვენ რას ეძახით დასვენებას, მხარტეძოზე წამოწოლას? მე ცოტა სხვა აზრისა ვარ დასვენებაზე. დაისვენე და მერე როგორ? დილით ადრე წამომდგარი, ხან ჭანჭახის ნაპირებს ავუყვებოდი, ხან ნაძვნარში შეერგავდი თავს და ხან კიდევ მარადიულად თოვლის ნაბადწამოსხმულ მთებს შევყურებდი მონუსხულივით.

— ჰო, დაისვენე! დაისვენე და მერე როგორ! ქალაქის მონიტორურ ხმაურს მოცილებულს, შოვის შემოგარენში მთელი დღის ხეტიალს რა დასვენება სჯობია.

შოვი ყველაფრად კარგია, მაგრამ ჩემთვის სულ სხვა რამ გამოდგა...

...პირველად შოვეში შევხვდი. შოვეში

კი არა, შოვის ნაძვნარში.

ეს კი ასე იყო:

დილით ადრე ჩუმაღ წამოვდექი საწოლიდან. ისე, რომ ჩემი ოთახის მდგმურები, რომლებიც დილის საამოძილში ჩაძირულიყვნენ, არც გამოღვიძებია. გავედი ჭანჭახზე და შემდეგ თავი ნაძვნარში ვდურთე. შორს არ წავსულვარ. დიდი მანათობელი გადმოგორდა კავკასიონის დაკბილულ წვერზე და ტყეს სტყორცნა ყველგანგამლწევი ვერცხლისფერი სხივები. დილის ნისლზე სხივები ათასფრად აკიაფდნენ და ტყეში უალო კოცონი დაანთეს.

ზღაპარი იყო. დილის მოყოლილი ზღაპარი, რომლის მოსმენა ბევრს ერთად არ შეუძლია. მას მხოლოდ ერთმა უნდა უსმინოს და მერე სხვებსაც მოუყავს ტყეში მოსმენილსა და გაგონილზე.

მეგონა მარტო ვიყავი მთელ სამყაროში, მაგრამ ოდნავ რომ წავართვი თავი ზღაპრის სმენას, ჩემს მოშორებით დავინახე ქალი, რომელსაც თავი ზევით აელერებინა, თმები მხრებზე ჩამოეშალა და ხეებში მზის გამოღიმებას მისჩერებოდა.

მილიფად ეცვა. მზის სხივებს მისი

დატყვევება უნდოდით ალბათ და მისთვის ის კაბაც შემოეძარცვათ. კაბა ნისლის საბურველი გამხდარიყო და აღარ ფარავდა მის სიშისველს.

კვლავ ოცნებაში მეგონა თავი. ის ქალი კი ტყის ფერიად წარმოვიდგინე და თვალეში მივლულე ნეტარების უფრო კარგად შეგრძნობისათვის. რამდენ ხანს ვიყავი ასე, არ ვიცი. როცა თვალეში გაეახილე, ველარც ის ფერია დავინახე და ველარც მზის სხივები, რომლებიც ადრე ცერად იჭრებოდნენ ნაძვნარში.

ასეთი საამო დილა ალბათ ბევრს არ ახსოვს.

სიმართლე გითხრათ, თუმცა ის დილა სამუდამოდ აღიბეჭდა ჩემს მეხსიერებაში, მის გამეორებაზე არასოდეს არ მოცინებია. ის ზღაპრად დარჩა და ზღაპარი ხომ ერთხელ მოყოლით უფრო სასიამოვნოა, ზღაპარი ბავშვებისთვისაა მოგონილი, რომ დაიჭერონ, იფიქრონ კეთილზე და ბოროტზე, კარგზე და ცუდზე. მე კი ბავშვობის ასაკს საკმაოდ ხანია მოვიცილდი. მაგრამ ზღაპარი დიდებისთვისაც არის.

შეგებულება ისე მალე გამოითავდა, რომ უკან მოხედვაც ვერ მოვასწარი. დადვა შოვთან გამოთხოვების დროც. იმისათვის, რომ წასვლაზე არ შეფიქრა, ავტობუსის ბილეთი გვიან ვიყიდე. უკანასკნელი ბილეთიღა დარჩენილიყო. ფიქარი ჩემი გუდა-ნაბადი, ერთხელ კიდევ მოვავლე თვალი გარემოს და ავტობუსში სულ ბოლო სკამზე წამოვსკობდი, ავტობუსი ხალხით იყო გაჭედილი, მაგრამ ჩემს გვერდით ერთ ადგილს ვერ არავინ დაპატრონებოდა. ვიდაცას ვიდაც აცილებდა, ვიდაცა ვიდაცას რა-ღაც დაპირებებს აძლევდა. მე კი არავინ შეავდა გამცილებელი.

ავტობუსის გასვლას ორიოდ წუთი აკლდა, რომ ამოვიდა. წინა კარებიდან მიათვალ-მოათვალა იერა ადგილები და უკანა სკამებისაკენ გააოწნა, აშკარა იყო, რომ ის ჩემს მეზობლად მოდიოდა. არავისთვის დაუქნევია ხელი, არავის გამოშვებულებია.

მაგრამ საქმე ეს კი არ იყო. საქმე ის იყო, რომ იგი მეცნო, თუმცა დატრეკებაც შემეძლო, რომ ადრე არსად არ შევხვედრივარ.

ჩემს გვერდით დაიკავე ადგილი. ვიჩქეი და თავს საშველს არ ვაძლევდი კითხვით: საიდან მახსოვს ის, სად მინახავს, სად დამილანდავს? მაგრამ პასუხი კვლავ გაუცემელი მრჩებოდა.

ავტობუსი დაიძრა. ზოგს შოვის გზა ცუდი ჰგონია. ეს სულაც არ არის ასე. მიდიხარ მიხვეულ-მოხვეულ გზაზე და ავტობუსი აკვანივით გარწყევს, ძილბურანში გხვევს. ვიციკირებოდი ფანჯრიდან და თან გონების თვალს ვავლებდი იმ დროს, რაც შოვში ვეატარე.

უცებ, მომაგონდა ის დილა, რაღაც შედავათი ვიგრძენი, შევებით ამოვი-სუნთქე. ჩემი მეზობელი ხომ ის ფერია იყო, რომელიც მაშინ, ნაძვნარში, მზის სხივებში გახვეული ვიხილე.

თავი ვერ შევიკავე და შევხედე გვერდით მჯდომს. თითქოს ჩემი სურვილი გვიგოო, იმანაც შემომხედა. როგორც ხდებდა ხოლმე. აუცილებლობად ჩავთვალე ოდნავ გამედიმა, როგორც ხდებდა ხოლმე, იმანაც თითქოს გამიდიმა.

სისულელეა ზღაპრის ან სიხუმრის ასრულება, მაგრამ მაშინ რომ სიხუმარი ამიზდა, უღაო იყო. ეს იყო და ეს. მთლიანად აღვიდგინე ჩემს მეხსიერებაში მისი თმები, რომლებიც ახლაც ისევე ჰქონდა ჩამოშლილი, მისი ტანი და სახეც კი, რომელიც მაშინ კარგად არც კი გამირჩევია.

ჩვენი მხრები მანქანის გამძვურებასთან ერთად ერთმანეთს ეხებოდა და შეხება საამო ქრუანტელად მივლიდა ტანში.

ონში ისე ჩამოვედით, გამოლაპარაკება ვერ მოვახერხე. მაგრამ საოცარი ის იყო, რამდენჭერაც კი მოვინდომე შემეხედა მისთვის და თავი მისკენ მივებრუნე, ისიც დაპირებულვით შემომხედავდა ხოლმე. ოდნავი, მოკრძალებული ღიმილი გვეხატებოდა სახეზე.

ონში დიდხანს არ გავჩერებულვართ. მანქანამ თბილისისკენ ჰქნა პირი.

ავტობუსში მოუთავებელი კრიამული იდგა. ზოგნი საუბრობდნენ, ზოგნი რალაცას იწონებდნენ ან იწუნებდნენ. მაგრამ მერე და მერე ისეთი სიჩუმე ჩამოვარდა, რომ აღამიანი თუ საერთოდ შეტყველი იყო, ვევი შეგებარებოდათ. ალბათ ემოციები უკვე გაუხარჯათ და ახლა ბევრი იმათგანი, ვინც ყველაზე მეტს ლაპარაკობდა, თავჩაქინდრული თვლენდა.

მე არც აღრე მილაპარაკებია და არც ახლა ჩამიქინდრავს თავი.

არც ჩემი მეზობელი იყო სიტყვაბარაქიანი. ორივე გასუსტლები ვიცქირებოდით ფანჯარაში. მე ათას რამეზე არ ვფიქრობდი. საფიქრალი ერთი მქონდა. ის რაზე ფიქრობდა, აბა, რა მეცოდინებოდა!

ამოვიარეთ ირი და კვიასა. ერწოს ტბასთან თითქოს ყველა გამოცოცხლდა და თავი მარჯვნივ მიაბრუნა. ტბას გასცქეროდნენ. ჩემი მეზობელიც მარჯვნივ გადმოიხარა. ამ დროს მანქანის უკანა თვლები ალბათ ორმოში ჩახტა, ყველა აფეხბუნა, ჩემი მეზობლის მკერდი ჩემს მკლავს მოხვდა.

უნეტარესი სითბო ვიგრძენი, რომელიც ქრუსენტლად დაიძარა. ამ რაღაც რბილის, რაღაც ხელშეუხებელის შეხებამ ელექტროდენივით გამკრა. ბოლოში მომიხადა, მაგრამ საბოლოო რა მქონდა.

— აქეთ ხომ არ დაქდებით? — შევკითხე და ფანჯრისაკენ, საითაც მე მქონდა ადგილი, მივუთითე.

— რა ვიცი? — მან უკვე ჩვეული ღიმილით შემომხედა და იმ ღიმილით მივხვდი, რომ ფანჯრისაკენ უნდოდა დაქდომა.

უხმოდ წამოვდექი და ისიც უხმოდ გასრიალდა სკამზე. მე მისი ადგილი დავკავე.

საუბარს ვერც შემდეგ ავუბი მხარი.

მერე ერთგან ავტობუსი სულ მთლად დაკარივლდა. მგზავრებმა გზაზე გადაწყვიტეს წახემსება. მხოლოდ ჩვენ ორნი დავრჩით ჩვენ-ჩვენ ადგილზე. ის კი არა, ჩემს გვერდით ადგილიც განთავ-

ვისუფლდა, მაგრამ ოდნავადაც არ ჩამოვჩოჩებულვარ გვეტლინა შენს ის ისევე ისე მხარისმარ მხოლოდმოხილი ვიჯექით და ამით მე მგონი არცერთს არ გვიგრძენია უხერხულობა.

როგორც იქნა, ავტობუსი კვლავ გაიტენა და — ჰერი თბილისისაკენ.

თბილისში ისე ჩამოვედით, რომ ერწოს ტბასთან ნათქვამი ორიოდ სიტყვის გარდა, არაფერი დაგვცდენია. ავტოვავხალშიც ისე დავცილდით, რომ არ გამოვშვიდობებვიართ. ის თავის გზით წაივდა, მე ჩემი გზით.

სამსახურიდან ყოველთვის ორნი გამოვდივართ, მე და ჩემი სამსახურის უახლოესი მზნაგი ქუჯი. გამოვლევთ ხოლმე რუსთაველის გამზირს, დავეყვებით ელბაქიდის დაღმართს, გავალთ მარჯანიშვილის მოედანზე, იქ შევყოვნდებით. დაწყებულ საუბარს დავსარულებთ და ხუთი-ათი წუთის შემდეგ ვცალდებით ერთმანეთს. ასეა თითქმის ყოველ დღე.

იმ დღეს კი ქუჯისთან მოვიმიზზე, რომ სხვაგან წასასვლელი ვიყავი და ვერ ავუბამდი მხარს. არაფერი უთქვამს. ის აღრე წაივდა, მე კი ცოტა შევყოვნდი სამსახურში.

— რა იყო მიზეზი?

იმ დღით, გათენებისას, ტკბილად ჩამქინა. ნახევარი საათიც არ იყო გასული, რომ რალაც ბიძგმა გამაღვიძა. დავიბენი. ვერ მეგონა კარებზე აჯავუნებდნენ. მაგრამ აღარ გამეორებულა. ვეღარ დავიძინე. ლოჯინში მწოლიარემ სიგარეტს მოვუკოდე და ფიქრებს მივეცი თავი. ჩემი პატარა ოთახი თავმანქნის ბოლით გაიბურა. ამ დროს კი ერთადერთ ფანჯარაში, რომელიც ჩემს ოთახს აქვს, მშემ შემოანათა.

ფიქრებში და ბოლში გახვეულს ფანჯარაში შემოჭრილმა სხივებმა შოვი და ის დილა მომაგონა, როცა პირველად დავლანდე ჩემი ავტობუსელი მეზობელი.

ოცნებამ მორევში ჩამითრია და ამე წარმოვიდგინე, რომ მას შევხვდი, შევ-

ხედებოდი აუცილებლად. ათასგვარი ნისლი აირია ერთმანეთში, ერთმანეთს გზას არ უთმობდნენ და ამ ნისლთა უბოროტად უკველავის იგი იღვანელებდა რაგორც ქანდაკება.

დავიწყე მასზე ფიქრი. ვფიქრობდი და მიკვირდა, რომ აგერ უკვე თვე გადის და რატომ არსად არ შეგვხვდა მეოქი-მას.

მერე ბევრი ვიფიქრე და უცებ ვადავწყვიტე, რომ მას აუცილებლად ნინო ერქმეოდა. რატომ მაინც და მაინც ნინო? რა ვიცი? ასე კი მჯეროდა.

ქუჩიბ სამსახურში ჩემს გატანულ სახეს რომ შეხვდა, შემომცინა და მიოხრა:

— შეაყოლე წუხელი? დიდხანს სვი?

არაფერი მიპასუხია.

მთელი დღე, რაც სამსახურში ვიყავი, მჯეროდა, რომ ნინოს უსათუოდ ვნახავდი დღეს. ვნახავდი და არ მინდოდა ვინმე მყოლოდა მოწმედ.

ამიტომ არ გავყევი მაშინ ქუჩის.

...გამოვედი სამსახურიდან და გამვლელს გამომვლელს სახეში მივჩერებოდი. შინდოდა მათში ნინო დამენახა და მივსალმებოდი.

პრონეტა სასახლესთან გამზირი გადავჭერი და პროსპექტს გავუყვები. ქაშუეთის ეკლესიას გავცედა და სურათების გალერეასთან უცებ გავხვედი. ჩემს შესახვედრად სასტუმრო „თბილისის“ მხრიდან ნინო მოდიოდა.

კვლავ ისე ვუღიმიოდით ერთმანეთს, როგორც აგრობუსში. ხელი გავუწოდე. გამომიწოდა. დიდხანს მეკავა მისი ხელი ხელში. ვერაფრის თქმა ვერ მოვახერხეთ.

— გამარჯობათ! — ვუთხარი მე.

— გაგიმარჯოთ! — მიოხრა მან.

მერე კვლავ გავველიძა.

— საით მიდიხართ? — შევეკითხე, რადგან სხვა ვერაფერი მოვახერხებ უბრის წამოსაწყებად.

— აქეთ.

— მეც! — ვუპასუხე კვლავ საუბ-

რის გაგრძელების სურვილით შეპყრობილმა.

— წაიდეთ!

ორივეს გაგვეცინა.

მერე წამოვედი ერთად ორივე იქით, სადაც უკვე მისულნი ვიყავით. მე მასთან მივდიოდი და ხომ მივედი. ვერაფერს ვეუბნებოდით ერთმანეთს.

— კი მაგრამ სახელი რომ არ ვიცი, თქვენი? — ვკითხე მე.

— ნინო! — მიოხრა მან და შევდექი, — რა მოხდა? — გაცეცხით შემომხედა მან.

— არა, არაფერი... ნინო.

— თქვენ რა გქვიათ?

— მე ზურაბი, — ვუთხარი და შედგა, — რა მოხდა? — გაცეცხით შევხედე მე.

არა, არაფერი... ზურაბ.

...დიდი ხანი არ გასულა მას შემდეგ. პირველად ვათვეთ დამეს მე და ნინო ჩვენს პატარა ოთახში. მეგობრებმა პატარ-პატარა საჩუქრები მოგვიტანეს, დავლოცეს და შემოგვეცალნენ. მე და ნინო მარტონი ვართ.

— ზურაბ, რომ იცოდე, რა ბედნიერი ვარ! — მიოხრა ნინომ და ხელები მომხვია მხრებზე. გულში ჩავიკარი და დავუცოცხე სახე, თვალები, ხელები, თმები. მერე ხელში ავიყვანე და მთელი ოთახი შემოვატარე. ვკოცნიდი ნინოს და ამ ქვეყნად ცხოვრების ქეშმარიტ სიკეთეს პირველად ვეზიარებოდი.

— მეც, ჩემო ნინო, მეც რომ იცოდე... — და ველარ ვამთავრებდი, — რომ იცოდე რამდენი რამ მაქვს მოსაყოლი...
და ველოდი, რომ იცოდე, რამდენი რამ მაქვს მოსაყოლი...

— არა, ზურაბ, არა, ჯერ მე მოგიყვებო, მეც ბევრი რამ მაქვს მოსაყოლი, ბევრი...

და ერთხელ სულ სხვა დროს ნინო მომიყვა:

— შოეში ერთხელ გნახე. მერე კი აგრობუსში. მერე დაცილება და მერე საუკუნეზე დიდი ის დრო, რაც ველარ

შეგზვდი. მაგრამ იმ დღეს კი ვიცო-
დი ვნახავდი!..

— იცოდი?!

— ჰო, ვიცოდი!

— საიდან, როგორ?

და ნინო მომიყვებ:

იმ დღით, გათენებისას, ტყბილად ჩამეძინა. ნახევარი საათიც არ იყო გასული რომ რაღაც ბიძგმა გამაღვიძა... ველარ დავიძინე. მერე შოვი მომაგონდა. დავიწყე ფიქრი და ფიქრებში სულ შენ მოცურავდი. ვფიქრობდი შენზე და მიკვირდა, ამდენი ხნის განმავლობაში რომ ვერ ვნახე... ფიქრები მტანჯავდა. მინდოდა შენი ნახვა... რომელსაც, ზურაბ, არ გაგვიკვირდეს და, ზურაბი შეგარქვი.

— არა, ნინო, სულაც არ მიკვირს, მაგრამ შე როდის მოგიყვები ეს ამბავი? იქნებ ძილბურანში წამომცდა როდისმე.

— არა, ზურაბ, მაცალე. ნუ დამცინი. მერე ჩემი თავი დავარწმუნე, რომ იმ

დღეს აუცილებლად ვნახავდი. ვიცოდი, ვიცოდი აუცილებლად ვნახავდი და... ვნახეთ კიდევაც ერთმანეთი.

ეს უკვე სიზმრის გაგრძელება იყო.

— შენ რა უნდა მომიყვე? — შემეკითხა ჩემს ხელებში დატყვევებული ნინო.

— არაფერი ჩემო კარგო, შენ უკვე მოჰყვევი. ჩვენ იმ დღით ერთმანეთისათვის დაგვიძახია და ეს ძახილი გავიგონეთ. მეც ეგ მინდოდა მეთქვა, მეც ნინო შეგარქვი და აი...

— ზურაბ, რატომ ცრუობ?

— არა ნინო, მე მართალს ვამბობ და თუ შენი თავის გჯერა, მეც დამიჯერე.

სადაც „შოფერმა“ მანქანა დამუხრუშა. ორივე შევეკრით. ქალაქი სავსეა ყოველგვარი მოულოდნელობით.

ჩვენ მაინც ერთმანეთთან ვიყავით.

თუმცე ცხოვრება ძახილია. ხოლო ძახილს ცხოვრება მოსდევს. ცხოვრება ხომ ლტოლვია უკეთესისაკენ?..

რ ა რ ა

„...რამეთუ კული ძაღლისა არა განემართებზ, არცა კირჩხიბი მართლად ვალს“.

ქართლის ცხოვრება

გიორგი მესამის ჯანმრთელობა დღით-დღე უარესდებოდა. სასახლის ექიმში ურჩევდა მეფეს მცირე ხნით მაინც ჩამოშორებოდა სახელმწიფო საქმეთ. მეფის სახლობაც ამ აზრის იყო. გიორგი მესამე დიდხანს ჯიუტობდა, მაგრამ ბოლოს დაჰყვია მათ რჩევას. ბუნებით დაუდგრომელი და მოუსვენარი მეფე დედაქალაქის მახლობლად მყუდროდ ვერ იქნებოდა, საზრუნავს აქაც გაიჩენდა. ამიტომ ურჩიეს გეგუთს დასვენება. ხანდაზმულს მამა-პაპათა საქვალეც იქით უხმობდა, თანაც იქიდან გელათიც ახლოს იყო. იქ ბაკურს მოინახულებდა, მისი დახმარებით უნდა გაერკვია, თუ რა სწადდა მეჭურჭლეთ-უხუცესს ყუთლუ-არსლანს. „ახლად დადგენილი ვაზირები ერთგულ სამსახურს გაუწყვენ ჩემს ასულს ჩემი სიკვდილის შემდეგ, — ფიქრობდა მეფე, — მაგრამ ყუთლუ-არსლანი? რას იხამს იგი, როგორ მოიქცევა?“

გიორგი მესამე კარგად ჰკრეტდა, რომ მეჭურჭლეთ-უხუცესი ყველა დანარჩენ ვაზირებზე და თვით ვაზირთა

უპირველეს, მწიგნობართ-უხუცეს ანტონ ჰყონდიდელებზე უფრო განსწავლული ჩანდა. კიაბერი კი მეფეს უმტკიცებდა, რომ ყუთლუ-არსლანი სახელმწიფოს მართვის საუკუნეებით დაკანონებული წესების შეცვლას ესწრაფისო. მაგრამ რა სურდა ყუთლუ-არსლანს? რა ცვლილება სწადდა, მისთვის ამოუხსნელი რჩებოდა ჯერჯერობით. მხოლოდ გელათში, ბაკურის შემწეობით თუ შეიძლებოდა ეს გაეგო. თვით ყუთლუ-არსლანთან ამის შესახებ საუბარს მეფე თავს არიდებდა.

გეგუთში წასვლის წინა დღეებში მეფემ შანშე მოინახულა სასახლის ბაღში. ისაუბრეს. სთხოვა გეგუთში შენც წამოდიო. მეფეს სურდა ბაკურს შანშეს თანდასწრებით შეხვედროდა. შანშეს იქ ყოფნა, მეფის აზრით, ხელს შეუწყობდა მეჭურჭლეთ-უხუცესის შესახებ გულახდილ საუბარს. ასედაც მოხდა, შანშე გეგუთს გაემგზავრა მთელი კვირით ადრე, დიდი ხანია არ ენახა მამა, და ახლა საბაბი ეძლეოდა.

მეფეს განზრახული ჰქონდა, აგრეთვე, რაკისა და თაკვერის გავლენიან ერისთავთ-ერისთავს კახაბერს შეხვედროდა გეგუთის სასახლეში. როგორც

*ერთი თავი ისტორიული რომანიდან „მეჭურჭლეთ-უხუცესი“.

კი ნაჭარმაგვეს გიორგი მესამის თანამოსაყდრედ თამარის კურთხევა დამთავრდა, რაჟის ხანდაზმული ერისთავთ-ერისთავი კახაბერი შემდგომ ზეიშ არ დაელოდა და ავადმყოფობის მომიზეზებით თავის საერისთაოში გაემგზავრა, ჩაიკეტა სასახლეში და ორი წელი გარეთ არ გამოსულა. ამის მიზეზიც ცნობილი იყო მეფისათვის. გიორგი მესამეს არ ეგონა, თუ რაჟის ერისთავთ-ერისთავი ასე აშკარად გამოამყდრებდა წყენას. ამ რამდენიმე წლის წინათ, როცა გეგუთს ისვენებდა, რაჟის ერისთავთ-ერისთავი ეახლა და შესჩივლა, რომ სვანთ ერისთავთ თაყვერის ხეობაში სანადირო ადგილებს უმართებულოდ ედავებოდა. მართალია, მეფემ მოდავენი შეარიგა, მაგრამ კახაბერი განაწყენებული დარჩა ამ გარიგებით. მაშინ მეფეს პირდაპირ ვერ შეებდა უკმაყოფალების გამოთქმა, მაგრამ ღვაჩილი გულში ჩაიხვია: გიორგი მეფემ მიკერძოებით შერიგებაზე თანხმობა დამტყუაო.

გიორგი მესამეს სურდა გეგუთში ყოფნით ეს არგებლა და რაჟის ერისთავთან შესარიგებლად ნიადაგი მოესინჯა, თავის მხარეზე გადმოებირებინა.

...მეფის გეგუთს გასამგზავრებლად ყოველივე მზად იყო. ახლად დანიშნული ჩუხჩარხი ვარდან დადიანი სამასი მონა-სპის თანხლებით აღრევე უნდა გასულიყო თბილისიდან. შექმნილ პირობებში მეფის უვნებელყოფა მგზავრობის დროს მეტ სიფრთხილეს მოითხოვდა და ჭიბბერს საზრუნავიც გაუჩნდა. მეფის პირადი ამალის უფროსის შეცვლა გადაწყვიტა ჭიბბერმა — არასამელო კაცად მიანიდათ. მეჭურჭლეთ-უხუცესის შვილი აღმასხანი, რომელსაც მანდატურთ-უხუცეს ყუბასარის მარჯვენა ხელად თვლიდნენ, ჭიბბერთან მეგობრობდა. სწორედ აღმასხანის რჩევით ჭიბბერმა მეფეს დამცველ რაზმის უფროსად თავა მოიწვია, იწინის ბრძოლაში თავნახებულები, მეფის ერთგული იორამის შვილი.

ამ მზადებაში იყვნენ, როცა მეფემ სასახლეში იხმო მეჭურჭლეთ-უხუცესი ყუთლუ-არსლანი და უბრძანა მასთან ერთად გეგუთს წასასვლელად განწყობილიყო.

ყველასათვის მოულოდნელად, გიორგი მესამემ რაღაც გადაუდებელი საქმეები გამოჩხრიკა და ქიზიყს, კამბეჩოვანთა მხარეს წავიდა, რომელიც იმ დროიდან მომძლავრებული გლეხობითა და ულამაზესი ასულებით იყო განთქმული. როდესაც მეფეს თავის ხარკსთან შეყრის სურვილი აღუქვრებოდა, მაშინვე ქიზიყს მიაშურებდა რამდენიმე დღით. „სულეერ სიმშვიდეს და ძალას მმართველსო ქიზიყს ყოფნა“, — უთქვამს მეფეს ერთხელ თავის მახლობლებთან. რასაკვირველია, ყოველივე ეს მეტად ფარულად ხდებოდა, მაგრამ ტაოსკარელ კაცის საშვერათ ხელოვნება არ ღალატობდა არასდროს და წინდაუდგომელ ცდუნების დროსაც თავის მეფეს საიმედოდ იცავდა. ამჯერად გიორგი მესამე დიდხანს არ დარჩენილა ქიზიყს, ორი დღის შემდეგ დაბრუნდა. გეგუთს გამგზავრების წინა დღეს კი სახლობას გამოეთხოვა და მცირე ხნით თავის დასთან, რუსუდანთან განმარტოვდა.

— რუსუდან, ბურღუხან დედოფალს სამიქვეყნო პირი არ უჩანს. მიძიმე ხვედრი არგუნა ბედმა. ძალიან მიძიმეს მისი დატოვება, მაგრამ მჯერა, შენგან ზრუნვა არ მოაყლდება, საყვარელო დამო სხვა ყოველივე ცნობილია შენთვის. საიმედო საყრდენი ხარ თამარისათვის.

გიორგის ხმა აუკანკალდა, თვალი აუტრემლდა, თითქოს წინასწარ გრძნობდა გარდღეულ უბედურებას და რუსუდანს გადაეხვია.

— შენი იმედით მივდივარ გეგუთს! — გზა დამილოცნია, ღმერთი გფარავდეს, ძმაო — მიუგო რუსუდანმა.

...მეორე დღეს დილით, რიყრაცზე, მეფემ ყუთლუ-არსლანთან ერთად, თბილისი დატოვა.

...როცა გეგუთს მიმავალი გიორგი მესამე თავის ამალით გორს მიუახლოვ-

და, ზედაველს სერიდან, მის თვალ-
წინ აღიმართა ციხე-სიმაგრის ვალაყან-
ზე გუშაგებივით ჩამწკრივებული ქონ-
გურები. მზით გამთბარი ამინდი იდგა.
აყვავებულ ხეხილის ბაღებსა და ვენა-
ხებს გლეხები მოფენოდნენ სამუშაოდ.
შუადღე იქნებოდა. იქ, სადაც მეჭვრისი
ლიახეს ერთვის, მუშაობით დაღლილი
გლეხაკი აბიზინებულ მწვანე მდე-
ლოზე, კაკლის ხის ჩრდილს შეფარებო-
და, პურის ქამად დამჯდარიყო. იქვე,
მის გვერდით, ფეხი მოერთხა პატარა
გოგონას, მამისთვის სადილი ამოეტანა.
ტბილად ეტიკტიკებოდა. გიორგიმ
ყუთლუ-არსლანს გადახედა.

— რა მადიანად შეექცევა ეგ და-
ლოცილი, ქამის საღერღელი ამიშალა,
ვაზირო!

— მაგ გლეხაკთან პურის გატეხა
სამო იქნება მეფეო!

— ვეწვიოთ, — თქვა გიორგიმ და,
ყუთლუ-არსლანთან ერთად, გლეხაკს
მიუახლოდნენ. გლეხი წამოდგა. თუმც
მეფე და მისი ვაზირი შესაფერისად არ
იყვნენ შემოსილნი, მაგრამ გლეხაკი-
სათვის შეუმჩნეველი როდი დარჩა,
რომ სტუმრად მოსულნი მდაბიონი არ
იყვნენ.

— სიკეთე და მშვიდობა მგზავრ-
სტუმართ: გვეწვიეთ საყანე სუფრაზე...
ვეტყობათ შორი გზა გაქვთ გამოვლი-
ლი!

— თქვენც სიკეთე, მასპინძელო,
უხვი მოსაგალი... უზომოდ მოგვშოედა
და გადავწყვიტეთ თქვენთან ერთად
პური ვავტეხათ.

მამამ გოგონას რაღაც ანიშნა და
ისიც მაშინვე თვალს მიეფარა. სულ
მოკლე ხანში სამი ვაჟაკი გემრიელად
შექეცოდა მწვანეზე გაშლილ გლეხურ
სუფრას.

— ლიახვის ცივი წყალი გაგვაგრი-
ლებდა... — თქვა ყუთლუ-არსლანმა.

— ლიახვის წყალი გემრიელია, მაგ-
რამ ველარ გაკადრებთ. ცხონებული პა-
პა იტყოდა, რაც წარღვნიდან იხსნა
აღამიანები ნოემ, წყალი პირუტყვთ
ანება, ჩვენ კი კურთხეული ნუნუა გვი-
ანდერძა, — გლეხაკმა ლიახვში ჩაიცი-

ებული ხელადიდან ჩამოსხმული ღვინო
მიაწოდა სტუმართ ზის ფიალით.
— ალბათ დიდი გზა გიდევთ, კოდე-
წინ, კეთილი მგზავრობა, ბატონებო!

— და მასპინძელმა ფილა დაკალა.

გიორგიმ და ყუთლუ-არსლანმა სამა-
დლობელი დალიეს.

— ვაზაფხულს კარგი პირი უჩანს, —
თქვა გიორგიმ მცირე შეყოვნების
შემდეგ.

— ჭერ სამღურავი არა გვაქვს რა,
ბატონო!

— რამდენ დღიურ მიწას ამუშავენ,
მასპინძელო?

— ათი დღიური მიწა გვაქვს საყა-
ნედ, ბატონო, და ჭალაბის გამოსაკვე-
ბად მყოფნის.

— რამდენი შვილი გყავთ? — ჰკი-
თხა გიორგიმ.

— შვიდი ბატონო.

— წმინდა გიორგი იყოს მათი მფარ-
ველი.

— კურთხევისათვის თქვენც სიკე-
თე ნუ მოგაკლოთ ღმერთმა, — თქვა
გლეხაკმა და გაელიმა.

— გეტყობათ გსიამოვნებთ, ბებრი
შვილი რომ გყავთ, — ჩაერთა საუბარ-
ში ყუთლუ-არსლანი, რომელსაც გლეხ-
კაცის ღმილი შეუმჩნეველი როდი
დარჩა.

— თქახის მომრავლება დიხაც რომ
სასიამოვნოა, ბატონო... მალე ღრეობა
მოელის მთელს სოფელს...

— ღრეობა?

— დიხ, ბატონო, ჩემი ჭალაბი კი-
დეგ ერთი შთამომავლით გაიზრდება.

— დღეგრძელი იყოს, მაგრამ სოფე-
ლი რა შუაშია? — იკითხა გიორგიმ
გაკვირვებით.

— ჩვენში ასეა მიღებული. როცა
ოჯახს ახლადშობილი შეემატება, მთე-
ლი სოფელი გზას ულოცავს მას.

— ეგ კარგი წესი ჭკონიათ, მასპინძე-
ლო.

— ასეა ბატონო, მამა-პაპათაგან მო-
გვდევს.

მეფემ კმაყოფილება ვერ დამალა,
ახლა თვით დაისხა ხელადიდან ღვინო.

— დღე-სეიანი იყოს მერვეც. იმ-
რავლოს საქართველომ! — სამივემ ერ-
თად შესვეს სადღეგრძელო.

მცირე ხნით სიჩუმე ჩაპოვარდა.

— ამ მხარეში ავაზაკები თუ დაძრ-
წიან კიდევ, ხომ არ ვაწუხებენ, —
იკითხა მეფემ.

— ბოლო დროს ძალზე შემცირდა,
ბატონო. ამბობენ ჩვენმა მეფე გიორგიმ
სასტიკი სასჯელი დააწესაო მძარცველ-
აშწოკებულთა მიმართ. აქა-იქ კიდევ
გამოყოფენ თავს, უფრო ვაჭართ ერ-
ჩიან. გასულ კვირას სურამში მგზავრთა
თავშესაფარს დასხმიან და უცხოეთით
შემოტანილი საქონლით მოვაჭრენი გა-
უძარცვავთ.

გიორგიმ იწყინა, დანაპირები რომ
ვერ შეუსრულა დიდვაჭართ.

— გიორგი, გონიერი მეფე მოგვიე-
ლინა ღმერთმა, მალე აღმოფხვრის
უსამართლობას.

— მერედა ვინ არიან ეს ავაზაკები,
ან ქართლის ერისთავთ-ერისთავი გულ-
ზე ხელდაკრეფილი რად შეჰყურებს
მათ თარეშს?

— აბა რა მოვახსენოთ. — ამბობენ,
ჩვენს მეფეს რომ ორბელიანი განუდგა
და დამარცხდა, მისი მიმხრობილი
არიანო ტყეს შეფარებულნი.

— აქაური აზნაურები ხომ არ აწუ-
ხებენ გლეხობას?

— მეფის შიშით ვერ ბედავენ, მაგ-
რამ...

— რა მაგრამ, მასპინძლო, რისი
თქმა გწაღია?

— ბოროტ საქმეს არ ერიდებიან,
ბატონო, უკმაყოფილონი არიან!

— რითი არიან უკმაყოფილო მეფი-
სა?

— გიორგი მეფემ მდაბიონი ილაზე-
ვაო, თავზე დაგვასვაო.

— კარგად მოქცეულა მეფე.

— მან უკეთ იცის... ალბათ ასეა სა-
ჭირო, ბატონო:

— ბოროტების ჩამდნთ მაშინვე
უნდა წააცალო კისერი, არა მასპინძე-
ლო?

— ასე უნდა იყოს, ბატონო. პაპა

გვეტყოდა ხოლმე, კანკანდამანისა სი-
ფრიფანაზე უფრო თხელია, მაგრამ თუ
სადმე გასკდა, კამეჩის ტყავზე სქელი
ხდებოა.

გიორგი წამოდგა. მადლობა გადაუხა-
და გლეხაკს მასპინძლობისათვის და
გამოემშვიდობა:

— ყოველივე მოგვარდება. ეს კი
იცოდე, მასპინძელო, ასე ვემრიელად
თვით მეფეც კი თავის სასახლეში ვერ
შეძლებდა დამშეულ მგზავრთა დაპუ-
რებას. ერთი სათხოვარი მაქვს და უნდა
შემისრულო: რადგან აქე გონიერად
რაც ჩვენს მეფე გიორგის, თუ ოჯახს
ახლად შემატებული ვაჟი გამოდგეს,
მეფის სახელი შეარქვი ვაჟაკს — გა-
მოსამშვიდობებლად ხელი გაუწოდა.

— აგრე იყოს ბატონო.

...შეზინდებისას ნაჭარმაგვეს ჩა-
სულმა მეფემ სრა-სასახლის უხუცესს
უბრძანა: მეორე დღეს, დილითვე ქარ-
თლის ერისთავთ-ერისთავი რატი სუ-
რამელი ხლებოდა სასახლეში.

ვახშობისას გიორგი მესამემ შეაბ-
სენა მეჭურჭლეთ-უხუცესს:

— როგორც კი გვევლს ჩავალთ, მა-
შინვე უნდა შევუდგე გელათის წყალ-
სადენის შეკეთებას, ვახირო!

— გადმომცეს მეფეო, მთიდან წამო-
სულ ნიაღვარს ძლიერ ჩაუხერგავს
წყალსადენი მიღების სანგარი.

— ალბათ შორი მანძილით უხდებთ
წყლის ამოტანა ამქამად. ცხუმის ერის-
თავთ-ერისთავს ოთალო შარვაშიძეს
ჰყოლია მიღების დამზადების კარგი
ოსტატები. ორიოდ თვის წინათ თბი-
ლისს მომინახულა ძმადნაფიცმა და
მითხრა, ბიჯის სივრცის კარგად გამო-
კირულ და გამძლე მიღებს ამზადებენ
ცხუმში. ბაგრატის ტაძრისათვის გაუგ-
ზავნია. მოძღვარი კმაყოფილი დარჩე-
ნილა.

— უნდა ვთხოვოთ, გელათს, თავი-
სი დახელოვნებული ოსტატებითაც
დაგვეზაროს, მეფეო.

— სანგარებიც უფრო ღრმად უნდა
გაითხაროს. შარვაშიძესთან კი, გირჩე-

დით აქედანვე გავგზავნათ კაცი და ჩემი სახელით გეთხოვათ დახმარება.

მგზავრობისაგან დაღლილობის მომიზეზებით მეფემ პატიება თხოვა ვახშაშე წვეულთ და დასასვენებლად განკუთვნილ ოთახში გავიდა.

დილით, როცა გიორგი მესამე სასაულზოდ გამოვიდა თავის ოთახიდან, ქართლის ერისთავთ-ერისთავი უკვე ამოსულიყო ნაჭარმაგვეს და მეფეს დარბაზში მიეგება. ერთურთი მოიკითხეს. პირველად მეფემ ქართლის საერისთაოს ამბები გამოკითხა რატი სურამელს. ერისთავმაც დაწვრილებით გააცნო მეფეს ყოველი, რაც საპიროდ ცნო, ვაჭართა გაძარცვის შესახებ კი კრინტიც არ დაუძრავს. მეფე ყურადღებით უსმენდა რატის. ბოლოს მოულოდნელად შეაწყვეტინა საუბარი და იკითხა:

— ერთი ის მითხარი ერისთავო, როგორ გრძნობს თავს თქვენი უფროსი ქალიშვილი. რუსუდან დედოფალი წუხდა მისი ავადმყოფობის გამო.

— ახლა უკეთ არის, მეფეო.

— ნუ ანებიერებთ და გირჩევთ, გელათს გაისტუმროთ სასწავლებლად. კარგად გაწვრთნილი დაგიბრუნდებათ უკანვე. გონებანათელი ადამიანები გვიპირდება სახელმწიფოში. ჭერ კიდევ ბევრი უფროსი და უფიცნი დგანან ქვეყნის სათავეში და განაგებენ.

— ანტონ ჭყონდიდელმაც ასეთივე რჩევა მომცა შარშან თბილისს ყოფნისას, მეფეო.

საუბრე დამთავრდა. მეფე, მექუტურულეთ-უხუცესის და ქართლის ერისთავის თანხლებით სასახლის ბაღში გავიდა ბაღის ბილიკზე სეირნობით გართული მეფე კაკლის დიდ ხესთან შეჩერდა.

— აი, ხედავ ამ კაკლის ხეს, შამაჩემს მაშინ დაურგავს, როცა პირველი ვაჟი, შმა ჩემი დავით შეეძინა. იცით როგორ იყურსება, კანიც თხელი აქვს, ნაყოფით ხავსეა. სასახლეში ერთმა ვაჭარმა მითხრა საქართველოს სხვა კუთხეებში მოშენებულ კაკალზე უფრო

მსუყვე და ზეთოვანია აქაური კაკალი, უნდა იზრუნოთ, ვაზირო, მისი მოშენებისთვის, ბევრი ზეთი გამოვხადოთ და უცხოეთში გავიტანოთ, ვივაჭროთ!

— უთუოდ მეფეო!

— თუ მეთანხმებით, გავაკეთოთ. რატიც ხელს შევიწყობთ.

მეფე ჩაფიქრდა. შერე ისევ მექუტურულეთ-უხუცესს მიუბრუნდა და უთხრა:

— ვაზირო, კარგად მახსოვს ივანე ორბელიანის დამარცხების შემდეგ თქვენ ერთ-ერთი პირველთაგანი უქერდით მხარს რატისთვის გადაგვეცა ქართლის საერისთაოს გამგებლობა, როგორც ჩანს, რატი ქართლის ღირსეული ერისთავთ-ერისთავია. აუხსენით მას, თუ რაოდენ დიდი სარგებლობა მოაქვს სახელმწიფოსთვის ვაჭრობის განვითარებას მეზობელ სახელმწიფოებთან.

— დაწმუნებული ვარ მეფეო, რომ ქართლის ერისთავი კარგად ერკვევა ვაჭრობის საქმეებში.

— მაშ, როგორ მოხდა, რომ მის საერისთაოში ჭერ კიდევ ბოგინობენ ავაზაკები და გასულ კვირას სურამის უღელტეხილზე მგზავრთა თავშესაფარს დასხმიან თავს და ვაჭრები გაუძარცვიათ, ვაზირო?

— ერთი მათგანი შეიპყრეს ჩვენმა სარანგებმა მეფეო, — თქვა რატიმ და გულში გაიფიქრა, უკვე მოუსწრიათ გიორგი მესამისთვის ამბის მითხანა ენატანიებსო.

— მაგრამ ვაჭრები ხომ გაძარცვეს, — გაიმეორა გარკვევით უკმაყოფილო მეფემ, — ალბათ მალე თქვენს საერისთაოში კარგების ვადარაზვასაც შემოიღებთ მათი შიშით, ერისთავო!

რატი წინასწარ გრძნობდა, რომ მეფე ვაჭრების გაძარცვაზე სიტყვას ჩამოაგდებდა, ვაფიქრებული იჭდა მეფის გვერდით და ხმის ამოღებას ვერ ბედავდა.

— თუ ძალა არ გყოფნით, ერისთავო, მათ ასალაგმავდ, — განაგრძო მეფემ — მიგემართათ მანდატურთ-უხუცესისათვის, უეჭველად დაგეხმარ-

რებოდათ, — მეფე რატის ჩააცქერდა და შეპურობილის ვინაობა იკითხა.

— არტანუჯელი გამოდგა, დიღუგში მყავს გამომწყვდეული. პირველად თანამდგომ ავანაყთა ვინაობის დასახელებაზე უარი თქვა, მაგრამ, როცა ჩემმა კაცებმა ვვართ აგიზვიზებულ ცეცხლის აღზე აბტუნავეს ზეთში გაყონილ ტანსაცმლით, ენა ამოიდგა. მათ შესაპურობადაც მიღებულაა ზომები მეფეო, მართლმსაჯულებას ვერ გაეცევიან.

— ვინ დაასახელა?

— ანანია დვინელის უმრწემესი ძმა ფიცით შეკრულან.

— მძარცველნი და ფიცი? გააძლიერეთ, ერისთავო, სარანგთა რაზმები, აღკვეთეთ მათი ბოროტება!

— ყოველივეს ვიღონებთ, მეფეო! ახლა მეჭურჭლეთ-უხუცესს მიუბრუნდა გიორგი მესამე.

— რა დაუწერია კოლხურ სელზე, ვაზირო, იმ განსწავლულ ელინელ მოგზაურს, კოლხები ეგვიპტელებად რომ მიუწათლავს?

— ბრძენი კაცი, კოლხური სელის ქსოვილებს ქებით იხსენიებს, მეფეო!

— აჟი ამბობს, კარგი ვასაველი ჰქონდაო ელინდების ქვეყანაში.

— დიახ, მეფეო!

— კიდევ კარგი, რომ ხუჭუჭა თმა მაინც გაიმეტა კოლხელი ვაყკაცებისთვის იმ დალოცვილმა, — მეფემ გულიანად გადაიხარხარა, — ახლა ხომ ამზადებენ კოლხეთში სელის ქსოვილებს, ვაზირო?

— დიახ, ამზადებენ.

— მერედა, რატომ შეპიცირდა მისი გატანა უცხოთა ქვეყნებში?

— შექმნილმა მდგომარეობამ შეუწყო ხელი, მეფეო!

— ოდიშიდან და სვანეთიდან ამტანიანი მარულა ბედაურების გაყვანაც უცხოეთში იმავე მიზეზით შეპიცირდა, არა, ვაზირო?

— დიახ, მეფეო.

— აი, ხომ ხედავთ, რას ამბობს მეჭურჭლეთ-უხუცესი, ერისთავო, — მი-

უბრუნდა გიორგი მეჭურჭლეთ-უხუცესი — რად ატვინებთ თქვენი შეწყვეტის დად ვაქართათვის მიცემულ სიტყვას!

რატი დუმდა, თავდახრილი იდგა მეფის წინაშე.

...შუღამე გადასულიყო, როცა ტაოსკარელი კაცია ჭიაბერს გამოეშვიდობა: და თავის კაცებით მეფეს მიჰყვა კვალდაკვალ. ჭიაბერმა, როგორც იქნა, მოთათვა გეგუთს ვასამგზავრებლად საჭირო ყოველივე მზადება და ის იყო დასასვენებლად ამირებდა წასვლას, მოულოდნელად კარი შემოაღო ორმოც წელს მიღწეულმა ჩია კაცმა. ოთახში შემოვიდა მეფის კარზე აღზრდილი, ენაწყლიანი დადა. მთელს სასახლეში და მის მიღმაც ცნობილი იყო დადას დაუბრუნებელი, მახვილი ენა. თუ ვინმეს თვალში ამოიღებდა სასახლეში და მის გარეთაც, შენს მტერს, ისე დაგვსლავდა, როგორც კი ამის საშუალება მიეცემოდა, რომ ეს შხამი გულღვიძლში წლობით ჰქონდათ გაძღარი. ამის გამო მასთან საუბრის დროს სიფხიზლეს იჩენდნენ თვით ვაზირებიც კი, რილით და პატივით ექცეოდნენ სასახლეში ყველანი. თვით გიორგი მესამეც თავის აღზრდილს მეტად სათუთად ეპყრობოდა. მართოდენ ცხუმის ერისთავთ-ერისთავის, გიორგი მესამის ძმადნაფიცის ოთალო შარვაშიძესათვის იყო ცნობილი, რომ დადა მეფის უკანონო ნაშვიერი გახლდათ და სიყრმის წლები, სანამ გელათში მოაწყობდნენ სასწავლებლად, ცხუმში ჰქონდა გატარებული, შარვაშიძეების ოჯახში. განუკურნებელი სენით დაავადებულს სასახლის ექიმები უვლიდნენ, მაგრამ ვერ იქნა და ვერ მოაშლევიან დადას კირის ქამა. ავადმყოფობით გაღიზიანებულს ბოლო დროს გულფიცობაც დასჩემდა.

ჩვეულებრივად დადრემილი დადა, ამჯერად კარგ ხასიათზე იყო. ჭიაბერი კი გაკვირვებით შესცქეროდა მას, არ ელოდა.

— ჭიაბერს მშვიდობა! ამ ბოლო

დროს გიორგი მეფე (ასე ეძახდა დადა, გიორგი მესამეს) ზედმეტ ზრუნვას იჩენს და განსაკუთრებით მიფრთხილდება. ჰაერისა და საყენის გამოცვლა მოაგონდება, მითხრა ვუშინ და მიბრძანა გეგუთს შენთან ერთად ვიმგზავრო!

— ჩემთან ერთად? — გაკვირვებით იკითხა ჭიანჭველა.

— დიახ, თქვენთან ერთად, ბატონო მეგინიბეთ-უხუცესო. — ოდნავ გაჰიანურებით თქვა დადამ და თანაც დამკინავმა ღიმილმა გადაურბინა დანაოკებულ, გაშავებულ სახეზე.

— ჩვენს მეფეს მადლობა ასეთი ნდობისთვის.

დადამ ყური არ ათხოვა ჭიანჭურის პასუხს და იკითხა:

— როდის გაქვთ გადაწყვეტილი გამგზავრება, ერისთავო?

— ხვალ დილაადრიანად ეტოვებ ქალაქს.

— ხვალ დილით, ადრიანად?

— დიახ, დილით ადრე, — გაიმეორა ჭიანჭველა.

— რა გაეწყობა, უნდა მოვეშადო. თუმცა ადრიანად ადგომას დიდი ხანია გადავეჩვიე. ამ ბოლო დროს ბევრსა ვფიქრობ და მხოლოდ მაშინ ჩამეძინება, როცა მზე ამოჰყავს თავს. ტკბილ სიზმრებში ვატარებ ამ დროს. მეგინიბეთ-უხუცესო, — მცირე დაყოვნების შემდეგ თქვა დადამ, — მართალი მითხარი, მამიშენის სულის ცბონებამ, თუმცა შენი მეორე ხელობა გულგახსნილობას ვიკრძალავს. მეფე გიორგის რომ არ ებრძანებინა და მე მეთხოვა, თუ გაზედავდიო ჩემს წაყვანას გეგუთში?

ჭიანჭერი ოდნავ ჩაფიქრდა.

— გაზედავდი და იცი რატომ, დადა?

— რატომ!

— ვიცი, ჩვენს მეფეს ძალიან უყვარხარ და იმიტომ!

— აბა, ის თუ იცი, რატომ ვუყვარხარ?

— კუჰამახელი ხარ და ენაც გიპირის, დადა!

— მართო მაგისტრის? კუჰამახელი აღმანიბი ამ ბოლო დროს საკმაოდ მომრავლდნენ სასახლეში. მე კი გეტყვი, რატომ მე მეფე გიორგისთან ყოველთვის გულახდილი ვარ და კუჰამართს ვაუწყებ, ზოგჯერ ძალიან მიძნელებდა ეს, შორით მოვლა მჭირდება, ქარავმების მოშველებაც კი, დიდი ჯაფაც მადგება, სანამ მიზანს მივაღწევდე, მაგრამ რა გაეწყობა!

— განა სხვები არაუკუჰამართს ურჩევენ მეფეს, როცა კი მათ მოსმენას ინდომებს?

— ზოგჯერ შეიძლება. მანავის ერისთავო, ვიცი გიორგის ხელში ხარ აღზრდილი და მისი ერთგულიც...

— სიკვდილამდე, დადა, — შეაწყვეტინა ჭიანჭველა.

— თუ კი ასე ერთგული ხარ მისი და გიყვარს კიდევ, მაშინ ერთი ის მითხარი, ახლად დანიშნულ ვახიარზე, რად სდუმხარ მეფესთან?

— ჭიანჭერი ოდნავ ჩაფიქრდა და შემდეგ შეეკითხა:

— ვის გულისხმობ. დადა?

— მეჭურჭლეთ-უხუცეს ყუთლუ-არსლანს, ერისთავო!

— მეჭურჭლეთ-უხუცესი მეფის ერთგული მსახურია და დიდათ გონიერიც. მეფე გიორგიც ამ აზრისაა.

— მართალია, მაგრამ მეჭურჭლეთ-უხუცესი რაღაც ახლის ძიებაშია, რაც საშიშია ბაგრატიონთა ტახტისთვის. ან ის კარავი რა კარავია, მის თანამდგომთა სამსჯავროდ რომ სურს გაიხადოს კორიდეთის ერისთავმა!

ჭიანჭერი დაბნეული უსმენდა დადას, სმენამ ხომ არ მიოღალატო, ფიქრობდა, კარგად ვერ გარკვეულიყო და უნებლიეთ შეეკითხა:

— საიდან იცი, დადა, შენ ყოველივე ეს?

— ცხვირი ქარის მიმართულებით მიჭირავს, ჭიანჭერო, და ყოველივეს დროზე ვიგებ. ბევრი რამ ვიცი შენთვის უცნობი. მართალია ყუთლუ-არსლანი

გელათში ყოფილა კარგა ხანი და დიდად განსწავლული კაცია, მაგრამ სწავლულნი და გონიერნი ყოველთვის როდი არიან სანდო საყრდენი. არა უშავს, თვითვე შეიციან, რომ ნაადრევია ის, რისთვისაც იღწვის.

— მაინც?

— მე შენი მშვერავი არ ვახლავარ, რომ მოგახსენო. აბა ერთი ის მითხარი, წარსულ პარასკევს მენალბანდის ოდის საყრდენ ბოძზე წალი რომ შებრუნებულ იყო, რა ვადმოგცა მეჭურჭლეთუხუცესზე ტაოსკარელმა კაციამ?

ჭიბერი ადგილზე გაქვავდა, ენაც დაება, დადა მიხვდა, რომ ვადაამლაშა, მიუახლოვდა და თითქმის ყურში ჩახურჩულა:

— მტკიცედ გჯეროდეს, ჭიბერო, მარტო შენ არ ემსახურები მეფე გიორგის ერთგულად!

დადა უცბად შემობრუნდა და ნელი ნაბიჯით გაემართა გასასვლელისკენ. აქ ცოტათი შეჩერდა, ისევე ჭიბერისკენ მოტრიალდა და უთხრა:

— ბატონო მანავის ერისთავო, თქვენს ბანკარგულებაში ვარ გეგუთს გამგზავრების მოლოდინში, ვთხოვთ ცოტათი შეაგვიანო ქალაქიდან გასვლა, რომ შენმა კაცებმა ძილი არ დამიფრთხონ დილაადრიათ. თანაც ნუ დავიწყებთ, რომ ხვალ ოცდარვა აბრილია, ყოველად წმინდა დადას დღეა. წმინდა გიორგის ეფიცავარ, მეტი პატივით მოპყრობა გმართებთ ჩემს მიმართ, მაშ, ერთად მივიდეთ ეგრისს. გელათი და გეგუთი აყვავებული დაგვხვდება. მე კი, მისი საყვარელი შვილი, აგრე ჩამომჰყნარი ვეახლები სათაყვანოს.

— შეიცადე! — მიამაბა ჭიბერმა გასასვლელად კართან მდგარ დადას.

— კიდევ რა დავავიწყდათ გეტქვათ, ერისთავო, გამომშვიდობებისას, ალბათ ტყბილ ძილს თუ მისურვებდით!

— გიორგეთ, გიორგი მეფეს ჯერ ნუ გადასცემ ჩვენს საუბარს!

— ნურაფერს მირჩევ ჭიბერო, ღმე-

რთმა ჩემთვის ჯეჟის მეტი არაფერი გაიმეტა. როცა ჯერ მეფის სწავლილი ვიყავ, გონება გაუწვრილნი, ბრძანთა მიერ უამრავი რჩევა-დარიგების შესწავლა მოვასწარი. მათი შთაგონებით თავში აღძრულსა და მიმზიდველ რჩევებს ცაში დავყავდით ფრთებასხმული, მიწას არ მაკარებდნენ. ამ რჩევებიდან არაფერი არ გამოვიდა. ისევე მიწას დავუბრუნდი. ამის შემდეგ ყურს ჩაწვეთებული ყოველი რჩევა ცულ გუნებაზე მაყენებს, მეჯავრება კიდევ. გიორგი მეფეც ხშირად მირჩევდა — ასე და ასე მოიქეციო, დადა, ბილწი ენა გაქვს, თავის შეკავება გმართებსო, მაგრამ როცა დარწმუნდა ამო ყოველივე, ასეთი რამ მითხრა ერთხელ — როგორც კული ძაღლისა არა განემართების, არცა კირჩხიბი მართლად ვალს, შენი გამოსწორებაც არ იქნებათ, და თავი მანება.

— უმჯობესია შევიცადოთ, დადა!

აქამდე თითქოს დამშვიდებულ დადას სახე აღეანძა, აიძურა დაბეჩავებული კაცი. მანავის ერისთავს, მეჩინებეთ-უხუცესობა აბედვინებდა მისთვის რჩევის მიცემას. ვერ მოინელა, იკითხა:

— ვისთვის არის უმჯობესი, ჭიბერო?

— საქმისთვის.

— გიორგი მეფისთვის, რომელიც განუზომლად მიყვარს, თქვენთვის, ჭიბერო, მეჭურჭლეთ-უხუცესისთვის და კიდევ ვინ იცის რამდენი ვინმესთვის? შე ყველას მსახური ვარ, ჩემს წინაშე კი ვინ არის ვალდებული, არავინ. რაო, აგრე უცნაურად რად მიცქერი, ნიადგაშერყეული ხომ არ გგონივარ, კარგად იცოდე, საკუთარ ფეხებზე მყარად დგავარ და ჩემი მსგავსი ბევრნი რთი დალოდავენ ამ ცოდვილ მიწაზე, ჭიბერო!

დადამ კარები გაიხურა, გაეშრა. ჭიბერი კი დიდხანს იდგა ერთ ადგილას გაოგნებული...

მოდის იბნ ეზრა

შუა საუკუნეების ეპიკაში მოღვაწე ებრაელი
პოეტი (1055—1130).

მიდის მდინარე, მიეფინება...

მიდის მდინარე, მიეფინება...

ცაო, შენ გესაგ — სევდა მინელო!

მთით მომდინარე ტალღის დინება

სად წარადინე, წარსადინელო!

წყლის წიაღთაგან მესამის ღალადი, აღმით დაღმა რბის უცხო ჩვენება,

მძიმედ მიქშუის,

მიდის ნაკადი, —

ზღვის უდაბნოში მიესვენება.

„— წყალო, სთქვი რამე ყოფნა-არსობის!“

ისევე ყრუდ ისმის ტალღის თქაფანი,

კლდეზე მგრთალად ჩანს კვალი ღვარცოფის, მიწაც ქაფს იშრობს,

ნალგართქაფალი.

„— უბზოდ რომ ილტვი დანამდურივით, გვარქვი, რას გვითქვამს

ცათა უფლება!“

ყურად არ იღებს,

მიდის დუმბილით,

ბნელ წიაღებში მიიმწუხრება..

— უნდა მოგეწყლა თუ უნდა გვაბარო? — რაო, რას ბქობენ შესთა ტახტები!..

ვენახს ვერ მოსცემ, ნავენახარო,

თუ შეღმეორედ დავენახდები?“...

...ისევე მზე მიაქვს, მიაკიაფებს.. ისევე უტყვია მისი დინება,

მიდის მდინარე,

ზურბავებს მიაფენს, —

ცხელ უდაბნოში მიიჩრდილება...

„— მაინც რას ამბობს ცათა კრებული, ჩემო მთაო და ჩემო ტრამალო,

უნდა ქვე დავხდე გაოგნებული.

თუ ლაჭვარდებში შევიფრთამალო?

მალე მივალწვეთ უცხო წიაღებს, თუ გაგრძელდება ჩვენი კირღება
მიდის მდინარე,
ტალღებს მიაფენს, —

ბნელ სივრცეებში მიიწვირთება...

აჰა, ლოცვად ვდგე, ხამლი ვიძარცე, მაინც უბრად დგას ბნელი ტინები,
ისევ შეედგები სჯულის ფიცარზე, ისევ შეეძრავ და

შეგეტირები:

„— სადით სად მოხვალ, მწუსრის ზეწარო, მარქვი, — როდემდე უნდა ვეწამო,
ვინ საყუდართ ევეშეთისაო, —

გაუვალო და

გაუბეწავო!..

სევდამ ხელი გვყო, ურვამ მოგვიცა... უხმოდ განგვიდგა იგი დროება,
აღარ გვეთნევა ჯამი როკვისა,

არც სისარული გვესათნობა.

წყალი ურწყულს ჰგავს, დაბა — უდაბნოს... ვკოცნი, რას ვკოცნი,

ღმერთმა დაწვევლის:

სახეს უგვანს ვჭვრეტ,

ბაგეს — უთაფლოს,

ძუძუს — უტკბოს და

უნელსაცხებლოს...

იწვის,

ტყე იწვის,

იწვის ტაძარი,

ტყისკენ გარბიან სათნო კრავები,

მოყვასს შტრად ვიხდი, ნამოყვასარი,

და სათვისტომოს ვებუღრავები.

ცეცხლი ედება დაცლილ ხანაგებს, ცრემლად იცლება ვაზის მტევანი
და სიბნელესთან მამხანაგებს

ჩემი მეკვლე და

თანამდევარი.

წყალო, კელაე გკითხავ: წერას ბედისას როდის მოვდრეკ და მოვისადავებ!
სიდან სად მოვდექ?

საით გადაველ,

კელა სადაურსა მისმობს სადაველ...“

...ისევ მზე მიაქვს, მიაცაიავებს.. ისევ უტყვია მისი დინება,

მიდის მდინარე,

ტალღებს მიაფენს,

ბნელ ხანახებში მიიჩრდილება.

ტყეს გამოვცილდი ჩუმი გალობით, აღარც ბოლო ჩანს, აღარც სათავე,
ბნელში გზას მიკვლევს თანდათანობით

დროის მეკვლე და მეთანდათანე...

„— ჩემო დღეო თუ

ჩემო შავეთო,

მაცნე ბედისა თავზე მევლება-

ყმად დამიდგება საფარსკვლავეთო,
თუ კოჯოხეთი დამემსველება?...“

...ისევ ყრუდ ბრუნავს მღვრიე მორვეით, ძნელად არ უჩანს ძალის მოკრება,
გარე-მოვლით ვალს,
მიდის ზმორებით, —
ზღვის წიაღებში მიიფოფრება...

ვეტყვი:

„— რად კვდება ჩემი ნუგეში,
რატომ ვერ გულობს გული საგულოდ?
თქვი: ყანობიართა სითავთუხეში
რად დამიტყვეს უჭირნახულოდ?..
გულზედ რად მოხვდათ ჩემი სიბეცე, ბჭე სინათლისა რატომ შეხურეს?..
მეგზურს თუ ვნახავ ცათა კიბეზე,
ფეხი თუ კბობს
მესაფეხურეს?...“

...ისევ ჩრდილში რბის — უბზოდ მედინი, ჩალად არ უჩანს ჩემი ბრალდება,
ისევე ქარს მისდევს ტანახსლექტილი,
ბნელ წიაღებში მიიწვართება...

ასე მიღმა ხმობს ჩქამი ხმიერის, ასე შორით მჭურეტ, ცაო მდუმარო,
რომ ხვაშიადი ცათამიერის
მიწყვი ახშო და აიდუმალო...

გული მაინც ვთხოვს,
მაინც ვსასოებს...
გარნა უქმად რბის დღეთა რიგები
და წუთისოფლის საჯამბაზოებს კვლავ საძრახისად ვეციგლივები...
ისევ მიელტვის სული ჩრდილოეთს, —
ველარც წიბოს ვგრძნობ,
ველარც წიბურებს,
ველარც ქარი შლის სანაპიროებს, —
ვილა გვიმობს და გვიმოციქულებს?

ვინ ჩამოქყვება საღეთო ბილიკებს,
სად გაბრწყინდება სისხლი ტარიგთა?...
მზეს რანაირად ჩამოგვირიგებს, თუ ვველაფერი
ბნელში ჩარიგდა?...“

„— რაკი თქმას შევთხოვ, ესეც მითხარი: ხმა მიჯნურისა როდის ჩავგესმა?
ენამ ვით გამცნო მოსაკითხავი,
ბაგემ რა გითხრა,
უბადაგესმა?

რით წარგუდგებით ცათა გალაყნებს, სად გასრულდება ჩვენი კირთება?...
ისევ ყრუდ მიაქვს,
მიაქარაყნებს,
ბნელ წიაღებში მიიზვირთება...

—, ფრთვო ნათლისავ, თავსე გეველები, გარნა რას ხმობენ ბნელი ხვეწები?
რომელ წყალს ერტყმი,
რომელ მდინარეს,

ვის სადინარებს ესათხეველები?...

აჰა, გასრულდა ესე ზმანება, აწ აღასრულე საქმე საქველო,
სცან სახიერის სახივანება,

ცას წარესახე,
წარუსახველო!

ამცნე: ძალი მცენ, ხული ჩამიდგან... ჩემი სასო ხარ, ჩემი ნუგეში...
სულო, წყალს ჰგავდი დასაბამითგან,

უბნეს იყავ თუ...
უჭაბუკესი.

— წყალო, ხთქვი რამე ყოფნა-არსობის!...“

ისეც ყრუდ ისმის ტალღის თქაფანი,

კლდეზე მკრთალად ჩანს კვალი ღვარცოფის, მიწაც ქაფს იშრობს, —

ნაღვართქაფალი.

მადის, თან მიაჭეს ოქროს თაველი, მაგრამ კვლავ ბურავს ბური საბურეს
და შეხტირიან შესართავეები

ზღვათა სიღრმეს და სიუდაბურეს...

ისეც ყრუდ ელტვის მყუდრო წიაღებს, ისეც უტყვია მისი დინება,
ჩიღის მდინარე,

ტალღებს მიაფენს,

ბნელ წიაღებში მიიწრდილება....

ქველებრაულიდან თარგმნა

ჯაივალ აჯიაზვილია.

• • •

ბოსფორზე, კარგო, თუმც არა ვიცი,
არ ვყოფილვარ და არც რა მსმენია,
მე შენს თვალებში ვხედავ ზღვის
სივრცეს,
ცისფერი ცეცხლი რომ მოჰყენია.

არ ვავეოლილვარ ქარაიანს ბაღდადს,
არც დახლზე ფარჩა გამიფენია;
რომ შევაფარო თავი შენს კალთას
და დავისვენო, ის მირჩევნია.

ათასჯერაც რომ გიამბო დღეში,
შენთვის, ძვირფასო, ხომ სულ ერთია,
რომ ჩემს თვალუწვდენ, მშობელ რუსეთში
დიდი პოეტის სახელი მქვია.

ტალიანკის ხმა დაჰყოლია სულს,
ღამეს — ძაღლების ყეფა და მთვარე.
ქალო სპარსელო, ნუთუ არა გსურს?
ნახო ცისფერი რუსეთის მხარე?

აქ მოსვლა იყო ზრახვა ბედისა,
თითქოს მიხმობდნენ თქვენი ველები,
და თითქოს ფრთები თეთრი გედისა,
ყელს შეხვეოდნენ შენი ხელები.

ჩემს წარსულს არ ვთელი დაწყველის
ღირსად,
თუმც შევბას დიდხანს ეძებდა სული,
მიმდერე რამე შენი ქვეყნისა,
ეგზომ ლამაზის და მზიარულის.

რომ კაემანი მომეშვას გულზე,
 უცხო თილისმით ძალა შემმატო,
 რომ ჩრდილოეთის ტურფა ასულზე
 არ ვიფიქრო და აღარ ვიღარდო.

ბოსფორზე თუმცა არა ვიცი რა,
 მე მაინც შევთხზავ მასზე ბალადებს,
 შენი თვალები ზღვათა სივრცეა,
 ეგზომ რომ მწვეავს და ცინფრად ანათებს.

• • •

არავის უხმობს, არ გლოვობს სული,
 ვით ვაშლის ყვავილს ელის გაქრობა;
 ჭკნობის იერით გარემოცული
 დროს მიაქვს ჩემი ახალგაზრდობა.

წინანდებურად ვერ აძვერდები,
 გულო, სიცივე რომ შეგპარვია.
 არყის ხის მხარეც სადაც ვბერდები,
 მე ფეხშიშველა აღარ გავიარ.

მოსეტიალე სულთ, ნაკლებად
 ატყვია ტურებს აღმური ტრფობის,
 ნეტავ სად გაქრა ძველი აგზნება,
 თვალთა სიშმაგე, სიუხვე გრძნობის.

სურვილებს ადგას სიმუნწის ჩრდილი,
 ეგებ მესიზმრე, ჩემო ცხოვრებაე?
 ჰგავდი აღრიან მქუხარე დილით
 ვარდისფერ ცხენით გამოქროლებას.

აღსასრული ხომ ყველას მოგველის,
 ცვივა ნეკერჩხლებს ფოთოლთა წვება...
 კურთხეულ იყოს ქვეყნად ყოველი,
 რაც მზის ქვეშეთში ჰყვავის და კვდება.

თარგმანა ზურაბ ბაბუნიაძე

ცხოვრების გზის პიეზაში

პიორგი ციციშვილის ახალი რომანის გამო

ლიტერატურამ იცის იმგვარი შემოქმედებითი სახეცვალილებების შემთხვევები, როგორც ეს გიორგი ციციშვილს ხვდა წილად, მაგრამ უფრო ადრეულ ასაკში, გ. ციციშვილის ასაკში რწეითად ხდება, რომ ლიტერატურათმცოდნე, ლიტერატურის კრიტიკოსმა პროზას მიმართ ხელი და ესოდენ წაუღიერებ იყოს. მათუტეტს, რომ გ. ციციშვილის ეს შემოქმედებითი გარდასახვა, მისი პროზაში მოხვდა, ერთობ იღბლიანი გამოდგა — ამ ორიოდ წლებს წინათ შეიხვედრებოდა და სალიტერატურო კრიტიკაშიც კარგად მიიღო მისი პირველი წიგნი ახლანს კი „მნათობა“ (№ 11, 12, 1977 წ. 1-4, 1978 წ.) გამოქვეყნდა „სძლიე სიხარბეხა შენსა“... ბარდამ აქვე გამოვთქვამ ვაოცებას ამ თწულების თანრული გავების გამო: „სძლიე სიხარბეხა შენსა“ რომანისტიკის თანრს განეუთვნება, იგი სწორედ რომ აქმაუთილებს უყელა იმ პირობას, რომელიც რომანის თანრის ქმნილებას უნდა წაუყენოს ადამიანსა, მაგრამ რაკომიდე უფრნადღი დაიბეჭდა, როგორც მოხრობა.

ყოველი ლიტერატურული ქმნილება ადამიანის შეწწელით ფსიდება, ადამიანის სულიერი სამუაროს წედომით, მისი სწწყოს შიგან არბეხულის გამოწწურებით, მისი არსის ადამიანებთან მიხბლოებით. ამიტომ ჩვენი ყოველი კონტაქტი მხატვრულ ქმნილებასთან გაიწომება იმით, თუ რა ემოციურ წევადუნანს იქონიებს იგი ჩვენსე. ამ ემოციურ წევადუნანში კი უთუოდ იგულისხმება ის რაციონალური წევადუნანც, რომელსაც ნწწწრობები ახდენს ჩვენსე. რაციონალური თავისებური ემოციურია, რადგან ჩვენს გონებაში აღიბეჭ-

დება, აწრს ქმნის. ქეშმარტი აწრი კი მუდამ ემოციურია.

ეს რომანი პირველსავე ვერდებოდას ამყარებს კონტაქტს შეიხვედრთან. და ამას აქვს თავისი მთავარი მიწწეი; რომანში — „სძლიე სიხარბეხა შენსა“ — ადამიანის საინტერესოდ ნაამბობი ცხოვრება ჩიავლის შეიხვედრის თვადწინ, ვრცელი, რთული, თავისი მსუსხავი და ბედნიერი დღეებით აღსავსე ცხოვრება, მაგრამ ბედნიერება, რაწელიც ამ რომანის ბერბონაეებს ეწწვეათ ხოლმე, ყოველთვის როდია ქეშმარტი, ყოველთვის როდი იქცევა ნამდვილი სხარულის მოწწიქებლად. იგი სხარულის მოწწიქებელი გვგონია, იმიტომ რომ წუთიერს, დღეწადღელს ვარს აუოლადი და ბინის კარგად მოწწობა, თუ ეკონომიური კეთილდღეობის შექმნა, ბედნიერებად მიიწწევა. არადა, რა შორსაა ყველადფერი ეს ქეშმარტი ბედნიერებისაგან. რაოდენ დიდად დარბილება სულიერად ადამიანს, როცა მისი ცხოვრების მთავარი მიწწანი ეკონომიური კეთილდღეობის მიღწევა ხდება და სწორედ ამგვარი დონობობით, სძლიერით ცდილობს ბედნიერების წედომას. ანეტ დროს ორი დანკენა შეიძლება გამოვტანოთ — ან ადამიანსა არ იცის, თუ რა არას ქეშმარტი ბედნიერება, ან ცხოვრება, გარემომცველმა სამუარომ აიძულა მას მოქცეხს ამიწწრად. ორივე შემთხვევაში სხარალოა ადამიანი. გიორგი ციციშვილის მიერ ნაამბობი გოდერბი შეწწელავლის ცხოვრების წიგნს რომ დასურბა, მრავალი საღიქრალი ადგებერის. მწწრალმა თავისი გმირის ადრე სიწწბუტეც გავგაცნო და მისი ბოლო ამოსუნთქვის მოწწმეც გავგებადა. ეს ბოლო ამოსუნთქვა კი ღამის მერვე ათუდ წელში გამდგარს

ზედა წილად, ჩვენს თვალწინ გაიხსნა ადამიანის ცხოვრების წიგნი და ჩვენს თვალწინვე დაიხურა იგი, რამდენი რამ დატარებდა ამ წიგნში, რამდენი ადამიანის ცხოვრება დაუკავშირდა გოდერძის ცხოვრებას. რამდენი ზედი გამრუდდა, რამდენის გასწორდა ცხოვრების ვრცელ გზაზე რომაში დიხსატა უამრავი ადამიანის ხსენ, ხასიათი, შეიქმნა ცოცხალი სურათები აგრ, გუშინდელი ქაოჯკის ცხოვრებისა, მაგრამ მთავარი მაინც დარჩა გოდერძის ზენკლიშვილის ბედი და ის თემა, რომელიც ამ რომანიდან უნდა გამოიტანოს მკითხველმა — ძმებო ცხოვრება, ძალიან ძვილი, მით უფრო, თუ ისეთ რთულ, ცვალებად, მორალურ და უპიკურ ფაქტორთაათა ერთდროულ მსხვერვისა და შენების პერსონად დემონთა იგი, როგორც გოდერძის დრო გახლდათ (ოქტომბრის რევოლუცია, მენშევიკები საქართველოში, საბჭოთა ზღვარდღეობის დამარცხება, სოფლის ბრძოლა წელში გამართვისათვის, მომხრეებელი ტენდენციების აღზევა-გამდგრება, შერე ამ ტენდენციების მსხვერვის პროცესი), მაგრამ შენ ადამიანი გქვია და უნდა დათრუნო ყველაფერი, არავითარა ცოცხლებამ არ უნდა სძლიოს შენს სულს და სულიერად გაწმენდილმა, ახლდებულმა უნდა გასართულო გზა ცხოვრებისა.

მწერლის ამ თეზის საქმიად ცხადად ამოკითხავ რომაში, ამოკითხავ გოდერძის ზენკლიშვილის ცხოვრების წიგნში. სწორედ ამისათვის დახატა მან გოდერძის ბიოგრაფიის, ხასიათის ადამიანი იგი ურველი მოკლემის შუაგულში იყო, ყველგან ტრიალებდა, ყველაფერმა მის თავს ვადაიარა, რადგან ცხოვრების დედიმ შეილი იყო — რიგითი, გამოურჩეველი, და ყველაფერი ირეკლებოდა მის სულში, მის ყოფაში. ამიტომ მისი ცხოვრების გზა არის გზა იმ ქართველი კაცისა, რომელმაც საუბრის პარველ ოცნებულს ჩახედა ცხოვრებას თვალში, არასოდეს არ ყოფილა განზე გამდგარი, ვარიუელი. ამიტომაც ერთნაირად იზიარებს ამ ცხოვრების ავხაც და კარგსაც, რადგან მოწმე კი არა, მოწაწილე, შემქმნელი ამ ყოფისა, ქართლის ერთ პატარა სოფელში მცხოვრები გოდერძის ზენკლიშვილი გახლდათ ავტორი იმ ცხოვრებისა, რომელიც ზენკლიშვილი იყო კაცისი წლებიდან მოყოლებული დღემდე. ასე რომ გ. ციციშვილი წარმოგადგენს ცხოვრების ვრცელ პანორამას. ამიტომაც მისი ქართლი ძალიან მკავს კახეთს, იმერეთს, სამეგრელოს და სხვა კუთხეებს მთელი საქართველოსი. ყველგან თითქმის ასე ცხოვრობდნენ, როგორც გოდერძის ზენკლიშვილის სოფელი ცხოვრობდა (ცხადია, განსხვავებულ იყო, მაგრამ ეს განსხვავებულობა მხოლოდ და მხოლოდ სპეციფიკური ხას-

ათის ვახლდათ. მთავარი ციციშვილი რომაინ ვნებავთ, კოლორიტი კი ვახლდათ. არის ჩვენი საზოგადოების ყოფისა კი ყველგან ასეთი იყო).

ასე რომ აქ, სწორედ იმეად ტიპობობასთან ვეკვს საქმე, როცა წვეთში ზღვა შეიცონობა. გ. ციციშვილისათვის ქართლის ერთ პაწია სოფლის ცხოვრებაზე საუბარის იმდროინდელი საქართველოს ყოფაზე საუბარს ნიშნავს. მაგრამ მთავარი მაინც ის არაა, თუ რა არის, რა მსოფლგაგების დასაქვიდრებლადუ გაიხარა მწერალი ეხოლენ ურთო ტილოს შესაქმნელად. ეს არის, რაც ასე რიგად ვეზიოდებს ამ წარმოებში, ვეზიოდებს ადამიანის ცხოვრების ვრცელი გზის სიყვარულიანი დანახვა. სწორედ ეს სიყვარულია მთავარი — ადამიანის, მისი ცხოვრების გზის სიყვარული, თუნდაც შეცდომებით სავსე იქონ ადამიანის ცხოვრების გზა, თუნდაც თავისი ზოგირითი თვისებით ემჭინებოდეს კიდევ იგი ჩვენი საზოგადოების მორალურ პრინციპებს, უალიამ ფოლკრის გუთონის მწერლისათვის ბაბლიასათი შესაწავლი სიტუაცია: „მწერლის საბატო ვალია შეეველოს ადამიანს მოთმინება-გამსტეობაში, გამხმნევოს, გული გაუშაროს, კვლიავც მოგონოს მამაცობა, პატრონება, იმედი, სიამავე, თანგრძობა, სიბრალული, თავგანწირვა — ყველაფერი ის, რაც ადამიანის წარსულს დიდებოთ მისავდა. პოეტმა უბრალოდ კი არ უნდა აღწესობს ადამიანის ყოფა, უნდა დახმაროს მის, საურდენ ბოძად. ბურჭად გამოადგეს, შეაძლებინოს ამტანობა და გამარჯვება“. შართლცდა, ყველო მწერლის გულის ფიცარზე დასაწერი სიტუაცია.

ამ წიგნში სწორედ გოდერძის ზენკლიშვილის იმეად რომაინ ვეზიოდებს, თუმცა, გოდერძის როგორც საზოგადოებრივი ელემენტო, ამ თანგრძობას ურველთვის როდი ამსახურებს, მაგრამ მწერალი ეხოლენ სულმოკლედ არ განახილავს ადამიანის ყოფას. პირობის ერთიმეორისაგან განსუყოფილი ავიცა და კარგიც, იცის, რომ კვლავ ადამიანები სწადიან ავხა და კარგს. ამიტომ რა გზებზეც არ უნდა იაროს ადამიანმა, ყოველთვის მის გვერდით უნდა დადგე, ხელი უნდა შეამველო.

ცხოვრების რთულ გზებზე იარა გოდერძის ზენკლიშვილმა, ჩვენი ოფელოგიისაგან განსხვავებული მორალური პრინციპებითაც იცხოვრა, მაგრამ იგი მაინც არ იწვევს ზიზღს. თუ რაიმე დამოკიდებულება გიჩნდება გოდერძის მიმართ, სიბრალულის გრძნობაა მხოლოდ, რადგან იგი საზოგადოებრივ ურთიერთობათა პროდუქტია და მას მოუწია თავის თავში მოიყვას, თავისი მხრებით ზიღოს ამ საზოგადოების ყველა ნიშან-თვისება. ამ საზოგადოებრივ ნიშან-თვისებათა მყოფო გამოხატულებ-

მა ვოდეტი ზენკლიშვილი. ამიტომ მის პირადებაზე, მის ცხოვრებაზე საუბარი ჩვენი საზოგადოების პიოგრაფიის გარკვეულ მონაკვეთზე საუბარს ნიშნავს.

დაიწყო ადამიანის ცხოვრების გზა. რე იყო ახალ-მართალი, პატოსანი, შემდეგ ცხოვრებაში ფერი იცვალა და გოდერძიძე ამ ცხოვრების ტალღებს აქცია. ჩვენი საზოგადოებრივი ურთიერთობისაგან განსხვავებული მორალური პრინციპებით იცხოვრა, ქონი მოიღო, სიმადღერ დაგროვა (თითქმის იმად გქვს, რისთვისაც მისი სიმაჟრო შორეულ გზას ვუყუენეს და სამშობლოს ცა აღარც ანახეს; ახლა სიტყვა კუდაკი ამოგდებულია ჩვენი ურთულდღობრივი ტექსტიდან. თორემ თავისი სიმადღერის გოდერძი ზენკლიშვილი პარე სუთ კულასა და შეტხაც ჩახსენებდა ზენკლი, ათასი ადამიანი დაემგზავრა ცხოვრების გზაზე. ზოგი ფიგინდარა და ზოგი მართალი, მაგრამ მოავარი შიანც ქონების დაგროვება ვახლა მისთვის. ადრე პატოსანი, შრომელი, მეტაბოკაცო იმთა ამქარში გავრია, ვინაც ქონებით აფასებდა ადამიანს. მერტედა ვინ არ არის ამ ამქარში. გ. ციციშვილი შექმნა მთელი ვადერტა მათიო სახეებისა (ბაქოლის მიღვანი, ვანუოფილების გამოც, ისეა დანდლიშვილი დასხვანი); ასე აღზევდა გოდერძი. მერე შვილის ცხოვრებაზე იზრუნა, გზა ვაუყუდა, მაგრამ როცა ცხოვრების მიდინარება შეუცვალა, ურვეულ საგანს, მოვლენას თავისი სახელი დგარქვა, უფლას პასუხი მოეთხოვა თავისი განკლავი გზის გამო, გოდერძი იმთა შორის აღმორჩინდა, ვინაც მრავალ უნამოვნო კითხვებზე უნდა ვაყუა პასუხი. ვახცა კიდევ თავისებური პასუხი და ამ პასუხით სულტერი წონსწორობაჲ კპოვა. იმ ეკონომიკური სიძლიერისაგან განმარტული გოდერძი ზენკლიშვილი, თითქმის ახალი კაცია, სინამდვილეში თითონაც ვერ ხედება, რომ საკუთარი სული დაამარუნა საკუთარ სხეულში, რადგან ეს სული (დამოკლებულდება ადამიანებისადმი, ცხოვრებისადმი) თითქმის ვიდაცეებს ვაჟოლოდა თან. ახლა კი კვლავ იმოვნა თავისი თავი. მაქარა... (სრული პარპონია თითქმის მოუღწეველია კაცთა მოდებისათვის) ანახობაში სიცოცხლეც ვასრულდა.

რა დარჩათ ადამიანებს შიგან? თითქმის არავერი, რადგან ის, რაც ადამიანებმა მასზე იციან, მეტად აბურდული, ზეგზავებიანი, რკრო-ბოქრო ვახლავთ, ხოლო მისი საბოლოო ვადაწვეტილების შემდეგ ცხოვრება (ვანქმენდელი კაცის ცხოვრება) არა ვვინებ ძლიერ აღიბეჭდოს ხადის მესხერებაში. ახლათ, დიდა დრო იყო სპარო, რომ ხალხი შეჩვეოდა და დემოკრატიზაცია კიდევ ახალი გოდერძი ზენკლიშვილი.

ასე რომ, გ. ციციშვილი მთელი ხატრამეზა-

ვანით წარმოგვიდგენს ადამიანის ცხოვრებას, წარმოგვიდგენს სრულად, ურთულსმომცველად. იგი არ არის მინიატურების მახტვანო, ტყმათა მონასმები უფრო ანახათებს, დიდი რეაღისტური ტილოებისკენ მოუწევს ვფლო.

„სხდე სისარბება შენას“ ორი ღირსება ვაინია, ეს ორი ღირსება ვანახლერავს ჩვენს დამოკლებულებას რომანისადმი.

ცხოვრების ცოდნა — ერთი უმთავრესი პირიბა მწერლისთვის, მაგრამ ვაინია რავარ ცხოვრებას იცნობ, ვის ცხოვრებას სწავლობდი. დღევანდელ ურფას იმდენი განმტოცება, დარგობრობა ანახათებს, რომ თითქმის შეუძლებელია ყოველსმომცველად იცნობდე მას. მდგომარეობა უფრო რთულდება, თუ ესტრის ადამიანის მთელი ცხოვრების გზა წარმოუდგინო მეთისველს. რთულდება, რადგან ადამიანის ცხოვრების გზაზე ათასი რამ ვადაირბენს, არა მარტო სხვადასხვა სახათების, პედის ადამიანებზე ვიხლება წერა, არამედ ამ ადამიანებთან დავაჟობებულ საქმებზეც, რადგან სწორედ საქმესთან ურთიერთობაში ვლანდება მავიოლად ადამიანი. მართალია, გ. ციციშვილი გოდერძი ზენკლიშვილის ცხოვრების წიგნს სწერდა, მაგრამ „სხდე სისარბება შენას.“ გოდერძი ზენკლიშვილის დროის წიგნც ვამოღვა, რადგან ამ რომანში ერთი მთავარი მომენტი ვახლავთ დრო. დრო, რომელშიც ცხოვრობდა გოდერძი. თუ ვათავალს წინებულო არ ოქნებოდა დრო და მისთვის და მახსიათებელი უსიქოლოდა, არ შეხდებოდა ეს წიგნც. დროისა და მისი უსიქოლოკის ცოდნა კი ცხოვრების ღრმა ცოდნისაგან წარმოსდებდა.

სწორედ ცხოვრებას ღრმა ცოდნა ამ რომანის ერთი ღირსება. — ნამდვილი ცხოვრების, დაუფარველს, დაუშლავის, რთულას; გ. ციციშვილი მინებულად ხედავს იმას, რაცეც წერს. ნანებულად იცნობს თავისი პერსონაჟების ურფას, არა მარტო პერსონაჟებისა, მთელი სამების ცხოვრება იცის. სამება ხელსგულზე უწერია, ვათვისებული აქვს მისი ურფელი ქენა, მისეულ-მოსტეული, და რაც მთავარია იცის თუ რითი სუნქივენ სამებლები, რას სწრადღვან, რას უქობობენ. ხერითოდ იცის სამების უსიქოლოკია, მისი მოსალოდნელი რეკეცია ამითომ მოვლენაზე, ეს კი მნიშვნელოვანი მომენტია და ვანახირობებს კიდევ ნაწარმოების რომანს. ცხოვრების ღრმა ცოდნა ვახლა რომანის პერსონაჟები უსოღენ ცოცხალ ხანებად, გოდერძი, მელიო, დანდლიშვილი, ვახტანგ პეტროვიანი, მანდისი, მარინე, სანდრა ნანებულად დეწარული სახეება. ცხოვრების ასეთი ღრმა ცოდნა გ. ციციშვილს უთოვლდ მოიყვანს ვანსოგადებული თანამეორვე სახეების შექმნაზე. შეუძლებელია მწე-

რლის ეს თვისება უფრო დიდ შემოქმედებით ფაქტურაში არ გადაიზარდოს. ამის დახატურა სახე გოფერძი ზენკლიშვილისა, რომელიც წაწარმების მთავარ მამოძრავებელ ღვაწლად გვევლინება. იგი ამ მუხასა ჰგავს, თავის ირგვლივ მრავალ ხეს რომ იკრებს და ქმნის ტყეს. ამ ტყეში კი ათასნაირი ხე დგას, ნაყოფიერიცა და უნაყოფიცა.

როდელი, წინააღმდეგობებით აღსავსე პიროვნებაა გოფერძი. ამაზე მეტყველებს თუნდაც ერთი გარემოება — მას, მრავალი მანეთი დამნიშებულს, მრავალ არასაკადრისი საქმის ჩამოდნს, ამავე დროს, არაერთი დადებითი თვისება გააჩნიათ. ვიორჯი ციციშვილია მთელი მისი ცხოვრება ვადაცხადოდა, უველგან მის გვერდით ვაჟაურა, მათან ერთად ვაჭარა, შავრამ მოსაწვენი, უნიათო, ვისმქმენდი არასოდეს არ უოფილა გოფერძი; იგი თავისი პრიმიტიულობითაც კი მიშვიდვლია, რადგან წართალია, არასოდეს ნიღაბს არ ათარებს და ამიტომ არას მართალი.

რავლა გოფერძის პიროვნული „შე“ ადამიანებთან ურთიერთობაში ვლინდება, ჩვენც ამ ურთიერთობაშია მდინარებას მივუყვით. ვინ რად მოვლენა გოფერძის მისი „მოქცევის“ გზაზე? ამ გზაზე პირველი ისაა დანდიშვილი აღმორძდება, „გველივით ქვეანი და ეშმაკი კაცი“. მითხედავად იმისა, რომ გ. ციციშვილია ისაკის ცოცხალი პორტრეტი შექმნა, მისი სახე მინც სწორსაზომიერია, ამდენად სწორსაზომიერი და სტატიურიც, რომ განეთარება არცა აქვს სახეს. უველადერი თავიდანვე ეციოტ მასზე. დამატებით იწოდებიან ისაკი მწერალი-საგან ვიღებთ და არც ისაკის საქციელისაგან.

ისაკია ეს პიროვნება. ვინც გოფერძის „აბლბურად“ საქმიანობას ჩაგონებს. იგი უოველადიურად ჩანჩინებდა — ახლა „სხვა დროს“, და ჩვენს თავს მივხედოთო. ისაკის შეგონებები მომანერებელი, გაქვიანებული და ზედმეტად დედაქტაქურია, მითუმეტეს, ისეთი ხსიათის კაცისათვის, რაცოცხად გოფერძი, კაცისათვის, რომელსაც თუ რამე არ მოსწონს, ძალიან იოლად შეუძლია წამოძახოს: „ერთი მკათი პატრონი დედისა!“ იგი პირდაპირია და შორიკიდებელი, ისაკისთან კი რა პქონდა მოსარიდებელი? ვუჭირობ, ისაკის იფოლორების დასახატად სხვა გზა უნდა მოსახლეოყო, მაგრამ ასეა თუ ისე, ისაკი მინც ამ მასალა ვაიოდა, რომელმაც დააქარა გოფერძის „მოქცევა“, მისი მაცოფრ გზაზე შედგომა. მაგრამ ისაკი მარტო არ არის — ამ გზაზე შედგომა გოფერძის სხვა ტაქტი, და უფრო დამჭერებლად უყარისა საუფარშია შეიღმა. ისაკი კი გაუთავებლად ღაბარაკობს და არა მარტო გოფერძისაგან გვერვენება დაუჭერებლად უოველადე ამის მოხმენა; არა ვცონებს ისაკი ხა-

სიათის, ბიოგრაფიის ადამიანზე, მოქცეულიყო ასე. ვუჭირობ, ბოლომდე გარკვეულია ეს ურის ისაკის ბუნება, მისი საზოგადოებრივი აზრი და მისი ქმედება. ამ ქვეანმა და ეშმაკმა კაცმა უველადური იყის თავისი საქმისა, ვამოცდილიცაა, ენერგიულიცა. ამიტომ დაუჭერებელია ისეთი მაცოფრის სულის, ამ ბიოგრაფიის, ამ ხსიათის კაცი ასეთ ვრძელ სენტიმენტებს უიოხს ავდებს ვინცს. მართალია, გოფერძი ვლესურად ქვეანია, მაგრამ ისაკის ვირეშაქობა მეტი აქვს. ამის დახატურა თუნდაც ის, რომ ისაკამ დასტოვა შეცვლილი ხამება, სხვაგან ვადიოტანა სამოქმედო არე და იქაც მინებულად განაგრძო თავისი საქმიანობა. საზოგადოებრივი ატმოსფეროს წმენდას მისთვის არავითარი ზიანი არ მოუტანია, ისაკი თავისმა ვირეშმაქობამ, მოხერხებულობამ ვამარჭვებამდე მიოუყვანა (ცხადია, ისაკის ვაგებით), გოფერძი კი კატასტროფამდე (ეცხე ისაკის ვაგებით), შავრამ, ის, რაც ისაკის ვაგებით კატასტროფაა, სინამდვილეში სულიერი განწმენდის პროცესია და თუნდაც ამ პროცესის ჩვენების, გოფერძის ბუნებაში ადამიანურ თვისებებია კვლავ აღწევდის ასე თვალნათლივ ჩვენებისათვის ღირდა ზენკლიშვილების ცხოვრების წიგნის დაწერა.

მაგრამ ამ სულიერ წმენდამდე გოფერძიმ ტანჯვის გზაზე უნდა იაროს, ამ ტანჯვის გზაზე გასვლაში კი დიდი როლი შეასრულა გოფერძის ქვეანმა შეიღმა. გოფერძისა და მალხაზის ურთიერთობა რომანში ერთ ძლიერ კონტრასტულ ქმნის. გოფერძის დამოკიდებულება შეიღისადმი ნამდვილად მამოშვლდური, იგი სრუნავს შეიღის მომავალზე, ცდილობს გზა ვაუთაფოს მას, მაგრამ ვისი ვაუთაფის მეთოდებს მალხაზი კარნახობს. ამ მეთოდთა არხი საქაო დახასიათებას აძლევს მალხაზს. სწორედ მალხაზისნაირი ბიოგრაფიითა და გზებით გვევლინებიან მალხაზისნაირი სტეშძვანულები. მეთოფის მამის ქონება, ეკონომიური სიმდიერე ამ კიხედ იქცევა, რომელსაც რაიონში პარტაული მუშაობის მალად სართულეში აშავოთ კაცი. ტიპურია მალხაზის მიერ ვაგული გზაც. თუმცა, ეს გზა ერთი არადუფორმისული დედალით იწყება; მსხვევლობაში ვაქვს გოფერძი ზენკლიშვილის მიერ ოქახისათვის მანქანის უდევის ამბავი. გოფერძი ფიქრობს შეიღს ეროში მანქანას შევუყარალებდ და ვაგებარება. მალხაზი კი მინდამიანც დიდად არ დაფოთდება ამ „მოსკონიხ“ ვამო (იგი ღრმა ცურვავე შეოცნებე კაცია) და იტყვის — ეც მანქანა რაიონის ხსახლო განათლების ვაწყოფილების ვამვეს ვადეუყვანიოთ ეროშიო. საქმე ეს ვაგდება, რომ რაიონში ერთ-ერთ ვავლენიან კაცად ქცეული გოფერძი ზენკლიშვილის ვფი კარგა ხანია უნაყოფოდ ატალხიანებს რაიონის ვანათლ-

ბის განყოფილების გამგის კარს — იტორიის მასწავლებლის ადგილი მომეცითო. ამიტომ მალეზმა ვანზრასა ქრთამად „მოსკინი“ მითართავს განყოფილების გამგეს. ვლექრობ, აქ გათვალისწინებული არ არის ერთი გარემოება: ყველაფერი ეს რაიონში ხდება. რაიონის თავკაცი, პირველი მდივანი გოდერძი ზენკლიშვილის სურვის უცვლელი თამადა. ვინა ეს გარემოება უსიტყვოდაც არ იქონიებდა ზემოქმედებას განყოფილების გამგეზე. როცა ზენკლიშვილებს ერთადერთი იმედი სამსახურის სათხოვნელად მიაღებოდა? ან, სამეზამი გაბატონებული ცხოვრების წესის მიხედვით სულაც სხვა რამე უნდა მომხდარიყო — განყოფილების გამგე თავად შეტანებოდა მალხაზს, რომ მისი მეოხებით ზენკლიშვილების რაიონში გამართული ქიელების მოწაწილე გამხდარიყო და ამით რაიონის თავკაცის სახლოვეს ეტრიალა. ამას გვიარჩაზრებს გ. ციციშვილის მიერ დახატული სამების ცხოვრების წესის დოკუმე. მაგრამ დავუშვათ ვანათლების განყოფილების გამგე იმ ადამიანთა კატეგორიას განეკუთვნება, რომლებიც სულაც არ ცდილობენ დიდაცთა თვალწინ იტორიადონ, განკლებებით დგანან და უზმუროდ. ჩემი საბოლოოთ ავსებენ თვთვანიტ ქისხა. ასეთი რამეც დასაშვებია, რადგან ასეთი ხასიათის ადამიანებიც საქმოდ არიან, მაგრამ მინც დავუქრებელია გოდერძი ზენკლიშვილს ასე უზარალოდ, იმავე დამეს ვადგევანა თავისი „მოსკინი“ განყოფილების გამგის ენციო — ზემო შეილს მასწავლებლის ადგილი მიეციო. მისთვის ზომ სრულად უზრალი საქმე იყო რაიონის მდივნისათვის ან თუნდაც განყოფილების გამგისათვის თროდუ სიტყვა ეთქვა და ბიჰს ესტორიის მასწავლებლის ადგილი გარანტირებულად ექნებოდა, ან აიღებდა კი ასეთ უზარაზნო ქრთამს განყოფილების გამგე იმ კაცისაგან. ვინც ასე დაახლოებული იყო რაიონის თავკაცთან? მართალია, სამეზამი ძეაღხა და რბილია გამჭდარი — შენც ქამე და მეც მიჰებო, მაგრამ ვანათლების განყოფილების გამგე თუნდაც იმის გამოც მიგრადებოდა ზენკლიშვილებსაგან ქრთამის მიღებას, რომ ზეად ისევე აუჩქარებლად, დინკად ეთაღა ქონი სამებელთაგან.

ახე თუ ისე, დავყო მალხაზის ცხოვრების გზა. შემდეგ მამის ქონება დამის ქაღალტულ ხალიჩად ექცა და რაიკომის მდივნის ხვარტლზეც წამოასუბა. მაგრამ გ. ციციშვილი ვერ იოლად და სწორზაოვნად როდ ვკარევენს მალხაზის სხეს. მალხაზი მყოლოდ მამის ქონების მეოხებით არ წამოსუბებულა რაიკომის მდივნის სვამზე. აგი აღლითანი მიჰქვი არის, იყის ხად რა თქვას, როგორ მოიქცეს, ვინ როდის შეირთოს, ვის როდის გაეუროს, ყველაფერი ამის აკეთებს უზმუროდ,

იყის თავდაჭერა, დამაზად დამარაჟი, თურმე საქმიად ნაიოხიც ყოფილა. და აი, ახლა მამების სკოლის მასწავლებელს დირექტორობა მოუნდა. ვლექრობთ, აქაც ერთ გაუთვალისწინებელ გარემოებასთან ვაჰკვს საქმე. შხატერული დავუქრებლობის შეგარძნებას ბადებს რომანის ის მოწაყეთი, ხადაც მოთხრობილია, თუ როგორ გადირექტორდა მალხაზი. მალხაზის ბუნებას, მის მიერ განვლილ გზას, მის სიტყვა-მასუსს, მოქმედების დოგაყურობას თუ ვაითვალისწინებთ, სულაც არ ვგეპარება ექვი, რომ ერთ მშვენიერ დღეს იგი დირექტორის გახდებოდა, მაგრამ მთავარი ეს როდის მთავარია გზა, რომლითაც მან დირექტორობას მიაღწია. ასე ვგვონია, რომ იგი ასეთ გრძელ გზას არ აირჩედა. ეს თახგვარ გზაზე ნავალი, თბილისიდან ახლადმოკლებულია მიჰი ისე ვაეყრებდა სამენსიო ახაგვალადილებულ ზაქარიას, რაიკომის შემწეობით ისე გამოადულია სვამს, რომ ზაქარია გონს ვერც მოკიდოდა. მალხაზი მასთან „იბრუნებოდა“ სწორად იმ შეთოლით, როგორც დიკასთან — ლეკა ზომ დამის მახარადეც კი იღებდა მალხაზ ზენკლიშვილს, მაგრამ შემდეგ დიკას ზელზე დაჰყვა მის არ ვაუქარდა.

ერთი შეხედვით, რომანი გოდერძი ზენკლიშვილზეა, გოდერძის ერთადერთი პერსონაჟი რომანისა, მაგრამ გოდერძის ცხოვრების ამურდულ გზებს მალხაზი წარმარავს, ნებით თუ უნებლად მალხაზის ცხოვრების რიტმს, კანონებს უყვეშირდება გოდერძისა და მალხალოს ყოფა. ამიტომაც ვაგვიგრძელდა ასე მალხაზზე ხაუბარი და ბოლოს მინც ვინ არის მალხაზი, რა სულიერი საქყარის პატრონია, ხაიდან მოდის და ხაით მიდის? ამ კითხვებზე პასუხის ვაყენა მალხაზის სოციალური რაიონის განხილვა გვეარჩინოს — იგი მოდის იმ ცხოვრებიდან, რომელიც ჩვენი ყოფის ამიან წლებს მოჰყვა და რომლის სრული სურათიც დავგახატა გ. ციციშვილმა. დავყვირდით: მალხაზი იზიკათუდ ჩაღის ცოდ საქმეს, ხოლო თუ ჩადის ქრთამის მიყენი ვანათლების განყოფილების გამგისადმი, სკოლის დირექტორისადმი, დიკას შერთავა და შერე გაურო და ა. შ.). ყველაფერი ეს იბუღებოთ აქტება. მალხაზი იბუღებულა ქრთამი გაიღოს, რომ სამსახურში მოხედეს, სხვაგვარად მან ვერადერი ვაწყყო, სკოლის დირექტარი თანხაზა სამსახურიც კი დახტოვოს, ოდონდაც სახლი აუშენონ. სანდრას ქალს ერთავს იმიტომ, რომ დანიხაა დრო შეიკყადა და თუ ამ ქვეყნად დიდი პატრონი არა ვყავს, შეიძლება ნარეცხი წყალღათ მოკისროლონ. ასე რომ, ადამიანი მუდამ დავტებხს დახაყრდენს, რომლის მეოხებითაც ცხოვრების ქარტუხალი წონასწორიობის შენარჩუნებას ცდილობს. რაიკომის მდივანი მალხაზ ზენკლი-

შვილი ან, გენბაუო, აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილე მალხაზ ზენკლიშვილი სულაც არ არის უფრო ბედნიერი, ვიდრე ერთ-ერთი სამინისტროს მთარგმნელი, გიტარიანი მალხაზ ზენკლიშვილი იყო. მაშინ მალხაზი უზრუნველად ცხოვრობდა, ახლა კი ყველა თხოვრებზე პასუხს — მაშაც, ხალხიც ყველას წინაშე ვადიდებელია ადამიანი, რომელიმაც ამდენი მკვლარი ნაბიჯი გადადგა, რომ რაშენიარად ცხოვრების გზაზე დაშვარდეთ. ერთმა მკვლარმა ნაბიჯმა მეორე განაპირობა, ამიტომ ზემოთის მალხაზ ზენკლიშვილი უფრო, მამულარეცხილი ვაჟი კი არ არის. არამედ პრაქტიკტი და მსხვერპლია იმ საზოგადოებრივი ურთიერთობებისა, რომელიც ხანუხში წყვეტავდა და რომელიც სხვაგვარად ცხოვრების საშუალებას არ იძლეოდა. ამიტომაც მიზნა აქვე გავისინო გ. ციციშვილის მიერ მართალია ცოტა გაიანერგებოდა. მაგრამ ცხადად დაბატული ერთი ქუთაი ვოდნობ ზენკლიშვილის სახლში, როცა მოკვდივებს ქიტა ლარაქე შემოუწყობებო. არის ქიტა ლარაქის პირველ თვითებში ბევრი ისეთი რამ, რაც ქართლურ თვისებებს მიეწერება, მაგრამ მალხაზისა და მისი დიდილი, ამ დიდილიც საზოგადოო ფრანა, გაიძვლებს კიდევ ერთხელ ვადიდებ ამ დიდილიც. ყურადღებით წაიკითხოთ ამონაწერთა მისაზრებანი.

ღვიწყოფ ამით, რაც მთავარია — გ. ციციშვილი ჩინებულად ვეპატავს ქიტა მასწავლებლის პორტრეტს, მტელად ზელშესახებდა. ცოცხლად წარმოგვიდგება ამ კაცის სახე. ვნ არის ქიტა ლარაქე? საქართველოს სახალხო მასწავლებელი (ყოველშემთხვევაში, იგი ასე ეძახის თავის თავს), საჯარო მწიგნულის პერსონალური პენსიონერი, პარტიის წევრი 1921 წლიდან, მთელს ქართლში ცნობილი იმით, რომ სტალინთან შეგობრობდა, პირდაპირი და მოურიდეტელი (შე რომ კაცმა შეითხოვ, იმ დინეი და აუჩქარებელი ვოდერძის ნიშნის სიტყვა-პასუხს ათასჯერ ვარბედა ამ პერიკაცის ანქარებულმასს) ადამიანი. სახლისთვის მასალა დასჭირდა, სამებაში ჩაშოვიდა და ვოდერძი სამსახურში რომ ვერ აბოუნა, „სახლში შემოპოტა, ყველა ოთახი გზირიეთ დაარა“, და მოქეიფებს შემოეკრა. აჰ, აჰ გ. ციციშვილი ერთმანეთს უპირისპირებს ცხოვრების ორ გზას — გზას ვოდერძისას და გზას ლარაქისას; ვოდერძის ანტიკვარული აევიით ვაწუხილი სახლი სრა-სასახლეხა შავს, ქიტას სახლს კი ჰერი დაუძველდა და წეიმა ჩაშოლდა. ეს ვარემოება უკვე განაპირობებს კონფლიქტს ქიტასა და ვოდერძის შორის. ადბათ, სწორედ ამიტომ არის ასეთი ბრძოლის ტინზე ქიტა ლარაქე. ყველას თავისი მიუზლო, მილანძლ-მოლანძლ, მაგრამ მას სიტყვა-პასუხში ყოველთვის პარპობს სა-

კუთარი მეს პრიმატი. იგი თავის მეს ძალზე ინტენსიურად. უხეშადაც კი სწევს თავს მსმენელებს. მართალია, მისმა მსმენელებმა უარყვეს ქიტა ლარაქის თაობის ცხოვრებას გზა, ვადუხევიეს მას, მაგრამ ეს მიიწყ არ აძლევს ქიტა ლარაქეს უფლებას ასე მოეკეტეს ადამიანებს, როცა ისინი საკუთარ ოჯახში ღზინის სუფიას უსებდენ. მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩემთვის მთავარია ქიტასა და მალხაზის კამათი კაცმა რომ თქვას, მალხაზის თუმა სავსებით მისაღებია. იგი ამტკიცებს:

„— მე პატრონის ვეფხი არა ისეთ ძალად პატრონს ხალხს, რომელიც საშუალება თუ მიეცო, პირობები თუ შეუქმენი, შეიძლება ყველაზე დიდ უარღებად ვადიციუნენ, არამედ ისეთ მამაც, კვიან არ ვამებდვად ადამიანებს, ვისაც შრომა აქვს რაიმე ცოდვის ჩადენისა, უნარც ვაანინა დიდი პირადი სარგებლობის გამოხატვისა, სიმამაცეც მოხდგამს რისკზე წასვლისა და მიუხედავად ყოველივე ამისა, მაინც არცერთ ცოდვავ არ მიდიან. მაინც პატრონს ადამიანებად რჩებიან“.

ეს არის მალხაზის მთავარი თემა და იგი მხარდაჭერის ღირსიცაა. ამიტომ ვერ ვაკეთებთ ქიტა ლარაქეს, როცა იგი კებს შეატარილებს, მალხაზს ვოდერძის საქმიანობის იდეოლოგად გამოაცხადებს და პირში ატაკებს — „სახეზვეს ამოსული ყვავილი ხარო“.

მალხაზი ზელმძვანელი მუშაი ვაბდა და აეტორის მიერ პირველების სწორი ვაანაღრებობად მიჩნევა ის ვარემოება, რომ დაწინაურებულ, ზელმძვანელ მუშაივად კვეულ მალხაზს არაფერი ისეთი არ ჩაუღენია, რაც ჩვენს წევობრივად წმინდა საზოგადოებრივ ურთიერთობებს დაუპირისპრებობდა. არადა, მას სწორედ ახლა აქვს საპასიო საშუალებანი. ეს ერთხელ კიდევ ვეაძლევს უფლებას ვაუქროთ, რომ მალხაზის მისლა-მისლა, ზიგზაგებიანი გზებით სიარული მისი მუნებთან კი არ მომდინარეობდა, არამედ არაქანსად ვარემო განაპირობებდა ყველაფერს; თუ უფრო მორს წავალთ, აქნებ რაიკომის ახალ მდივანსაც კი ესაყვედუროს მალხაზის ათვალწუნების გამო. მართალია, მალხაზმა არასწორი გზით მოიპოვა ანამიდებობა, მაგრამ შემდეგ იგი წესიერად, პატრონსად, თვევადღებულად ემხებურება თავის საქმეს და რაიკოს, აი, ახლი მდივანისა კი არაფერი ვიციოთ. აღბათ, იმითომცაა რომ ერთგვარი სიბრალულისა თუ თანაგრძობის ვრძნობაც კი ახლავს მალხაზისაღმი ჩვენს დამოკლებულებას, რადგან მას ერთი მხრივ მამის საზოგადოებრივი მდგომარეობა უშლის ხელს ცხოვრების სწორად წარმართვაში, მეორე მხრივ კი თავისი წარსლის გამო არ აღეკრედ მოსვენებას. არადა, ვუღწრფელად სწავდა პატრონსად ეწახურის თავის საქმეს.

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ რომანს ორი მთავარი ღირსება გააჩნია-შეთქი. ბირველ მათგანზე — მის ცხოვრებისეულობაზე უკვე ვისაუბრეთ. მეორე კი გახლავთ ის, რაც ერთ-ნაირად ახასიათებს რომანის ავტორს და რომანს. ამ ნაწარმოების მიხედვით გ. ციციშვილი კარგ მთხრობელად გვევლინება. მას ძალუძს ისე ცხადად, უზრდოდ დასწეროს აზრები, თითქმის ავტო ნიქს წინ იღებს მოუზარნი და ნაწერს კი არ ვკითხულობდეთ, არამედ ნათქვამს ვისმენდეთ. გ. ციციშვილი რომ სამებას ჩინებულად იცნობს. ეს ზემოთაც აღვნიშნეთ, იგი სამებულთა მებუკვლეობასაც კარგად იცნობს, მათს კილოს. ანტიკონაც ქმნის ასეთ ცოცხალ პერსონაჟებს. მებუკვლეობა, მისი ინტონაცია ერთ-ერთ მთავარ როლს თამაშობს გ. ციციშვილისათვის პერსონაჟის პორტრეტის შექმნისას. მას შეუძლია გვიამბოს და მოსაწყენა არ გახდეს, ეს კი დიდი ღირსებაა მწერლისა.

დაბოლოს იმაზე, რაც ერთ-ერთ მთავარ საკითხად მიიჩნევა რომანის ღირსების კვლევისას. ეს არის გოლდერძის ე. წ. მოქცევა. გოლდერძის გადაწვეტილება და მისი შესრულება, მხატვრული ხორცსხმა, ეს მებად საინოობრო, მებად თავსატეხი საკითხია და მოთუბეტის, რომ გ. ციციშვილის ამ გმირის ასეთი გადაწვეტილება ცოცხა მოულოდნელიც კი იყო. მოულოდნელი იყო ორი მიზევის გამო. ავტორები ერთდებთან ასეთი სიტუაციის შექმნას, პერსონაჟთა ბუნების ასეთ შემობრთალებას და მეორეც — ძალიან ძნელი დასაწერებელია, რომ აღამაინა მთელი ცხოვრება ან რომის, ეკონომიური სიმძლავრე დაგროვოს, ამოღენა სახახლე ააშენოს და შემდეგ თავმოებურებული ასე შეეღიოს მას — უველაფერი მთავრობას გადასცეს — თქვენ მოინშარეთო ძნელი დასაწერებელია, მაგრამ გ. ციციშვილმა დაგაქერა გოლდერძი ზენკლიშვილის ამ საქციელში. ეს ხელოვნური, იდეოლოგურად გამართლებული ფანალი კი არ არის, არამედ მებად ადამიანური, ცხოვრებისეული. გოლდერძი ზენკლიშვილი მოქცეოდა ასე. მთელი რომანის მანქალზე გოლდერძი ზენკლიშვილის ხასიათი, მისი ცხოვრება ისე ეთარტება, რომ სუბიექტურად შეიძლება ასეთი გადაწვეტილება მიიღოს გოლდერძი, მაგრამ არსებობს ობიექტური მიზეზებიც, რაც უმთავრესია გოლდერძის ამ გადაწვეტილები მიღებისას — ეს არის რესპუბლიკის სულ სხვა როტეო, სხვა განწყობილებით ცხოვრება. ცხოვრების სიხალემ განაპრობა გოლდერძის „მოქცევა“, ცხადია, ამ სიხალემ ერთი მხრივ აიძულა, იძუ-

ლებულზე ასეთი ნაბიჯი გადაედგა, მაგრამ გოლდერძის შემდეგი ცხოვრება სულაც არ ცხოვრება იმ კაცისა, რომელმაც უბედურებას რამ მქმნა, პირიქით, სულიერად დამშვიდებულად, გაწონასწორებული კაცის ცხოვრებაა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ შექმნილია ატროსტერამ საკუთარი თავი აპოენინა.

გოლდერძის ხასიათის კაცი იზამდა ამას. ამის დახტურად მე მინდა გავახსენო გოლდერძი ზენკლიშვილის ცხოვრების ერთი დღე, ერთი უველაზე რთული, მიმე და მოულოდნელი აღმოენით გამაოგნებელი დღე. ეს არის დღე, როცა გოლდერძი ზენკლიშვილმა ისაკას ზავონებითა და წაქეზებით „ჩიხის ფულა“ მიაწოვა ვახტანგ ჰეტროფის. ჩინებულად დაწერილი ეპიზოდია თუნდაც იმის გამოც, რომ კარგად არის გამოწერებული თავად გოლდერძის სული, მისი შერწუნება იმის გამო, რასაც თვითონ აუკეთებს, გაოცება იმის გამო, რომ თურმე შეიძლება რაიკოშის მდივანმა ქრთამი აიღოს, მისი ხაერთო დაბნეულება და შემდეგ რაღაც სულიერი სიმსუბუქე, რომ რაიკოშის მდივანი უკვე მისია, მისთვის გაშიწურებული კაცი, ახლობელი, რადგან მან გოლდერძის ფული ჩაიღო ქიხეში.

გოლდერძი იმ თაობის კაცია, როცა მზუნერიანი, ფარჩიანი რაიკოშის მდივანმა ზანკლიტებთან, კულაკებთან, მესხობრადეებთან ბრძოლაში იღუპებოდნენ. ე. ი. კვლავოდნენ კეთილი, ნათელი იდეალებისათვის. დღეს კი ვერაფრით ვერ შეათავსა იმ ხალხთან ვახტანგ ჰეტროფისის რესპექტაბელური ვარჯისობა. როცა აღამაინა ასეთი რამ — რაიკოშის მდივნისათვის ქრთამის მიცემა ასე შეაძარწუნებს. მას სულში კიდევ ბევრი სასიკეთო რამ შეპორჩენილია და ჭერაც არ გახრწნილი. მისგან რაღაცს უნდა ეველოდოს. სწორედ ამ შერწუნების, ამ გაოცების გამო გუქერა გოლდერძისა, როცა იგი გადაწვეტებს ხელი იღოს თავის მონადარზე და მთავრობას გადასცეს უველაფერი.

და აი, დამწეო სულიერი განწმენდის პროცესი, ამ პროცესში მიიღვენა იგი არა პარტო თავის ძველ ბინაში, არამედ ახალ საქმეთაინაც, მაგრამ აქ მთავარი საქმე როდია, არამედ ძველ ბინაში დაბრუნება, რომელიც სიმბოლური გამოხატულებაა გოლდერძი ზენკლიშვილისა და მისი თაობის ბევრი ადამიანის სულში იმ ფასეულობათგან ამბარუნებისა, რომლითაც ისინი ამ ცხოვრების ვახს შეუღდნენ და რომლითაც თავადაც ფასეულობდნენ, როგორც ქვეყნის მწერებელი ადამიანები.

სოსო სიგუა

კელქვიანას ბინადარი

არსებობს ასეთი შეხედულება, თითქოს კრიტიკოსი მხოლოდ კრიტიკულ წერილებს უწვდებოდეს. ეს მცდარი თვალსაზრისია. ლიტერატურის ისტორია იცნობს კრიტიკასა და თეორიის დარგის არაერთ ლიტერატორს, რომელსაც შესანიშნავი რომანი დაუწერია, (გაიხსენით ნ. ტორნაოვი). დღეს რომ რომელიმე კრიტიკოსმა ლექსების წიგნი გამოსცეს, შეიძლება ეს ხასიყლოდ ჩაივადოს. მაგრამ პოეტმა რომ ლიტერატურული სტატუსის კრებული გამოაქვეყნოს, არაეის გაუფრთხილება. შეიქმნა ერთგვარი ჭებირი პოეზია-პროზასა და კრიტიკას შორის, თითქოს ეს იყვნენ ისინი ერთმანეთისაგან დაცილებული, როგორც ნოტანიკა და გრამატიკა. უცნაურია — გოლაგმა რომ რომანი დაწეროს, ან არქილოვმა ლექსების ცაკლი დახედოს, ეს ბუნებრივ მოვლედ მიჩნევათ, ხოლო ლიტერატორის მიერ დაწერილი მსატრული ნაწარმოები თავიდანვე განწირულ ცდად თვლება. ალბათ იმიტომ, რომ კრიტიკოსის ცნების მიღმა მუდამ ხელმოცარულ მწერალს ხედავენ, რაც სრულადაც არაა უნივერსალური ფაქტი.

გასაგებია, რომ ჩვენი ეპოქა ვერც დასვენებას აუცილებლობას წარმოშობს, რომ ზდება უსასრულო დიფერენცირება განრებისა, ფორმებისა, ღარგებისა. მაგრამ არსებობს საპირისპირო ტენდენციაც — აქარაა მძღავრი მიღრეკილება ინტერაციისაკენ. არი ტრადიციული ეანრისა თუ ფორმისაკენ, შერწყმის შედეგად, მიიღება მესამე, რომელიც მათი ხინთურერი გაგრძელებაა. ამიტომაც გვაკლინებთან არცთუ იშვიათად პოეტები კრიტიკოსის როლში. ეს ზდება არა იმიტომ, რომ სხვა რომელიმე ეანრს წაუშელონ, არამედ გამოხატონ თავიანთი დამოკიდებულება მიზნინარე პროცესისადმი, იმ მოვლენებისადმი, რომელთა ცენტრში ღვას შემოქმედის პარცენება. პოეტები

გადაღან პროზის სფეროში, რათა შინაგანად ნერვიული და ღრამატული, გარეგნულად კი მშვიდი, წყნარი და ვერტიკალი ცხოვრვის შესახამისი რეულექსიურ-ანალიტიკური პროზა შეიქმნას. კრიტიკისებიც, თავიანთი შირივ, თხზავენ მსატრულ ნაწარმოებებს, რამდენადაც კემშარიტი ლიტერატორი წარმოუდგენელია პოეტური აზრებისა, სტილისა და გემოვნების გარეშე. თეორიული მსჯელობა იცვლება პრაქტიკული მსატრული აქტივობით. ისინი ზღეზიან არა მხოლოდ ვანხეღნი და სისტემატიზატორნი.

ბოლო წლებში ზოგიერთი კრიტიკოსის სტილი და ენა მთუაზოვად ინტელექტუალურ პროზას, რომელიც თავად ესწრაფვის ენისტურ მტყველებას, უფრადლება მიექცა არა მარტოდენ შეფასებისა და სარისხის პრობლემას, არამედ გამოხატვის უენომენსაც — ენას, კომპოზიციას, მსჯელობის სტრუქტურას... თუ ამ ტენდენციას აღრეც მუაღა რამდენიმე თაღუნანით მიმდევარი, მუაამდ ის ქვეულა კრიტიკის აღირებულ ეტაღონად და ნორმად. ამით იხსნება ფსიქოლოგიური თუ ლოგიკური დაპირისპირება პროზასა და კრიტიკას შორის. ამიტომ არის ესოღენ საგრძნობი კრიტიკოსების გადასახლება პროზაში. აღრე ისინი ლიტერატორის ისტორიას აფარებდენენ თავს, რადგან თანამედროვეობა მუდამ უქმყოფილოა კრიტიკოსისა. ეს გაუანტვა მუაამდ გრძელდება, იღონდ არა ძველებური ინტენსივობითა და მიმართულებით. თუ წინათ ხელ რამდენიმე ლიტერატორში მიმართა ბელეტრისტიკას (ა. გაწერელია, გ. ნატროშვილი, ს. ქილია), ახლა ლიტერატორთა მთელი ჯგუფი, აგრეთვე პროფესიონალი მთარგმნელები, მიმართავენ პროზას, როგორც უნივერსალურ თანამედროვე ეანრს. დღეაანდელი ლიტერატურა უფრო და უფრო იღტვის ინტელექტუალური ხარისღაღა

იუმორი, როგორც მსატყუარი ასახავს თითქმის მთელი შეთოლი. ახლი დროს იუმორი არის არა მხოლოდ ასახავს, არამედ განწყობს, გააზრანების საშუალებაც. რ. მიშველადე არჩევს იუმორის ისეთი დონით შემოტანას, რომელიც ნაწარმოებში ხალისსა და სიმსუბუქეს დაამკვიდრებს. ამიტომ მისი ლტოლვა შევადგებოდა და ზომიერი, თავად წოველის სტეციფური გამართლებული. ზოლო რცა იუმორისტულ მიდრეკილებას დრამატული ხაწყისი განსაზღვრავს, მაშინ ვღებულობთ შესანიშნავ ნაწარმოებს („მარტილი“. „მხაჩი“...).

საერთოდ, წოველა შეიძლება აღეკვეთს რევიტრ გავრცობილი და სტილიზებული ანგლოტი. ახლად ზმირად იწერება მტერს ფორმის ნაწარმოებები. მაგრამ ეს არ ნიშნავს და არ უღრის წოველას, რომლის სტრუქტურა ლიტერატურამ შეკარად განსაზღვრა და დააღვიწა. მისი მიდრეკილება რ. მიშველადეს არ უღდა. ის ცნობოდ, ზოგად პრინციპებს იყენებს ახლებური მასალის წარმოსაღვენად. თორთულ ასექტში ის სახელთა წუღენით არ არის გატაცებული. კონფლიქტო არც ფსიქიკაში თამბუღება (მოთვიგონით თ. მანის „მოტყუებუნი“). აქ ყოფითა რეალები, ცხოვრებისეული ფაფრეკები და წერაღმანებო, ავღელდღური საგნები ქმნიან ნაწარმოებს, როგორც სისტემას. სლა მეტყველება და სხარტი სოფერტიარ წყობა, ემპირიული შოამებულებანი და დეკორეებანი გამორიცხავენ „გაფიქრებული პროზის“ შათოსსა და ხახიას.

რ. მიშველადის მიზანია წყენამდე მოტანოს ყოფითი ურთიერთობის ლირიზმი. ის მუღამ ჩვენს ირგვლე არჩევს სინამდვილეს ხატავს. მწერალს არ უღდა გაღასულიყო ისტორიულ გარემოში და ასე განეკურთა დღევანდელი დღის გეაუნობს უბრალო და კეთილშობილ მოქალაქეებს. შათი ფსიქიკა მარტივია, ცოტა რამ უხარიათ და სულ მყოფე რამ დაამწუხრებთ. აფტორი ქმნის რეალურ გარემოს გამოგონილი სახელით, მაგრამ ეს არაა გზა სიმბოლური პროზისა, რომელსაც ის თავისი კონკრეტულლობით უბირისპირდება კილევაც. შან რეალური, ყოველდღური მიმართებანი გვანვენა, ზოლო ის ქალაქი, რომელსაც ესოდენ ზმირად ვაცნობს, დაქარაგმა. შან თითქმის ვველადეს სხვადასხვა სახელი ჰქვია — „ძებუღიანი“, „მოწამეთა“, „ოღასკურა“, „ყუტაია“... ეს შოფრა არავისთვის ბუნდოვანი არ უღდა იყოს, იგულისხმება ქალაქი ქუთათისი. მაგრამ იმტომ, რომ გარკვეული დისტანცია მაინც იქნეს დაყული მასალასა და ავტორს შორის — იგი გამოგონილი სახელებით იხსენებს თავის საყვარელ ქალაქს. ამგვარ გახადულელებას ახლავს. თავისებურია ინტრიმი.

წოველდობს პერსონაჟები მუღამ კონკრეტულ სახელსა და გვარს აბარებენ (შეღატონ კუხია

ანძე, სიმონ კანანაძე, გრიგოლ კალანდაძე, შათე კილადე, არჩილ ერკემლიძე, ცოტეა სანაძე, კოტე მარღალიშვილი...), ისინი უწინდებოდ გემოლიან სტენსაზე. შათ არსებობას სიმბოლური ფუნქცია არა აქვს დეკორატიული. ისინი პარველყოფილი აღმომავლივით მიაშიტურად ცხოვრობენ. არცერთ პერსონაჟს, გარდა ოთარ კაკუშაძისა, არამიწერიი საკითხი არ აწუხებს. თვითველი პერსონაჟი ნაწილია ძებუღიანობის ამბები იყენებდა ერთი იღვის, ერთი მასალის, ერთი ქალაქის გარშემო. ამიტომ წოველდებს მხოლოდ დამოუკიდებელი მნიშვნელობა როდი აქვთ. ისინი, ამვე დროს, ქმნიან მიღიან გარემოსა და ანსამბლს. ეს პერსონაჟები ხაყოცია აღტრუნიშითა და სკეითივთ არიან გემსველული. შათ არსებამო ოღენვადაც არ იჩენს თავს ეგონისტური ინსტრქტები. ეს ეხება წოველდების მოავარ გმირებს. თორემ ისე კი წეწარმოვიღვენთ, თითქოს ავტორს ცხერისა და მეღვის დამომბილები იღვა ექალავოს... მაგრამ ის შეგნებულად მიმართავს მართალ, პატრიონს აღმომანებს. ჩვენ ვხედავთ ამბერკი მარჯველაშვილის გაწამებულ სახეს, რომელსაც სიცოცხლე მოუშამა სიმონ კანანაძის შიგრ მოამოღება სამა ინდუარმა („ამბერკი“); შანწლის შეარღვე შეღატონ კუხიანძე შეღამისს აღდება და ქორწილში მიღის, თუშვა სიძის შამის ავკაცობა არ დეიწყენა („სიყვთე“); ოთარ კაკუშაძე გამოფრავს ქარბეთის ფორფიტას, მაგრამ პროფესიონალ მეცნიერებს ეს უშუთ და მის ღიდ წარმატებას არ აღიარებენ („თიხის ერთი ფორფიტა“); ვატშანი ტრამეის ვაღაყენებს, რათა ექმი ალექსანდრე ვობრონიძეს პატევი სცეს („ექიმი“); თავისი გულბურკვილო ტრამბასი საფრთხეში ავღებს შოთა თუღაქრტულიძეს („სოტყვა“)... ავტორის მიზანია არა იმდენად აღმომანის, რამდენადაც აღმომანია ურთიერთდამოკიდებულებების ჩვენება. იზოლირებული პიროვნება, მისთვის ინტერესს კარგავს. აღმომანი თავის ნამდვილ ბუნებას მხოლოდ მაშინ ავღენს, როცა ის ცხოვრობს განსაზღვრულ წრესსა და საზოგადოებაში.

იმდენად ძლიერია მიმწარაფება რეალობის ზუსტი ასახვისა, რომ ზოგჯერ პერსონაჟები ნამდვილად არსებული აღმომანების სახელებით გამოიღიან. ზანაც გაბმარებული არ წაღლებად ცნობილი ამბებია აღბუღილი წოველდების მასალად („სამინი“, „თიხის ერთი ფორფიტა“ და სხვ.). შეიძლება მის ყოველ პერსონაჟს რეალური პროტოტიპი დაეჭებოოს. ეს მომეტებულ ბუნებრივობას მატებს მოთხრობას. ცხადია, ლიტერატურისა და ჰქითხველობათის თითქმის არაფერი მნიშვნელობა არა აქვს, ესა თუ ის პერსონაჟი ნამდვილად არსებობდა თუ მწერლის ფანტაზიამ შეიბოხა. მაგრამ რამდენადაც რეაწე მიშველადის მიზანი არ ყოფილა გამწამოგადებელი, სიმ-

ბიულერი სახის შექმნა, რომელშიც ჩატვრდა განსაზღვრული კატეგორიის აღმამათა მსოფლ-
 განცდა და ტემპერამენტი, მან თავისი თეო-
 რიული კონსტრუქცია — უბრალო და კეთი-
 ლი აღმამათა — დაშლა და წარმოსა-
 ხა მრავალ პერსონაჟად. ამიტომ მისე იო-
 თოვად თუ აწერს ხუნდაძე, თითამ გაბი-
 ძაშეალი თუ ამბერკა გოგისვანძე, მელი-
 ტონ კუხიანიძე თუ ლავრენტი მიჭუთაძე, თა-
 ნაბრად ატარებენ დონ-კიხოტურ თვისებებს.
 ჩვენ წარმოვლდგენთ და ვხედავთ ამ სახეებს.
 ისიც შეიძლება ითქვას, რომ არამწიფიად
 ისინი ერთმანეთსაც მგანან, მათ წერვები
 თითქმის არცა აქვთ, ფეხებოვენ და მდგნიალად
 ჩხუბობენ, უაღობანადობენ და დროს ხშირად
 ცნობს კედლებშიც ატარებენ. ისინი მოხერხე-
 ზული „ცხოვრების კაცებამ“ არიან. მათი მო-
 რჩონი დანსაზღვრებულია. ავტორმა ერთა-
 დერთი „სულის ვიზი“ დაგვიხატა — თთარ
 კაცუშაძე — და ისიც, მისი რიკიანობაც ავა-
 ნტორისათანა წილნაყოი, თუშეა უნდა
 ითქვას, რომ ყოველი დღეი მიგნება თანამედ-
 როვის თვალში მუდამ „ავანტურად“ უდერს.

ეს აღმამათა ლიპიანის შთამომავალი
 არიან. ისინი უდარდელი სახით, გახსნილი შუბ-
 ლითი მისეკტორიან ცხოვრობან. მწერალი უმოფ-
 რებს ძალას ალტეს პერსონაჟის სახის გამოყვე-
 თას. ეს, პირველ ყოვლისა, მოქალაქის დადებ-
 ბითი თვისებების ჩვენებაა, აღმამათრ მიმარ-
 თებათა რომანტიკის სახეგა. საამისოდ მწერ-
 ლის ენა მიახლოებულია ხალხურ სასაუბრო
 მეტყველებასთან. მოქმედება იხატება მოკლე
 და ღაკონიური ფრაზებთ. ერთი დეტალი
 მრავალი წერტილიდან არ ნათდება. ავტორი
 თითქმის ჩქარობს, რომ არ დაგვაყოფნოს, რომ
 თავი არ მოვავაზროს.

თანამედროვე მოქალაქე, რომელიც არ არის
 პროფესიონალი მკითხველი, და რომელიც
 მეტწილად გართობის მიზნით უხდება წიგნს
 ხელში ადგება, ამ ნოველებს ხიყვარული წაი-
 კობხავს. მწერლის პროცია ისეთია, რომ პა-
 ტივი ვეცო მკითხველს, გვეფრთხოზდდეთ მის
 წერვებს, არ გვაწავლოთ იგი; სათქმელი
 ვთქვით პირდაპირ, გართულებიხა და რებუსუ-
 ლი მსჯელობის გარეშე; ხართლეს აქვს თავი-
 ხი ვაპართლები (მგავლობად, ო. ჩხვიძის რაიონ-
 ნები), მაგრამ მისი ნორმად მიწნევა გამოაწ-
 ვებს აუდტორიის კატასტროფულ დეკარგვას.
 მწერლის აქცენტრ მიმართულია ფაროო მსე-
 ბისაკენ, რადგან ის მათ ცხოვრებას, ოცნებებს,
 წუბილას და სიხარულს ვაწარარებს. მათ არც
 აქვთ იმის საშუალება და უნარი, რომ კულ-
 ტუროლოგიის პრობლემათა ტერში გზა გაი-
 ვნონ. ამიტომ მწერალი ადრესატის გემოვნება-
 ხა და მოთხოვნებებასაც უფარდებს სათქმელს.
 ეს არის ავტორისეული პოზიცია მახლისა და
 მკითხველისაში.

დღეს ისევე წამოიწია კიდევ ერთი მწერავე
 პრობლემა — მთავისებობის დაწვევების
 პრობლემა. ახლაც ისინი კითხვან — გნებნებ
 ვწერთ? ყოველი მწერალი თავის სპეციფიკურ
 აუდტორიას ვულისხმობს. წიგნისთვის ეს
 არის ელიტარული საზოგადოება, წიგნისთვის,
 — ლიტერატორთა კასტა, ახლავარდობა ან
 ბენეონერთა და მინაბრა ქალთა წრე. რ. მი-
 შველიძის მიერ ასახული მოლიანი, დაუნაწევ-
 რებული და აუმიდრეველი გარემო ახვეე გან-
 სად, ხიცოცხლით სავსე და გულწრფელ მკი-
 თხველებზე მოქმედ, რომლებიც მიდრეკილად
 იქნებონ მოქმედებისაკენ და არა ფიქრისკენ.
 ამიტომ მსწველითნ ისინი მარტოვად და გულ-
 უბრყვილად, მაგრამ ცხოვრების მიერ მოგვ-
 რილი გამოცდილებთ. ეს პერსონაჟები წიგ-
 ნის ფურცლებიდან ან ტერატებიდან არ გად-
 მოსულან. ისინი ჩვენს გვერდით ცხოვრობენ,
 უყვართ და ოცნიან, ჩხუბობენ და ღლობენ.
 ამდენად არის მწერლის ენა სადა და კონკრეტ-
 ული: „წარომიანმა ქალიშვილამ, რომელ-
 ხაც მეუღლავურის მაისურა იცვა, და ჭინიანი
 ფეხები ერთმანეთსე გადამწყო, მოგვიანებით
 ამოხედა, გენოს და დღეი თაღლისფერი თვალე-
 ბი შეანათა. გენოს ხაღდაც ენაში ასეთი თვა-
 ლები. მას ჩვეულებად უქონდა, პირველად
 თვალებისათვის მიექცია პროზადება და უმე-
 ტესობა მისი ნაცნობთაგანი თვალების ფერით
 ახსოვდა. გენო ამტიციებდა, რომ აღმამათებს
 საორად განსხვავებული თვალების ჭრილი და
 ხრულიად სხვალსხვა ფერის თვალები აქვთო.
 „მათიშვილს თმებზე და მხარებზე იღუმინატო-
 რის ცივი, არამქვეწიური შუქი ადგა“. ასეთი
 დეტალების შერწყმით, პერსონაჟის მიერ
 მეტყველებაში, ქვეყნასა და ფესტკულაციასში
 გამოკლერილი მოქმედებთი იყვითება ინდივი-
 დუალური ხასიათი. საამისოდ ავტორი ჭარ-
 ხად მიმართავს დიალოგებს, მისი სტიქია სწო-
 რედ დიალოგური მეტყველების დამორჩილე-
 ბაა. ეს არის საუფეთესო ხერხი ყოფითი ურ-
 თერთობის პროზაში აღსადგენად, რადგანაც
 ენა ხალხში ცოცხლობს დიალოგის ფორმით.
 მოწოდოვური ენა არ არის სახაუბრო. ის
 ფიქრის, განსჯის, მარტობელა კაცის ენაა, რ.
 მიშველიძის პერსონაჟებს საკუთარ თავთან
 მეტრა არაფერი აქვთ საათობარო მათ უმოთა-
 ვრებსი იდეა გუთვლებთ გონებაში და მის რეა-
 ლისაციისათვის იმარტოან. ისინი რაღდენიმე
 ფრაზაში ანაწილებენ თეიანთ ფიქრებს და
 შემდეგ გაღაწვევტილებას დებულობენ. მათი
 ხასიათებამ დიაა და არა მეტრეულები. პერსო-
 ნაჟები მკითხველს წინაშე გამორჩეულად
 დგანან. ისინი ერთმანეთში არ აგვერევა, ერთი
 არ არის მეორის გაგრძელება ან დამთავრება.
 ეს იმითაც არის გამოწვეული, რომ ავტორი
 არ ვაპოვლია სუბიექტური პროზის გზას, რა-
 დესაც ნოველიდან ნოველამდე, რომანიდან

რომანოვლე მოვანურობს ერთი ხასიათი, სხვა-
დასხვა ხახელითა და გვარიით მონათლული. აქ
ავტორი ხატავს თავისი თავის ვარიაციებს და
სხვადასხვა სულიერ მდგომარეობას.

რ. მიშველაძე ავლებს სახანაგრო ხაზს ავ-
ტორსა და პერსონაჟს შორის, არსად დაისმის
მათი იგივეობის, ან მსგავსების ნიშანი. შეუძ-
ლებელია დაგვიჩვენოს მოხე ერთივანე, კვაში-
სებური ტიპი, რომლის ოინები, „მცირე მას-
შაბის საქმისნობა“ გულწრფელ ღმირს იწ-
ვეტს („მოსე“); ასევე მკვეთრად გვანახებდება
სამი პატრიოტი ძმა („სამინი“); მესაფლადე შე-
ლიტონ საღდაძე უსაფლავოდ რჩება, რადგან
თავისი კოლონილი მიწა საცოცხლესი გაშვიდა
(„უსაფლავო კაცი“). ამ კაცის ბიოგრაფიისაგან
მკვეთრად განსხვავდება ღვარჯიშის მიქაელტაძე,
რომელსაც აშქვეყნად უყვლა მისებრ პატიოსა-
ნი შგონია პერსონაჟებს დამოუკიდებელ ხასიათს
ანიჭებს გარეგნობა, ბიოგრაფია, ქცევა, საუ-
ბარი, საგნებისადმი დამოკიდებულება, სპეცია-
ლურად ნიშან-თვისების წამოწევა. ზოგჯერ ამ
ფიქრებშია შეიქმნება რ. კეიშვილის პროზა
მოგვაგონოს, მაგრამ ეს თანაზიარობისა და ნა-
თესობის შედეგია, რომლისგანაც თავის დად-
წინა ვაგბ არც იყოს აუცილებელი.

ნოველებს პერსონაჟები შეტყობად მამაკა-
ციები არიან, არაიშვიათად ნაპატრიოტები.
მათში სიყვარულის მოტივი არცა ღვაბ. ეს თე-
მა ნაწარმოებებთან გატანილია. ვლოქრობ, ავ-
ტორმა მომთავრებულად უნდა ჩათვალოს ნო-
ველებს ეს რკალი, რადგან ერთფეროვნების
სახრახნე აღერ თუ გვიან თავს შევავსებებს,
რამდენადაც მწერალი წერს ერთი ქალაქისა
და ერთი ფენის შესახებ. სტილი და ენობრივი
სტრუქტურაც უცვლელია, ჭრჭერობით კი
მწერლის მასივლ მწერას შევყვართ საინტე-
რესო აღმანიშნის კეთილი აღმანიშნის სამ-
ყაროში. ისინი ზოგჯერ პატარა ცოდვა-
საც ჩაღიან, მაგრამ ისე გულწრფელად, რომ
მკითხველი მასში საითობროს ვერადებს ზე-
დავს. ისინი ამით ცდიდი და პოროტი კაცის
ეპიოტებს არ იმსახურებენ („დამნაშავე“, „ბიძ-
გი“, „ახესალაში“, „უსაფლავო კაცი“, „მოსე“,
„ერთადრომი აღარ არის“).

ავტორი პერსონაჟთა ხასიათის ნაშისკევად
არ მიმართავს პუბლიცისტურ ნაქაბს, რადგან
სწინას, რომ პუბლიცისტობა იშველებენ მა-
შინ, როცა ხატვა უპირთ. ისიც უნდა დავძინო,
რომ პუბლიცისტობა საპროზა და აუცილებელი.
მაგრამ მას აქვს დამოუკიდებელი, თავისთავა-
დ მნიშვნელობა და ღირებულება. პუბლი-
ცისტობა მხატვრულ პროზად ვერ ვასაღებმა.
მისთვის ქართულ ლიტერატურაში კარგები
მტკიცედ არის დაბეჭდილი. ამიტომაც მწერლის
ფრანზა არა ცხოვრებისეული მხასლის წერედელ
განსჯა, არამედ ხატვისა და ჩვენების საშუა-
ლებმა.

ხატვით ნაწარმოები მუდამ რჩ მონიშნის-
პირე მხარეს გულისხმობს — მკვეთრად და
ამოცილებელს, რაც მწიარად მკვეთრად კლ
ლებს ან რომანის ერთგვარ თანავტორად
მკითხველი არ იქცა, ნაწარმოები ღირსებას
პირავს. ნებისმიერ ქმნილებას სკორდება
მკითხველისაგან რაღაც დამატება, საყოთარი
ოცნებით შევსება, სუბიექტური ჩარჩოს გაო-
ტენა. რ. მიშველაძის ნოველები ოდნავ აგნე-
ბენ ამოციხებლისა და დამტახებლის გულს.
ამიტომ მათი შენარჩის თხზვა გრძელდება
მკითხველის ცხოვრებაშიც. სიცოცხლის ეო-
ნით სავსე ვიწრები აუღიკორასაც სიხლისეც
პეკრიან. მათში მთავრებულია აღმანიშნური განც-
დის ის მუხტი, ურომლისთვად შეიქმნება ნაწ-
არმოების სტრუქტურა უნაყოფო რადიონალიზ-
მით აგოს, მაგრამ გულში არ გაიკაროს, რო-
გორც ცოვი გონების ნაყოფი. ლიტერატურას
უყოველთვის გულიდან შობილი აზრები აინტე-
რეტებს.

მე მინდოდა რეკავ მიშველაძის ნოველების
ზოგადი ხასიათი მენერებინა, რითაც სხვა
თანამოკალმეთაგან განსხვავდება და გამოიჩ-
ნევა, მაგრამ ეს საქათხის ერთი მხარეა. ამავე
ღრმოს, მკითხველს კონკრეტულად უნდა
ეუთხებოდ, რითდს მიადწინა მისმა სიტყვამ წამდ-
ვილ სიმამრებს და მოქნილობას. მე საუკეთე-
სოდ მიმანწინა სამი ნოველა — „მარტვილი“,
„მსაქი“, „მოსე“. სამწუხაროდ, სამივე მთავანს
ვერ შევებები. შევიტყობი წარმოადგინოთ
მოქალაქეობრივი სიმამციობა და მწერლური
ოსტრობით აღბეჭდილი ნოველა „მარტვილი“.

ეს ნოველა ამავე ღრმოს ბოლო წლების ქარ-
თული პროზის საუღლისსმო ნაწარმოებად
უნდა ჩათვალოს. მასში ნათლად გამოვლინდა
მწერლის ნიჭი და წარმოსახვის ძალა. ნოველის
სიუჟეტი მარტვილია მოხუც მეფეატონებს გრი-
გოლ კალანდაძეს თავის ეწოში თავისი ბარჯით
თავისი ცხენებისათვის თავლის ჩადგმა უნდა,
მაგრამ ისეთ რკინის კედელს ევახება, რომ
მისან ვერაფრით აღწევს. ამ კაცის ფანატურ-
ი ბრძოლა თავლისათვის, ვაწამებული ცხოვ-
რება შეტყობდა ნოველის სიუჟეტად. ეს მარტი-
ვი მისალა ვაწარებულია აღმანიშნურ ტრაგე-
დიად. გრიგოლ კალანდაძე მართლაც წამდვი-
ლები მარტვილია. ყოველ ემოქას შუახს თავი-
სებურად წამებული, სუბიექტური იდეისათ-
ვის ქვარცმულები. მაგრამ ეს საუკველთაო
დაცირების მხილებაც არის. მოხუცი მეფე-
ტონე 40 წელი ჩაღრად ემსახურა უხუცესსა
საბჭოს. ახლა როცა წამთარმა მოაწია და ცხე-
ნები სიცივე შეაწუხა, მან თავლის ასუნების
ნებართვისთვის საბჭოს თავნადმარის კანონ-
ეტს მოაკითხა. ამ მომენტადან იწყება მისი
ღონე-კიხობური ბრძოლა ბიუროკრატული
უსულგულობის წინააღმდეგ. ნოველის სამოქ-
მედო ღრმ და ვარგშო შენდებულია, პირობით

ქალაქში გადატანა. ეს ერთადერთი ნაწარ-
მოებია, რომელშიც სიტუაცია გაუცხოურებუ-
ლია.

გრიგოლი გულუბრყვილო კაცია. მის სჯერა,
რომ ახლოვდებიან პატრონისი სამსახური (მა-
გენს ვიცავდი და სისხლს ვღებოდი მაგენისათ-
ვის) მტკიცედ სჯერა, რომ მის სახსოვარს სი-
ხარულით დააკმაყოფილებენ. მაგრამ წელმელი
შედეგებით ბიუროკრატიულ ატმოსფეროში,
სადაც აღამაწზე ზრუნვა აბსტრაქტულ სიერ-
ტეშია გადატანილი. საგულანსშია პირველივე
დღეები: უზუსტესია საბჭოს შენობის წინ გრი-
გოლია ფეხტონი გაჩინდა: „მაგრამ ბოხმა, ოდ-
ნავ გამაზრულმა ხმამ უკან დახარუნა.

— ეტლი თქვენია?!

— კი, ბატონო, მიუგო შეეტლემ.

— აქ ეტლის განერება არ შეიძლება!

— სად წავიყვანო, ახა!

— აქ ეტლის განერება არ შეიძლება!

— სხვა ეტლები რომ დავა?

— აქ ეტლის განერება არ შეიძლება!

ამ აღამაწის გარეგნობას ავტორი არ გვა-
ცნობს. მხოლოდ ხმა გვესმის. პირველია წარ-
მოდგენილია როგორც „ბოხი“ „სეკანტი“, „გა-
ზარული“ ხმა. ეს იმტომ, რომ მასში წარე-
ცხობია პირველი ღირსება. ის შექმნილ
არსებულ არის ქვეყნის. მისი გონების ფორზე
ჩაწერია თუ შეწარმინალი ერთადერთი
ფრაზა, რომელსაც თეთიფურის სიხარულით
მიერთებს. მასთან კმათი და დავა არ შეიძლე-
ბა. დავიკრებელია. შეიხველი იგრძნობს,
რომ ეს მტკიცე დებალი, რომელსაც გრიგოლი
ყურადღებებს არ აქცევს, მისი მოშავალი მარტ-
ვილობის პრეტენზია. ამ პატარა კაცის, წეს-
იერი მოქალაქის ხასიათი იმეორული თანარ-
ძნობით იხატება. მაგრამ მოჩვენებითი სიხა-
ლადის მქონე ფეხტავს მისი ტანჯული და ძწუ-
ხარე გული. გრიგოლის ტრავმულია კოდექს
უფრო ის ამბობებს, რომ მან არ იცის რა
ხდება მის გარშემო. ის თანდათან იკვლევს და
სწავლობს ბიუროკრატიულ აპარატს. პკონია,
ქველმებურად სცემენ პატავს აღამაწის პირფ-
ნებას. ამტომ ვერც მეორე დეტალს შეაწყ-
რამენ მნიშვნელობა: თავმჯდომარის კაბანეტის
გზა მდივანმა ქალმა ვადაუტავა:

— „მოცათ, მოცათ! რაშია საქმე?

— თავმჯდომარე მინდოდა, — მშვიდად უპა-
ხუბა გრიგოლი.

— კი მაგრამ, რომ დაადვილთ თავი და შე-
დისართ, ჩვენ რისთვის ვართ აქ პატონო.

— არ ვიცი. — გულწრფელად მიუგო კალა-
ნდამე.

მდივანმა ქალმა თავაწიანი სიტყვებით მოა-
შორა თავმჯდომარის კარებზე გრიგოლი და კე-
თილარწობის განყოფილების გამგენთან მისა-
წავლა. შემდეგ იწყება გრიგოლის თვალის აბე-
ლია და რეალურ ცხოვრებასთან წიარების
10 „მნათობი“, № 2.

პერიოდი. მარტვილობის გზაზე ის დაუფრა იმ
ხალხმა, რომელსაც ორმოცი წუფრე მტკიცე
ნად და ერთგულად ემსახურა. ტრადიციულ
ლოს რა გახდა მისთვის „ორი სრულყოფიანი
ცხენის“ პატრონისათვის თავლის აშენების ნე-
ბა, როცა ქალაქში ბევრსა აქვს თავის ენოში
თავლა.

თავლის აშენება რომ კანონით აკრძალული
ყოფილა, ეს ირწმუნა გრიგოლი, მაგრამ იმას
ვერაფრით მახვდა, როგორღა აშენება კვლა-
ვინდებურად ხალხი ქალაქში თავლებს. ეს
ორი ცნება — აკრძალვა და აშენება მან ერთ-
მანეთს ვერაფრით შეუთანხმა. რადგან მისი
ქვეყა და აზრები პატრონისა და წესიერ-
ბის სფეროში ტრიალებს.

ვერც შესაძლებელია გავტყუა ყოფილ ჩა-
ფარს გული აღამაწისადაში, ვინაიდან არც
აქ დაფიქრებულა და ჩვეულებრივ ფაქტი
ემპირეში არ დაუყენებია: გამყოფილების გა-
მვე ტკბილად და შეგობრულად ესაუბრა კალა-
ნდამეს: „თქვენისთანა ხალხს უნდა ეცხმასუ-
როთ. ეს ჩვენი მოვალეობაა. ახა რისთვის ვუ-
ვართ აქ, რაბთვის ვავძლევს სახელწიფო
ხელფასს,“ მაგრამ მისი სიტყვა და საქმე ისეა
ერთმანეთისაგან დაცილებული, როგორც
გრიგოლის ოცნება და სინამდვილე. განყოფი-
ლების გამვე „სუფთად გამარსული, მაღალი,
ღამაში კაცია“. მისი სიტყვები გულში ჩამწე-
ლომა, მოყვანისადმი ხიყვარულით გახსვე-
ლილი. მაგრამ ეს გარეგნული ცუქტი ყოფი-
ლა. ის ფრაზიორი და ფორმალისტი აღმოჩნდა.
ეს გრიგოლია მოვეინებო შეიტყო, როცა
ამოღ ელოდა ვამგის მიერ შეპირებულ ნება-
რდებს. მის უჩინდება სქესისი და უნდობლობა.
მეფაიკონენ თვალთ ხანახეაროდ აუხილა. ოგ-
რძნო, რომ აღამაწათა ურთიერთობა სადაც მკა-
ცრი და მძიმე ფარდით ყოფილა დაფარული.
სიტყვა გრიგოლისათვის გულში ნადების გა-
მისამდევანებელი საშუალება იყო და არა შე-
სახურავი. ათი დღე დაყო თავმჯდომარის
მოსაცდელში და ორი კვეშარიტება დაადგინა.
პირველი: მდივანს არ უნდა ენდო; მეორე:
თავმჯდომარის უნდა დაუდარაქდე და ვიარე
კაბინეტში შეგასწრებდეს. უფებში სწედდ.
მაგრამ თავმჯდომარის მოხიბულა გრიგოლია
ვერ შეტლო. თავი შეაკოდა, დამსახურებებს
მოუხმო. კაცთმოყვარეობა ახსენა. ისეც უთხ-
რა, სხვები როგორ აშენებენ თავლებსო,
არაფერმა გახსრა. აქ მოთმინების ძაფი გაუ-
წყდა გრიგოლს. ის მიხვდა, რომ ჩავრადუნენ
არც მისი დამსახურება ასოვდა ვინმეს, არც
ცხენები ეცოდებოდათ. მეფაიკონენ უცებ
კურსი შეიცვალა. ოფიციალურ თხოვნაზე ხე-
ლი აიღო, ადგა და უნებართვოდ ჩადა თავის
ენოში თავლა. მაგრამ მესამე დღეს უბუკე-
თა საბჭოდან ოთხი კაცი მოვიდა და თავლა
ერთ საათში მიწასთან გაასწორეს. ყოფილი

ჩაღარი კვლავ გულუბრყვილოდ ფიქრობს: „აშკარად მზაგრავენ... ეტყობა, რაღაც დავაშავე და არ მცუბუნებოან. ასე რომ არ იყოს, უფრო ადამიანურად მომეპეტეოდნენ. თავლა რა არის, ბინა რომ მომეფხოვა, უნდა მოეცათ. მე ხომ მაგათთვის ვიბრძოდი, მაგათთვის ვღვრიდი სისხლს. ეტყობა რაღაც დიდი დანაშაული მაქვს ჩადენილი“.

გრივალ კაიანდაძემ ცხენები და ფაეტონი გაზუიდა. თითქოს უნდა დაცხრეს და დამშვიდდეს კაცი. მაგრამ შელახული ღირსება აიძულებს კვლავ განაგრძოს ბრძოლა. თავლამ უკვე დაქარაგა რეალური აზრი. ის სიმბოლოდ იქცა, სიმბოლოდ შეურაცხყოფილი მოქალაქის უფლებათა აღდგენისა. მთელი ზუთი წლის მანძილზე გრივალი წერს განცხადებებს, აგროვებს ქაღალდებსა და მადლობების ახლებს თან ურთავს. სახლში იპარავს ვერცხლის დანა-ჩანგლებსა და ფაიფურის თევზებს, რათა თავისი ბრძოლისათვის საჭირო ხარკები დაფაროს. მიღის უზუცესთუზუცესთან, შემდეგ — უუზუცესთან. ადამიანს კომპარად და მოლანდებად ექცა თავლა. უოფილი ჩაფარი, უოფილი შეფაიტონე უოფილ ადამიანად იქცევა უუზუცესს უკვირს, რომ გრივალს ცხენები აღარ ჰუავს და თავლა რაღად უნდა. უუზუცესი ყველაფერს დაჰპირდა, თუშეა მისი საუბარიც განუოფილების გამგის მსგავსად მო-

ჩვენებით ელფერს ატარებს. ფიჭუქურად გატეხილი, სულიერად არეული გრძელქაღალდში ბრუნდება. ყველა ეზოში უკვე დასრულებულია მისი ამღვრელი გონება ველარ არჩევს ნამდვილსა და მოჩვენებს. უკვე ყველაფერი სულიერითა, საკმარისი იყო გულისმომართუნებელი დასტურის მოსმენა, რომ წლების მანძილზე ძალად და ენერგიად შეკრული ჯავრი გალღა და კაცი მოიშალა.

დართავნ გრივალ კაიანდაძეს თავლის აშენების ნებას?

ეს ნაწარმოები კიდევ ერთხელ გვარწმუნებინებს იმ აზრს, რომ ცხოვრება ტრაგედიაა, ხოლო მისი ცალკეული გამოკვლინებანი ატარებენ კომედიის ხასიათს.

პროზა მულამ გულისხმობს ინფორმაციის დაგროვებას, სულიერი გამოცდილებისა და ლიტერატურული წრთობის შექმნას. ეს არის უამი კვრეტისა და ლოღინისა, რომლის შემდეგ იწვევა შექმნის მისტერია. მაგრამ კირვეულ შკოთხეელს დაბორატორიის სტრუქტურა, ნაწარმოების მიღმა არსებული პრობლემა არ აინტერესებს. ის ელის მიღწეულ შედეგს, რომელიც გაართობს, აადეღეებს, დაამშვიდებს. რ. მიშველძის ნოველებს ძალუთ ამჯერ სექტაციოსთა მოშინაურება და შემომტკიცება. ისინი ჩვენს შერახს ზუმანისტური იდეალები-საკენ წარმართავენ.

ქართულად ამეცხველად ანტარაქტი...

ფრად სსსიპოვნო მოვლენად უნდა მივაჩნოთ, რომ ამ ბოლო წლებში ორ მოკმე ერს შორის შუამავლობის მისია — ერთი ერის ენა-სა და კულტურის მოძანა მეორე ერის ენასა და კულტურასთან — აღმავლობის გზაზე; ამას უნდა ვუმაღლოდეთ ქართულ მწერლობაში მოხუდ იმ მაღალკვალიფიციურ მთარგმნელებს, რომელთაც ეს საშვილიშვილო საქმე თავიანთ უწმინდეს მოვალეობად აქციეს. ამ თაობას უნდა ვუმაღლოდეთ, რომ დღითი დღე გზა გაატეხა ბ. წ. მწყარედისებურ მთარგმანებს, რომლებშიც არ იგარძნობა უცხო სურნელი, ორიგინალური შინაგანი მელოდია, რიტმი, და თუშუა სხვათრად უველაფერი თავის ადგალაზე, მთარგმანი მაინც უნიციფიკლია, სოლი, რაცა კიათხელობ, ანე გგონია ჩაკეტულ ოთახში იმყოფები, სადაც სახთლები ანთა და მკერი არ გყოფნის. ასეთი მთარგმანი მუდამ უმარისობის გრძნობას მბადებს, იგი ცივისსხლიან ავტორის ნახელავის შთაბეჭდილებას სტოვებს, თითქოს ისეა დაწერილი, რომ მწერალს არც ერთი ნერივ არ შერბევია თბრობის დროს, სიმატლის მძიმე ტვირთი უმტკივნეულოდ უწილია, არ უღია თავისი გმირების წარეკლანი გზებით, არ განუღვია სულის ის ტკივლები, ყოველი ჭეშმარიტი მწერლის ყოველი წარბოვების დაბადებას რომ ახლავს თან. მაგრამ ჩაიხედვე დედანში და სახტად რჩები თორემ ავტორი უცოდველია, მთარგმნელი ყოფილა ცივისსხლიანი, ცივი გულით შუესრულებია საშვილიშვილო საქმე, ცივი გული კა, მოკუნუნებიათ, მიუყარებელია. მას არ აღუღვებს სხვის არც სიბოზ, არც ტკივლი, არც განუღვა და ამიტომაც უწოდებენ ასეთი გულის აღამიან გულკვას.

მაღალკვალიფიციურ მთარგმნელთა თაობის ერთ-ერთი შესანიშნავი ოსტატია ზეზვა მედულაშვილი; სომხური და ანტარაქტიული ენებიდან ზეზვას მთარგმნელ ლექსებსა და მოთხრობებს უფრანდ-განეთების ფურცლებიდან უკვე მეორე ათეული წელია ეცნობა ქართველი მკითხველი. იმ მთარგმანებს თითქოს საქაშინოკოდ გვთავაზობდა ზეზვა მედულაშვილი, ახლა კი უკვე მოზრდილი წიგნით წარმოისდგა, ამიტომ ჩვენი საუბრის თემაც ამ წიგნის ავკარგს შეეხება. ეს წიგნი პრანტ მათევისიანის წარამოვებების კრებული — „ავვისტო“ ვახლავთ. კრებულში შესულია მოთხრობები: „ჩვენა ვართ და ჩვენი მოთები“, „დათვი“, „სევედა“, „ძაღვები“, „მომიტიური ამბავი“, „მუშავენები“, „ავვისტო“, „ახლი“, „ეპ, ბედაურო, ჩემო ბედაურო“, „ნარინა ფავატი“.

პრანტ მათევისიანი თანამედროვე სომხური პროზის ერთ-ერთი ნიჭიერი და უკვე სახელმოხვეპილი წარამოვადენელია. უკანასკნელი ორი ათეული წლების სომხურ პროზაზე თვალს გადავადებისას ძნელია ვერადი აუარო ამ მწერალს იმიტომ, რომ მისი შემოქმედება გამოხატავს ყველა იმ ნიშნებს, რომლებშიც გვაყნობენ თანამედროვე სომხური პროზის ძირითად ტენდენციებს.

მ. მათევისიანმა საწერლო ასპარეზე გამოსეღის (1960 წ.) პირველ დღეებიდანვე მიიქრო ყურადღება, როგორც ორიგინალურმა შემოქმედმა. იგი თვითმყოფალი მხატვარია, გამოირჩევა თემისადმი თავისებური მიდგომით, სტილით, მანერით, ტიპური ხასიათების გამოძერწვის საკუთარი ხელწერით, მხატვრული წარმო-სახვეს სხვადასხვა ხერხების ერთობლიობით და, რაც მთავარია, ჭეშმარიტი რეალისტური ხედ-

ვით. მისი ნაწარმოებების კითხვისას უმაღლესი აზროვნება კემპარტი შემოქმედი, რომელიც ერთმანეთს მარჯვედ უნაცვლებს შინაგან მონოლოგებს, ასოციაციებს, ლირიზმს, მეტაფორულობას, ვროტესკს, იუმორს, ფსიქოლოგურ-ფილოსოფიურ წილსულებს, ადგილადგილ ტურნალისტურ რეპორტაჟს, ამით უნდა აიხსნას, რომ ჰ. მათევოსიანის შოთხრობების ფაბულა არ არის ტრადიციული, თანმიმდევრული; იგი დაჩაფიქვულია მხატვრული წარმოსახვის შექმნადა ნაკლებით, და ამის კვალობაზე, მისი პერსონაჟების ინდივიდუალიზაცია და განზოგადების ფაქტურაც ცხოვრებისეული მოვლენებისა და ბუნების სურათების მრავალფეროვანი წარმოსახვის „ქაოსშია“ სამიგბელი. ასეთი მანერით თხზვაში მწერალი შთამბეჭდვად ისტატობას აღწევს, და ჩვენც უნებლიედ გვაიძულებს გავვეთ, ვუსთავოვდეთ, ახლოდან დაეკვირდეთ მისი გმირების მოძრაობას, ვსვლილობ მხედველობის არედან არ გადაგვეცდნენ ხისნი, „არ დაგვეყარაგონ ავტორისებულ თხრობას „ქაოსში“, რომლითაც შევეყართ მწერალს თავისი ხაფიქრალის ხაფიქროში, იმ ხაფიქროში, სადაც თანამედროვე სოფელი და მისი აღმამიანება დახატულია.

ჰ. მათევოსიანს რაღაც საოცარი შეგრძნება აქვს სოფლისა; იგი პირველშობილი უშუალოდითა და სიცოცხლით, აღიქვამს სოფლის შთებს, ჰაერს, წყალს, მცენარეებს, ცხოველებს და, რაც მთავარია, იმ მოზინადრეთა ყოფას, წინეჩეულებას, ტრადიციებს, მათ შერწყმას და განზავებას ბუნებასთან. ამ აღქმის წუთებში მწერალს იხე ესალბუნება ზოღმე სოფლის აღმამიანების დიდი სიკეთე და ამ სიკეთისდმი რწმენა, რომ თავს ვეღარ ერევა, მდებარება ენაღება, საუბარს ბუნებრივ და მრავალსახვან პოეტურ თხრობად აქცევს და ჩვენც გავგრძნობინებს იმ თვითყოფად სიკეთის, იმ სიღამაზის მადლს, სოფლის აღმამიანებს რომ მოხდგამთ ოდითგან. ამიტომ არ შევეცდებით თუ ვიტყვიყთ, ჰ. მათევოსიანის შოელი შემოქმედების დედამარა, მისი მოქალაქეობრივი მარამისი შემდეგი სიტყვებით შეიძლება გამოისატკას: აღმამიანებო, გაუფრთხილდით ამ დოღებულ ტრადიციას, თვალის ნინივით მოურავთე მას, ნუ დაარღვევთ აღმამიანების ხასიათების მთლიანობას, ნუ მოშლით მათი არსებობის ბუნებრივ ბაღვარს, იგი უხილავი ძაფებით უყავშორდება მრავალ ქარცეხელში გამოტარებული თაზებება ცხოვრების ერთვრულ ხაწყისს.

ჰ. მათევოსიანის შემოქმედების ამ მოკლე აღხასიათებითაც ნათელია, რაღდენ ძნელი საქმისათვის მოუყოლია ხელი მთარგმნელს, რას ნაჭიღებია და წინ როგორი დამინაცვლო შრომა მოუღოდა, მაგრამ მთავარი სიმინდე უთუოდ მინც ის გაზღავთ, რომ ჰ. მათევოსიანი

სიანი კაბინეტში გამოკეტული მწერალი არ არის და არც მთარგმნელი. მწიფეხვადე ვოფილყო მხოლოდ ქალაქში გაზრდილი ყველაფერი.

თუ როგორ არის დაძღვეული ეს მთავარი სიმინდე, და როგორ არის გადაწვევრბალი დღონისა და თარგმანის მხატვრული ადვკატურობის პრობლემა დღენის ერთვრული კოლორატის შეუღახავად, ამის გასაკებად სწობს ფაქტების ერთ ვიღამარყოთ, ხოლო მეთობედე რომ უყთ ჩასწვდეს საქმის არსს, თარგმანიდან მოტანილი ნაწვევტბების გვერდით მოვეყვან შეხებაშის სიტყვა-სიტყვით ბქარედებს დედანდან.

დეღანშოია: „— საქო, ჩვენ შორის გაგებული შენა ხარ“.

თარგმანშოია: „— საქო ჩვენში ყველაზე გომოჩენილა შენა ხარ“. (გვ. 10).

დეღანშოია: „ზორენს... ურშით კარტოფილი მოქქონდა, ხარები უურჩებოდენ, არ ეწეოდენ“.

თარგმანშოია: „ზორენი ურშით კარტოფილს ეწოდებოდა, ხარები ქედურობდენ, არ ეწეოდენ“ (გვ. 80).

ანტარამეგი ძველი სოფელია. სოფლის ეკლესია ათას ხუთასი წლისაა, ძველი წარმართული სამხსვრბლო კი, რაზღადე შედგომ ეკლესია დაუშენებოთ, გაკლდებით უფრო ძველია. ამ ადგილზე სოფლის გაჩენის ასავალდასავალი არავინ იყის.

დეღანშოია: „ეკლესიამ დაიღო ბინა სოფელში, თუ სოფელი შემოხვევია ეკლესიას ირვდღე, არ იყიან, სოფლის წლოვანება არ იყიან“.

თარგმანშოია: „ეკლესია ნაუხაზღდა სოფელს, თუ სოფელი შემოხვასადა ეკლესიას, ეგ არავინ იყის, სოფლის პირველ თარიღს ვერავინ ჩასწვდენია ძირამელი (გვ. 8).

დეღანშოია: „რევაზ მოვსისიანის ცხვრები დაეკარგენ. დაეკარგვა დაეკარგვა, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ამ ქვეყნად არაფერი არ ეკარგება. უბრალოდ, ცხვარი რომ ეწეოი ღა ახლო-მხლო არ იყო, ცოღმა რევაზ მოსაძებნად გაავდო“.

თარგმანშოია: „რევაზ მოვსისიანის ცხვრები დაეკარგნენ დაეკარგვა დაეკარგვა, მაგრამ, მიწა ხომ არ უხამდა პირს, უბრალოდ კარმიღამოწე და გახადეკარგე რომ აღარ მოჩანდენ, ცოღმა რევაზი ნაძებნედად გამოავდო“ (გვ. 22).

დეღანშოია: „იქ, სიციხე-სიგრილის საზღვარზე, სადაც მდინარე ერთვან უხვევს, მაგაღასავით სწორი ადგილია, შევანივით გაშლილი, რომელსაც ათორიებს ენახინ, და ნოციერ შე მიწაზე მწეან მომიბინე ბაღახია“.

თარგმანშოია: „იქ, სიციხე-სიგრილის მიწაზე, მდინარე ერთვან მუხლს იკეთებს და იმ ადგილას იშლება მაგაღასავით სწორი, მაღალი რომ შევანი, ათორიად წოდებულა, სადაც ნოციერ

შე მიწაზე უბედ ამოხუთქილა მწვანე, მიმი-
ბინე ბაღანი" (გვ. 12).

დედაწმინდა: „დაცემულიყო ბერაკაცი მუდ-
ლის საულაზე, გულში იხუტებდა საულაის
ბორცვს და აღარ შორდებოდა.“

თარგმანშია: „დაცემულიყო ბერაკაცი მუდ-
ლის საულაზე, გულში იყრავდა საულაის
კოკოლას და აღარ სწყდებოდა“ (გვ. 66).
მთარგმნელს შეეძლო, რა თქმა უნდა, „თმბიკ“
— ბორცვი დაეწერა, მაგრამ მან „კოკოლა“
ამჯობინა და ამით ძალიან მიჯვავდა მოხუ-
ცის ქმედობასთან მასშტაბის მიხედვით: „კო-
კოლა“ ქართლში იხმარება და წმინდეს მიწის,
ქვიშის ისეთ გროვას, რომ თავი კონტრასტუ-
რი მქონდეს.¹

დედაწმინდა: „უახიდად გამოიკითხა გლეხ-
ბის მღვდამარცხება“.

თარგმანშია: „გულის გარეთ გაიკითხა-
მოიკითხა სოფელდუბის ცხოვრება“ (გვ. 19).

დედაწმინდა: „ისე ჰქვიანი გოგო ხარ, ცოტა
პური ჰქვამ, სხუელი მოიწესრიგე, ეს-ეს არის
მაგი ჩარიღან ჩამოშინა“.

თარგმანშია: „ისე ჰქვიანი გოგო ჩინხარ, ცო-
ტა ტანზე მოჰქვიანდო, ჰქვამ რამე ბივი კო-
დეც, ადრე, საცაა ჩარიღან ჩამოშინა“ (გვ. 6).

დედაწმინდა: „ღირებტორმა გაშრომა მე. გა-
შრომა — მეტი მეტი იყო, გასაშრომდ ცოტა
ვიყავი. ერთ წამს მიყურა. ნამდვილად კაცი
არ შეთქმობდა. მართლად ზემგან კაცი ამიერი-
დან უნდა დაშინდებულყო.“

თარგმანშია: „ღირებტორმა თვალით გაშრო-
მა. გაშრომა კი არა — გასაშრომდ პატარა ვი-
ყავი — ისე, ერთ წამს შემათვადიერა და
დასაცნა, რომ შე კაცი არ ვიყავი, კაცი ამას
იქით უნდა გაშირარულიყო ჩემგან“ (გვ. 131).
შედეგ ანტარამეზის სანყობის გამგე ქურ-
დი გამოდგა, ჩუმჩუმად გადადა თურმე სან-
ყობი. ქალაქში ზომ იიშენა ერთი სახლი, ზმა
გავარდა, მფორესაც იშენებო. ანტარამეზი და-
ეცვალა, სანყობის გამგე სასამართლოს გადასცეს.
დედაწმინდა: „— არაშინადა მამადალი? ქვამ
გაგვიგონია, ჰქვამ, მაგრამ ვგრე თქველთა შეი-
ძლებათ?“

თარგმანშია: „— ადურისტი მამადალი? ქა-
მით კი ბატონო, ჰქვამ, მაგრამ ვგრე ვადორება
გაგონილთ?“ (გვ. 20).

დედაწმინდა: „სოფელში შეზობლობაშიც ჩა-
მოვარდებო ხოლმე ჩხუბი რამდენიმე გოჭი მი-
წის თობაზე. ეს ჩხუბი „ღობე შენსკენ მის-
წიეს“. მაგრამ ეს სასაცილო სულაც არ არის,
რადგან ჩხუბი ერთ ჭურჭელ მსხლის გამო რთ-
ვია, ერთი გოჭი მეტად დაბარკაზე, დათესვა-
ზე, მოვლაზე, სხარულზე.“

¹ თარგმანშია: „თავად სოფელშიაც ჩამოვარდე-“

ბა ხოლმე დაბარკა ერთად გოჭ შეწავა. მა-
გრამ ეს დავა „ღობე შენსკენ მისწიეს“ არა
სცოდებდა. ეს სასაცილო სულაც არაა,
რადგან ერთ ჩამთვლა მსხლზე კი არ ღობენ,
არამედ ერთი მტკავლით მეტის დაბარკაზე. და-
თესვაზე და მოვლა-მოვლანაზე, ერთი ბეწოთი
მეტ სხარულზე“ (გვ. 20).

ილიამატური კილო-თქმისა სხარების დრო-
საც მთარგმნელი ფრთხილია და ზომიერი. თუ
დედაწმინდა ილიამატური ფრანა ხელება და მი-
სი გადმოქართულდება შეიძლება, აქართულებს
მაგალითად, სომხურში იმის მისამართით,
ვის ზურგს უყენებ რაღაც ამბავი ხდება და ის
კი ბაიბურში არ არის, რვევიან ხოლმე: ვი-
რის უურში სინავსო. ეს ილიამი ისევე გად-
მოვლია მთარგმნელს. მაგრამ სხვაგან სომხურ
ილიამებს ქართულ ილიამებს უმარტყებს. დე-
დაწმინდა: „შენი ცხვირი შენს კერძე უნდა გე-
დოს, სხვას თვალ შენს ცოლზე აქვს, შენ კი
სხვაზე“. თარგმანშია: „— არ ვირწინება, შენს
ბაგავე ება? სხვას შენს ცოლზე უქირავს თვა-
ლი, შენ კიდევ — სხვისაზე“ (გვ. 158); „ხე-
ლიდან იაღონი გიფრინდება და მოელი დდე
ძილს ეცლეთეინი?“ (გვ. 173) ეს ილიამატუ-
რი კილო-თქმა სომხურშიც იხმარება და ქარ-
თულშიც და ა. შ.

პარალელური ტექსტების ანალიზში დავარ-
წმუნა, რომ მთარგმნელი მასალას კეთილბონ-
დისიერად ეყიდება, მონურად არ მისდევს დე-
დაწმინდა, როგორც იდეტალი, რომელიც სუსტად
ქართული მეომხელებისათვის გაუგებარი ყო-
ფილიყო, შეუცვლია, გასაგები გაუჭდია და,
რაც მიზნავია, მოუძენია ორიგინალის ქარ-
თული ეყვავადენტი. რომელიც მხატვრული
პასაჟების გადმოცემისას მთარგმნელს ატვრო-
თან თანდრომითაც გამოიჩინება და, ამჯე
დროს, თბრობის ღადი მდინარეც ამასია-
თებს; ამას წ. შედეგისაშვილი ახერხებს ქარ-
თული ფოლკლორიდან. ქართული სიტყვა
კანშული მწერლობის უმდიდრესი საგანძობი-
დან აღებულყო კილო-თქმითა და მდიდარი
ლექსიკით. მთარგმნელს ქართული ენის შრებე-
ში მოუჭებნია თბრობის შესატყვისი სახეობა,
დედწმინდას მოუსადაგებია და ამ გზით ორი-
გინალი ბუნაპისსიმბი, მაგრამ ეს რთული
„ოპერაცია“ ისე ჩაუტარებია, რომ თარგმანს
შენარჩუნებული აქვს სომხური კოლორიტი.
განწყობით კარგად არის თარგმანილი იუ-
მორით შეფერული დიდიოგები. მ. მათეოსიანი
სიუეტის განყოფარებაში ბუნებრივად ურთავს
უბრალო ხალხის განაღ და ხანდახან ოდნე
ტლანქ იუმორის. გაწაფული ხელი ეტყობა ამ
სასაცილო ამბების თარგმანსაც.

ანტარამეზის მეცხვარეებმა შეწობვეთი მე-
ზობლად სოფელ გეტაშვიდიან მათ ვომთან მი-
სული ცხვრები დაკლეს. „მწევეშების, ჩხუბუ-

¹ ი. ა. დლონტი — „ქართულ კილო-თქმისათა
სიტყვის კონა“. გვ. 297.

ლუკა“ რომ რჩულზე გამოძღა, ამ დროს მოადგა მას ცხვრების პატრონი რვეაშ მოვისიანი. სტუმარ-მასპინძლობის კვალობაზე მწუხრებზე მას ისიც გააძღეს მისივე ცხვრის მწვადებით. მერე გადაკრულ საუბარს გაუბამენ, ცხვარი ახლა კიდევაც რომ იპოვო, სულ ერთია, ხვალ მისეც დაჰგრაფო, რა თქმა იხლა ცხვარსო, ვირჩევნია ისეთ რამზე გადაცვალო, სადაც დატრავებ, ისეც იქვე დაგვხვდებაო. შენ ასეთი კეთილსინდისიერი კაცი ხარ, მაგ ეშმაკების დევნის თავი სადა გაქვსო. შემდეგ წუთობოფლის ამოუბახავ გადაწვდნენ — ეგები! ირითღე დღე ვცოცხლობ ამ ქვეყანაზე, მაგ ცხვრების დევნით თავს რაზე იტანჯავო. გული რომ მოუთონ, პირფერობასაც არ ერთიღებან: ეგეთი კარგი და მაინც არა ვუაფებს, ვარე სოფლებში აღნ მოყვანილი რამდენა რძალი ვუყავს ანტარამეში, მაგრამ შენი დისთანა მეოჩახე ერთიც არ არისო. ისიც მოაგონეს, რვეაშის ბებიაშ ანტარამეის ტელეხიაში მამალი რომ მოიყვანა შესაწირავად. რვეაშის დედაც გაისხნეს, ძალიან პირნათელი აუო ცხონებულიო. ექიმებსაც გადასწვდნენ — ნუთუ ექიმებმა ვერაფერი უშველესო. ამას ისეც თანავრძობა მოაყოლებ — ეგრეთ, კარგები აღერ კვდებიანო და ა. შ. ცხვრების პატრონი გულისხმავი ჩავარდება და მათ შორის ასეთი დილოგი იმართება:

— „მაი, ძაღლიშვილებო, ვაითუ ჩემი ცხვრის ხორციელ გამაძღო?!
 — გაძეხი კი, რვეაშ?
 — ძალიან!

— ვაგე შენი სარგებელი, რვეაშ! ქალაქში რომ წაგებხა ვახაუიდალ, მწვადს ვინდა გაშეუდა? ახე არ სჭიბია, აქვე დაშეუდე და მოიშორე, რვეაშ?
 — მაი, თქვე ქურდო მამაძაღლებო თქვენა, მე განი გამვარდებს და, ჩემმა ცოლმა რომ მაი-ჭი ატეხოს, მაშინ რადა ვქნა?

— ერთი-ორი სიტყაში და იმისი ქანი!“
 ახლა, აი მეორე სურათი: კოლმურნეობის ნათამჯდომარალს, უყვე გვარაწად ხანში შესულ აბგარს შინ ქლომა მოსწყინდა, ახლანდელ მომჯდომარეს მიკითხა და მათ შორის ასეთი საუბარი გაიბა:

— „საქემო სამუშაო გექნება რაზე.
 — შინ წადო, შვილიშვილი დააჩინე.
 — დაეაჩინე უკანო.
 — მაშინ შენს დედაკაცს ვაუბამაშე.
 — ის კიდევ ვაიზარდა და აღარ შეთამაშებო.
 — წადო, — სათქმელს ეძებდა თამჯდომარე.
 — წადი, ბენსობა ხომ იღებ, შვილიშვილს ნამცხვარი უყადო.

— ჩემს შვილიშვილს ჭერ კბილები არ ამოსვლია.
 — შენს დედაკაცს უყადო.
 — ორივენი უკბილონი არიან.
 — ხელს ნუ მიშლი, ათახი საქმე შექვს.

— ვახსოვს? პატარა ბიჭი უყავი, სწორედ ჩემი ჩემების ტოლა, მაშინ მაგრაღემა... ცხვარი კი არ გელო, ერთი ბუნჯო ცხვარსაც კარადა, ვადმოკვივანდა მამაშენი სოფელში და ჩამოკადიოდა წვივტილი ორო-წორო, მე კიდევ ამოვიღებდი ცხვრისხაოცს და მოგწმენდი ხოლმე, ვახსოვს?“

ამ ორ ნაწუვეტშიც ამოცნობა თუ ქართულად როგორ უღერს ჰ. შათევოსიანის სტილისათვის დამახასიათებელი საფულისხმო ნიშანი — პერსონაჟების სასაკლო მდგომარეობაში წარმოსახვა.

წერილის შესავალში ერთგან უყვე აღნიშნე, რომ ჰ. შათევოსიანს საოცარი შეგრძნება აქვს სოფლებია: იგი გულის იღუშალი თრობულით, პირველშობილი უშუალობითა და სიცინცხულით აღიქვამს-მეთქი მოთბს, მერს, წყალს, მტენარებს, ცხოველებს და, რაც მოთავარია, იქ მობინადრეთა შერწყმასა და განსაუებას ბუნებასთან. ასეთ ზოგად შთაბეჭდილებას სტოვებს მკითხველზე მისი შთელი შემოქმედება. ამისათვის იგი ისეც სოფელს უნდა უმადლოდებ, უთუოდ იქიდან გამოშეყოლია ყოველივე ესის, როგორც შემოქმედი, მინდორში ვარდოდა კაცად მოჩანს, და მართლაც ასეა: ჰ. შათევოსიანის ყრბობის წლები ჩველილია ღორებს შიკვარაან მხარეში, სოფელი აწმარჩია მის პირდაპირი საშობლო. მას არა ერთი დღე-ღამე გაუტარებია თავის ვმირებთან, შათთან ერთად უყვეთა სოფლის აღმოჩენების სიხარული თუ საწუხარი, არა ერთხელ დამტკბარა ცდა-ანიღული და შეუღმეშენილი მოთბის მხერით, ხეებში უყაბედად ნაქრალი უფსკრულებითა და უყაბედადვე ატყორცნილი ფრიალოებით, უყაბედად წამოშენილი წვიმითა და ელვასავით უყაბედადვე გაჩანახებული შხით.

წიგნის „აღილიტო“ ჩვენი ძალუმად განვაცდვივებთ „სოფლის იღილიას“. მის აღმოჩენებზე უთქვს, ამაში უთუოდ დიდაა მწერლის ბიოგრაფიული ფაქტორის მნიშვნელობა. კაბინეტოდაც გაუხვეული კაცის ხედწერას არ მგავს, მაგალითად, დედნისებული სტრიქონები, რომლებიც ქართულად ასე იტოიბება: „გონებში მოთბი მტრიალებდა: როცა მამაჩემის საღამურის მანგი ხავზე მოვარეს ამოიტყუებდა და თიბებზე თანამოღებული ძაღლები ძიღბურანში ყურს მიუგდებდნენ მდუმარებას, ჩემს ცტრა ძმას კი ერთმანეთის გვერდით ტახტზე ეძინათ და ოღნავ ვადებულ პირში მოუჩნდათ მშხვილი სავაშლე კბილები“ (გვ. 156).

ამ „იღილიას“ დედნის „საწინააღმდეგო“ „სავაშლე კბილები“. იქ „ქტრინ“ სწერია („ქტრინ“ — pesel, საქრისი); რა თქმა უნდა, „სავაშლე კბილები“ ერთბაშად აცოცხლებს ფრახას და მწერლის სათქმელსაც ხატოვად გადმოკვცევს. ხოლო როცა მთარგმნელი დედ-

ნისეული „დამატკობელი სიცხის“ ნაცვალად „შათრობელა სიცხეს“ ხმარობს, ან „ქრისტიანობელა თავის ზეგულიდან ნაღვლიანად ამოიღეროდეს“ შავიერად — „ამოიქრინავდას“, ანდა — „გოგონებმა ურდელ და თბილად გაიყინეს“ ადგილზე — „გოგონებმა ჩაიკუპქუპესო“, სწორედ ამ დანუქილებულ წინადადებებს შორის გაღის ის მიჯნა, რომლის ერთ მხარეს სიტყვასიტყვითი თარგმანია, უფერული, უსიცოცხლო, უკლოარიტო თარგმანი, მეორე მხარეს კი მხატვრული თარგმანი — მეორე უნაზე „ხელახლა შექმნილი“, „ხელახლა განცდილი“ და „ხელახლა აღდგენილი“ მხატვრული ნაწარმოები.

ამ კიდევ ერთი ნაწყვეტი, რომელშიც „სოფლური უროსიით“ გლეხკაცის შინაგან „მე“-დან ამოსული ტკივლია განსხეულებული... აწვიმა ქალაქელის ანაზღად უზღოფებს ხოლმე, უცებ ფანქროდან გადაიხედავ და, ვინ საით გარბის, ვინ — საით. რა მოხდა ისეთი? თურმე წვიმა მოდის. ქალაქური წვიმა საწვიმარი მიღების ხმაურია და მტეი არაფერი. ტალახს არ აუენებს, უბრალოდ მიეღინება და რცხავს ქვაფენილს, ეგ არის და ევა. ქალაქში წვიმა ისე როდი უხარიათ, როგორც სოფელში. ვადახმარა-გადაუფიფებულ საძოვრებსა და დამსკდარ-დამშორულ მიწას წვიმა რომ დასცხებს, უცებ, კაცმა სიხარულისაგან აღარ იცის, რა ქნა. შავრამ ცა ფეხად რომ ჩამოვა, ზედაზედ ირ კვირას არ გადაიღებს, დამხალ-დამაობებულ მიწა ფიქვამს გვიღებდა და მზემონატრებულზე ისევ ის ნაცნობი ღრუბლები გამოქურდებიან, მაშინ გულზე სკდება, ლამის გოფლები კაცო. ივინები და რას ივინები! არც ერთ ქალაქელს თავის სიცოცხლეში ცა არ შეუფინებია. ან რისთვის უნდა შეაგინოს, რა ესაქმება. იგივე იქნებოდა, სადღაც აფრიაკის ქრუღლებში მთარგული შავიანის ტომის ბეღადი ანდა რომელიმე ამერკელი ფარმერი შეეგინებინა. ამიტომ არც ავინებს. ერთმანეთი არ უნახავთ, ერთმანეთს არ იცნობენ. რა აქეთ ვასაურო... მია ავაგი კი ჩაქურდებულ ცას რომ გახედავს, არც მტეი არც ნაცლები, ასე დიოლოცება ხოლმე:

— ისევ ჩამოუშვა კალთა ამ ძაღლის ჭიშისამ, ამანა. ფუპ, მე შენი...“ (გვ. 81).

მგონი, ძალზე ჰარბად მომავს ციტატები. მაგრამ ეს ჩემი შეიძველიანთვის გაღებული ხარკი იყო, რათა მასაც ეგრძნო სოფლის ბუნების სურათების, მისი თანამედროვე აღმანების ცხოვრებისა და მათი სულიერი აღნაგობის ცოცხლია წარმოსახვის ავტორისეული ოსტატობა და ამავე ღრის ზ. მედულაშვილის დამსახურება. და თუ ზემოთ შე გაკვრით გათხსენე ავტორის ზოგრაფიის ზოგიერთი დეტალი, ახლა

შოკლედ მინდა შევერდე მთარგმნელის ბიოგრაფიაზე ზეშვა კახეთშია დაზადებული სოფელში გაზრდილი კაცია, სოფელში გაზრდილი ტარება ურბონის წლები მეფილებთან, მთიანეთთან, მეცხვარებთან, კარგად იცნოს სოფლის აღმანებს, ფაუნასა და ფლორას, ლორეში, მწერლის მშობლიურ მხარეში, გაუფლა სასწავლო პრაქტიკა თბილისის უნივერსიტეტის აღმოსავლეთმცოდნეობის სამხურთი გამოცდილების დამთავრების შემდეგ და, ამა მწერლობა და მთარგმნელის ბიოგრაფიული დეტალები მსგავსებამ უცვლოდ არ ზაიარა; მწერლის მიერ აღწერილი უოფითი საშუარო, სამხური გლეხების დამახასიათებელი ფაქტურა, სოფლის მეურნეობის ტრენილოგია მისთვის ნაცნობი აღმოჩენილა მწერლის ამქლეში ჩამქლარა, ავტორის უოფითი საშუარო თამამად შეუპირისპირებია ქართული სოფლის სინამდელიანობის და მთარგმანი ისეთ უაღბში მოუქცევია, რომ ბუნებრივი უოფილაყო და ასეც არის — მათევისიანის მოთხოვნების კრებული ტრადიტრული თარგმანი როდია, არამედ წრფელი და მართალი გულთ ქართულად ამღერებული წიგნია, რომლითაც ზ. მედულაშვილი მადლიანი და ძარღვიანი ტნით ზეენ ხალხს აგრძნობინებს ავტორის ტკივალს და მისი მთების უფრო დიდა გადასახდის სიღრმეებს — იმას, რაც სტრაქონებშია და იმასაც რაც სტრაქონებს შორის არის ნაულისხმევი. ეს კი უცეე შემოქმედებაა, რომელსაც მხოლოდ წრფელი და მართალი გული ანიჭებს არსებობის უფლებას.

ნაკლი? შედლომება? ჩრდილები?

ისინი აქა-იქ ვაზდებდა, მაგრამ იმდენად უმნიშვნელოა, რომ ვერ იწყვეენ „მთვარის სხივის გაფრქვართაღებას“, როგორც მინე უწოდებდა საერთოდ ყველა თარგმანს.

იმ „ჩრდილებიდან“ მხოლოდ ერთზე შევაჩერებ მთარგმნელის უურადლებას. ყველა მოთხოვნაში მ. მათევისიანი თავისი სამშობლოს მტე წილად იხსენებს სიტყვით — „ქვეანა“. ზ. მედულაშვილი ამ სიტყვას თითქმის ყველგან „მიწად“ თარგმნის. ვერც გამოვადებები, მართლაც, „ქვეანის“ უპირველესი სინონიმი ზომ „მიწა“! ასეც წერია ხომსურარულ ლექსიკონში: „ერკირ“ — ვეჩვეე მაგრამ მ. მათევისიანის ნაწარმოებებში ზოგჯერ მას სხვა გაგება ახლავს, რაც „მიწით“ ვერ შეიცვლება, თორემ იგი „მოს“ — ანუ მიწას იხმარდა.

„ავიტიკო“ საქართველოს მწერალთა კავშირთან არსებული მხატვრული თარგმნისა და ლიტერატურულ ურთიერთობათა მთავარი კოლევგის დევიზია არის გამოცემული და დართული აქვს ოთარ ნოდვას სტატია — „მრანტ მათევისიანის მრწამსი“, რომელაც გარკვეულ დამხარებას უწევს შეითხველს მწერლებს რთული საშუაროს გააზრებაში.

ნათია აშირაჯიანი

ლიტერატურისა და კინოს ურთიერთობის საკითხისათვის

კინემატოგრაფია ლიტერატურის პირველი, თუმცა ეს იგი ხელოვნების სხვა დარგებისაგანაც დაფუძნებული — თეატრის, სახეობით ხელოვნების, ხალხური საცეკვაო რიტმებისა და პლასტიკის, აგრეთვე პოლიფონიური სიმღერებისაგან, მაგრამ კინო მანძი, უპირველეს ყოვლისა, ლიტერატურის ნიადაგზე აღმოცენდა; ასეა საერთოდ და ასე იყო საქართველოშიც.

პირველადე ქართულ სრულმეტრაჟიან დოკუმენტურ ფილმში „აკაკი წერეთლის შოგხაერობა რაჭა-ლეჩხუმში“ (1912 წ. ავტორი ე. ამაშუკელი), ნაჩვენებია ხალხის უსაზღვრო სიყვარული პოეტისა და ლექსისადმი, ზემო პოეზიის ქერბთან შეხედრის გამო. ესაა ფირი, რომელიც ქართული ხალხის პოეტურ სულსა და განწყობილებას, მის ღირ კულტურულ ენერჯიას მოწმობს.

პირველი მხატვრული ფილმიც „ქარსტინე“ (1916 წ.) ქართული კლასიკური ლიტერატურის ეკრანიზაციაა. იგი დრამატული თეატრის პროფესიონალი რეჟისორმა ალექსანდრე წუწუნავამ დადგა. მხატვრად მოიწვიეს დიმიტრი შევარდნაძე, მიუხედავად სიმხატვრო აკადემიის აღზარადი; ფილმში დრამატული თეატრის მსახიობებმა მონაწილეობდნენ.

ამჟამად, მხატვრულმა ინტელიგენციამ ეროვნული ლიტერატურისა და ხელოვნების ტრადიციებზე დაყრდნობით მეთუ მუშას საფუძველი ჩაუყარა; ამ პროცესში არ შეიძინეოდა შემთხვევითობის ან საქმისნერი დანტერესების ნიშანწყალა, რაც ერთობ ვაგრცლუბელი იყო სხვა ქვეყნებში. კინემატოგრაფის ბედი იმთავითვე სერაიზულ პროფესიონალითა ბელში აღმოჩნდა.

პირველი ქართული სცენარისტი-მწერალი შილვა დადიანი იყო. ჯერ კიდევ ჩვენს საუკუნე

ნის ათან წლებში მან შექმნა კინოსცენარები: „ბერიკაბა — ვენოზა“, „ზაგრატი IV“, „ვეფხისტყაოსანი“, რომელთა დადგმა სამბულო კინოწარმოების უქონლობის გამო ვერ მოხერხდა. შ. დადიანს ეკუთვნის პირველი ქართული საბჭოთა ფილმის „არსენ ჟორჯიაშვილის“ სცენარი (1921 წ.) ხოლო შემდგომში — „მოდელია“, „ქარიშხლის წინ“, „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“, „ეფემრის“ და სხვა სცენარები.

შ. დადიანი კინოს ისტორიაში ცნობილია აგრეთვე, როგორც კინოს პროპაგანდისტი; მან ჯერ ბაქოში (1917 წ.), ხოლო შემდგომ თბილისში (1918 წ.) წაიკითხა საჯარო მოხსენება საქართველოში კინოს დაფუძნების საკითხების თაობაზე, სადაც მრავალი პრაქტიკული და თეორიული საკითხები დააყენა.

ქართულმა კლასიკურმა ლიტერატურულმა შემკვიდრებამ დიდად შეუწყობა ხელი ეროვნული კინოხელოვნების განვითარებას. კრიტიკული რეალიზმის ნიმუშები ერთთავად ესადაგებოდნენ ოცინი წლების იდეურ განწყობილებას. სოციალური მოტივები, რომლებიც ეროვნული პრობის ნაწარმოებებში იყო ვატარებულნი, დროის მაქისცემას პასუხობდნენ.

ოცინი წლების პირველი ნახევრის ფილმების საფუძვლად დ. კოჭაძის, გ. წერეთლის, ალ. აბაშვილის, ვ. ნინოშვილის და სხვათა პროზაული ქმნილებები იქცა. ლიტერატურულ ნაწარმოებებში ასახული იდეები; სოციალური უთანასწორობის, ცარიზმის კოლონიალიზმის, ეროვნული წაგვრის დაკობა, თავისი მამხილებელი პათოსით, კინოსთვის ხელსაყრელი აღმოჩნდა.

რეკლუციური იდეები პირველი ეკრანიზაციების რეჟისორებმა (ც. ბარსკი, ი. პერეს-

ტანი, ა. პეკ-ნაზაროვი) კინოში თავისებურად ასახეს. ლიტერატურულ ნაწარმოების ინტერპრეტაცია თავდაპირველად ერთობ პრიმიტიული იყო, ეს გარემოება, ეკრანიზაციას აფერხებდა და სქემატურს ხდიდა.

ა. წერეთელისა და ე. მარჯანიშვილის მიერ შექმნილ ეკრანიზაციებში („ვიც არის დამსამავე“, 1925 წ.; „სამანისულის დედანიცალი“, 1926 წ.) უკვე იგრანოზოდა სოციალური მოტივების მეტი მხატვრული განზოგადება, რეჟისორების მიერ მოქმედებითა სუბაქტუო დაუთდა უარყოფილი იყო, მათ კინონაწარმოებებში სოციალური პათოლოგიები მხატვრული სახიდან გამომინდნარ იკითხებოდნენ. ე. მარჯანიშვილმა და ალ. წერეთელმა ეკრანიზაციებში სოციალური განსჯისუნების ტრადიციები გაითავალისწინეს. ამგვარი მხატვრული ინტერპრეტაციის მთავრით შეიქმნა აგრეთვე უახვევისელი „ელისო“, სადაც ლიბიკულმა რიტმმა მეორე პლანზე გადაიწია და აქცენტირებულ იქნა ხალხის მოქალაქეობრივი სოლიდარობის იდეა.

კინემატოგრაფიის, როგორც ხელოვნების, ჩამოყალიბების პროცესი ძირითადად ოციან წლებში მიმდინარეობდა. პირველ ეტაპზე კინო ლიტერატურულ ტრადიციებს ითვალისწინებდა და, ამასთანავე, მის მხატვრულ საშუალებათა გამოყენებით თავის სპეციფიკურ მენტეულებს თანდათანობით აყალიბებდა, ჯერ შექმნიერად ვაღმოსაქონდა, ხოლო შემდგომ კი ტრანსფორმირებული სახით წარმოასენდა ხოლმე ეკრანზე.

ლიტერატურისაგან კინომ ჯერ „ისესხა“ ეიზენშტაინის ელემენტები, ძირითადად სუბიტი მონაკებში, შერე კი ისე დაითვისა, რომ საერთო მხატვრულ სპეციფიკურ საშუალებად აქცია.

გრიფიტის კინოს ისტორიაში პირველი იყო, რომელმაც ახლო ხედი და პარალელური მონტაჟი დანერგა. კინოს ისტორიკოსები და თეორეტიკოსები ამტკიცებენ, რომ რევისორმა ეს ორივე ხერხი ჩ. დიკენსის ნაწარმოებებიდან აიღო. ამერიკელ ხელოვნებათმცოდნეს, ჩილბერტ სელდის ვრთ თავის ნაშრომში მონაყეს გრიფიტის გამოანთქვაში, რომ პარალელურ მონტაჟს სწორედ ჩ. დიკენსის ნაწარმოებთა გავლენით მივავენიო.

გრიფიტის მიგნებამ მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა მსოფლიო კინემატოგრაფიაში, მისი ფილმები ვრცელდებოდა ცივილიზებულ ქვეყნებში და კინორეჟისორები ვრცელდებოდნენ ამ ახალ სპეციფიკურ სამეცნიერლო კონიანს; პარალელურ მონტაჟს დიდი გამოყენება ჰქონდა ათიანი და 20-იანი წლების ფილმებში. იგი მერტილად დეტექტიური ხასიათის კინოსტრატეგებში დედენისა და ხიფათის საჩვენებლად გამოიღვა.

გარდა ამისა, გასათვალისწინებელია ის ვა-

რემოებიც, რომ პარალელური მოქმედება ქართულ ლიტერატურაშიც საყოველთაოდ გავრცელებული ხერხია და რევისორს ყველაზე უფრო ლიტერატურული პირველწარბის ეკრანიზაციის დროს, თავისდაუნებურად ვაღმოსაქონდა იგი ეკრანზე — ასე ისახებოდა პარალელური მონტაჟი ქართული კინოსელოვნების ადრინდელ ეკრანიზაციებში („სამი სიცოცხლე“, 1924 წ.; „ჩვენი ქვეყნის რაინდი“, 1925 წ. და სხვ). უნდა აღინიშნოს აგრეთვე, რომ ქართული კინოს შექმნისთანავე ეს მხატვრული ხერხი ყველაზე უფრო გავრცელებული სახით გვეხედება, ეკრანზე მას გაცილებით უფრო ხშირად იყენებდნენ, ვიდრე ახლო ხედს.

ს. ვიზნეშტეინის სტატიაში „გრიფიტი, დიკენსი და ჩვენ“ მოყვანილი კონკრეტული მაგალითები იმისა, თუ კინომ როგორ აითვისა ლიტერატურისაგან ახლო ხედის პრინციპი.

ს. ვიზნეშტეინი ამის თაობაზე წერს: „დაიწყო ჩაიდანა... ასე დაიწყო დიკენსმა თავისი „ქრიტინა ლუმელზე“.

„დაიწყო ჩაიდანა“... საქმარისა ვიცნოთ ამ ჩაიდანში ტიპური ახლო ხედი, რათა წამოვიმსახოთ აქამდე როგორ ვერ შევნიშნეთ ეს ხომ ნაღდი გრიფიტა, რამდენჯერ გვიჩანავს მის სტრატეგში ანალიტიკური ახლოხედი, ეპიზოდის, სცენის თუ ფილის დასაწყისში!

არ უნდა დავვიწყოთ აგრეთვე ისიც, რომ გრიფიტის ერთერთი პირველი ფილმთაგანიც სწორედ „ქრიტინა ლუმელზეა“

საფიქრებელია, რომ მხოლოდ გრიფიტა არ მოქმედებდა ასე; ლიტერატურულ ტრადიციებზე აღზრდილ რევისორებს, ცნობიერად თუ არაცნობიერად, მხედველობაში ჰქონდათ მათი საუკრავი მწერლებსა და პოეტების მიერ შექმნილი სახეები, როცა ეკრანზე ახლო ხედის საშუალებით ამზობდნენ თავის სათქმელს; ვაი-სხენით ე. ტამბაის ლექსი:

ატმის რტოო, დაღალულო რტოო,
ატმის რტოო, სიშვეიდეა შორა“.

ყოველი ქართული, ვისაც პოეზია უყვარს, თავისი მხატვრული წარმოდგენის ეკრანზე ატმის რტოს ამგვარ „ახლო ხედში“ განიცდის. მთელი საწყაროს, ბუნების, დაბოლოს მთელი ხის პატარა ნაწილს მთლიანობის გამოასახვის მხატვრულ ფუნქცია ენიჭება. „დაღალული რტოო“ პოეტური სახე სამუდამოდ ისაღებრებს ადამიანის მხატვრულ პრობლემას, იგი პოეზიაში „ახლო ხედავ“ არავის მოუნათლავს; 1916 წელს, როცა ლექსი შეიოხზა, კინოთეორიაში ამ ტერმინის ხმარება ის-ის იწეებოდა.

ასეთივე მაგალითი შეგვიძლია მოვიყვანოთ ა. პეტუნის პოეზიიდან:

Город пышный, город бедный
Дух неволи, стройный вид.
Свод небес зеленъ — бледный.

Скужа, холод и гранит. —
 Все же мне вас жаль немножко,
 Потому что здесь порой
 Ходит маленькая ношка
 Вьется локом золотой

შეუძლებელია, რომ ეს „ახლო ხედი“ მხოლოდ პოეზიაში დარჩენილიყო, ლიტერატურას ძალადგუნადგმული ხელოვნების გვერდით გულგრილად ჩაველო და კინოსთვის ეს ვიზუალური „მარგალიტი“ არ ეწილადებინა.

ლიტერატურიდან მოვიდა კინემატოგრაფიაში აგრეთვე მხატვრული დეტალიც. ეკრანზე იგი ორ ნაირსახეობად იქნა ტრანსფორმირებული: დეტალი მთელ ეკრანზე გაზრდილი, ახლო ხედში მოცემული და კაპრას საერთო ხედში პედალირებული საყვანია.

1923 წელს ეკრანებზე გამოდის ჩაბლინის ფსიქოლოგიური დრამა „პაჩინული ქალა“, მაინდელი შალვა საზოგადოების ფილისტერული და ფარისევლური არის წინააღმდეგ მიმართული კინოსურათი. ფილმის სოციალური ელემენტების გარდა, კრიტიკოსების შივრ პირველად შენიშნულ იქნა დეტალის მხატვრული ფუნქცია: ოთახის საერთო ხედის ჩვენების დროს კარადიდან გადმოვარდნილი საყულო მაშაყისა — ფილმის დრამატურგიული კლიმატის საყვანო პუნქტად იკითხებოდა.

კ. შარჭანიშვილმა ფილმში „სამანიშვილის დედინაცვალი“ (1926 წ.) ასეთი დეტალი გამოიყენა: დედინაცვალი მკვებ კიტრს დაეჭვებდა და გამშავებით იოყებს ფეხშიშვე ქალის სურათის. არ კულმინაციურ დეტალში სამანიშვილის ტრაგედია ამოიკითხება: პლატონის გულმოვლინე მცდელობის ამოუება, ახალი მეწყობრის განენის გამო მისი ოჯახის გაპარტახება, მამა-შვილის საბედისწერო გადამტერება...

მკვებ კიტრის დეტალი გპრეტესის სიმალღემდე აღწევს, მისი სასაცილო და სამწუხარო შინიშნელობა ნაწარმოების ტრაგიკომიკურ არის გამოხატავს. იგი კ. შარჭანიშვილის რეგისტრული ფანტაზიის ნაყოფია, და განა აუცილებელია დეტალი პირდაპირ გაუმოტიანილი იქნას პირველწყობიდან ეკრანზე? დეტალის მხატვრული გადმოადგოლება შესაძლებელია სრულიად სხვა ხასიათის ნაწარმოებიდან ქვეყნუცნობლიად მომხდარიყო. პართული პოეზიის შედგერი, ნ. პარტაშვილის „საყურე“ მთლიანად ერთ დეტალზეა ჩაფიქრებული:

„ასე საყურე,
 უტხო საყურე,
 ერთამაშება თავისსა აჩრდილს“.

მხატვრული სიმბოლო და მეტაფორა — მუნჯი და თანამედროვე კინოხელოვნების ეს უნატიუესო პოეტური ზერებები ხომ ლიტერატურაშია მოსულა.

6. შენგელაის ფილმში „ელისის“ ფინალში მხატვრული სიმბოლისა და მეტაფორის საშუა-

ლებებით ასახულია სიყვარულის წინააღმდეგ აღმდგარი სიბოროტი; სიყვარული უმრავლეს შემთხვევაში სიბოროტის შიშველი სიმბოლოა. ზაღის დაუმრეტელი სულიერი ენერჯიის მიმნიშვნელია.

ეკრანმა პროზიდან იღო ე. წ. წიადგელა; ეს ზერბი კინემატოგრაფიაში ხელს უწყობდა მხატვრული სახის გამოქვრწვას, მაგრამ თავდაპირველად ლიტერატურიდან მექანიკურად იყო გადმოღებული და ამიტომაც სპეციფიკურ ეკრანულ სახეს ვერ ქმნიდა. დროთა განმავლობაში, როცა კინომატეველება დაიხვეწა, ბოგრაფიული წიადგელები თავისებურ ეკრანულ ხილვებად და შმანგებებად იქცა, რაც თანამედროვე კინოსთვის ერთობ დამახასიათებელი მხატვრული ზერბია.

ოციანი წლების პირველი ნახევრის ქართული კინემატოგრაფის ეკრანზაიციებში ლიტერატურის სპეციფიკური საშუალებების მოზღვავება განსაკუთრებით შეიშნევა. წარწერებში სიტყვის მაქსიმალური გამოყენება კინოს გამოსახველობით უწყობას, საკუთარი ძალის უქონლობის მოწმობდა და იგი ხელს ლიტერატურისკენ იწვდიდა.

პროზული თხრობითი კილოს საშუალებით კინემატოგრაფისტები დროის ვარკვეული მონაკვეთისა თუ მოქმედი გმირის სახის გამოქვრწვას ცდილობდნენ. ფილმში „სამი სიბოცხლე“ ხშირია შემოხვევა, როცა ტრტრებით ვაღრმოცემული სიტყვა უფრო ინტენსიურია, ვიდრე ხედვითი მონაცემი. მაგალითად: ზღვის პირას მოსიერნე ბახვა ფრულიას გამოსახულებას ასეთი წარწერა ახლავს: „იგი ხედავდა, ვრანობდა, ესმოდა, რომ საკართა მხოლოდ მოხერხება და მამნდ ის ოქრო, რომელსაც მთვარე ზღვის ტალღებზე აფრქვევს, შესაძლოა მის ცხემში აღმოიხნელოს“.

ამგვარი წარწერა პროზის ავტორისეული რემარკაა; ეს ზერბი ძირითადად უხატლებელყოფილია და როცა იშვიათ შემთხვევაში იყენებენ ხოლმე, ლიტერატურის მექანიკურ ილუსტრაციად აღიქმება. ავტორის ტექსტია უფრო დოკუმენტურმა და სამეცნიერო კინომ შეიგება.

კინოხელოვნებაში უოველი ლიტერატურული ზერბი შექქერის მეშვეობით იქნა ტრანსფორმირებული, ხოლო ის, რაც ამგვარ ტრანსფორმაციას ვერ დაქვემდებარა, თანდათან განიდევნა ეკრანიდან. ასე, მაგალითად, მხატვრული შედარება, ს. ვიხენშტეინის ადრეული ფილმების შემდეგ, აღარ გამოიხენილა.

მუნჯი კინოს პერიოდში ხდებოდა ძირითადად კინემატოგრაფის სპეციფიკური ენის დადგენა, სწორედ ამ ხანებში მიმდინარებოდა რთული შემოქმედებითი ჩამოყალიბების შინაგანი პროცესები: შეიქმნებოდა კინო სრულფასოვან ხელოვნებად თუ არა, მხატვრული ინტელიგენცია-

კლთარი კონცენია ამტყველდა

„მაგდანას ლერჯა“ თანამედროვე ქართული კინოხელოვნების თავფურცულად მიიჩნევა აგრეთვე იმიტომ, რომ შევეთრად გამოირჩევა მისი წინამორბედი უკონფლიქტო და ლაქმასულ კინოსურათებისაგან; მასში ცხოვრების დოკუმენტური სიპართოდ არსაბა და წინაე ფილმების გლუვი, ზედამართული სიპართო ვადიფხიკა, ცხოვრების ჩრდილნათელი გამოაჩინა. „მაგდანას ლერჯადან“ დღემდე კვლავ მოხლავდა ვერანზაციების რაოდენობა, ისინი კვლავ ქართული კინოხელოვნების პროდუქციის ერთ მესამედს შეადგენენ. შრავალმა ფილმებმა საერთაშორისო აღიარება მოაპოვეს.

საინტერესოდა ინტერპირებული თანამედროვე ქართული ლიტერატურის მხატვრულიდურთ კონცეფცია ფილმებში: „აღავერდობა“, „მისა“, „მე, ბებია, ილიკო და ილარიონი“, „ნუეა“ და სხვ. მათ შორის, უბირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია ბ. აბულაძის „მადრუბა“ (1967 წ.), რომელიც თანამედროვე ქართული კინოხელოვნების ეტაპურ ფილმადა მიიჩნეულია.

ქართული კინოს განვითარების ყველა პერიოდში მწერლები მისი გულწრფელი და ერთგული მეგობრები იყვნენ. ისინი კინოსტუდიის სასცენარო განყოფილებაში მუშაობდნენ რედაქტორებად, წერდნენ სცენარებს. როგორც ცნობილია, მწერალმა ლეო ქიასელმა ვერ სცენარია „ნარიჩის ელი“ დაწერა (1937 წ.), ხოლო შემდგომ რომანი „გადი ბიგეა“. ამ შემთხვევაში კინომ ლიტერატურული ნაწარმოების შექმნას უბიძგა, კინოსცენარი ცნობილი რომანის პირველწიქარი აღმოჩნდა.

ქართული მწერლებიდან კინოდრამატურგიაში განსაკუთრებით ნაყოფიერად მუშაობდნენ ა. ბელიშვილი, ი. მოსაშვილი, კ. ლორთქიფანიძე, შ. აღსახიშვილი, ვ. რ. ჩიქოვანი, ახლგაზრდა თაობიდან: ა. სულაკაური რ. კვიციანი, თ. იოსელიანი რ. ივანიშვილი, შ. ელიოზიშვილი და სხვანი.

მწერალთა მონაწილეობა კინოხელოვნებაში განსაკუთრებით ეფექტური აღმოჩნდა. ისინი კინოს სპეციფიურ სამეცნიერო ვნას დაეუფლნენ და აქ უკვე პარადოქსული ვითარება შეიქმნა. კინო, რომელიც ლიტერატურისაგან იშვიათად და ასე დატრიღებულად სარგებლობდა მისი მხატვრული ხერხებით, ახლა კინოდრამატურგიაში მოღვაწე ლიტერატორებისაგან საუთარის სპეციფიკის გათვალისწინებას მოითხოვს. მწერლები სმენით დიალოგებს წერენ, რაც პაროზულიისაგან დიდათა განსხვავებული, ხელოვთ მონაცემებს აღწერენ და მოქმედ პირთა შინაგან ფსიქოლოგიურ ნიუანსებს კინემატოგრაფიულ შესაძლებლობებს უსადგებენ. მწერლების სცენარისტობამ ჩვენს მათრებულს

დიდი სარგებლობა მოუტანა: მოხსენიებული და გომილდრა კინემატოგრაფიული ნაწარმოებები. მათრებელმა ვერანზუ დინიანმა მხატვრულად საინტერესოდ გამოქარწილი მოქმედი ვმირების სახეები და პრობლემები, რომლებიც კინოხელოვნებაში განსაკუთრებულად აღდგარდნენ და ვმოქის მაქისცემა გამოზადგეს.

ერთ-ერთი ამგვარი პრობლემა ბუნებისა და ინდუსტრიული ცოვილიზაციის ურთიერთობა. ეს საკითხი დასმულია შ. ელიოზიშვილისა და შ. კოკიაშვილის ფილმში „დიდი მწვანე ეელი“ (1967 წ.). კინონაწარმოებში ასახულია ბუნებისა და ადამიანის ურთიერთდამოკიდებულების შესუსტება. ამ კონცეფციიდან მხატვრულად მათივედ გამოიკვეთა სოხალის უჩვეული სახე. ავტორებმა იგი გამოქარწეს, როგორც ბუნების შვილი, რომელიც უშუალოდ და ინტიმურ დამოკიდებულებაში იმყოფება მასთან. შ. ელიოზიშვილისა და შ. კოკიაშვილის ვმირისათვის ბუნება ურუკვი და მკედარი კო არ არის, არამედ ვასულეგრებულა და აქტიურადაა დაკავშირებული ადამიანთან.

შ. ელიოზიშვილი და შ. კოკიაშვილი გამირის საქციელში თავისებური ჰემორიტების მარცვალზე მიანიშნეს, რომელიც ტექნიკის განვითარების თანაზომიერების დაცვისთვისა გათვალისწინებული, ბუნების ხელყოფისა და განაზავების წინააღმდეგაა.

ამის ვარდა ბუნების შეილთა დამორება ბუნებისაგან და კომფორტებაელური ცხოვრების შესაქმნელად მათი ანგარებიათი ფუსფუსი შესანიშნავად არსაბა რევაზ ივანიშვილისა და თათარ იოსელიანის ფილმში „პასტორალი“. „დიდი მწვანე ეელისა“ და „პასტორალის“ იდურ-მხატვრული კონცეფცია სხვა ფილმებისაგან შევეთრად განსხვავდება: შესაძლოა საბჭოთა კინოში ასეთი პრობლემის ასახვა ვინემ კიდევ სცადა, მაგრამ ამგვარი მხატვრული ძალა ვერ წარმოაჩინა. ჩვენს მიერ ხაზგამკულია საუთარის მისი მჭორ კინონაწარმოებები, რომლებიც მრავალეროვან საბჭოთა კინოს პაროზაში ქართულ კინოხელოვნებას ინდივიდუალურ მხატვრულ სახეს უქმნიან.

ლიტერატურისა და კინოს ურთიერთობა არ ამოწურება მიერ ვერანზაციების თუ მწერლების მიერ შექმნილი სცენარების გამახიერებით. ქართული კინოხელოვნების დრამატურგიულ ჰავანს ძირითადად მაინც კინოსცენარისტები ეწევიან. მათი შემოქმედება საგამოდ საუთრადდება: ვ. ახლუდინის, რ. გამარიაძის, ს. ელენის, ლ. ქელაძის, ა. ქაქიაძის სცენარების მიხედვით გადამებული ფილმები სახელმწიფო და საერთაშორისო პრემიებით აღინიშნა, ამ ფილმებმა დიდად შეუწიეს ხელი ქართული კულტურის საერთო აღმავლობას.

შ თ ა გ ო ნ ე ბ ა

ახლაჯარდა პოეტს ლექსი უნდა დაეწერა სულხან-საბა ორბელიანზე დიდი მწერლის იუბილე კარზე იყო მომდგარა და ბათუმის პედინსტიტუტსაც თავი უნდა გამოეჩინა ამ დიდებულ ზეშში ინსტიტუტის მთელი პედოლოგიკის, თანატოლების ურადდება კი ზურაბ ვორაკიანიძეზე შეწერდა...

მართალია, უკვე ცხრამეტა წლის იყო და ოცნებით თავღმეუდგამი მწვერვალები ბჟონდა დაპურობილი, მართალია, თანატოლები, ინსტიტუტი და მთელი ქალაქი ამ უმარჯობს ნიჭიერი პოეტის სახელით იცნობდა უკვე და თავდაც შეინაგანი სამაუთ დადიოდა ბათუმის კრილა ქუჩებში, მაგრამ... ლექსი სულხან-საბა ორბელიანზე? ამ ღმერთკაცზე, ვისაც მთელი საქართველო მამად მიიჩნევდა, ვისაც სიცოცხლეშივე მიუძღვნეს სტრიქონები —

სულხან-საბა ორბელის ძე
სიბრძნით აღზდა ორბების ზე, —

მეტოა, თითქოს დაიბნა კიდევ სულში ჩერსეც ცოცხლობდა სოფლიდან გამოყოფილი სუმაწვილის შთაბეჭდილებები, ჭერაც გაუზუნარი იყო ორღობებში გაშლილი ვაშლის უვავილება, ხოფლის შარავჯა, ნაღისთან დაურილი ფირხები, ღვლეში მდგარი წისკვილი, ახლად დაფქვილი სიმიანის სურნელი, წიფლის ბარბადა ცეცხლი და მოკვარცხლელ კარდადა, მკადიჭვარი, ბუხარში ზუმად მოღაღანე ლაღარი და პატარა ბიჭის კითხვა: „ენევე, მკადზე ჭვარი რად არი“.

მერე იყო სკოლის წლები, პირველი გზებდა და სულის ფორიაჟი, დანახვა ვალაკტიონის ზეცის და შიხვე ქლავისფერი მთების... ვალაკტიონით შეცნობილი ქართული ლექსის სულის ხიდამე და უკადვანობა —

ის მხოლოდ იწყებდა პოეტის გზაზე გამოხვდას და მისი ლექსები — ეს იყო მხოლოდ

პირველი შევიდება იმ აწავთებულ სტიქიონთან, რასაც ქართული სიტყვა ჰქვია. პირველი ლექსები... პირველი სიხარული და მწუხარებაც, რიდი და მოკრძალება, პრძოლის წადილი და ენის, საკუთარი ზმის პოვნის დაუძლეველი სურვილი, ღღუხაც რომ გრძელდება.

ლექსი საბაზე! ახლაჯარდა, ჭერაც პირტატეული პოეტის წინ გამოიყვითა ქრისტესავით ნაკვეში და ნაწამები ქართველი კაცო, ღონიანი, კვეთიანი სიტყვის ღმერთო, წამოიშართა ხამრეკლო თუ ბაღავარი ოშკისა და აღავერდის... და ღვთაებრივმა ბერიკაცმა, ბედდამწვარმა საქართველოს ბედისათვის, ზარების გუგუნში დაიჩივლა, თუ დაიბუბუნა: „განმმარცყესო აჭარაშა“!

ჭორობივით ისევე და იგუგუნე,

დიდო პაპე,

შე საავდროდ ღრუბელივით დაძმისილი
ვიყავ მამინ
და მიზივით მიბნელებდა ხატის ღმისს,

ქობის ლაშპარს...

ეს ამბავი არ ჰგავს ზღაპარს...

წინაპართა ძელებს ფერჯლი გავატანე
ნიავე განა?!

შე გავტერდე, სულხან-საბა,

რომ დამეცვა „იავნანა“,

რომ დამეცვა „ავარდოვნანა“ და ლერიაჟი

ქართველ დედის,

შენ სურჩინთან მომყვა მამინ სული

ხმლის და სული დენთის;

დავიეწეე მამინ ღმერთივ

და სიტყვილიც დავიეწეე,

ქართველობას, შე ღმერთკაცო,

ამ ქურღობის შემდეგ ვიწყებ.

ტრიალებდა სისხლი, ბული და

მარტობდნენ სულში ისლამს,

სწორედ მაშინ მოგვარდი და, —
 წიგნი „სიბრძნე სიცრუისა“,
 მოგვარდი და გამოგზავე, შევერე
 მწუხრის კალენს,
 სიბრძნე მამულს დაეუბრეგე და სიცრუე
 დღემდე ვმალე-
 ბედბრდღევილა საქართველოვ!
 დე, იყოღე რომ ვარ ქურდი,
 რომ მოვბარე სულხან-საბას მისი
 სიტყვის იავუნდი.
 რომ მოვბარე სულხან-საბას აურწყავი
 მარგალიტი,
 რომ სხვებს ეგრძნოთ და ეტრიათ ეს
 უღმერთო მავალითი.
 რომ დღესთვის შეთქვა რიხით,
 სისხლით, ხორციით, ალალი ვარ,
 რომ საყუთარ მნათედ დავთქვი
 ბედისაგან გათვლილა, —
 და წასულმა ხალხში ზღაპრად,
 დათოვლილი,
 დასეტყვილი,
 დამეხილი სულხან-საბა...

...დაბარაში მოსწავდეები და პედაგოგები
 ისხდნენ. ზურაბა კათედრასთან იდგა და კი-
 თხულობდა ლექსებს. კითხულობდა გზნებით,
 ვაკაცებით, განცდით, ისე, როგორც ჩვე-
 ვთა საერთოდ. პატარებიც კი, რომელთაც
 ალბათ ლექსის შესიყა თუ ატყვევებდით,
 ვაკაცებით უკრავდნენ ტანს პოეტს. მათ
 მოსწონდათ ლექსის კითხვის ეს მგზნებარე
 მანერა, ეს განცდის სიწრფელე და უშუა-
 ლობა.

საინტერესოა, რა შეგრძნება ეუფლებოდა პო-
 ეტს ასეთ დროს? ეს თავისი სიტყვების ქაღო-
 ნსურ ტყეობაში ექცევა უთუოდ, თითქოს
 ითრობა სიტყვების შესიყით და სწაღია,
 მთელი გულით სწაღია, ისევე განიცადოს
 მსმენელმაც სიტყვის მადლი, როგორც თა-
 ვად განიცდის; ისევე აღიქვას სიტყვის თილის-
 მა და ეშხი, როგორც თავად აღიქვას — ანუ
 „დავიდეს“ სიტყვა მსმენელამდე.

ზურაბმა ამ საღამოს წაიკითხა თავისი სა-
 ვერადეო ლექსი სულხან-საბაზე; დაბარაში
 მსხდომთ ვაჟივრდებოდნენ: პოეტის დამუხ-
 ტული სიტყვა, მავიურად მოქმედებდა მსმე-
 ნელზე...

ვისხედით თხოლნარის სასოფლო კულებს
 დაბარაში, პოეტს საღამოზე, რომელიც სა-
 შუალო სკოლამ გაუმართა ზურაბ ვორგი-
 ლაძეს, ეს დღე პედაგოგების ზემოის დღეც
 იყო...

თამაზ ჩხენკელთან ერთად შემთხვევით მოვ-
 ედდი ამ შეხვედრაზე — ზურაბმა წამოგვიყ-
 ვანა ზათუმბაღან.

შემდეგ თამაზ ჩხენკელი თბილისში იკონებ-
 და ამ ამბავს: — რა ომბახანად, რა ღა-

დად ჩქედდა ქართული სიტყვა, ზურაბო ისე,
 როგორც ეს შეიძლებადა ქვედროდო, ვთქვათ
 კახეთში, ქართლში, იმერეთში... არაფრ, ასი
 წლის წინათ რა იყო აქ... წარმოვიდგენია, რა-
 მხელა ნახტობია, რა წინსვლია — თამაზ ჩხენ-
 კელის ამ სიტყვებმა ზურაბ ვორგილაძის ლექ-
 სის სტროფები მოამაგნა:

მე რველავცილი სულ გეძახდი,
 გემბედი, გეცნობდი,
 სხვა ამის მეტი ერთგულემა — არ
 შემიძლია
 ხირხათის ბურჯებს და ხახულის
 ხანდაყებს ერთვის,
 მაქახლის ძვლებზე წამომდგარი
 რაც რომ ნისლია,
 დღეს უნდა ვრანდო, უნდა გვოგრო,
 უნდა ვსლა შენთვის,
 სხვა ამის მეტი ერთგულემა — არ
 შემიძლია!

ზურაბი მართლაც რომ რანდავს ქართულ
 სიტყვას, მერე უშვებს მათ ქვეყანაზე, რო-
 ვორც ვაფრენილ მიწისობებს, რომ იცოცხლონ
 ამ სიტყვებმა, პოეტის შთავონებით დაღდას-
 მულეზმა და შეაფორიქონ და შეაფთოთონ
 ადამიანები, ხანაც მალამოხავით მოედონ სუ-
 ლის ქრილობებს:

ამფუნგე და აშშალე,
 ეით მონლოლა კირავი,
 ქვეყანად გზებო მომეცი,
 და შეგზურად არავინ...
 სულში დამაბრტისნე
 მზის მგზნოვარი გორგალი,
 ნაღდა სიტყვის გულსთვის
 სიყვილიამდე მომკალი.

ამ ნაღდა სიტყვის ძებნაა ალბათ პოეტის
 შთელი ცხოვრებაც.

ძარღვიანი, მოქნილი და ელასტურია ზუ-
 რაბ ვორგილაძის სიტყვა. მასხენდება ერთი
 ამბავი: „კორახის“ რედაქციაში ასაღებდა
 პოეტების ლექსებს ზურაბა კითხულობს და
 თუ დასაბეჭდავია, ზურაბი აწვრთებს კიდევ
 რედაქციის ერთმა თანამშრომელმა მიხტრა:
 ხანდახან ისეთ სიტყვას ჩაუსვამს ზურაბი
 ასაღებდას, ისე შეუტრიალებს ფრახს, იხებს
 ხსარტს, დატვირთულს და ძარღვიანს ვახ-
 დის მას, რომ შთიქვას კიდევ ხშირად. მი-
 ჭო, შენი ლექსისათვის შემოიხანებ ეს სი-
 ტყვა, შენ თვითონ გამოვადებდა მეოქი სა-
 კუთარი ლექსში; ზურაბი ვაციინებს, მე მისა-
 ხარ, რაკ ვკოვლუმ ვარც სიტყვას და რა
 მნიშვნელობა აქვს, ვისთან ასმიანდება იგი
 პირველადო.

შენიშნა ეს ამბავი, რადგან მანში ზურაბ

გორგილაძის ბუნება ჩანს; ასეთი უწერვე-
ლია იგი თავის მეგობრებთან, ახლობლებთან
და ხატრთოდ აღმამანებთან ურთიერთობაშიც
— მუდამ ხელდახლოდ, ვულგარული მის-
ქანძელი ბათუმის სტუმრებისა.

და უკვე ბათუმი და ზურაბ გორგილაძე
თითქოს ერთი და იგივე მცნება გახდა მისი
მეგობრებისათვის. ბათუმი ვერ წარმოუდგე-
ნიათ ზურაბის პიროვნების ვარდნე და ზურა-
ბიც უბათუმოდ.

ერთხელ პოეტმა თქვა — ურველთვის მო-
მხარია თბილისში, სიაშოვნებათ ვრჩება რამ-
დენიმე დღე, მაგრამ მეტი დეგება წამი, როცა
ვბრუნდები ჩემს ბათუმში და ერთი სულ
მაქვს, როდის ვავიცი მის ქუჩებში... ბათუმი
სახება ჩემი ძმებთან...

ბათუმს მართლაც აქვს განსაკუთრებუ-
ლი მნიშვნელობა, იგი განუმეორებელია, და
ეს არა იმიტომ, რომ ბათუმში ზღვია, რომ იგი
პორტია, კურორტია და ა. შ. ეს ყველაფერი
აქვს სხვა ზღვისპირა ქალაქებსაც, მაგრამ
ბათუმს მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი
ხიზლი ახლავს, თავისი განსაკუთრებული ენ-
ისა და ლაზაით.

მთ უმეტეს ამახ ყველაზე უკეთ შეიგარ-
ნობს მისი მკვიდრი პოეტი, რომლის სულაც
„სხანაირად“ არის მომართული, ვიდრე ზე-
რულეზბრთვი აღმამანებისა, „ცოცხა სხანაირად“
აღიქვამს ვარდოს, ბუნებას... ბათუმი — ეს
მისი აღმამანებია, როგორც ტრაფარეტულადაც
არ იფიქროს ამ სიტყვებში. ეს მისი აღმამა-
ნების გულდღან წამოსული უწერველობაა,
ასე რომ იზიდავს და ხიზლავს მის სტუმრებს,
ეს ის ხიზლავს და ხიზლავს, რითაც ასე
გამორჩევიან ბათუმის მკვიდრნი.

მაგრამ მინდა ისევ დავუბრუნდე ქართული
სიტყვებადმი ზურაბის დამოკიდებულებას. ეს
თითქოს, პოეტის სიტყვით რომ ვთქვათ, მძიმე
ქანაია, რაც იტარება თავდაწყვე, რაკილა პო-
ეტად ვაჩნდა ამ ქვეყანაზე. ეს ის აუვავებული
ცა და ხიტყვის მადლია, უცადლო, მამიტი
სიტყვის მადლი, და ია-იით მოკემილი მგოს-
ნის ხალაით, მშობლიური ხაღდან რომ წამო-
ყვლია:

დღემდე მოყოლა, იგადამენილი
სიტყვა მამიტი, სიტყვა უცადლო.
და რაკილა პოეტად ვაჩნდა:
...და უსსოვარი წლის წინათ, — ჩემში,
ლღვის ფოთოლში, ქვიან ტერფში,
ბაღინან პეშეში,
მჭიან ძარღვებში და დამეფულ
ტყაების ძინთში,
ქარში და ვეკემი შეღებილი ხეშეში,
ბეწვიო,

მწკლარტე და უმი,
სულეტი და ფინით,
პირველყოფილი მოახროვნენ მსგავსე
მსეტი.

აღმამანის, პოეტის სულმა, რომელმაც
გამოიარა ურველი ამ ქვეყანად კომედის გმი-
რიც ურველია და ტრაგედისაც, დონ-კიხოტის
სულაც უტარებია და დემონების გენაც, რო-
მელიც მდგარა „ვანდალებით წინდაცვეთილ
წარსულთანაც“ და დედამიწის მრავალ ვანდ-
ზეც, რომელსაც „კატუსის ქონშიც უცხოვ-
რია და ფეხშიცველი, დამწკლარტებულ ტა-
პუქშიც მდგარა“, რომლის „მრდილიც და
ხორციც ერთად ხენების მხურვალ სილაში“,
რომელმაც თედღვის ფოთოლი შეცვალა მშვე-
ნიერი ფარით, — ამოდ დაშვარა რამეთუ ვე-
რა და ვერ მოერია სული საკუთარი ხელ-
უქმენილი სხეულის შიგნით მოქცეულ საკუ-
თარ „შეს“, ვერ გაეცა საქვეყნო საწუხარს.

ეს მძიმე ქანაია უნდა ზოდოს აღმამანა და
პოეტმა — დახამამიდან დღემდე უდელში
შეგზულმა, მაგრამ პოეტი ამავე დროს ქარ-
თველი კაცია, და ბუნებრივია, მან ეს ზო-
ვადი ქანაია აღმამანობისა უნდა ზოდოს ავტო-
თვე როგორც ქართულმა პოეტმა, რომელ-
საც თავისი „ხატი მამულის“ გამო მართებს
ფიქრი და მშენება, დარდი და ვარაში, გზნება
და წვა, ხიზარული თუ ფორაქი, რომელსაც
ღამამანობით ეცხადება მეციხოვნე და სულს
უწეოთებს კითხვით:

ნუთუ მართლა ქართველები გვიით,
ნუთუ ეს თქვენ, ქართველები ხართ.
ნუთუ მართლა დაიზარდნენ ალღვის,
რომ ენატრობდით ის ლეკები მგლში...

ზურაბ გორგილაძის ლექსების ახალ კრე-
ბულში „სინაზე“ არის ერთი ბრწყინვალე
ლექსი „საქართველომ ქროლვისაო“.

პოეტს შეუძლია ამაყად და თამაშად თქვას
თავის სამშობლოზე, რომ არახდროს, არანაირ
ვითარებაში მისი ქვეყანა არ უყოლია ვინმე
ამოხრებელი, ამწიოკებელი, დამამოხველი. არა-
ხოდნენ არ უცაფრავს ვინმესთვის ვენახი და ხეო-
ლი, არავინ გაუქვრდავს, არავისთვის წაურომე-
ვია ვაჩი და საუწე არ გაუწიდავს, არ გაუც-
ლდა, არ გაუთოკავს და არ გაუვიდა სხვა ქვეყ-
ნის შეიღებში, არავისი ენა და რჩული არ მოუხ-
რია; დიდა მაქართველომ ურველთვის იყო თავ-
შეხიარია ღტოლვითა და დეგნოლთათვის, ურ-
ველთვის გამოირჩეოდა რჩულმეწყნარებლო-
ბით. საქართველოში თავისუფლად, შეუფიქრო-
ებლად ცხოვრობდნენ სხვადასხვა რჩულის აღ-
მხარებელნი და სხვადასხვა ტომის აღმამანები,
დიდა დავით აღმაშენებელი მერქოშიც დადიოდა
ყურანის მოსახლენად. ეს ხდებოდა ამ დროს,

როცა მთელი ევროპა მოცულელი იყო სარწმუნოებ-
ბრთვით ფანატრებით, და ზედმიზევე აწყობდა ჭვა-
როსნულ ღაშკარობებს...

დაიხ, ქართველი კაცო სისხლიანი წვიმების
დროსაც ამბობდა: „თათარიც ჩვენი მშა არიხო“.
ეს მისი დიდბუნებოვნობის ნიშანსვეტი განსა-
კუთრებით აღელვებს პოეტს:

კაცისშვილი ვერ დაგწამებს
საქართველომ ქროლოვსაო,
ღმერთი ჩემი, ენა ჩემი,
წიფნი ჩემი, მომისარაო.
შენ კი... ლამის რინდღულმა
მოთმინებამ აგატროს,
კაცო, რამდენს აპატრო... და
რამდენს უნდა აპატრო.

ყოფილა დაღატაკი, გაყოფილი, აუწყენ ისეთე-
ბიც, „მძუნ თამაშში მამულის დიმილს და
ღირსებას რომ სწირავდნენ“, ყოფილა ეგვი-
პტოვამ პოეტის შემართული სული არ დრკება,
ჭედს არ იხრის:

რაც რომ ქვეყნად თავი მასსოვს
თქვენს მაცებთან მიცხოვრია,
აქ იწყება ჩემი ჭვარის და ჭვარის
ისტორია, —

მიმართავს პოეტი ძეწნის და ჭვანის ჭალას.

როგორ მსურდა, როგორ კიდევ, ოშვის
მალალ კოშკებიდან,
შენი შზე გადმომდგარიყო ზარებით და
დარწმებითა,
როგორ მსურდა... მაგრამ ძველი ძველია
და წარსულს მოაქვს,
მიხარია, საქართველოს საქართველო
ყველგან ჭქვია.

და ისევ ისე: ეროვნულად ემხატურება პოეტს
„სიტყვა მამიტი, სიტყვა უცადელი“. უყვლამ
და უვლადურმა შეიძლება შიატოვოს და დივი-
წყოს პოეტი, მაგრამ სიტყვამ?

დაილოცოს, — ცეცხლო ვაკინია
სიტყვამ შიგილო და სიტყვამ ვიპატრონა.

სიტყვამ, განაღღულმა დაღნით, ცრემლით და
წნით, სიტყვამ უპატრონა პოეტს და ამ ურთი-
ერთერთფუღებამ შვა პოეტის მაღლიერებაც.

სამშობლოს წინაშე პასუხისმგებლობა, პასუ-
ხისმგებლობა საკუთარი სინდისის წინაშე — აი
რა არ უნდა ახევენბდეს ადამიანს, პოეტს, შაგ-
რამ ვიდაც იქედნურად ჩაქაჩის ზულიში, რა შე-
ნი საქმეა, ან ვინ გეყოფება:

ავერ ყურის ძირში რომ ერთი თმარცხება,
ქალო ზალიმდება, კაცო სისხლიდან
სისხლი თეთრდება და მუხლიც ტყუარდება
ზობოლო უსახური გდვენის და
გამევენს—

რა შენი საქმეა, ან ვინ გეყოფება
წადი, ვაიარე, — ლექსები დაწერე.

არ გეყოფება ოცი, თუ ნაპარავი ქონებით
გაზულუქებულნი ქალბატონი თავის შვალს თი-
მამს დაუშლის პოეტის შვილითან, ამ ქალბატო-
ნის ღირსება მხოლოდ ქამაა და ის ხარახურა,
რომელსაც ზედ დაქაქალებს; ქალბატონი, რომ-
მელიც ქურდის სარეველს ოზირებს და ამით
თავიც მოაქვს და ბედნიერია, თუმცაღა კარის
ყოველი დაკაუნება აკრთობს და ფერს უცა-
ღებს:

წვენ ვერ ვესაუბრებთ ღმერთთან,
ცასთან, იოსურად რომ კაზდონობს,
წყალსაც ვერ დიდელეთ ერთად,
შე და თქვენი ქმარა, ქალბატონო.

ბავშვებმა კო...

ბავშვებმა ითამაშონ ერთად,
უბიწო ბავშვებმა, —
უბიწო ბავშვებმა,
წვენმა ბავშვებმა, ქალბატონო.

პოეტი ვერც იმ „საქმან კაცთან“ კითხვის
ნიშანთან ერთად დაღებს წყალს, კაცთან,
რომელსაც სევარქელი ნაუფდია და დიდკაცუ-
რად გაბღენილს, ხაღბო კირვეულ ხაღბს
აგონებს თურმე, მუდამ რომ ითხოვს რაღაცას!
„მწელო... ერთობ გააძლო ხაღბი, მწელო...
ერთობ ამოკრო, ამხელა სევრცე“.

ამ დიდთანმდებობიან ნაძირალას „უფლოხო-
ლოსობაც“ ებერბება; მის მხოლდმერძენებას
პოეტი ახე გადმოგვეცემს: „როცა შიშვილობს
ქაზა, უნდა ვასწირო საკუთარი შვილიც და მა-
მაც. უნდა უარყო მეგობრის ზელი, უნდა უარ-
ყო შიშის ვრძობა — ოზობის მახე, რომ წარმა-
ვალი შენი ნიქით, ჭახირით, შენით, ბედნიერე-
ბის პატრონი გაზდე“. თურმე ნუ იტყვიო, ეს
ბატონკაცო თანამედროვე ლექსებსაც იმიტომ არ
კითხულობს, რომ უფვი ოცნება ვერ ააშენებს
სახაბლებს, „მე კი, შე მხოლოდ მაშინ მიწა
წიენიც და ლექსიც, როცა ეს მძორი, ეს ობ-
რა სავთა კუქი“.

პოეტის მწარე ირონია არ იწდობს არც და-
ლაღებთან მიქებს, თმის დაჯარცხნის თუ დაჯე-
ნების პრობლემად რომ აწუხებთ მხოლოდ,
არც ამ „მძენავით“ აჭრილ ქალს, ღლოსა და
ცვედანს რომ ესურსულდება, არც იმ ზარბიშ

მივს, დედის მოწვეულ პოსტნულს რომ ყიდის ბაზარში"...

პოეტის საღარაღებელია ისიც, რომ:

მიწა, რომელზეც თვალუფრუნებს
 მწვანე ბაღები,
 თუ შენ არა ხარ, თუ მე არ ვარ,
 გროშიც არა ღირს.
 მაგრამ როდესაც იყიდება მიწა,
 ბაღებიც,
 საკითხავია, ჩვენი ყოფნა ღირს თუ
 არა ღირს.

მაგრამ პოეტი არ ჰყარავს რწმენასა და აზრს, რომ ყოველგვარი კუჭუჭი და ტალახი წარმავალია.

მაგრამ შე შენც იმედით გვოცნობ,
 ქართული ქალის დიდი იმედით,
 ბოლოს ჩაცხრება ყველა გრივალი და
 გადაივლის ყველა წვიმები.

...ფურცლად ზურაბ გორგილაძის ლექსების ახალ კრებულს „სინაზეს“, ბაბუშში რომ არის გამოცემული. ვკითხულობ სინაზით გამოზარ მიხ ღირსიკულ ლექსებს და ვგრძნობ: დიდი ხიკეთია საცნაური პოეტის ლექსებშიც და მის პირიქნებაშიც, ამ ხიკეთის შუჭითაა განათებული მისი თვალები, ეს ხიკეთე ჩაღვრილია მის დიმილშიც.

ამ დაუსრომელ, სიცოცხლისმოყვარულ, დაუღეგარ და ერთი შეხედვით, მოქარბებული სინაზის ახალგაზრდა კაცს აშხვენებს საოცარი მოკრძალება. მოკრძალება ხიტყვის მიმართ, მოკრძალება ადამიანური ურთიერთობების მიმართ. ისიც შენიშნება, რომ პოეტის ლექსები ასე იშვიათად იბეჭდება თბილისის ტურნალ-გაზეთებში, თუმცა არა ერთგზის უბოვით ზურაბ გორგილაძისათვის გამოეგზავნა ლექსები. ასევე

მისი წიგნების გამოცემის საქმეც საოცრად თავმოკლულად და უნიციტატოდ გვიჩვენებს იმ საერთო ავიოტავში, რასაც ხალხთა წარმოების გამოცვეუნება ჰქვია.

უშრეტი ენერჯიათა და სიცოცხლის წურვილით ანთებული, კაცის გულის სიღრმიდან წამოსული სეფლიანი სინაზით თუ იმპანა, ლადი ოპტიმიზტური მრწამსით შეფერილი ლექსება მკითხველს გულგრილს არ ტოვებენ. და ჩემი აზრით, ესაა მთავარი შემოქმედი ადამიანისათვის.

ამ იმედში, ამ რწმენაში, მის ლექსებში რომ ვაზნეულა, აღმიძრა სურვალი დაშეწერა ეს წერილი, რადგან პარადიდ ნემთვის ეს მხარე უფრო მნიშვნელოვანია ზურაბ გორგილაძის პოეზიაში. ესეც არ იყოს, პროფესიულ განხილვას მის ლექსთა ღირსება-ნაყლისა. თავს ვერ ვიდედბი უზრალოდ იმის გამოც, რომ არ ვახლავართ პროფესიული კრიტიკოსი. რთგორც მკითხველი, გულგრილი ვერ დავრჩებოდი ამ ლექსთა კრებულის მიმართ, თუნდაც იმიტომ, რომ საქართველოს ამ მრავალკირსაზულ კუთხეში ასე იმპანადა, ასე მძღავრად სმიანობს დღეს ქართული ლექსი.

ქვარტლიან ტაფაში ტაფაიდი
 წარსული წამებულ მყოფადს,
 რა შეგრძნა?! — ტაძართა, ნანგრევთა
 ლეტქრთმის მტვენული გრთვა,
 წაფიღნენ?... რა მოხდა, წაფიღნენ,
 მამულში ჩრდილიც კი მოვა,
 ვიფარაღა?
 ვეროღა?
 ელოდი?
 ელოდი, — ეთოვლ მოვა,
 ვახსოვდეს, შენ ამ კლდეს ფრჩხილებით,
 კბილებით
 გიადე, ლომან.

ლარისა ხუბულარი

მესნიერი და მოქალაქე

დაამადგმული მყინვარები

უკვე რამდენიმე ხანი ყაზბეგელები შეშფოთებით შესცქერაან ბუნების საოცარ მშვენიერებას, მარადიული თოვლით შემოსილ მყინვარ-წყერს. ვინ მოსთვლის რამდენ პოეტსა თუ მწერალს ზოტბა შეუსხამს კავკასიონის ქედის ამ მარგალიტისთვის.

ახლა კი მყინვარწყერის ძირს ვამჩნებულ სოფლებსა თუ რაიონულ ცენტრში ხმა დაირბა — მყინვარები დაბლა ჩამოდის, თერგის ხეობას წალეკვას ემუქრებაო. ზოგს მთაზე ცხელი წყლის ორთქლიც შეუნიშნავს, ამასაც ამბობენ, მიწისქვეშა ვუგუნო ისმისო, იქნებ ვულკანის ამოფრქვევის საშიშროება შეიქმნათ ერთი სიტყვით, მოთქმა-მოთქმა ბეერია.

— მაინც რა ხდება მყინვარწყერზე, ნამდვილად არის თუ არა საშიშროება მოსალოდნელი? — ვეკითხებით საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ვახუშტის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის დირექტორს, რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოს თეოდანე დავითაიას.

მან უკრადღებით მოგვისმინა და სახებზე დამიღმა ვადაურბინა.

— რაო, ვულკანის ამოფრქვევაც მოსალოდნელიაო, — გვითხრა მან, სიცილით, — იცით, ეს ხმები მთაზე დაგორბულ ვუნდასა ჰგავს, ბოლოს ზევაად რომ იტყუვა ხოლმე. რასაკვირველია, ამ მოთქმა-მოთქმას სინამდვილე-სთან არავითარი კავშირი არა აქვს. ის უსაფუძვლო ფანტაზიის ნაყოფია. ერთი კი სწორია: თერგის ხეობაში მყინვარებისა და გამდნარი წყლების ჩამოზავების საშიშროება არსებობს, ამ ეტაპტროფას კი ადამიანებმა არ დაუშვე-ბენ.

— ესე, იგი, მყინვარების ჩამოზავების სა-

შიშროება არსებობს. რატომ ხდება ეს, რა იწვევს მყინვარების დაძვრას?

— აი საქმე რაში მდგომარეობს, — ჩემი მოსაუბრე წამოგდა, მივიდა კედელზე გაჯრულ საქართველოს რუკასთან და კავკასიონის ქედზე გვიჩვენა ის ადგილი, სადაც მყინვარწყერო მდებარეობს.

— ამ უკანასკნელ ათეულ წლებში კავკასიონის მყინვარები უკან იხვევენ და მათი მოცულობაც მცირდება, — დაიწყო მან ახსნა, — სიმაგიეროდ მყინვარების ჩაოდნობა იზრდება. ეს იმიტომ არის გამოწვეული, რომ ხდება მყინვარების დნობის გაძლიერება, რაც მათ რღვევასა და დანაწევრებას იწვევს.

კავკასიონის მყინვარებს შორის არის ისეთებიც, რომლებიც გარკვეულ პერიოდში წინ მოიწევენ, შემდგომ წლებში უკან იხვევენ. ასეთ მოქმედ მყინვართა ჩვეულებრივ მთაზე მყინვარებიდან ჩრდილოეთ და სამხრეთ ზე-რდობებზე ვადმოღვრილი მყინვარებები; კოლკა, ლედვორაკი, აბანო, ვერგეტა, სუატისი და სხვები. უკანასკნელი ათი-ათობეგეა წლის მანძილზე დედვორაკმა, მაგალითად, საერთო ანგარიშში 55 მეტრით წინ წამოიწია, აბანომ — 20 მეტრით, ვერგეტმა და სუატისმა — 40 მეტრით და ა. შ.

— მყინვარების ასეთ წინ წამოწევის შედეგება ჩამოზავებზე მოაქვევს?

— წარსულში თერგის ხეობაში მყინვართა ჩამოზავებმა არა ერთხელ მოშინდარა. ეს განსაკუთრებით დედვორაკზე ითქმის, რომელიც ციკაბო კლდეებზე მყინვარული ჩანჩქერივით არის ვადმოვარდნილი და დროთა განმავლობაში თერგის ხეობაში მრავალჯერს ჩამოქცეულია, როგორც ლატერატურაშია აღნიშნული,

მთების ჩამოქცევა მომხდარა 1776, 1785, 1808, 1817, 1827, 1832 წლებში. ამ მოვლენას თან ახლდა კატასტროფული შედეგები. ამა წარმოადგინეთ რა მოხდებოდა ხეობა მყინვარებით რომ ამოივსებოდა და თერგს ვზას გადაუღობავდა...

1827 წლის ივლისში თერგის ხეობაში მყინვარების ჩამოხვევა შესანიშნავად აღწერა ილქსანდრე პუშკინმა თავის ლექსში „ზეავი“. აღმათ გახსოვთ ეს სტრიქონები. და მეცნიერმა ზემიარად წავეციოხა ეს ადგილი.

რბიან კლდეებში ზვირთები მსხტკეეთ და გარემოში შეხუების ფრქვევით. უვიან ორბნი ჩემს ასწერიე ზევით ტვენი გვიჩავენ, და თხემნი შათია, ღრუბლების რღვევით მალა პრწყინავენ. ვერ შეიძაგრა იქ ვრთხელ თაი — მოსწყდა საშინელ ქუზილით ზეავი, ზევი ჩათედა, ვიწრა და შავი, შიგ ჩაეუტდა. და მასში თერგი მრისხანე, ავი, სრულად შეხუთა. უცემ, ო, თერგი, მოგესო დენა ღონემიხდილა შესწყვიტე ღრენა, მაგრამ უკანა ტალღების რბენამ უღრეკი ძალით ვაღოქა თოვლის ვეება ფენა და დასტრა წყალი.

1832 წელს, მყინვარების ჩამოცურებისას, თერგის ხეობა მთელი ორი კილომეტრის მნიშვნელო სქელი ყინულისა და ქვების მასით ამოივსო, რომლის სიმაღლე ას მეტრს უღრდიდა. რამდენიმე საათის განმავლობაში თერგი დაფუხდა, მდინარის დინება შეწყდა. მას შემდეგ მყინვარის ჩამოხვევა არ გამოირბედა, და იმედი უნდა ვიქონიოთ, არც გამოირბება. 1842 და 1855 წლებში მყინვარი სულ ატლოს მთვი და კონცხამდე, მაგრამ არ ჩამოხვეაებულა.

— თ თვეენ აღნიშნავო, რომ ჩამოხვევების საშიშროება არსებობს, მაგრამ კატასტროფა არ მოხდებოდა. ეს როგორ უნდა გავიგოთ?

— მოვსაყენებთ, ამ წლებს შემდეგ ბევრი რამ შეიკცალა. ახლა ადამიანს ბუნებაზე ზემოქმედების უფრო მეტი ტექნიკური საშუალებანი აქვს, ვიდრე წარსულში. შექმნილია მთავრობის კომისია, რომლის შემადგენლობაში გაერთიანებული არიან სხვადასხვა დარგის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტები. ყველა მოქმედ მყინვარზე მიმდინარეობს დიდი დაკვირვებანი. დახვერვა ხდება ჰაერითა და, თვითმფრინავების შემოვლით. ერთი სიტყვით, თუ საშიში მდგომარეობა შეიქმნება, დროულად განმორციელდება შესაბამისი ღონისძიებები, მოთუოდნელია ამ შემთხვევაში გამოიტყულებია, კატასტროფა შეუძლებელი.

— ესე იგი, პრაქტიკულად არსებობს, შთის სტიქიასთან საბრძოლველი საშუალებები არსებობს; უბედურებას თავიდან ავიცილებს რაში მდგომარეობს იგი? — ევკითხებით მეცნიერს.

— თუ დახვერვებით დადგენილი იქნა, რომ მყინვარი ჩამოხვევების კიდემდე მივიდა, უნდა გამოვიწვიოთ მისი ხელოვნური დნობა, ეს კი შესაძლებელია განმორციელდეს მისი ზედაპირის ქვარტლით ან ქვანახშირის ნაშენებით დაფარვის შედეგად. როგორც ცნობილია, ასეთ დროს ხდება მზის რადიაციის მეტი რაოდენობით შთანთქმა, რაც მყინვარის გადახურებას და მის დნობას იწვევს. ამავე დროს, შესაძლებელია განმორციელდეს კლდეზე ენის სახით გადმოყოფილებული მყინვარის ბოლო ნაწილის აფეთქება, რითაც მოხდება მისი დანაწევრება, დამსხტრევა, ასეთი მყინვარი ნაწილ-ნაწილ თანდათანობით დაბლა ჩამოვა და იგი უკვე იქვე რბობას ნაკლებ ზიანს მიაყენებს. კიდევ სხვა ღონისძიებები შეიძლება, განმორციელდეს. ასეთი მეთოდებით მთის სტიქიასთან შებრძოლება, მსოფლიოს არა ერთ ქვეყანაში მომხდარა. მათ შორის ამ რამდენიმე წლის წინათ სამქოთა კავშირშიც, პაპირზეც განმორციელდა.

საკითხი მეტად საინტერესოა. საუბრისას სულ ახალი და ახალი კითხვები გვეზადება. მიუხედავად იმისა, რომ ინსტიტუტის დირექტორი, რომელსაც მრავალი საზოგადოებრივი მართება აქვს, ძალიან დაკავებულია, სწორად რეკავს ტელეფონი და ვეიცდება საუბრის შეწყვეტა მაინც ეცდილობთ ჩაეწყდეთ პრობლემის არსს.

— თვეენ საუბრის დასაწყისში აღნიშნეთ, რომ ამ უკანასკნელ წლებში კავკასიონის მყინვარებმა თანდათანობით უკან დახევა იწყეს, ამას რითა ხსნიან?

— კავკასიონის ქედის, თუ შეიძლება ითქვას ასეთი „საქციელი“. — გვეუბნება მეცნიერი, — სფრთოთ კანონზომიერებით არის გამოწყვეტილი, რომელიც ამაჟამდ მთელ მსოფლიოში მიმდინარეობს. თითქმის ყველა მყინვარი, იქნება ის დედამიწის პოლარტებთან ატლოს, თუ დასავლეთ განედების მიუხედავად, შედარებით დამატარება. ეს გამოწყვეტილია ჩვენს პლანეტაზე კლიმატის სფრთოთ დათბობით, რაც განსაკუთრებით, ინტენსიურად ამ უკანასკნელ საუკუნეში შეიშინევა. ასეთი დათბობა არსებითად მაღალ განედებში მოხდა, მაგრამ შემდეგ თანდათანობით დაბალი განედებიც მოიცავდა და ბოლოს მთელ მსოფლიოში გავრცელდა.

კლიმატის დათბობამ თავის მაქსიმუმს ჩვენი საუკუნის 30-იანი წლების ბოლოს მიაღწია. 40-იანი წლებიდან აცილება დაიწყო, მაგრამ ეს ცოტა ხანს გაგრძელდა. ამიტომაც მან ვერ შეძლო მყინვარების დინამიკაზე, რაიმე

არსებითი ზემოქმედება მოახდინა. 60-იანი წლების დასაწყისიდან ახალი დამოუკიდებლობა აღიწინა.

სისტემებზე აღიზიანის ზეგავლენის კანონზომიერებათა დადგენას.

კომინტერნი ინსტიტუტის სწავლული მდივანი თინა ვაბრიანიძე შემოვიდა, რომელსაც ხელში საქალაქოში ჩაწყოილი სამეთვლი ეჭირა. თოფიანე ფეხზე წამოაღდა, სკამი წესთავაზა. მეზღადში მომხიბადა, სკირი იყო პარიზში, სავარაუდოა რომ ვეოგრაფიული საზოგადოების აღმასრულებელ კომიტეტში დებემა ვეგეზავნათ: ამ რამდენიმე დღის წინათ მას ჰინკონგინდნ ცნობა ჰქონდა მიღებული, რომ როგორც საერთაშორისო ვეოგრაფიული საზოგადოების ვიცე-პრეზიდენტი, მონაწილეობა უნდა მიეღო იქ გამართულ კომისიის მუშაობაში.

მ ზ ა ს ო ფ ა ლ
ჩ ა ი დ ა ნ ე მ ი ნ ი მ გ რ ა დ ა მ დ ე

სამეგრელოს ერთ მთიან სოფელ ეკში, რომელიც ამჟამად ცხაკაის რაიონის ეკეთის, ეწეოა იცნობა და პატარს სცემდა ერისტო დავითიას. ის შრომისმოყვარე და ვამერიათ ვინების კაცი ყოფილა. მხის ამოკვლისთანავე წერტილშილის პატრონი ერისტო ფეხე ფეხზე იყო და მხარზე თოხცადებული ყანაში მიდიოდა. მას ვანსკეთრეშით თავისი პატარა შეილიშვილი თოფიანე უფუარდა, რომელიც ცდილობდა სულ მამუსს გვერდით ყოფილიყო.

სანამ თ. დავითიანი დებეშის ტექსტს კითხულობდა, მე ვისარგებლე შემოხვევით და ვადავფურცლე ვერნალ „შეცინიერება და ტენიკის“ ახალი ნომერი, რომელიც იქვე მივიღებე იდო. ჩემი ვერადლება მიქცილა შ. არახიშვილის წერაღმა „დიდი ოქროს მედალი — ქართველ შეცინიერ“.

იმ პერიოდში თოფიანეს მამა, ფარნა ფოთის ნავსადგურში შვეტირათაოდ მუშაობდა.

აქტორი წერილის დასაწყისში ვეაცნობს ამ მედლის ისტორიას, რომ ვეოგრაფიული საზოგადოების უმაღლესი ჯილდო — დიდი ოქროს მედალი 1845 წელს დაარსდა. იგი ენიშნება თვალსაჩინო სამეცნიერო ნაშრომებს, რომლებიც შუქს ფენს მეცნიერების პრინციპულად მნიშვნელოვან, აქტუალურ პრობლემებს, ხელს უწყობს ვეოგრაფიული კვლევის თეორიისა და მეთოდების სრულყოფას.

1921 წელს, ათი წლისა რომ შეიქმნა თოფიანე, სოფლის ობობი კლასი დაამთავრა და იგი სწავლის ვასარგებლებლად ფოთში ჩამოიყვანეს ოჯახს ძალიან უჭირდა. ახლა ფარნა ხეკო შეიღის მამა იყო, მარიაში დიდიდან დაღამებამდე ჯარსაზეთ ტრაილებდა, მაგრამ შაინე მუდამ გაჭირვებაში იყვნენ.

სსრ კავშირის ვეოგრაფიულ საზოგადოების დიდი ოქროს მედალი, — ვეიხბულობთ ფორნაში, — მინიჭებული აქვს ცამეტ საბჭოთა და ერთ უცხოელ მეცნიერს. მათ შორის საქართველოდან აკადემიკოსი თოფიანე ფარნასაძე დავითიანი პირველი ქართველი ვეოგრაფია, რომელმაც ეს საბჭოთა ჯილდო დაიმსახურა ვეოგრაფიული კვლევის თეორიისა და მეთოდების სრულყოფისათვის, მრავალი აქტუალური პრობლემის ვადაწვევებისათვის.

1927 წელს თოფიანე, როგორც სწავლის ღრიაღისანი და მოწინავე ახალგაზრდა კომპოზირში მიიღეს. ქალაქის კომკავშირის კომიტეტმა მას ნავსადგურის ზღმამდგანელობის წინაშე მუამდგომლობა აღუძრა, და იგი დღიურ ანაზღაურებაზე მიიღეს. ეს ძალიან ბევრ ნიშნავდა მამისის, თუმცა დიდი ხნის მუშა იყო, დღიური ანაზღაურება შაინე არ ჰქონდა.

იქვე ვერნალში გამოქვეყნებულია ოქროს მედლის ფოტოსურათი, რომლის ერთ მხარეს ოქროს მედლის ემშლებომა ვამოსახებდა, მეორე მხარეს კი აწერია „თეოფიანე ფარნასაძე დავითიას, მედიოორაციის გამოკვენების და ბუნების ვარდამენის შრომებისათვის, 1926 წელა“.

თოფიანემ ერთი წელი იმუშავა შვეტირათ მუშად. ცოტაოდენ ფულს მოტყარა თავი და ვადსწვევტა უმაღლეს სასწავლებელში შესულიყო. მას შათმარტაკა და ფიზიკა იტაკებდა, მაგრამ საოჯახო თათბირზე ურჩიეს ექიმი ვამზდარიყო და ისიც დავმორჩილა შამის ნებას. 17 წლის ყმაწვილი თბილისში ჩამოიღის და საბუთები სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე შეაქვს. თოფიანეს ეკონომიურად ძალიან უჭირდა, ფოთიდან დროადრო უგზავნიდნენ ცოტაოდენ სურსათს. ძირითადად კი მის საარსებო წყაროს სტიპენდია შეადგენდა.

სწილელმა მდივინმა დავითიანს მოსკოვიდან მიღებული ვინცხადი ატყენი აკადემიკოსს თოფიანე დავითიანი ზღმამდგანელობს ვაერაიანებული ვარების ორგანიზაციის იუნესკოს ვრთაერთ პროექტს „ღამაიანი და ბიოსფეროს“. გამოკვლევაში ამ შამართლებით მისწინდ ისახებენ მამიანი რაიონების ვეოლოგიურ

თოფიანემ წარმატებთ ჩააბარა პირველი კურსის სავნები, მეორე კურსიდან უკვე ნორმალური ანატომიის შესწავლა დაეწყო. მან თავისი სტიპენდიიდან, რომელიც 25 მანეთს შეადგენდა, ხუთი მანეთი პინეტის, ლანცეტისა და ხალათის შეძენაში დახარჯა.

პირველი მედიცინომა პლუხანოზე, ცენტრალურ საავადმყოფოში ჰქონდათ, პრით-

ზეტურაში სტუდენტები შევირბნენ. მავი-
დაზე ადამიანების გვაძებნენ ეწყო. თვითგანსა-
თვის ეს შემზარავი სანახაობა იყო და ეტუობა
ეს სასწავლო იღებებდა.

ბევრი რომ არ გვაფრქვოლოთ, ვერ შესალო
ამ ფაქტორებზე მეტადინებო; საბოლოოდ
გადწყვიტა სამედიცინო სასწავლებლისთვის
თავი დაეწებებინა, ბევრი იფიქრა სად ვაფრ-
მელებინა სწავლა და ბოლოს ისევ საბუნების-
მეტყველო ფაქტორები აირჩია, იქ განსხვავე-
ბული საგნები ნაკლები ჰქონდა ჩასაბარებე-
ლი.

შეოთხე კურსზე იყო თვითგანე, დაწესებუ-
ლებებში უმაღლეს სასწავლებლებთან კონტ-
რაქტის დადგენა რომ შემოიღეს. ეს იმის ნიშ-
ნავდა, რომ სტუდენტმა, რომელიც ამ კონტ-
რაქტს მიიღებდა, უმაღლეს სასწავლებლის
დამთავრების შემდეგ მათ დაწესებულებაში
იმუშავებდა. ეს ზღვრებულადაა მართო
აგრონომიულ და პოლიტექნიკურ ფაქტორებ-
ტებზე იყო შემოღებული; ვინაიდან იმხანად
თვითგანეს გეოგრაფიულად ძალიან უპირდა, მან
კონტრაქტი მიიღო და სასწავლებლად აგრო-
ნომიულ ფაქტორებზე გადავიდა. ამავე დროს,
თბილისის გეოგრაფიული ინსტიტუტის
ამინდის ბიუროში დაიწყო მუშაობა. ის თან
სწავლობდა თან მუშაობდა, შრომებს კი
ვერათ მათი ვაჟი სამედიცინოზე სწავლობს
და მალე ექიმი გახდებაო. თვითგანეს ეს
ამხავი ძალიან აწუხებდა, აღარ იცოდა რო-
ვარ ეთქვა მათთვის სიმართლე და აი, ამ
ამხავმა ერთხელ როგორ უსებრულ დღეში
ხავდაო.

ერთ ზაფხულს თვითგანე თავის მშობლებ-
თან ერთად ლეზარდში ისვენებდა. მაშინ ის
შეოთხე კურსის სტუდენტი იყო. დედამისი
თავს ევლებოდა თავის საყვარელ ვაჟს, ყო-
ველმხრივ ცდილობდა მისთვის ზელი შეეწყო.
ერთხელ მათთან მეზობლის ქალი გადმოვი-
და და მართამს სთხოვა, შეიღო ავიდ გამობდა
და თქვენმა ვაჟმა გასინჯოსო.

გახარებული მართამი თვითგანესთან შევიდა
და სთხოვა ავიდმოეთ ენახა. ვაჟი გაწიფდა,
უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდა, მან ზომ
მკურნალობისა არაფერი იცოდა, თან სიმართ-
ლის გამაღწევება არ უნდოდა და ბოლოს ეს
შეისაზრა:

— რა ვქნა, მე მხოლოდ სტუდენტი ვარ და
ავიდმოთვის ვასინჯის უფლება არა მაქვსო.

თვითგანეს ასეთა მოქმედება თავმდაბლობა-
ში ჩაუთვალეს და პირაქით მისდამი პატივის-
ცემით განაჩნვეაღწენს.

მალე თვითგანემ წარჩინებით დაამთავრა
სუბტოპიკული კულტურების საკავშირო
ინსტიტუტი და, როგორც სწავლის ფრიადო-
სანი, გადაწყვიტეს ასპირანტურაში სასწავლე-
ბლად ლენინგრადში გაგზავნა. იმხანად

დიდი ურთაღებმა ექცეოდა მეცნიერთა
ერთგული კადრების მოზადებას, რად რეჟი-
თის წამყვანი სამეცნიერო დაწესებულებებში
მეგობრულად ხელს უწყვიდნენ მათთან ჩასულ
ახალგაზრდებს.

თვითგანე სისარულით დათანხმდა ლენინგ-
რადში გაგზავნას, მაგრამ საჭირო იყო დედ-
მამისგანაც თანხმობა მიეღო, ამ მიზნით ფოთ-
ში ჩავიდა. შრომობები ძალიან შეწუხდნენ,
ვერ ერთი იმის გამო, რომ მათმა ვაჟმა პირო-
ბა არ შეასრულა, ექიმი არ გამოვიდა და
ახლა კიდევ სადაც შორს, რუსეთში ამირებ-
და სწავლის გაგრძელებას. განსაკუთრებით
დედა სწუხდა, მაგრამ რას იზამდა. ყველა-
ფერი ოჯახის უფროსის, ფარნას უნდა გადა-
წვევიდა. მან ბევრი იფიქრა, აწონდაწონა და
ბოლოს ისევ თანხმობა ვანაცხადა. ატუობდა
როგორი ქვეყანი, მშრომელი და გამკრთახი
გონების ახალგაზრდა იყო მისი შვილი და გა-
დაწყვიტა მისთვის სწავლაში ზელი არ შეემა-
ლა.

ბაბუი ერისტომ ეს ამხავი, რომ ვაიგო,
ვაიციდა, მოხუცი ფოთს არ გასცილებია და
ავერ მისი შვილიშვილი ლენინგრადში მიდი-
ოდა სასწავლებლად. გახარებულმა ეს ამხავი
ექიმი მთელ მეზობლებს შეატყობინა.

მეცნიერობის ინსტიტუტის ასპირანტი

თემცა ახალგაზრდა სისარულით მიდიდა:
ლენინგრადში სასწავლებლად, მაგრამ თან სა-
გონებელში იყო ჩავარდნილი. რუსული ენა
რომ არ იცის... სკოლაში მას რუსულს არ
ასწავლიდნენ, ერთი სიტყვით, სადაზრებელი
მართლაც რომ ჰქონდა.

1931 წლის დეკემბერი იყო, თვითგანე ლე-
ნინგრადში რომ ჩავიდა. მასთან ერთად საჭარ-
თველოდან კიდევ ორ ახალგაზრდას ჰქონდა
რეკომენდაცია ასპირანტურაში ჩასაბარებე-
ლი.

თვითგანე ზამთრის ყინვებისათვის კარგად
იყო მოზადებული, დედამ დაუქსოვა წინდე-
ბი, შეუკერა თბილი ჭუბა, ნათესავეებში თუ
კი ვისმეს თბილი ტანსაცმელი მოეძებნებოდა,
ყველამ უწყოლობა. ასე, რომ საკმაოდ თბი-
ლად იყო გამოწყობილი. ის ლენინგრადის
ქუჩებში დადიოდა და ინტერესით ათვალიე-
რებდა ვერობის ამ ერთ-ერთ ულანაზეს ქა-
ლას, რუსული კულტურის ცენტრს.

დადეგა ასპირანტურაში ჩაბარების დროც.
თვითგანემ, რუსული ენის უცოდინარობის
გამო, გამოცდებში მთარგმნელის დახმარებით
ჩააბარა, მთარგმნელად დიმიტრი ტაბაძე იყო,
რომელიც ამავე ინსტიტუტში სწავლობდა.
თვითგანეს პასუხები მოეწონათ და იგი ასპა-
რანტურაში ჩაირიცხეს.

პირველ რიგში საჭირო იყო ენის შესწავლა. თეოფანეს იშვიათი რუსულ-ქართული ლექსიკონი და დღედაღამ რუსულ სიტყვებს იხეიარებდა. ახლამ შეყვანილობით უკვე ნახევარ წელში უნა შეითვისა, ორი-სამი წლის. შემდეგ კი რუსულად დაწერა თავისი საყანდიდატო დისტრატეა.

• • •

იმხანად ლენინგრადის მეცენარეობის სრულიად საყვამირო ინსტიტუტის დირექტორი იყო სახელგანთქმული მეცნიერი ჩიკოლოზ თანეს-ჭე ვაილოვი, თეოფანეს უძველეს ხელმძღვანელად დაწინაშეს ინსტიტუტის აგრო-მეტეოროლოგიური განყოფილების გამგე გიორგი ტიმოთეს-ჭე სელიანინოვი.

ეს ორი დიდი მეცნიერი, — ისხენებს თეოფანე, — თავისი ხასიათით სრულიად განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან. ვაილოვი იყო უაღრესად კაცობოყვარე, დიდი ინტელიგენტი, თანამშრომლების მიმართ არაჩვეულებრივად ურთადღებინა, რა დროსაც არ უნდა მისულიყავით მასთან, ის ყოველთვის სითანადო დახმარებას აღმოგიჩენდათ.

სელიანინოვი თავისი დარგის ჩინებული სპეციალისტი ვახლდათ, მაგრამ ხასიათით მეტად უცნაური, პირქუში, თავის თავში ჩაკეტილი. იგი ყველას მიმართ კრიტიკულად იყო განწყობილი.

პირველ შეხვედრაზე სელიანინოვი თეოფანეს ფურცლის მეთხებდზე სამუშაო გეგმა ჩამოეყურა. ეს იყო და ეს. იმ დღიდანვე იგი შეუდგა მუშაობას. ის არ აცდენდა სელიანინოვის არც ერთ ლექსის, მოხსენებას, ვულდასმით სწავლობდა ყველა მის შრომას.

სელიანინოვი ითვლებოდა თანამედროვე აგროკლიმატოლოგიის ფუძემდებლად. იმ პერიოდში მისი ხელმძღვანელობით სწარმოებდა საბჭოთა კავშირის სტრატომაიკული ზონის დიდი აგროკლიმატური გამოკვლევები, რომლებშიც შემდგომში თეორიული დასაბუთება მისცეს სამუშაოებს აგრო და მეტეოკლიმატოლოგიაში.

1936 წელს თეოფანემ თავის ხელმძღვანელს საყანდიდატო დისტრატეა წარუდგინა რომლის თემა იყო „ვაზის კლიმატური ზონები საბჭოთა კავშირში“, სელიანინოვი შრომა მიიწონა, რამდენიმე შენიშვნა მისცა ახალგაზრდა მეცნიერს და დისტრატეის დაცვა შეუდგა.

იმ შრომაში პირველად არის მოცემული ცალკეული კულტურის — ვაზის აგროკლიმატური დახასიათება. დრმად არის გეოლოგიური და თეორიულად დასაბუთებული ვაზის გავრცელების დამოკიდებულება კლიმატურ პირობებთან. დამუშავებულია და გილრჩვე-

ბული კლიმატოლოგიის მიხედვით განსაზღვრული და მეთოდური საყოფიერების მოცემულია სხვადასხვა წინაშეს ექვრისნი წინშების სითხობით უზრუნველყოფის ალბათური დახასიათება, შემოღებულია აგრო კლიმატური და კლიმატური რესურსების ცნებები. პირველად არის მიღებული აგროკლიმატური პერიოდის სითხობით უზრუნველყოფის გამოპირი მრუდეები და მოცემულია ამ მრუდეების ანალიტიკური გამოხატულება დასაბუთებულია ვაზის, როგორც სამრეწველო ისე მიოვარტულთა კულტურის სხვადასხვა წინშის გავრცელების ჩრდილო და ვერტიკალური (შთან რაიონებში) საზღვრები საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე, ვეროპასია და აზიამი.

24 წლის ქართულმა მეცნიერმა ბრწყინვალედ დაიცვა საყანდიდატო დისტრატეა და მალე იგი ცალკე მონოგრაფიად გამოიცა ეს გამოკვლევა აგროკლიმატოლოგიაში მომუშავეთათვის სამაგიდო წიგნად იქცა.

ვაილოვმა ნიჭიერ ახალგაზრდას ინსტიტუტში დარჩენა შესთავაზა. 1938 წლიდან თეოფანე უკვე სადოქტორო დისტრატეაზე იწყებს მუშაობას.

შინაზარტო წარილი

საქართველოში მოუთმენლად ელოდნენ თეოფანეს დაბრუნებას. დედ-მამას ახარებდა შეილის წარმატება. ბაბუა ერისტო კი შეილიშვილის მეკადნიეობით აღფრთოვანებული ყველას ეუბნებოდა — ჩემს თეოფანეს ლენინგრადში ყველა იცნობსო, აგერ მე წერილებს ვუზღავნი და ის პირდაპირ იღებსო.

მეზობლის ახალგაზრდად, რომელიც ბაბუა ერისტოს თეოფანესთან ვასაგზავნ წერილებს უწერდა, მოხუცს აუხსნა, რომ ლენინგრადი დიდი ქალაქია, იქ ათასობით ხალხი ცხოვრობს, თეოფანეს ყველა როგორ იცნობსო. წერილებს კი იმიტომ იღებს, რომ მე კონვერტზე მის ზუსტ მისამართს ვაწერო.

ბაბუამ ასეო ახსნა იწყონა და უთხრა, ამა შენ მისამართს ნუ დააწერ კონვერტზე, პირდაპირ მართო მისი გვარი და სახელი აღნიშნე და ენაბოთ თუ არ მიიღებსო.

მართლაც ასე მოიქცენენ

და აი ერთ დღეს თეოფანემ წერილი მიიღო, რომელსაც მისი ლენინგრადში საცხოვრებელი ადგილის მისამართი არ ეწერა, გაუკვირდა, როგორ მომხატესო და სიმართლის დასადგენად ცნობათ ბიუროში მივიდა. იქ თანამშრომელ ქალს არ გაუშვია თავისი ენაობა და სთხოვა მოეძებნათ თეოფანე დიეთათას მისამართი. მართლაც, სულ მალე მისი მისამართი დაუსახელებს. აღმოჩნდა, რომ ლენინგრადში მცხოვრებთა შორის თეოფანე

დავითაია ერთადერთი იყო და ამიტომაც მისი საცხოვრებელი ადგილის მისამართი ადვილად იპოვნეს.

ისე, რომ ბაბუა ერისტოს ვარაუდზე გამართლდა. მალე მან თავისი შეიღწევილი სახის სასახლე წერილი მიიღო. აღფრთოვანებული ბაბუა ნიშნის მოგებით ეუბნებოდა თურმე იმ ურწმუნო ახალგაზრდას, — კიდევ იტუვი ჩემ თეოფანეს არ იცნობენო.

იმ პერიოდში თეოფანე დავითაია აგრომეტეოროლოგიური ინსტიტუტის უფროს მენეჯერ თანამშრომლად და მემცენარეობის საკავშირო ინსტიტუტის აგრომეტეოროლოგიური განყოფილების გამგის მოვალეობა მუშაობდა. ამავე დროს ლენინის სახელობის სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა სრულიად საკავშირო აკადემიის დოქტორანტი იყო.

• • •

ზემოთ, ნარკვევის დასაწყისში აღვნიშნეთ, რომ აკადემიკოს თეოფანე დავითაიას მზავალი საზოგადოებრივი დატვირთვა აქვს, რასაც შესანიშნავად არაძვეეს თავს ეს მას ჩვეულებრივ ამაღლ შიანისა და ევლადერს ისე დიწად, აუღლებულად და საფუქვლიანად აყვებს, ადამიანი გაოცდება მისი ენერგიით. საზოგადოებრივი საქმიანობისაში ასეთი და მოყიდებულმა მის სულ უმაწვლილობიდანვე გამოუმუშავდა.

ჭერ კიდევ ფოთში, საშუალო სკოლაში სწავლის პერიოდში ის აქტიური კომკავშირული მუშაი იყო. თეოფანემ ასევე თავი გამოიჩინა სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და სრულიად საკავშირო სუბტროპიკული ინსტიტუტის სტუდენტთა ორგანიზაციების საქმიანობაში.

ლენინგრადის სრულიად საკავშირო მემცენარეობის ინსტიტუტის ასპირანტურაში ჩარიცხვის შემდეგ, 1932 წლიდან ასპირანტთა ბიუროს თავმჯდომარეა, ამავე დროს, მრავალგზის იქნა არჩეული ინსტიტუტის კომკავშირის ბიუროს შემადგენლობაში.

შემდგომ წლებში თეოფანე ლექციების კურსს კითხულობს ლენინგრადის საწარმოებში. ეს, ერთბაშად, ვოლოდარსკის სახელობის სამკერვალო ფაბრიკაში, გემომშენებელ ქარხანაში, ს. მ. კიროვის სახელობის ლენინგრადის ობერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში და რიშსკი-კორსაკოვის სახელობის ლენინგრადის სახელმწიფო კონსერვატორიაში მრავალი წლის მანძილზე ატარებდა მეცადინეობებს სკვპ ისტორიასა და მარქსიზმ-ლენინიზმში.

1938 წელს თეოფანე, როგორც უოველმხრივ მოწინავე ახალგაზრდა მიიღეს კანდიდატად, 1939 წლიდან ეს სკვპ წევრად.

რა იწვევს პაპის ცვალებადობას?

ეუბრუნდებით ჩვენს ინტერესს აკადემიკოს დავითაიასთან, საუბრისას აღვნიშნავდით, კლიმატის ცვალებადობას; იყო პერიოდი, როცა ჩვენს პლანეტაზე ციოდა, ახლა კი, ამ საუკუნისათვის დათბობაა დამახასიათებელი.

— მაინც რით არის გამოწვეული ბუნების ასეთი ცვალებადობა? — ვეკითხებით მეცნიერს.

— ამ მოვლენების გამოწვევის მიზეზები შეიძლება ორ ჯგუფად გაიყოთ. ერთია ბუნებრივი და მეორე ადამიანის ზემოქმედებით გამოწვეული ანუ ანთროპოგენური.

კლიმატის ბუნებრივი ცვალებადობა ხდება არა ერთი, არამედ მრავალი ფაქტორის მოქმედებით. მათი შესწავლით ჩვენს პლანეტაზე ხან დათბობა ხდება, ხან აცივება, ხან ნალექიანობა თუ სიმშრალე. უკანასკნელ ათწლეულებში ბუნების ამ კლიმატური ცვალებადობის მიზეზებს ანთროპოგენური ფაქტორები დამატა.

ეს გავლავთ ატმოსფეროში ნაშრობრეანგის გაზის მომატება, ჰაერის გაუქუყიანება სხვადასხვა გაზური მინარეუებით და ადამიანის საწარმოო მუშაობის შედეგად გამოყოფილი სითბოთი.

მასსადაშე, ადამიანის საქმიანობა უმეტესად აუქმობესებს და აჩქარებს სოციალურ პროგრესს, მაგრამ, ამავე დროს, თავისი მოქმედებით ის არღვევს ბუნების წონასწორობას, და თუ საჭირო ზომები დროულად არ იქნა მიღებული, ნებით თუ უნებლოთ, შეიძლება კატასტროფული შედეგი გამოიწვიოს.

რაკი არ არსებობს ეანგზადის იმზე მტეი წყარო, რამდენიც საჭიროა ბუნებაში ჩამოყალიბებული წონასწორობისათვის, ცხადია, რომ თავისუფალი ეანგზადის შემცირდება ზუსტად იმ რაოდენობით, რაც აღდგენლად იხარება ხელოვნური წვის პროცესში, როცა ის ნიერთის ფორმაში გადადის.

ეანგზადი იხარება ხელოვნური წვის პროცესში მის შემდეგ, რაც ადამიანმა ცეცხლის მიღება ისწავლა. მაგრამ უკანასკნელი ათეული წლების წინა პერიოდში მის მიერ ეანგზადის ხარჯვა იმდენად უმნიშვნელო იყო, რომ ატმოსფეროს გაზოვან შემადგენლობაში ბუნებრივი წონასწორობა არ ირღვეოდა უკანასკნელი ათეული წლების განმავლობაში წიალისეული საწვავის — ქვანახშირის, ნავთობის, გაზის წვამ ეანგზადის ხარჯვა უდიდეს რაოდენობაშდე გაზარდა.

ჩვენი გაანგარიშებით, დღეისათვის ატმოსფეროში ეანგზადი უკვე 0,02 პროცენტით არის შემცირებული. სხვათა შორის, ეს გაანგარიშება დადასტურდა აკადემიკოს ა. ვო

ნორადოვის მიერ დამოუკიდებელი მასალის საფუძველზე.

ატმოსფეროში ეანებადის შემცირება იმდენად უმნიშვნელოა, რომ ევსპერიმენტულად მისი დადასტურება ჯერ შეუძლებელია, მაგრამ ამ შედეგობასაც კი უკვე შეუძლია ვარკვეული ცვლილება გამოიწვიოს ბუნებრივი კავშირების სისტემაში.

— თუ გავითვალისწინებთ, რომ ცხოველების განვითარებასთან ერთად ტექნიკური პროგრესი კიდევ უფრო გაზრდის ეანებადის ხარჯვას, ამას რა მოჰყვება? — ვუკითხებით აკადემიკოსს.

— ატმოსფეროში იმეამად არსებული ეანებადის ორი მესამედის დახარჯვას შეუძლია გამოიწვიოს თანამედროვე ბიოსფეროს დაღლება ადამიანის ჩათვლით, გადაარჩება მხოლოდ მატერიალური კულტურის ძველები... დასვენებულ სავალალო.

— მამ ეამოსავალი. სად უნდა ვეძებოთ, განა ადამიანს შეუძლია უარი თქვას ტექნიკურ პროგრესზე, კომფორტზე, ურთმლისოდაც მას ცხოვერება უკვე ევლარ წარმოუდგენია.

— ამ პრობლემის გადასაწყვეტად ენერჯის ისეთი ახალი სახეები უნდა გამოიძებნოს, რომელთა მიღებაც ეანებადის ხარჯვაზე არ იქნება დამოკიდებული. ასეთია, მაგალითად წყლის, მზის, ქარისა და პირათეული ენერჯის გამოყენება. ამ მიმართულებით უკვე ვადაღებულია ნაბიჯები.

სულბარი კვლავ შეეწყვიტეთ. მდივანმა ქალმა თეოფანეს დეგემა შემოუტანა. იგი ჩეხოსლოვაკიიდან იყო გამოგზავნილი. მისი მეგობარი შტეტო სლოვაკიის ოჯახი თეოფანეს გამარჯვების დღეს ულოცავდა და მეუღლიერთობა მათთან სტუმრად იწვევდა.

თეოფანეს სახეზე ღიმილმა გადაურბინა.

— შტეტოს ოჯახი არ გვიეწყვებს. ოცდაათ წელზე მეტი გავიდა მას შემდეგ და მინც ვახსოვარო, — ვეუბნებოა იგი, — ეს ომის დამთავრების დღეს, 1945 წლის მარში იყო, წევნ გამარჯვებას სოფელ ციფერში შეეხედათ, ეს დღე ყველასათვის გასახარი იყო და საბჭოთა მეომრებმა მასპინძლებთან ერთად ეაქვილეთ.

• • •

ომის პირველსავე დღეებში თეოფანე დავითაი, სხვა ლენინგრადელ პატრიოტებთან ერთად, სამხედრო კომსარაიბებში გამოცხადდა. იგი პეტერგოფთან ახლოს მდებარე სამხედრო ნაწილში გააშუქეს, მაგრამ მოხდა ის, რომ იდგილზე მისეღლისას ნაწილი იქ აღარ დასებდა. ასეთ მდგომარეობაში აღმოჩნდა მასთან ერთად ვაგზავნილი კიდევ სამი ახალგაზრდა. იმინი ისევ თავთან კომსარაიბებში ედბრუნდნენ. აქ კიდევ ერთი ნაწილის არსა.

წარი მისამართი მისცეს, რომელიც ქალაქდან საკმაოდ შორს იმყოფებოდა. მდებარეობაში წავიდნენ იქ, და კიდევ იატყვივეს მარტორბაში აღმოჩნდნენ. იმ პერიოდში ლენინგრადის მკმართელებით მტერი უკვე მოიწედა და ქალაქში დიდი არეულობა იყო.

თეოფანემ ვადაწყვიტა სამხედრო შტაბში მისულიყო და უკველავ ვაეკრეია. მართლაც, ის თავის ამხანაგებთან ერთად, შტაბში მივიდა. თეოფანემ მორიგეს მოახსენა, რომ ის აკადემიკოსად არის და უფროსის ნახვას თხოულობდა.

შტაბის უფროსმა ის მაშინვე მიიღო; კაბინეტში შემოსვებით აღმოჩნდა ერთ-ერთი საინჟინრო ნაწილის მუშაი. იგი თეოფანეს ეინაობით დაინტერესდა. თეოფანემ უახსენა, რომ მეცნიერებათა კანდიდატია და უკვე დაწერილი აქვს სადოქტორო შრომა.

მათორმა შტაბის უფროსს სთხოვა ეს ახალგაზრდა მის ნაწილში ვადაეყვანათ. ასე მოხვედა თეოფანე 42-ე საინჟინრო ბატალიონში მისი მუარველი კი აღმოჩნდა ინჟინერ-მათორი ნ. ი. შარახინი. ბატალიონი მომსახურებას უწევდა საპერო სამხედრო ძალების მოქმედებას. ეს იყო მეტეოროლოგიური სამსახური, რომლის უფროსად დაეთათა დიონიშა. დიდი ვაქირება იყო იმხანად ლენინგრადში. მიმშინლი, სიკვლე, მტრის მძალური ძალების შემოტევა. თეოფანე იყო ლენინგრადის და ვოლოვის ფრონტებზე.

თეოფანეს ორგანიზატორულში ნიშმა აქიე ირინა თავი. მეტეოროლოგები საკომანდო პუნქტებთან, დღედაღამ მორიგეობდნენ, რომ ყველაზე ახალი ინფორმაცია ჰქონოდათ ამინდის მდგომარეობის შესახებ.

1943 წლიდან დაეთათა უკრაინის მეორე ფრონტის 331-ე გამანადგურებელი ავიაციის დივიზიის მეტეოროლოგიურ სამსახურს ხელმძღვანელობს, ხოლო რამდენიმე თვის შემდეგ მე-5 საპერო არმიის მეტეობიურის ვანაგებს. მეტეოროლოგიურ, სამსახურზე დიდად იყო დამოკიდებული ავიაციის მოქმედება, მისი სამსახური მუდამ ორგანიზებულად, კარგად მუშაობდა.

ომის მინიმე წლებშიც თეოფანე არ სწყვეტდა სამეცნიერო მუშაობას. შეიცვალა მხოლოდ მისი პრიფილი. ამ პერიოდს განეკუთვნება 1943-1945 წლების საფრონტო ვაზეტებში გამოქვეყნებული წერილები. ხოლო ომის დამთავრების წინ მან გამოაქვეყნა წერილი ამინდის პირაზებში და მთებში ავიაციის მეტეოროლოგიური მომსახურება, რომელიც საპერო ფლოტის მოამბეში დაიბეჭდა.

დაეთათა სამხედრო ნაწილში ატარება სილტკური და პრაზავანდისტულ მუშაობას. იგი იფა საევიაციის დივიზიისა და საპერო

არმიის შტაბის საშტურშიანო განყოფილების პარტიული ორგანიზაციის მდივანი.

როგორც ლექტორს, მას მეტროპოლში დიდი ავტორიტეტი ჰქონდა, მსმენელებს მოსწონდათ მისი ფართო განათლება, საგნის ღრმა ცოდნა, როცა უკვე ჩვენი არმია წინ მიიწეოდა და ვეროპის ქვეყნებში შედიოდა, დაეთათა მეტროპოლეს იენობდა ამ ქვეყნების გეოგრაფიას, ისტორიას, კლიმატს, ესაუბრებოდა ამ ხალხთა ელტურაზე, მათ მატერიალურ ძეგლებზე.

სამამულო ომში სიბრძოლო დავალებების ბრწყინვალე შესრულებისათვის, იგი დაჯილდოებული იქნა სამამულო ომის შუორე ხარისხისა და წითელი ვარსკვლავის ორი ორდენით, აგრეთვე ხუთი მედლით.

თბილისის გარემოს დაცვისათვის

შინდა განსაკუთრებით აღნიშნო ის დიდი სიყვარული, რითაც აკადემიკოსი თეოფანე დავითაია ჩვენს საზოგადოებრიობაში, თავისი ამხანაგებისა და თანამშრომლების წრეში სარგებლობს, განსაკუთრებით კი ამ დაწესებულებებში, სადაც ის მუშაობს.

როცა გეოგრაფიის ინსტიტუტში მივედი და გაიგეს მათ ლიქტორზე ნაჩვენეის დაწერას ვამბობდო, უფლა ცდილობდა ჩემთვის დამხმარება გაეწია. უფროსმა ბიბლიოთეკარმა თეორ ელიოზიშვილმა მომცა მის მიერ დიდი სიყვარულით შეკრებილი აკადემიკოს თეოფანე დავითაიას შრომებისა და მასზე გამოქვეყნებული წერილების სია.

საქართველოს სსრ საზოგადოება „ცოდნის“ თბილისის საქალაქო ორგანიზაციაში აღტაცებას გამოთქვამდნენ მისი არაბევრელებრივი პუნქტუალობის, მისი დიდი შრომისმოყვარეობის გამო.

— ვერ არ ყოფილა შემთხვევა, — ვვუბნება საქალაქო ორგანიზაციის გამგეობის პასუხისმგებელი მდივანი ავთანდილ სვანიძეს, — რომ ჩვენს მიერ დანიშნულ ღონისძიებაზე — კონფერენცია იქნება ეს, პლენუმი, თათბირი, თუნდაც რაიმე აღმინისტრაციული შეკრება, მან დაიგვიანოს, ანდა როცა რაიმე მიზნების გამო ვერ შესძლებს დასწრებას, წინასწარ ამის შესახებ არ შეგვიკუთხინოს.

შინდა მისი არაჩვეულებრივი პასუხისმგებლობის დამადასტურებელი ერთი ამბავი გვიხსენო.

თეოფანე, მოვეხსენებოთ, როგორც ჩვენი ქვეყნის წამყვანი მეცნიერი, მრავალ საერთაშორისო სიმპოზიუმებსა თუ ყრილობებში იღებს მონაწილეობას; მისთვის, იყო შემთხვევა, რომ მას მოულოდნელად გამოეძახეს მოსკოვში, საიდანაც მოუხდა საზღვარგარეთ წასვლა. ბატონო თეოფანე ყოველთვის უბის წი-

გნაეში იქვს ჩინაშენული საღ, რომელ დღეს რომელ საათზე უნდა მიიღოს მონაწილეობა რაიმე ღონისძიებაში. და ამ როცა მან თავის უბის წიგნაკში ამოკითხა, რომ ჩვენს საზოგადოებაში დანიშნულ კონფერენციას უნდა დასწრებოდა, საზღვარგარეთიდან დღეში გამოგვიგზავნა, ბოდიშს ვეხდიდა, რომ ვერ შესძლებდა ჩვენს შეკრებაში მონაწილეობის მიღებას.

თეოფანე დავითაია ამეამდ საზოგადოება „ცოდნის“ თბილისის საქალაქო ორგანიზაციის გამგეობის თავმჯდომარეა. იგი დიდ ყურადღებას აქცევს ლექციური პროპაგანდის დონეს. თ. დავითაიას შიანია, რომ ლექციური პროპაგანდის ეფექტიანობისა და ჭეშმარიტობის ამაღლებისათვის პირველ რიგში იუცილებელია აქტუალური საინტერესო თემების შერჩევა და ავტორიტეტული ლექტორების ნაბმა.

დავითაია აქტიურ მონაწილეობას იღებს ჩვენს სახალხო უნივერსიტეტების მუშაობაში. მან ამას წინათ თბილისის კალინინის რაიონის ისტორიკოსისა და კოსმონავტიკის სახალხო უნივერსიტეტში წაიკითხა საინტერესო ლექცია თემაზე: „კლიმატის თანამედროვე ცვლილებები“.

დიდი პოპულარიზით სარგებლობს მისი ლექციები თანამედროვე კვებაზე, რომელსაც თეფსანიონიძე ახლავს. იგი მსმენელებს მისი გაღაღებული კანოფიერების საშედეგით იცნობს კუბის ბუნებას, კლიმატს.

ამ უკანასკნელ წლებში მისი ლექციების თემა — იდამიანი და ბუნება, სწორედ ამ ხანით ამ ცოტა ხნის წინათ მან საინტერესო მოხსენება წაიკითხა თბილისის პარტიული აქტივისათვის.

დიდად მინტერესებდა აკადემიკოს თეოფანე დავითაიას ლექციის მოსმენა და კონფერენციას დაევსწარი. საკითხი მართლაც მეტად აქტუალურია. თანამედროვე ცხოვრებამ, სამეცნიერო-ტექნიკური და ინდუსტრიული განვითარების სწრაფმა ტემპებმა მრავალი პრობლემების წინაშე დაიყენა საზოგადოება. ამათგან არის ისეთი პრობლემები, რომელთაც გლობალური, ზოგადსაკაცობრიო ხასიათი აქვთ ყველა ქვეყნისა და ხალხისათვის, ერთიანად აქტუალური და მნიშვნელოვანია ევროპისათვის. ასეთია, კერძოდ, გარემომცველ ბუნებაზე ზრუნვა, მისი დაცვა და გაყანსილება. ეს ამეამდ აწუხებს ყველას, დიდსა თუ პატარა სახელმწიფოს. ეს პრობლემა ჩვენი დღეა ქალაქისათვისაც უაღრესად აქტუალური და მნიშვნელოვანია.

და ამ ტიპებზე ავიდა მიალი, ითლებური გარეგნობის, თავის საყვარელ ნაერთს. ღერ კოსტუმში გამოწყობილი სათვალთან მამაკაცი.

— ბუნების დაცვა, საბოლოო გამოცდის აბა-
 ზელსაყრელი და მკვნე პირობებისაგან აღმოა-
 ნის დაცვასა და მის კეთილდღეობაზე ზრუნ-
 ვას ნიშნავს, — დაწყო მან დაბალი, სასია-
 მოვნო ტემპრის ხმით საუბარი, — როდესაც
 ამ მნიშვნელოვან პირობებზე, თბილისის გა-
 რდასა და განსაჯებზე ვლამარკობთ, პირველ
 რიგში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა
 მიექცეს საში ძირითადი ფაქტორის — ჰაერ-
 რის, წყლის გაქვეყიანებისა და ხმუტრის წი-
 ნაღმდევ ბრძოლას. მათი წარმომშობი მიზეზი
 მრავალია, შევჩერდებით მხოლოდ ძირითადზე,
 ამჟერად ჰაერის გაქვეყიანებამ ჩვენს ქალაქ-
 ში მეტად საშიში ხასიათი მიიღო. ატმოსფერ-
 იში დიდი რაოდენობით არის ნეიტრალური
 მტვერი, ქვარტლი, ტოქსიური გაზი, სხვადა-
 სხვა მკვნე აირი, რაც ზოგერთ შემთხვევაში
 დასაშვებ ნორმას ბევრად აღემატება. ამ შხრე
 განსაკუთრებით ცუდი მდგომარეობა გმირთა
 მოვლანზე, პლუტონიის გამხრზე, სადაც
 ტრანსპორტის ინტენსიური მოძრაობაა, და-
 სასშვები ნორმით, კუმბეტრ პარში ტოქსიე-
 ული გაზი — ნახშირბადი — არ უნდა აღე-
 მატებოდეს სამ მილიგრამს. თბილისში კი იგი
 საშუალოდ ოთხს, ხოლო გმირთა მოვლანსა და
 პლუტონიის გამხრზე, ცალკეულ მომენტებში
 50 მილიგრამსაც აღწევს. როგორ და რა გზით
 ევბრძოლოთ საშიშ მოვლანას? — კითხვას
 სვამს ირატორი.

ამისათვის პირველ რიგში ფართოდ უნდა
 გამოიყენოთ თანამედროვე ტექნიკური საშუა-
 ლებები, უწყებელი და აქანსაღი ვაკუალოთ
 ჩვენი საწარმოები. ერთ სიტყვით, მოვსაოთ
 მკვნე ნეოთიერებათი წარმოქმნის პირობები და
 წყაროები. ღონისძიებათა ამ კომპლექსში გა-
 ნსაკუთრებელი ყურადღება უნდა მიექცეს
 მთებ საწვავის გამოყენების აქრძალვას, ტრა-
 ნსპორტის ტექნიკურად გამართული მუშაო-
 ბის მოწყობაზე.

სამეარო აუზის გაქანსაღების ერთ-ერთი
 მნიშვნელოვანი ფაქტორია მწვანე ნარკავთა
 სიმრავლე, ჩვენს ქვეყანაში 16 დიდი ქალა-
 ქია, რომელთა მოსახლეობა მილიონსა და
 მეტს უღრის, მათ შორის კი თბილისს გამწვი-
 ნების მხრე ერთ-ერთი უქანსაყელი იდეო-
 ლი უჭირავს.

როგორც ცნობილია, თბილისში ძირითადად
 ორი მიმართულების — ჩრდილო-დასავლეთო-
 სს (55 პროცენტი) და სამხრეთ-აღმოსავლეთის
 ქარები (35 პროცენტი) ბატონობენ, რომლე-
 ბიც მტკერის ხეობით მოძრაობენ. ამიტომ ეს
 გაერმოება მთაოთვის სახლების ფსაღების გა-
 ნლაგებას მდინარის პარალელურად, მაგრამ
 ჩვენთან ამ პრინციპს ყურადღება არ ექცევა,
 რის გამოც შენობებისა და ქალქის ბუნებრი-
 ვი ვენტრაციი არ ხდება.

დადგირებები მოქმობენ, რომ ქალქის და-

რგლებში ჰაერი დაბლობით ურე ვლადელს
 უღრო ცხელია, ვიდრე მის გაქვეყიანების პირ-
 ველ რიგში იწვევს სითბურს. გაქვეყიანებზე
 ასფალტის საფარელის გაბურება, ორთქლი
 და ა. შ.

როცა წყლის გაქვეყიანებზე ვლამარკობთ,
 პირველ რიგში ყურადღება უნდა გავამახვი-
 ლოთ მტკერის ახრადელ მდგომარეობაზე. ამ-
 ის გამო, რომ არ არის მოწყობიებული სა-
 კანალიზაციო შედრეობის მდგომარეობა, სა-
 ნიაღვრო კოლექტორების ვაღახტრის საშუმ-
 აობით, ყოველივე უბნისა და სხვა დაუდგერო-
 ბათა შედგვად, მტკერის გაბნებტრების ღონე
 ძალზე დილია და იგი სხვადასხვა მიკროორგა-
 ნიზმის წარმოქმნის ნაღვლილი ბუღა.

დიდი ზიანი მოაქვს თანამედროვე ქალქის
 მოსახლეობისათვის ხმურს. ამის ძირითადი
 წყარო ტრანსპორტის სიმრავლე, მისი ინტენ-
 სიური მოძრაობა და ტექნიკურად გაუმართავი
 მუშაობაა.

შემდეგ მომხსენებელმა ილამარკო კიდევ
 ერთ მეტად საინტერესო საკითხზე, — უქანს-
 სკნელ წლებში, — აღნიშნა მან, მსოფლიოს
 მრავალ ქვეყანაში დიდი ყურადღება ექცე-
 ვა მალღე 60-100 საოთულიან შენობებში აღა-
 მინათა ცხოერებისა და მუშაობის პირობებს.
 აღამინებს ამ შენობებში ლიფტებით დღეში
 რამდენჯერმე უხდებათ ასვლა-ჩამოსვლა. მო-
 გესხენებათ, გარკვეულ სიმაღლეზე ასვლისას
 იცვლება ატმოსფერული წნევა, რაც აღამინის
 ქანმრთელობაზე გავლენას ახდენს. ამიტომაც
 უცხოებში, უყვე ბევრ ქვეყანაში მაღალ სა-
 რთულზე მტკერებთათვის ბინის ქირის გა-
 დასახადი შედარებით იკლებს.

ჩვენთან არ არის ასეთი მაღლივი შენობები,
 მაგრამ სამაგიეროდ თბილისის გარშემო არის
 გაშენებული შესანიშნავი კურორტები, როგ-
 რიიც არის წყნეთი, კოჭორი, კიყეთი და სხვ.,
 რომლებიც ზღვის დონიდან 800-1400 მეტრზე
 და კიდევ უღრო მაღლა მდებარეობს. ცხოგ-
 რების ღონის გაუმჯობესებამ აღამინებს ამის
 პირობები შეუქმნა, რომ მათ შეეძლიათ მა-
 ნქანებით სასახტრის დამოავრების შემდეგ
 ზახტელის სიტყეში დაისვენონ აგარაკზე, სა-
 დაც უღრო კარლა, და დილით კვლავ რამ-
 დენიმე წუთში ჩამოვიდნენ თბილისში. ასეთი
 მოგზაურობის შედგვად ხდება ატმოსფერული
 წნევის შეცვლა, რაც აღამინებში ჰაერტორ-
 ულ დაავადებებს იწვევს. შეიძლება ატმოსფერ-
 ული წნევის ასეთმა მკვეთრმა ცვლილებებმა
 აღამინის ქანმრთელობაზე უყებ არ მოახლი-
 ნოს გავლენა, მაგრამ შემდგომში იგი მიინც
 სასურველ შედეგს არ მოიტანს.

ლექციაში მსმენელებში დიდი ინტერესი გა-
 მოიწვია.

გეოგრაფიის ინსტიტუტში თეოფანე დავით-
 აასთან კვლავ ინტერესუთვის მიხედვით, მაგრამ

იმ დღეს ჩვენი შეხვედრა არ შედგა, სამეცნიერო სესია იყო დანიშნული. მინდა აქვე აღვნიშნოთ, რომ ჩვენს რესპუბლიკაში გეოგრაფიის ინსტიტუტი ერთ-ერთი მოწინავეა სამეცნიერო-კვლევითი ორგანიზაცია.

ინსტიტუტში კვლევის ძირითადი მიმართულებაა მთიანი ტერიტორიის ფიზიკურ-გეოგრაფიული და ეკონომიურ-გეოგრაფიული შესწავლა, მისი ბუნებრივი რესურსების თვისებებისა და გარდაქმნის მეცნიერული დასაბუთება. აგრეთვე მისი მომუშავე ტერიტორიის, ჩრდილოეთ კავკასიის შედარებით შესწავლასაც ახდენენ. ქარაველი მეცნიერები აკადემიკოს დავითაის ზელმძღვანელობით ფრანგ მეცნიერებთან ერთად იკვლევენ ერთნაირი წარმოშობის მქონე მთათა სისტემას, ალპებსა და კავკასიონს.

ინსტიტუტში დამთავრდა გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის, პოლონეთის, ჩეხოსლოვაკიის, ბელგარეთისა და უნგრეთის ჰიდრომეტეოროლოგიურ სამსახურებთან ერთობლივი გამოკვლევები. გამოკვლევები იფარისწინებდა ევროპის სოციალისტური ქვეყნების აგროკლიმატური რუკების შედგენას და ამ ქვეყნების სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის ბუნებრივი პირობების დახასიათებას, შედგენილია რუკა „ევროპის სოციალისტური ქვეყნებში ვაზის კულტურის მოშენების კლიმატური პირობები“. რუკა შესაძლებლობას იძლევა შედარებით შეფასება მიეცეს ევროპის სოციალისტური ქვეყნების ბუნებრივ კლიმატურ რესურსებს.

კიდევ შრავალ მნიშვნელოვან საკითხს იკვლევენ ინსტიტუტის გლაციოლოგები, კარტოგრაფები, სავლეოლოგები, ეკონომიური გეოგრაფიის სპეციალისტები. ამდენად სესიაზე გამოსატანი თემატიკაც მრავალფეროვანია.

...დავითაის კაბინეტში რამდენიმე დღი ფორმის ატლასი აწევიდა, იმ ერთი მთავანი „სსრ კავშირის აგროკლიმატური რესურსების რუკა“, რომელიც უშეაღოდ მისი მონაწილეობითა და რედაქტორობით არის გამოცემული. აქვე ვნახეთ „საქართველოს სსრ ატლასი“, იგი წარმოადგენს სამეცნიერო სასიათის პირველ კომპლექსურ კარტოგრაფიულ ენციკლოპედიას. ატლასის შექმნაში მონაწილეობას იღებდა ავტორთა მრავალრიცხოვანი კოლექტივი, რომლის მუშაობა განხორციელდა აკადემიკოს თ. დავითაის ზელმძღვანელობით. ამ დღიე შრომისათვის დავითაიმ საქართველოს სახელმწიფო პრემია დაიმსახურა.

შერჩეული იური მედვედევი თავის წიგნში „პირველი მიპლოეებით“, რომელიც 1975 წელს არის გამოცემული, მთელ თავს უძღვნის აკადემიკოს თეოფანე დავითაის მეცნიერულ მოღვაწეობას.

რულ მოღვაწეობას, იგი ვრცლად განიხილავს ქართველი მეცნიერის უკანასკნელ შრომებს, გარემო პირობებს ვაქანსალების სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებაში მოქმედების ხე, დაწერალებით მოქმედებს დავითაის მიერ განხორციელებული ექსპერიმენტი მუნიციპალიტეტებში, რომელშიც მსოფლიო კლიმატოლოგების ყურადღება მიიპყრო.

რამი მდგომარეობს ეს ექსპერიმენტი? ცნობილია, ამ უკანასკნელ საუკუნეში ტემპიური პროგრესის განვითარების წყალობით ჩვენი ატმოსფერო რამდენადმე დაბტვერიანდა, მაგრამ საინტერესოა როგორ იყო ატმოსფეროს გაზობრივი შემადგენლობა, ვთქვათ ასი წლის წინათ.

ამის დასადგენად აკადემიკოსმა დავითაიმ წამოაყენა იდეა გამოკვლევითიო მუნიციპალიტეტები, ისინი ხომ ატმოსფეროდან ნალექებთან ერთად მტვერსაც იღებენ და ჰყინავენ. ასეთი დასაბუთება ზღედა დროთა განმავლობაში და ის მუნიციპალიტეტების ღენა-ღენად ედგება.

1964 წელს, 53 წლის მეცნიერი, რომელსაც აღინიშნაში არავითარი წრთობა არ ჰქონდა, ინსტიტუტის ექსპედიციის წევრებთან ერთად ადის მუნიციპალიტეტებზე, ზღვის დონიდან 4000 მეტრ სიმაღლეზე.

ექსპედიციის წევრები ასელსას გზა და გზა ისევებდნენ, თანდათანობით ეგუებოდნენ ატმოსფერული წნევის ცვალებადობას. ერთ-ერთ ნაპარზე გადასვლისას თეოფანეს ფეხქვეშ თოვლის ფენა ჩაყარა და... თუ არა გამოცდილი აღბანისტიის დაბმარება ეს ექსპერიმენტი სიციხის ფასად დაუწყებოდა, მაგრამ გამოსაკვლევ ობიექტისადმი ინტერესი იმდენად დიდი იყო, რომ მან კვლავ გზა გააგრძელა.

ექსპედიციის წევრებმა შეარჩიეს ისეთი ნაპარაღი, სადაც აღმზიან ფეხი არ დაედგა. წინასწარი გამოანგარიშებით გამოთვალეს მუნიციპალიტეტის ატმოსფერული და დამწვევ ფირნის დაღვილი სინჯების აღება. მათი გადნობის შემდეგ წყალი სპეციალურ კუბუკლებში შეინახეს და ეს დღი ტვირთი თავიანთი ზურგიით დაბლა ჩამოიტანეს.

შემდეგ თბილისის უნივერსიტეტის ქიმიის ლაბორატორიაში მოხდა ამ სინჯების გარკვეული რევიმით დამუშავება, რასაც დღი დრო მიუღდა. ასეთი გზით მეცნიერებმა შეძლეს მუნიციპალიტეტის „წიგნის“ წყობილება. ვანსაზღვრეს ვასული საუკუნის გარკვეული წლების პერის შემადგენლობა. კერძოდ, აკადემიკოსმა დავითაიმ შეადგინა მუნიციპალიტეტებში მტერის დაღვივის გრაფიკა. 1790-1962 წლამდე ათეული წლების მიხედვით.

დავითაის მიერ შედგენილი გრაფიკით ირკვევა, რომ უკანასკნელ 50-70 წლას მანძილზე სერის დამტვერიაება 20-ჯერ ვიზარდა.

ატმოსფეროში ილრიცხულია 2000-მდე სხე-

დასტავა ნივთიერება, რომელიც უცხოა მისი ბუნებრივი შედგენილობისთვის. საიდან განჩნდა იგი ატმოსფეროში, რას მოიტანს მინარეგების მომატება, თუ ეს პრობლემები შეადგენს მისი კვლევის ობიექტს.

ქართული მეცნიერის მიერ დადგენილი კანონზომიერებებმა მსოფლიო კლიმატოლოგების ყურადღება მიიპყრო. იგი 1967-1968 წლებში ლექციების კურსის წასაკითხად მიწვეული იყო ქალაქ მილუოკში (აშშ) ვისკონსინის უნივერსიტეტში, იგი აქ კლიმატოლოგიასა და ატმოსფეროლოგიის თანამედროვე პრობლემებზე ლექციებს უყოთბავდა ასპირანტებსა და პროფესორ-მასწავლებლებს.

• • •

გუბრუნდებით ისევ ჩვენს ინტერესს აკადემიკოს ღვითაისთან, რომელიც ატმოსფეროს გამოკვლევას გზავს.

— კლიმატის ცვალებადობაში სხვადასხვა ანთროპოგენური ფაქტორის შემაშენებლს რა წილი უღვევთ?

— ამ შეკითხვაზე საკითხის სირთულეს გამო არ შეშინალია ზუსტი პასუხი მოგცეთ, — გვეუბნება მეცნიერი, — თუმცა ცოტად თუ ბევრად ის კი დამტკიცებულია, რომ შეინარეების დამტკიცებამ შეიძლება არსებითად ზედიზე შეუწყოს დნობის დამჩარბებას, რაც მზის რადიაციის შთანქმის ეფექტით არის გამოწვეული. ეს კანონზომიერება პირველად ჩვენთან, საქართველოში იქნა გამოკვლეული. დადგენილი იქნა, რომ კლიმატის ცვალებადობა მსოფლიოს ცალკეულ რაიონებში, მთისწინა და შალაღმთიანეთში გარკვეულ პერიოდში არ შეიძლება იყოს ერთნაირი. ზოგჯერ კი საინფორმაციოც არის. მაგალითად, დაკვირვებების შედეგად უკანასკნელ ასწლეულში თბილისში აღვიდა ჰქონდა მეორედ დათბობას, მაშინ, როდესაც კავასიონის შთავარი ქედის მუწვარების ზონაში აცივება აღინშნა. მიუხედავად იმისა, რომ შეინარეება ატმოსფეროდან იღებენ ნორმალურ ან გადაღებული ოდენობით მასპარდოებელ ნალექებს, ისინი მაინც პატარავლებიან და უკან იხევენ. ამას იმიტოვსით, რომ შეინარეების შედეგად დამტკიცების შედეგად სულ უფრო მეტ მზის რადიაციას შთანქმის. მტვერი კი შეინარეებზე ატმოსფეროს გაბნეუბების შედეგად იღებება. მაშასადამე, შეინარეების რადიაციის გათბობის ეფექტი მეტია, ვიდრე პეტის ვაცივებისა, რო-

მელიც ბუნებრივი პრობლემები წარმოადგენს.

— ვთხოვთ გვიპასუხოთ ზოლო კითხვაზე, როგორი იქნება შემდგომში კლიმატის მდგომარეობა?

— მიამდგენო უახლოეს ათწლეულებში, როგორც ჩანს, მსოფლიოდაც საერთო დათბობის ტენდენციის გაგრძელება. ამ ფონზე შესაძლებელია მრავალწლიანი პერიოდის მონაცემებში ცვლილებებიც მოხდეს, რაც შეეხება ცალკეულ წლების ამინდს, ცვლილებანი შეიძლება ძალიან მნიშვნელოვანიც იყოს. ეს იმას ნიშნავს, რომ საერთო დათბობის ფონზე შეიძლება ცალკეული ზამთარი იყოს არა თუ თბილი, ძალიან ცივიც, ზოლო აცივების პერიოდში კი, არა თუ ცივი, საინფორმაციოც, ძალიან თბილი.

მეცნიერი თავის გამოსვლებაში როგორც ჩვენში, ისე საზღვარგარეთ, საერთაშორისო სიმპოზიუმებსა თუ კონფერენციებზე დაბეჭდვებით მიიხსილავს, რომ დოწყოს ატმოსფეროს აირად შემადგენლობაზე სისტემატური დაკვირვება, იგი სახავს ისეთ ღონისძიებებს, რომელიც განხორციელების შედეგად ატმოსფერული აირების ბუნებრივი წინასწრობის დარღვევა არ მოხდება.

აკადემიკოსი ღვითაიი მოითხოვს ვარგმოს დაეცესსათვის ბრძოლაში მსოფლიოს ხალხთა გაერთიანების, რადგან ატმოსფეროს ვაკანსაღებისათვის ბრძოლა ერთი რომელიმე სახელმწიფოს საქმე კი არ არის, მას გლობალური მნიშვნელობა აქვს. ვინაიდან ატმოსფეროსათვის დღემდინარე არ არსებობს სახელმწიფოებრივი საზღვრები, ერთ რომელიმე ქვეყანაში ატმოსფეროს დამტკიცებისება ვადადის მეორე ქვეყანაში და ა. შ.

ამ პრობლემას აყენებს იგი საერთაშორისო გეოგრაფიული კავშირის წინაშე, რომლის ვიცე-პრეზიდენტადაც იგი 1976 წელს მოსკოვში გამართულ გეოგრაფთა საერთაშორისო კონგრესზე მეორედ აირჩიეს. ეს მეცნიერის დიდ აღიარებზე მეტყველებს.

დასასრულ მინდა აღვნიშნო, რომ აკადემიკოსს ო. ღვითაისის შრომები ოთხჯგის აღინშნა სახელმწიფო და სახელობითი, აგრეთვე მრავალი სხვა პრემიებით. იგი ფართო დიპლომატიის მეცნიერია. მის კალამს ეკუთვნის 300-ზე მეტი შრომა, რომელთაგან 11 სამეცნიერო მონოგრაფიაა, 50 შრომა საზღვარგარეთ არის გამოცემული.

ღღვარბელობა ეუსურვოთ ჩვენს სხელოვან მეცნიერს.

ზურაბ ზუმბარძიძე

დიდი ქართველი ლინგვისტი

ბაკ. არნ. ნიჟოზაშვილს დაბადების 80 წლისთავის გამო

როცა ვამოწინებ ქართველ მეცნიერებზე და ქართული მეცნიერების მიღწევებზე ჩამოვარდება საუბარი, აკადემიკოსი არნოლდ ჩიქობავა და მისი მეცნიერული სკოლა ერთ-ერთი პირველთაგანი გავგახსენდება. მართლაც დიდი და ფასდაუდებელია ის წვლილი, რომელიც არნოლდ ჩიქობავამ შეიტანა საბჭოთა ენათმეცნიერების განვითარებაში, აგრეთვე სპეციალისტთა კადრების აღზრდის საქმეში. ის არის მეცნიერული საქმიანობის შესანიშნავი ორგანიზატორი, თვალსაჩინო საზოგადო მოღვაწე მორალური სიმტკიცით, პრინციპულობით, მთელა თავისი ეთიკური მრწამსით ის მისაბამი შავალთითა ენათმეცნიერება არავრთა თბობისათვის, ამიტომაც იყო, რომ მისი დაბადების 80 წლისთავი და სამეცნიერო-პედაგოგიური და საზოგადოებრივი მოღვაწეობის 55 წლისთავი დიდი სითბოთი და სიყვარულით აღნიშნა ქართველმა ხალხმა და მთელი ჩვენი ქვეყნის სამეცნიერო საზოგადოებრიობამ.

არნოლდ სტეფანეს-ძე ჩიქობავა დაიბადა 1898 წლის 14 მარტს (ძველი სტილით) სიფულ სამიქობაოში, ყოფილ სენაკის მაზრაში (ახლანდელ ცხაკაიას რაიონში). ულარბესი გლეხის შვილმა, დიდი მატერიალური გაჭირვების მიუხედავად, 1917 წელს წარჩინებით დაამთავრა ქუთაისის ქართული ვაშანობია, ხოლო 1918 წელს ახლანდელ თბილისის უნივერსიტეტის სტუდენტად გახდა. იმ დროიდან დაიწყო მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა განუწყობდა არის დაკავშირებული თბილისის უნივერსიტეტთან.

1922 წელს გაზაფხულზე თბილისის უნივერსიტეტმა გზა დაუღოცა თავის აღზრდილთა

პირველ ნაკადს — სიბრძანისმეტყველების ფაკულტეტის 28 კურსდამთავრებულს. ეს მცირერიცხოვანი ჯგუფი, მომზადების დონით, ნებისმიერი უმაღლესი სასწავლებლის კურსდამთავრებულებს გაუწევდა მეტოქეობას. მათგან საუკეთესონი უნივერსიტეტის სამეცნიერო საბჭომ დატოვა სხვადასხვა კათედრაზე საბრძოლველოდ მოსამზადებლად, ე. ი. დღევანდელი ტერმინა რომ ვიხმაროთ, ამირანტებად. პროფ. ა. შანიძის წარდგენით, ქართული ფილოლოგიის კათედრაზე დატოვეს არნოლდ ჩიქობავა და ეარლამ თოფურია; იმავე დროს, ისტორიის კათედრებზე დატოვებულ იქნენ თამარ ლომოური და სიმონ ჭანაშვილი; ქართული ლიტერატურის კათედრაზე — გიორგი ჯაკობია, ხელოვნების ისტორიის კათედრაზე — შალვა ამირანაშვილი და ფილოლოგიის კათედრაზე — კოტე ბაქრაძე. ამ მართლაც შესანიშნავი შედეგებიდან ხუთი შემდგომში აკადემიკოსი გახდა, საერთოდ კი ყველამ ვამართლა აღმზრდელთა იმედები და თვალსაჩინო წვლილი შეიტანა მეცნიერებაში, არნ. ჩიქობავამ მათ შორის პირველმა მოიხიოცა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი.

არნ. ჩიქობავას პირველი მეცნიერული ნაშრომია „ეპინის რეფლექსები ფერტილენტში“, გამოქვეყნებული 1923 წელს ჟურნალ „ჩვენი მეცნიერებები“ ფურცლებზე. მას მოჰყვა „უე — ნაწილაკი ფერტილენტში და მისი მნიშვნელობა გრამატკა-ლოლის ურთიერთობის თვალსაზრისით“ (ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების „წიგნი“ №1-11, 1923-1924). მალე ის აქვეყნებს კიდევ რამდენიმე გამოკვლევას ქართული დიალექტოლოგიიდან:

„გარკელი ზმუნება მიიღებრში“ (1924),
 „გარკ-კახეთი დილექტოლოგიურად“ (1925),
 „ფერკიდნელის მთავარი თავისებურებანი“
 (1927). ქართული ენის დილექტების მეცნიერ-
 ტული შესწავლა იმ დროისათვის ახალი დაწ-
 ვებული იყო და ახალგაზრდა მეცნიერმა ზე-
 მოსწავლელი ნაშრომებით მნიშვნელოვანი
 წვლილი შეიტანა ამ საქმეში.

თავისი მეცნიერული მოღვაწეობის პირველ-
 სივე ეტაპზე მეცნიერმა საეანგებო ყურად-
 ლება მიიქცია აგრეთვე ენათმეცნიერების
 თეორიულ საკითხებს და იმათივე განსახლ-
 ერა ძირითადი წინამძღვრები, რომლებიც სა-
 ფუძვლად უნდა დასდებოდა კონკრეტულ ენათ-
 მეცნიერულ კვლევა-ძიებას. ამ მხრივ სა-
 პროგრამო ხასიათისა ქართული საენათმეც-
 ნიერო საზოგადოების ყურნალის წინასიტყვა-
 თბა და ეჭვე მოთხოვნები წერალი „ზოგადი
 თვალსაზრისისათვის“ („წელიწადული“, I-II,
 1923-1924).

1928 წელს ცალკე წიგნად გამოიცა არნ.
 ლიტონიანის მონოგრაფიული გამოკვლევა „მარ-
 ტტები წინადადების პრობლემა ქართულში.
 I. ქვემდებარე-დამატების საკითხი ძველ ქარ-
 თულში“. ავტორმა იგი თბილისის უნივერსი-
 ტეტის სამეცნიერო საბჭოს წარუდგინა საფო-
 კტარო დისერტაციის სახით, რომლის საჭა-
 რი დაცვა შედგა 1929 წელს. დისერტანტმა
 გამოამკლავა ენობრივი ანალიზისა და განზო-
 გადების შესანიშნავი უნარი, შიდალი ენათმეც-
 ნიერული კულტურა და ფართო განათლება,
 მაგრამ ამ დისერტაციის დაცვს ჰქონდა კო-
 დე შეორე, არანაკლებ ღონი და პრინციპული
 მნიშვნელობა: ეს იყო თბილისის უნივერსი-
 ტეტის ურსდამთავრებულთაგან დაცული პი-
 რველი დისერტაცია, რომელიც ბრწყინვალედ
 ილსტრებდა, რომ ახლად დაარსებულ უნი-
 ვერსიტეტს შესწევდა ძალი და უნარი შიდალ-
 კვლილყოფრ სპეციალისტთა მისამზადებლად,
 მეცნიერული კადრების აღსაზრდელად.

სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილია
 ავტორის ზოგადლინგვისტური კონცეფცია,
 რომლისთვ იგი ენის სტრუქტურული კლე-
 ვის ერთ-ერთ პიონერად გვევლინება. მონო-
 გრაფიამ გარკვეულია ქართული ენისმარტი-
 ვი წინადადების სინტაქსური აგებულებბს თა-
 ვისებურება, რასაც ქართული ზმნის მორფო-
 ლოგიური თავისებურება იწვევს, როგორც
 ცნობილია ქართული ზმნა მრავალპირიანი,
 შას სუბიექტურ-ობიექტური უღლილება ახა-
 სიათებს და ამით არსებობად განსხვავება ინ-
 დივიდუალური ენებისაგან, სადაც ზმნა მხო-
 ლად სუბიექტურ პირთა მიხედვით იცვლება.
 ამითა გამოწვეულია, რომ ასრ სხვადასხვაგა-
 ვარ სინტაქსურ კონსტრუქციებს ქმნიან და
 ერთბის სტრუქტურის კვლევა არ შეიძლება
 მეორის მოხდელს მიხედვით. ზმნა ქართულში

სამი ძირითადი ტიპისა: აბსოლუტურ-
 დიუვალ (ერთპირიანი), რელატიურ-გარდასე-
 ვალი (ორპირიანი) და რელატიურ-გარდამავალი
 (ორ ან სამპირიანი). ამის შესაბამისად გვაქვს
 მარტივი წინადადების სამი ძირითადი ტიპი,
 სინტაქსური მიმართებანი ერთპირიანი ზმნის
 შემკველ წინადადებში ინდივიდუალურ ენათ-
 მსგავსია, მგრამ რელატიურ (როგორც გარდა-
 მავალ, ისე გარდასეველ) ზმნის წინადადებაში
 სინტაქსის წყურთა ურთიერთობა გაცილებით
 რთულია, ვიდრე ინდივიდუალურ ენებში. ქარ-
 თულში საქმე გვაქვს საერთოეერთი მართებს-
 თან ანუ კოორდინაციასთან, რაც უტოლა ინ-
 დივიდუალური ენებისათვის. ამასთან დაკავში-
 რებით მეცნიერის დასპირდა როგორც ახალ
 ცნებათა ჩამოყალიბება ისე ტერმინთა დად-
 გენა (კოორდინაცია, ძირითადი, დიდი, მცო-
 რე, უმცირესი კოორდინატები, მორფოლო-
 გიური სუბიექტი, მორფოლოგიური ობიექტი).

ქართული ენის გრამატიკის და ყრძოდ სი-
 ნტაქსის საკითხები ახლებურად არის დამშუ-
 ლი და გაშქებული აგრეთვე წერილების სე-
 რიამბ: „რა თავისებურებანი ახასიათებს ქარ-
 თული ენის აგებულებას?“ (1929-1930) და
 ისეთ ნაშრომებში, როგორიცაა: „რით არის
 წარმოდგენილი მრავლობათის სახელობითი
 დასშული მორფოლოგიური ობიექტი ძველს
 ქართულში?“ (1929 წ.), „გრამატიკის აგებულე-
 ბის ძირითადი საკითხები“ (1940), „მარტივი
 წინადადების ევოლუციის ძირითადი ტენდენ-
 ციები ქართულში“ (1941) და სხვანი.

განსაკუთრებულ ყურადღება დავთმო
 მეცნიერმა ერგატული კონსტრუქციის პრობ-
 ლემის, რომელსაც, გარდა ცალკეული წერი-
 ლებისა, ორი ვრცელი მონოგრაფია უძღვნა
 (1948, 1961), როგორც თვითონვე აღნიშნავს,
 მარტივი წინადადების სტრუქტურის საკითხე-
 ბითაც იგი ერგატული კონსტრუქციის ეს-
 ტორიასთან დაკავშირებით დაინტერესდა: რო-
 გორ წარმოიშვა ეს კონსტრუქცია, რა თავი-
 სებურებები ახასიათებს გარდამავალ ზმნას,
 რომელთანაც ეს კონსტრუქცია ასპირაცი? რა-
 ტომ არის იგი კლავს მას, მაგრამ მან კლა
 იგი? რით არის გამოწვეული გარდამავალ
 ზმნებთან სახელუბის ბრუნვათა ეს ცვლა?

როგორც ცნობილია ერგატული კონსტრუ-
 ქცია ქართულში ვხვდებმა მხოლოდ გარდამა-
 ვალ ზმნებთან II სერიაში, I სერიაში კო
 გვაქვს ნომინატიური კონსტრუქცია, III სე-
 რიაში — დიტიური. ამითგან უველაზე ძველდ
 მეცნიერი ერგატულ კონსტრუქციის მიჩნევს
 (გარდამავალ ზმნებთან), რომელიც იმდროინ-
 დელია, რთაც ზმნა ასპექტებს განსხვავებდა
 და არა დროებს.

ეჭვა უნდა ითქვას, რომ ერგატული კონ-
 სტრუქცია ერთ-ერთი ისეთი თავისებურებაა

ქართული ენისა, რომელიც მის შიშს კავკასიურ ენებთან აჯავშინებს. ასე რომ, ეს პრობლემა სცილდება საკუთრივ ქართული და ქართველური ენების კვლევა-ძიების ფარგლებს.

ამრიგად, მშობლიური ქართლისა და ქართველური ენების სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხების ძიებამ მკვლევარი ბუნებრივად მიიყვანა შიშს კავკასიურ ენათა შესწავლის აუცილებლობამდე. მრავალრიცხოვანი კავკასიური ენების მეცნიერული შესწავლა, რასაკვირველია, ერთიად მკვლევართა ძალ-ღონედ აღმართებოდა. საქმით იყო სათანადო კვლევების მომზადება და დარაზმება არნ. ჩიქობავამ იესირა ამ რთული, მაგრამ სხაბატიო საქმის ზელმძღვანელობა. მისი ანტიციტეით 1933 წელს თბილისის უნივერსიტეტში დაარსდა კავკასიურ ენათა განყოფილება და შესაბამისი კათედრა; მალე სათანადო განყოფილება ჩამოყალიბდა მეცნიერებათა აკადემიის სისტემაშიც. როგორც ვრთის, ისე მეორეს სათავეში ჩაუდგა არნ. ჩიქობავა, ისე დღემდე ზელმძღვანელობს კავკასიურ ენათა განყოფილებას საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში, უნივერსიტეტის კავკასიურ ენათა კათედრის გამგეობა კი 1960 წელს გადასცა თავის ერთ-ერთ მოწაფეს პრაოდ. გ. როგავას, ხოლო თვითონ დღემდე ამ კათედრის პროფესორია.

აღსანიშნავია, რომ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი ერთადერთი უმადლესი სასწავლებელია საქმითა კავშირში და აღბათ მთელ მსოფლიოშიც, სადაც კავკასიურ ენათა განყოფილება არსებობს. ამ განყოფილების ქართულ და რუსულ სექტორებზე, ქართველბთან ერთად, სწავლობენ აფხაზება, ადიღელები, ქისტები, ლეკები, ზუნგები და კავკასიის შიანეთის სხვა ხალხთა შეილება. ამ განყოფილების კურსდამთავრებულთა უმეტესობა მეცნიერულ მუშაობას ეწევა და გარკვეული წელიწადი შეაქვს შრომითურ და მონათესავე ენათა კვლევის საქმეში. აღსანიშნავია, რომ ეს განყოფილება დამთავრა რამდენიმე შწარალმაც. მათ შორის — ჩვენმა სახელოვანმა პოეტმა ქალმა ანა კალანდიაძემ. ამ განყოფილების კურსდამთავრებულნი უოველითს გულთბილად იკონებენ არნ. ჩიქობავას ღრმამინაარსიან, შთაბეჭდვად ლექციებს. თედიტორიის მეცნიერობებზე არ შეუწელებია ამ ლექციების უსპრესიული ძალა. დიდ ღროსა და ენერგიას ახმარდა იგი სტუდენტთა საენათმეცნიერო წრესად, რომელიც მეცნიერული წრთობის ნამდვილი სკოლა იყო.

მთის კავკასიურ ენათა უმეტესობა დღეისათვის უკვე მონოგრაფიულადაა შესწავლილი და ეს, უპირველეს ყოვლისა, არის დამახებრება თბილისის კავკასიოლოგიური სკოლისა,

რომელსაც არნ. ჩიქობავა ზელმძღვანელობს და რომელიც ერთ-ერთ ძლიერ სწავლმძღვანელო სკოლად არის აღიარებულს.

ქართველური ენებიდან გარდა ქართლისა არნ. ჩიქობავამ განსაკუთრებული ყურადღება მიექცია კანურსა ვამოსია კანური ტმესტები, შეკრებლი როგორც თავის მიერვე (1929), ისე პრაოდ. ა. ყიფშიძის მიერ (1939), დიწერა მონოგრაფიული გამოკვლევა „კანურის გრამატიკული ანალიზი“ (1936), შეადგინა „კანურ-შეკრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი“ (1938). ამ კვლევის შედეგად საბოლოოდ გამოირკვა რომ კანური ცალკე ენის კი არ წარმოადგენს, დიალექტია ერთი საერთო მეგრულ-კანური ენისა, რომელსაც მკვლევარმა ზანური უწოდა.

მთის კავკასიურ ენათგან მან საგანგებოდ შეისწილა ზუნძური (აფაიული), უძღენა მის არაერთი მნიშვნელოვანი გამოკვლევა საბოლოოდ კი პრაოდ. ილ. ცერცვაძესთან ერთად დიწერა ვრცელი მონოგრაფია „ზუნძური ენა“ (1962). ამ ნაშრომისათვის ავტორებს თბილისის უნივერსიტეტის პრემია მიენიჭათ. არნ. ჩიქობავას ეკუთვნის აგრეთვე მონოგრაფიული ნაშრომები: „ბერბულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის ისტორია“ (1965) და „ბერბულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის შესავალი“, რომელიც ამჟამად იბეჭდება.

როგორც აღენიშნეთ, არნ. ჩიქობავა თვითონ დიდ ინტერესს იჩენდა ზოგადი ენათმეცნიერების საკითხებისადმი, შემდგომში მან უფრო გააღრმავა კვლევა-ძიება ამ მიმართულებით, თავის გამოკვლევებში გაიმუქა არაერთი საკვანძო თეორიული საკითხი, შექმნა ენათმეცნიერების შესავლისა და ზოგადი ენათმეცნიერების სახელმძღვანელოები. მისმა გამოკვლევებმა განსაკუთრებული როლი შეასრულა ან. მარის უნუგარულ-მატერიალისტური თეორიის, ე.წ. „ახალი საენათმეცნიერო მოძღვრების“ წინააღმდეგ ბრძოლაში. ჩემი თობის სტუდენტებსა და ასპირანტებს კარგად ახსოვთ ირმონიანი წლების ცხარე დისკუსიები და არნ. ჩიქობავას ვაბედული, პრინციპული, ლოგიკურად დამახუთებული გამოსვლები. შემთხვევითი როდი იყო, რომ სწორედ არნ. ჩიქობავას ვრცელი წერილი დედოფალ საფუძვლად ამ საენათმეცნიერო დისკუსიას, რომელიც ვაბედ „პრაოდის“ უფრედლებზე ვაბადდა 1950 წელს, ამ დისკუსიამ ბოლოს მთელი მარის მოძღვრების ბატონობას საბჭოთა ენათმეცნიერებაში და ფართო გასიქენი მისკი ენათმეცნიერული აზრის ახალ აღმავლობას.

სახელოვანი მეცნიერის ბეერი შრომა ზოგადი ენათმეცნიერების საკითხებზე გამოქვეყნებულია რუსულად, თარგმნილია სხვადასხვა ენაზე. კრძობდ, მისი წიგნი ენათმეცნიერების

შესავალი“ გამოცემულა, გარდა რუსულისა, პოლონურ, ჩეხურ, ბულგარულ, ჩინურ ენებზე. საერთოდ, არნ. ჩიქობავის კალამს ვუთვინის 300-მდე ნაშრომი, რომელთაგან 14 ვრცელი მონოგრაფიაა და ცალკე წიგნებად არის გამოცემული. ამ ნაშრომებს გვერდს ვერ აშვალის იბერიულ-კავკასიურ ენათა მეცნიერული პრობლემებით დაინტერესებული ვერცერთი მეცნიერია. ერთ მთავრ წერაღში შეუძლებელია ამ ნაშრომებს თუნდაც ზოგადი მიმოხილვა. ქვემოთ შევჩერდებით მხოლოდ ქართული ენის მეცნიერული კვლევის ზოგიერთ ასპექტზე.

ქართველური ენების მეცნიერებათათვის საზოგადო წიგნია „ქანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი“. გამოცემული ამ ორმოცი წლის წინათ. მასში უზარმაზარი ფაქტობრივი მასალა თავმოყრილი და გაანალიზებული. ამ კვლევა-ძიების გარძელება ასახელის ფუძის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში“ (1942).

ისტორიულ-შედარებითი კვლევა-ძიება, ფაქტიზი ვნათმეცნიერული ანალიზი საშუალებას აძლევს მეცნიერს დრზიდ ჩახედოს ენის ისტორიაში, აღადგინოს ქართველურ ენათა ერთიანობის დროინდელი სურათი, ივარაუდოს გრაზატრული კლასების ოდნდელი არსებობა ამ ენებში, წარმოვიდგინოს ცალკეულ ბრუნვათა გენეზისი, გამოყოს III პირის სუბიექტის უძველესი ნიშანი, მოგვეცეს გრაზატრულ კლას-კატეგორიათა ნიშნების ეტიმოლოგია და სხვანი.

არნ. ჩიქობავის ვუთვინის ოცულობით ქართული სიტყვის გონებაშახველური ეტიმოლოგია, მით შორის ტოპონიმთა ეტიმოლოგებში. გაეხსენათ ზოგიერთი მათგანი.

ერთ-ერთად აღრულ ნაშრომი არნ. სუფიქსი მეგრულში“ (1926) ავტორმა ქართულ იან, ოვან სუფიქსთა მაღალი ონ სუფიქსი გამოყო მეგრულში მთელ რიგ სახელებში, მათ შორის ისეთ ტოპონიმებში, როგორცაა ქაღოლი, ქაღოლი, ჭუბურია, გუდუშოვი, ტირიფონი. მასსადაზე, ქაღოლია, შნიშვნელობით იგუჯა, რაც „ქვანი“, ტირიფონი — „ტირიფონი“ და ა. შ.

მეგრული ჰეონ („მუხა“) ფუძის შესატყვისად ქაზათლში ფონეტიკურ კანონზომიერებათა საფუძველზე მეცნიერმა აღადგინა წყან, რომლისგანაც ვთ ტოპონომისტიკის დართვით მიღებული ჩანს ცნობილი კუროტის სახელწოდება წყნეთი (წყან-ეთი, ე.ი. „მუხეთი“, „მუხნარია“).

წალენჯიხის ადგილობრივი მედიკონი წენდიხის უწოდებენ და განმარტვენ როგორც „ქანების მიწის“. არნ. ჩიქობავამ მოგვეცა სხვაგვარი, ჩვენი აზრით, სარწმუნო ახსნა: წიღენ ქანური ზმნისართული წარმოშობის

ფორმანტია და ნიშნავს „ქვედას“, ასე რომ, წალენჯიხა ესაა — „ქვემო ციხე“ ანუ „ქვემო მხარის დამაყრებლობის კმატება ის ტოპონომისტიკის ორი პარალელური ფორმადან პირველადი უთოოდ არის წალენჯიხა, რომლისგანაც დავალიდ შეიძლება მიგველო წენდიხა, ამ უკანასკნელისავე კ პირველი არ მიიღება. ტოპონომიკის საკითხებს სპეციალურად ეხება გამოკვლევა „აღგილის სახელთა წარმოების ტიპები და მათი ისტორიული ურთიერთობა ქართულში“ (1974). მასში განხილულია აღგილის სახელთა სარწმუნოებელი პარალელური ფორმანტები (ვთ, ხა-ვთ, ხა-ე) და მათი ისტორიული ურთიერთობისართება, მოცემულია არაერთი ტოპონიმის ეტიმოლოგია.

არნ. ჩიქობავის საპატიო წელილი აქვს ეტრანელი ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის კვლევის საქმეში. მისი დავიარებუთ, რველ ქართულ სალიტერატურო ენაში არეკულილი რამდენიმე დიალექტური ფენა. ამის შედეგად ეს ნაირფეროვნება, რაც თავს იჩენს როგორც ლექსაგამ, ისე ფონეტიკაში, მორფოლოგურ და სინტაქსურ მოვლენებში.

ქართული ისტორიული დიალექტოლოგიის საკითხები პირველად არის ქვეული ფართო მსჯელბობის საგნად მრავალმხრივ საყურადღებო გამოკვლევაში „დიალექტიზმების საკითხისათვის „ეფესისტყაისანი“ (1938). მეცნიერია „ეფესისტყაისანი“ ენაში აღატრეებს, ერთი მხრივ, აღმოსავლეთ საქართველოს ბარის კალითა დამასასათებულ მოვლენებს, მეორე მხრივ კი დასავლეთ საქართველოს დიალექტური სინდრელისათვის ნიშნობლდე მონაცემებს, შგარამ ამავე დროს ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ: „არადესად დიალექტიზმებს ეამნენეთ „ეფესისტყაისანი“, არაერთარი დასკენის გაკეთების უფლება არა გვაქვს მინამ, ხანამ არ გავარკვეთ, — ამ დიალექტიზმებიდან რა ეკუთვნის იმდროინდელ ქართულ სალიტერატურო ენას და რა შეადგენს პოემის ავტორის კუთვნილებას, მისი კუთხის მეტყველების გამოვლენას. სხვანიარად რომ ვთქვათ, დიალექტიზმების საკითხის გარკვევა „ეფესისტყაისანი“ ნიშნავს იმის გარკვევას, თუ რა აღგილი უკირავს „ეფესისტყაისანი“ ენის ქართული ენის ისტორიაში, რას გვედლება და გარძელებს იგი და როგორ ავარძელებს მას, განვიოთარბების რა მომენტი და რა გეზია, მასში წარმოვდგინოლი“ (ცნომიკის მთამზე, XII, 1938, გვ. 220).

მართლაც, შემდგომი ანალიზის გზით ავტორია ადგენს, რომ ბევრი თავისებურება რუსთავლის ენაში კუთხური მეტყველებიდან კი არ მომდინარეობს, არამედ იმდროინდელი საერო ლიტერატურის ენის კუთვნილებაა. მათ შორის გამოიყოფა ისეთი მოვლენები, რომლებიც უცხოა ძველი ქართულიისათვის და

სალიტერატურო ენაში გარდატეხის მიუყვებელია.

საბოლოო დასკვნა ასეთია: „ვეფხისტყაოსნის“ ენა ძალიან ძველი ქართული, სალიტერატურო სარბიელზე გამოსულია ახალი სალიტერატურო ქართულის წინაპარია.

რამ გაუკეთა მას გზა? საორიენტაციოდ ახალი დიალექტის არჩევამ, აღმოსავლეთ საქართველოს ბარის კილოებისაყენ გეზის აღება.

ძველი ქართული ლექსიკისა და მორფოლოგიის-სინტაქსური სისტემის შევლება ამ ახალ დიალექტურ სინამდვილესთან, სალიტერატურო ქართულის გადაყენა ახალ ლინგვაზე ესაა პროცესი ახალი სალიტერატურო ქართულის ჩამოყალიბებისა“ (იქვე, გვ. 227).

„ვეფხისტყაოსნის“ ენის მკვლევარი შემდგომშიც არაერთხელ უბრუნდება და გამოიყოფა-ლოცოთ განიხილავს მას. ამ შრომე განსაკუთრებით აღსანიშნავია ნაშრომი — „ვეფხისტყაოსნის“ ენის ადგილისათვის ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიაში“, გამოქვეყნებული ვურნალ „მნათობის“ ფურცლებზე რუსთაველის 800 წლისთავთან დაკავშირებით (№ 9, 1966). ასევე ფრადი საყურადღებო გამოკვლევაა „ძველისა და ახალი ქართული კომპონენტებისათვის“ „ვეფხისტყაოსნის“ ენის მორფოლოგიურსა და სინტაქსურ სტრუქტურაში“ (იბერიული-კავკასიური ენათმეცნიერება, XV, 1966). აქვე უნდა დავასახლოთ „გვმოცემული კომპონენტები“ „ვეფხისტყაოსნის“ ენაში“ („მნათობი“, № 5, 1966) და პაშვილი — სიტყვის მნიშვნელობისათვის „ვეფხისტყაოსნის“ (საიტილილო კრებული „შოთა რუსთაველი“, 1966).

არჩ. ჩიქობავას თვალსაზრისით წყალი აქვს შეტანილი ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა უნიფიცირებისა და დამკვიდრების საქმეში. მის მიერვე არის შემუშავებული ამ ნორმათა დადგენას პრინციპები, ჩამოყალიბებულია მკაფიო და ურყევი დებულებების სახით. მათ შორის ძირითადია შემდეგი დებულება:

1. ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების შემუშავების დროს მაქსიმალურად გამოყენებული უნდა იქნეს დამკვიდრებული ენა ქართული ლიტერატურის კლასიკოსების; არ უნდა შეიქმნეს ხელოვნური ნორმები, ცოცხალი ენისაგან დამორბეული.

2. გადანიშნავს არ მოითხოვს და უცვლელად უნდა დარჩეს ისეთი ლექსიკური, მორფოლოგიური თუ სინტაქსური მონაცემი, რომელიც სალიტერატურო ქართულში მხოლოდ ერთი სახით ვხვდებით, მაშინაც კი, როცა ის სავსებით უპირატებელია ქართული ენის გრამატიკული სისტემის თვალსაზრისით... რასაც უყოყმანო სოციალური საწესი აქვს, ის საერთოდ

ვერ იქცევა“ („თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები“, პირველი გამოცემა, 1970, გვ. 7-8).

სადავო და მოსაწყვრივებელია მხოლოდ ისეთი ენობრივი მოვლენები, რომლებიც სალიტერატურო ენაში სხვადასხვა ფორმით წარმოგვიდგება. ისეთი მოვლენები ქართულში საკმაოდ ბევრია როგორც ორთოგრაფიის, ისე მორფოლოგია-სინტაქსის სფეროში. მათ გადასაჭრელად საჭიროა სხვადასხვა კრიტერიუმის მომწველიება:

„ორთოგრაფიული საკითხების მოგვარებისას სავალდებულოა დარჩეს ერთი ფორმა. ამ შემთხვევაში მოცილდ მოვლენათაგან უპირატესობა უნდა მიეცეს იმას, რომელიც:

ა) უფრო გავრცელებულია სალიტერატურო ქართულში;

ბ) გამართლებულია ეტიმოლოგიურად და მორფოლოგიურად;

გ) მისაღებია ქართული ენის ბუნებრივ კომპლექსთა თვალსაზრისით“.

რაც შეეხება მოცილდ მორფოლოგიურ-სინტაქსურ მოვლენებს, აქ საერთო უნდა გადაწყვიტეს იმის სასარგებლოდ, რომელიც:

ა) უფრო გავრცელებულია კლასიკოსთა ენაში და გვრება ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების ტრენდებისა;

ბ) გამართლებულია ქართული ენის დღევანდელი გრამატიკული სისტემით, ესე იგი გრამატიკულად კანონიერია და არ არღვევს ამ სისტემით ნაგებობებში თანამიმდევრობას;

გ) სხვა თანაბარ პირობებში წარმოების პრინციპის მიხედვით უფრო მარტივია;

დ) სხვა თანაბარ პირობებში მნიშვნელობის მიხედვით უფრო ნათელია.

ორთოგრაფიულ ნორმებში სიკრულ დაუმკვიდრებელია, მორფოლოგიურ-სინტაქსური მოვლენებთან კი იშვიათ შემთხვევებში შესაძლებელია არის მიჩნეული პარალელურ ფორმათა არსებობა: ეს მაშინ, როცა ერთმანეთის მოტილედ გამოდის ორი ან მეტი პარალელური ფორმა, რომლებიც თანაბრად კანონიერია გრამატიკული სისტემის თვალსაზრისით, მაგრამ ხმარების მიხედვით კლასიკოსების ენაში გადაჭრით არც ერთს არა აქვს უპირატესობა.

როგორც ვთქვით, ეს პრინციპები მკაფიოდ და ნათლად არის ფორმულირებული და არაერთხელ დავს არ იწვევს, საჭიროა მხოლოდ მათი თანამიმდევრულად დაცვა სადავო საერთოების გადაწყვეტის დროს.

ბევრი გრამატიკული ნორმა თვითონ არჩ. ჩიქობავას მოხსენებათა საფუძველზე არის დადგენილი. „თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების“ პირველ კრებულში შეტანილი საერთოდ აღნიშნულია ასეთები:

ა) სუბიექტის— ობიექტის შრავლობითობაში თ-ს წინ (მათ ის აქვსთ თუ აქვთ? ის თქვენ

გაცავენისთ თუ გაცავენ? ის თქვენ დაგიფ-
გამსთ თუ დაგიფამ?

ბ) ი-და ე-პრეფიქსებიანი ვნებითი გვარის
ზმნების მრავლობითი რიცხვის ფორმათა წარ-
მოება დრო-კალთათა II ჯგუფში (ისინი დაი-
მაღლენ თუ დაიმაღლენ? დაემაღლენ თუ დაე-
მაღლნ მას? დაესწრნენ თუ დაესწრენ? შევი-
ვიყვნენ თუ შევიყვიენ მას?);

გ) სუბიექტის III პირის მრავლობითობის
ნიშანი დრო-კალთათა პირველ, მეორე და მე-
ტრე ქვეგუბში (ისინი აშენებდნენ თუ აშე-
ნებენ? იზრდებოდნენ თუ იზრდებოდენ? გა-
ფითრდნენ თუ გაფითრდენ? მოვიდნენ თუ
მოვიდენ? შეკითხებოდნენ თუ შეკითხებო-
დენ?);

დ) ერთპირიანი ვნებითი გვარის ზმნების
ფორმათა წარმოება თურმეობით პირველსა და
თურმეობით მეორეში (ეშობილვარ თუ შობილ-
ვარ? ეშობილიყვი თუ შობილიყვი ან
ეშობილიყვიყვი?);

ე) ორპირიანი გარდაევალი ვნებითი გვარის
ზმნების ფორმათა წარმოება თურმეობით მეო-
რეში (შეგვიკითხებოდი თუ შეგვიკითხებოდაყვი?);

ვ) ორპირიანი -აე და -ამ სუფიქსებიანი
ზმნების ფორმათა წარმოება თურმეობით
პირველში (გაუბნებდეს თუ გაუბნებდა? მოუკ-
ლავს თუ მოუკლავს? დაუბნავს თუ დაუბნა?
შეუსვამს თუ შეუსვია? უნახავს თუ უნახია?);

ზ) -ებ სუფიქსიანი გარდაევალი ზმნების
ფორმათა წარმოება თურმეობით მეორესა და
კავშირებით მესამეში (აეშენებდას თუ აეშენე-
ბდა? აეშენებინოს თუ აეშენებინას?);

თ) ორპირიანი გარდაევალი ზმნების ფორ-
მათა წარმოება თურმეობით პირველსა და
თურმეობით მეორეში (გაუტეხია თუ გაუტეხ-
ინა? გაუტეხა თუ გაუტეხნა?);

თუ თუღულა ეს საკითხი განხილულია ისტორი-
ულ ასპექტში, ნორმა დადგენილია ყოველ-
მხრივი ანალიზის შედეგად.

არნ. ჩიქობავას ყველაზე თვალსაჩინო და
უშინველყოფანეს დაშასხურებია განმარტებით-
თი ლექსიკონის შექმნა, რაშიც განსაკუთრე-
ბით შეაფიქრ ვაშლინდა მისი მეცნიერული
და ორგანიზატორული ტალანტი. ამგვარი ლექ-
სიკონის შედგენის აუცილებლობა დიდხანს
მწკვივედ იტარნობდა ჩვენში. ლექსიკონს უნდა
მოეცა ნათელი სურათი იმ უზარმაზარი აღმე-
ლობისა, რაც ვანიცდა ქართული ენის ლექ-
სიკიმ ახალ ეპოქაში. დიდი სახასა და ჩუბინა-
შეიღების ნასათუფევი საუნჯე დიხვეულ შემ-
კვიდრეს ელოდა. და აი, დიდი სამშელო ომის
დამთავრებისთანავე საქართველოს სსრ მეც-
ნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმთან შეიქმნა
ქართული განმარტებითი ლექსიკონის კომისია
აქად. არნ. ჩიქობავას თექვსმეტობით.

არნ. ჩიქობავამ შეიმუშავა ლექსიკონის შედ-
გენის პრინციპები, რომლებიც განაზილა და

მოიწონა კომისიამ. 1948 წელს გამოიცა გან-
მარტებითი ლექსიკონის საცდელი შინაგონი,
რომლის მიზანიც იყო დაინტერესებულნი
განზაცეებისა და პირებისათვის გაეცნო ლექ-
სიკონის სახე, რომ მათი შენიშვნები ვაფეო-
ლისწინებინათ შემოაბის ბოლო ეტაპზე.

„ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“
გამოიცა 1950-1964 წლებში რვა ტომად, არნ.
ჩიქობავას საერთო რედაქციით. ამფე დროს
არნ. ჩიქობავა არის პირველი ტომის რედაქ-
ტორი და მე-4 ტომის თანარედაქტორი (მ. ჰა-
ბაშვილთან ერთად). მის მიერვე არის დაწე-
რილი ვრცელი გამოკლევა—„ქართული ენის
ზოგადი დახასიათება“, რომელიც წინ უძღვს
პირველ ტომს.

ლექსიკონი სრულად ასახავს თანამედროვე
ქართული სალიტერატურო ენის ლექსიკურ
სიმდიდრეს. მასში შედის 112,949 სიტყვა და
14,538 იდიომი. ლექსიკონის დიდი ღირსებაა
ლატექმენტაციის სიმდიდრე. ლექსიკურ ერთე-
ულთა ამსილუტრე უმეტესობას ახლავს სათა-
ნადო განმარტებები მხატვრული მწერლობი-
დან, პუბლიცისტური თუ სამეცნიერო ლიტე-
რატურიდან, პრესიდან... ეს საშუალებას აძ-
ლევს მკითხველს კონტექსტში დააზუსტოს
სიტყვის მნიშვნელობა, წარმოდგენი იქონიზ
მისი მხარებისა და გაერტვლების არზე.

ერთი სიტყვით, ლექსიკონი ყოველმხრივ
აკმაყოფილებს თანამედროვე ლექსიკოლოგიის
მოთხოვნებს და ქართული ეროვნული ენლტუ-
რის მაღალი დონის ერთ-ერთი თვალსაჩინო
გამოსატულუებაა.

„ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“
როგორც საპქოთა, ისე უტყოელი სპეციალის-
ტების მაღალი შეფასება დაიმსხურა. ცნობილი
ნორვეგიელი ქართველოლოგის, პროფესორ
ჰანს ფოტგის სიტყვით, „აგი დივიქრა ფროდ
მნიშვნელოვან ადგილს ჩვენი დროის ერაფნი-
ვან ლექსიკონებს შორის. ეს არის ძველი,
აღმართული ენისა და მისი ძველი, ათასხუთას-
წლოვანი ლატერატურის სადიდებლად და სა-
ამაყო მათთვის, ვინც ჩადიქრა ეს სისიადუ-
ლო საქმე და ენაც განაბორციელა იგი“. მეო-
რე ცნობილ ენათმეცნიერს, ფრანკ ქართელო-
ლოგს, პროფესორ რენე ლაფონს თავისი რე-
ცენზიის დასასრულს მოჰყავს არნ. ჩიქობავას
სამაღლომელო სიტყვები მათდამი, ვინც ლექსი-
კონის გამოცემის საქმეს ხელი შეუწყო, და
თავის მხრივ დასქენს: „არა მხოლოდ ქართუ-
ლისა და კავკასიურ ენათა სპეციალისტები,
არამედ ყველანი, ვინც ქართულად კითხულობს
და დაინტერესებულა ქართულით, უფროებენ
თავიანთ მაღლობას ჩიქობავასას. ისინი მაღ-
ლობას უხდებიან აგრეთვე საქართველოს სსრ
მეცნიერებათა აკადემიას და დიდ ქართველ
ლინგვისტს, რომელიც ამ ეროვნული და მეც-
ნიერული წამოწყების სელისამდგმელი იყო“.

„ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის“ შექმნისათვის ქართველ ენათმეცნიერთა ჩვეულებრივად ირნ. ჩიქობავას მეთაურობით საქართველოს სსრ სახელმწიფო პრემიით დაჯილდოვდა.

ირნ. ჩიქობავა დაჯილდოებულია აგრეთვე მრავალი სხვა პრემიით, სამატიო წოდებითა და ორდენებით. ის არის მოსკოვის უნივერსიტეტის შ. ლომონოსოვის სახელობის პრემიის ლაურეატი, თბილისის უნივერსიტეტის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის პრემიის ლაურეატი, ჰინიჭებული აქვს საქართველოს სსრ, დაღესტნის ასსრ და ყაზახთა-ბალქარეთის ასსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის წოდებანი, აგრეთვე — პეშოლდტის სახელობის ბერლინის უნივერსიტეტის სამატიო დოქტორის წოდება, არჩეულია დიდი ბრიტანეთის ჯილდოვანთა საზოგადოების სამატიო წევრად დაბადების 80 წლასთან დაკავშირებით არნ. ჩიქობავა მეოთხედ დაჯილდოვდა ლენინის ორდენით. მიღებული აქვს აგრეთვე შრომის წითელი დროშისა და სამატიო ნიშნის ორდენები.

თავის საიუბილეო თარიღს მხეოვანი მეცნიერი მხნედ და შემოქმედებით ენერგიით აღსავსე შეეგება. მას კიდევ ბევრი მნიშვნელოვანი საქმე აქვს დაგეგმილი და წამოწყებული. ეუსურვებთ ჩვენს ძვირფას მასწავლებელს და სახელოვან მამულიშვილს დიდხანს განმრთვლობას, რომ შესძლებოდეს თავისი შემოქმედებითი გეგმების განხორციელება.

ირაკლი აბაშიძე

ნოდარ დუმბაძეს

რა ახალგაზრდა კაცი ხარ შენ!
და უკვე რამდენი ხანია ისმის შენი სახელი ქართულ მწერლობაში და განა
მარტო ქართულ მწერლობაში!

რამდენი ხანია დააბიჯებენ საქართველოს გზებზე და განა მარტო საქართველოს
გზებზე, შენი ბებია, ილიკო და ილარიონი, შენგან დაუვიწყრად ნაქან-
დაკები ახალგაზრდები.

სწორედ ხევაიანი მოსაგლით ზღვები შენ შენს ორმოცდამეათე დაბადების
დღეს.

სულით და გულით გილოცავ. მიიღე ჩემი დიდი მადლობა უთვალავი
ტრემლიანი, სწორედ ტრემლიანი სიცილისთვის, რომელიც შენ ჩემთვის ამ წლე-
ბის მანძილზე გიჩუქნია წიგნებიდან, სცენიდან, ეკრანიდან.

რა ახალგაზრდა კაცი ხარ შენ!

რა არის 50 წელი?

წინ კიდევ რამდენი რამ არის...

გურამ ასათიანი

თავისთავადი და განუხეიროებალი

ნოდარ დუმბაძის სახელი ჩემნაირი
გეოთხველისთვის უფრო მეტს ნიშნავს,
უფრო ფართოა და მრავლისმომცველი,
ვიდრე ერთი კონკრეტული მწერლის
ინდივიდუალობა.

ის უკვე თავისებური მოვლენაა ჩვე-
ნი სინამდვილისა, უფრო ზუსტად —
თავისებური გამოვლინება, ფენომენი.

თვით მისი პიროვნებაც კი საკუთარი,
განუხეიროებელი ნიშნითაა აღბეჭდილი
და თავისთავადაც ახდენს ზემოქმედე-
ბას ადამიანებზე.

არ დამავიწყდება ვალენტინ კატაევის
აღტაცებული სახე იმ საღამოს როდე-
საც მან პირველად ნახა და მოისმინა
ნოდარ დუმბაძე.

ნოდარმა სულ რამდენიმე სიტყვის თქმა მოასწრო სტუმრების საპატივცემულოდ გაწლილ სუფრაზე.

კატაევი წამოდგა, მიუახლოვდა (თვალეზი ცრემლნარევი ღიმილით ჰქონდა გაბრწყინებული) და დაუფარავი სიხარულით უთხრა:

«Обижаю веселых людей».

ერთი რამ იყო საკვირველი, ეს უკვე მოხუცებული კაცი, რომელიც ახლოს იცნობდა ჩვენი საუკუნის უმზიარულეს ადამიანებს: ოლეშას, ბაბელს, მიხეილ სვეტლოვს, ილია ილფს, ვეგანი პეტროვს (პეტროვი ხომ ღვიძლი ძმა იყო კატაევისა), ისე ღელავდა თითქოს პირველად ნახა ნამდვილი მზიარულეობა, პირველად გაიგონა ნამდვილი გონებაშახვილური სიტყვა.

ვინც ნოდარ ღუმბაძეს მხოლოდ მისი წიგნებიდან იცნობს, ან მხოლოდ „ხალხში“ შეხვედრია, მის თვალში ეს ადამიანი ალბათ სიხარულის, სიღალის, მზიარულეობის განსახიერებაა.

უმრავლესობამ არ იცის, რამდენ აუტანელ ტკივილს ატარებს მისი გული. ჩემი პირველი ყველაზე ღრმა შთაბეჭდილება მასთან შეხვედრისა, სწორედ ერთ ასეთ ტკივილთან არის დაკავშირებული. მას შემდეგ თითქმის მეთოთხედი საუკუნე გავიდა. დიდ მწუხარებაში ვნახე, — გამხდარი, მხრებში მოხრილი, მეგობრებს გამოყავდათ შუჩაში. მახსოვს, როგორ უმტყუნა ნაბიჯმა სადარბაზოდან გამოსვლისას.

ასეთი მწუხარება ჩვეულებრივ თრგუნავს ადამიანის ბუნებას. ზოგი ხატებს ამტერვებს, ზოგს საშუალოდ სძულდება „ზედნიერი კაცობრიობა“, და შურისძიების ფარული ოცნებით განაგრძობს არსებობას.

ნოდარ ღუმბაძე ადამიანთა იმ იშვიათ მოღვაწეს ეკუთვნის, რომელთა სულშიც პირადი ტკივილი სხვებისთვის შევების მოტანის ცხოველმყოფელ წყურვილს აღვიძებს.

რამდენ ადამიანს მოეფერა ის თავისი სიტყვით, რამდენთა გულის გათბობა მოასწრო, რამდენი ხელჩაქნე-

ული შემოაბრუნა, მოაქცია, დაარწმუნა, რომ ცხოვრება ღირს, რომ სიცოცხლე, მიუხედავად უამრავი უსამართლობისა, უღმერთობისა, უკეთურობისა, მაინც მადლია, მაინც სიკეთეა, მაინც მშვენიერებაა. და სინამ ცოცხალი ხარ, შენც ამ სიკეთეს უნდა მოუარო, მოესიყვარულო, ამრავლო და აღორძინო.

მე მინახავს ნოდარ ღუმბაძეზე შეყვარებულები, რომლებიც მას პირადად არ იცნობენ, წამიკითხავს შორეული ქვეყნებიდან მოსული წერილები, რომელთა ავტორები მას წრფელი აღსარებით მიმართავენ. ყველა ამ წერილში იყო დიდი ნდობა და დიდი იმედი, რომ ასეთი მწერალი მათაც გაუგებდა, მათ ქირსაც უშველიდა...

ნოდარ ღუმბაძის იუმორი მრავალფეროვანია, მაგრამ მას აქვს ერთი არსებითი თვისება — ჩემი აზრით, ყველაზე ძლიერი.

ამ თვისების ერთი სიტყვით დახასიათება შეუძლებელი უნდა იყოს (ყოველ შემთხვევაში, პირადად მე შესაფერისი ტერმინი არ მაგონდება), ამიტომ ასე ავხსნი!

ბევრჯერ ვყოფილვარ მომსწრე იმისა, თუ როგორ დასციინის ნოდარი თავის ახლობლებს, ან როგორ იგერიებს სხვათა დაცინვას (თვითონაც არაერთჯერის აღმოვჩენილვარ მისი ენა-მახვილობის შუაცეცხლში). ყოველთვის მაკვირვებდა და მზიბლავდა ამ სიცილის უცნაური ტექნიკა. განსხვავებით მრავალთაგან, ის ისე „განადგურებს“, რომ შენ არ გწყინს, დამცირებულად არ გრძნობ თავს და ზოგჯერ სხვებსაც ვთურო გულიანადაც იციანი, შენი განქიქების გამო.

რალაც მალამოა ამ დაცინვაში, რომლის საიდუმლოება მხოლოდ მან იცის.

სიცილი ნოდარ ღუმბაძისათვის თვითდამკვიდრების ისეთივე ბუნებრივი ფორმაა, როგორც მხედართმთავრისათვის ომი, ან ჩიტისათვის ფრენა.

ერთხელ, პირადი საუბრის დროს მი-
თხრა: მე თავისუფლება მინდოდა და
სიცილი იმისათვის ავირჩიეო. ამ სიტყ-
ვებში ჩემთვის დიდი და ამაღლებული
აზრი დევს: სიცილით მან მართლაც
დიდი ვასაქანი მოუპოვა თავის ნააზ-
რებს და გულისნადებს. და, რაც მთა-
ვარია, ეს თავისუფლება ბოროტად არ
გამოუყენებია. მისი სიცილის მთავარ
დანიშნულება სიკეთისათვის კარის
გაღებაა. სწორედ სიცილით შეგვაყვა-
რა მან თავისი უსაყვარლესი გმირები,
სიცილითვე გვანიშნა ადამიანთა შეც-
დობების შრავალი სათავე, ოღონდ ისე,
რომ ყველა თავის მსხვერპლს გამოსა-
ვალი დაუტოვა, ნუგეშის წყალი არ
გადაუწურა, ნდობითა და თანაგრძნო-
ბით მოაღბო მათი გახევებული შეგნე-
ბა.

ამ თვისებას იშვიათად ღალატობს
და თუ როდისმე მაინც ღალატობს, მე
ვიტყობი, რომ თვითონვე ღალატდებ-
ა ამით, ვინაიდან მწარე, დაუზოგავი
ირონია უცხოა მისი ნამდვილი ბუნე-
ბისათვის. ბუნებამ ის სხვა მოწოდების
სხვა მისიის აღსასრულებლად ჩაიფიქ-
რა.

მას უნდა ემცნო ჩვენთვის (ჯერ ქარ-
თველებისათვის, მერე კი მკითხველთა
გაცილებით უფრო ფართო წრისათ-
ვის) თუ რამხელა განძს, სულგრძელო-
ბის რა უზღუავ მარაგს, სიცოცხლისა-
დმი დაუღლეო სიყვარულის რა გან-
საკვიფრებელ უნარს ფლობენ საუკუ-
ნეთა მანძილზე გვარემული, ნაგვემი
და ნაოხარი ძველთაძველი ქვეყნის
დღევანდელი შეილები, როგორ ვადარ-
ჩა და შეინახა თავი ჩვენს ბუნებაში
ღმილის ნიჭმა, ნდობის ნიჭმა, სიმ-
ხნევის ნიჭმა, როგორ იხარა ნამეხარ
ძელქებაზე ჩვილმა რტომ, როგორ შეს-
ცინა შუეს, როგორ იმედიადად გას-
წორდა წელში მარადი ყოფნის ახლი-
დან (კიდევ ერთხელ!) დასაწყებად...

სიცილი ადამიანის სიცოცხლისუნა-
რჩაობის უმთავრესი ნიშანთაგანია
ვიდრე ადამიანს მტერზე, მოყვარეზე,
თავის თავზე, საერთოდ რაიმეზე გაცი-

ნება ძალუძს, ეს იმას ნიშნავს, რომ
მისი საქმე ჯერ კიდევ არ წამოწყდა,
ხალხი, რომელმაც ასეთი საღი, ასე-
თი გადამდები სიცილის უნარი შეი-
ნარჩუნა, ჯერ კიდევ არ არის განწირუ-
ლი.

ეს უნდა თქმულიყო, ეს უსათუოდ
უნდა ეთქვა ვინმეს ჩვენს დროში —
დიდი ზარისა და განსაცდელის, საუ-
კუნის დიდ წარღვრათა შემდეგ. და ეს
თქვა ნოდარ დუმბაძემ, ეს იყო მისი
უპირველესი სათქმელი. ამის ასე თქმა
სხვას არავის შეეძლო.

ნოდარ დუმბაძის ფენომენი განუყო-
ფელი ნაწილია ჩვენი დღევანდელი მწე-
რობისა, ის თავისებურ ელფერი აქ-
ლევს ჩვენს ლიტერატურულ ცხოვრე-
ბას და მისი განვითარების ერთ-ერთი
ყველაზე გავლენიანი წარმმართველია.

უფრო მეტიც: ამ ფენომენის გარე-
შე დღეს შეუძლებელია თვით ჩვენი
ეროვნული ცხოვრების, მისი ამჟამინ-
დინდელი რეალობის წარმოდგენა. მან
შეძლო ლიტერატურიდან ცხოვრებაში,
ჩვენს ყოველდღიურ ყოფაში, გადასუ-
ლიყო და თანამედროვე ქართველობის
დიდი ნაწილის განწყობილებებს დაუ-
ფლებოდა.

ნოდარ დუმბაძეს ახლა ბევრი ნაშ-
კარა თუ შენიღბული) მიმბაძეველი
ჰყავს. მის ინტონაციას ზოგჯერ სრუ-
ლიად სხვა, არამონათესავე წარმომავ-
ობის ნაწარმოებშიც კი შეხედებით. ეს
გავლენა უკვე თავისებურ ინერციად
იქცა და მთელ ნაქადს დაუღო სათავე.

ამავე დროს ნოდარ დუმბაძეს დღე-
ვანდელ ქართულ მწერლობაში ჰყავს
არაერთი სერიოზული (ასევე აშკარა
თუ ქარაგმით მეტყველი) ოპონენტი.
მე მხოლოდ ცალკეულ კრიტიკულ გა-
მოსვლათა ავტორებს არ ვგულისხმობ.
ისეთი მხატვრული ნაწარმოებებიც და-
იწერა, რომელთა შინაგან პათოსს ნო-
დარ დუმბაძესთან პრინციპული პოლე-
მიკა უდევს საფუძვლად.

ნ. დუმბაძეს ეკამათებიან ზოგიერთი
მეორეხარისხოვანი წერილმანის გამო,
ზოგჯერ გემოვნების გამო და, რაც

მთავარია, მსოფლმხედველობის. მხატვრული თუ ზნეობრივი პოზიციის გამო.

უნდა ითქვას, რომ თითქმის ყველა ამ ანტითეზას, რაც ნოდარ ღუმბაძისათვის დაუპირისპირებიათ, უკანასკნელი ოციოდე წლის მანძილზე, პქონდა და აქვს თავისი ობიექტური საფუძველი. და მაინც ღმერთმა ნუ ქნას, რომ ყველა ამ მრჩეველისა თუ მსჯავრმდებლის ზრუნვას ნოდარ ღუმბაძე მთლიანად „გამოესწორებინოს“ მაშინ ხომ ჩვენ სრულიად სხვა პიროვნებას, სხვა შემოქმედს, სხვა მხატვარს მივიღებდით! მრავლის მსგავსს, მრავალი იდეალური თვისებისაგან შედგენილს, შესაძლოა სანიმუშოსაც... მაგრამ აღარ გვეყოლებოდა ერთადერთი, თავისთავადი, უბადლო ნოდარ ღუმბაძე.

დღევანდელ ქართულ მწერლობას, მთელ ჩვენს სულიერ ცხოვრებას და აკლდებოდა ერთი აუცილებელი სხივი, ერთი აუცილებელი, მკაფიო ფერთავანი მისი ცოცხალი სპექტრისა.

ნოდარ ღუმბაძის გარეშე ლიტერატურული ყოფა საგრძნობლად დაკარგავდა სითბოსა და ეშს. არავის არც-

ერთ ჩვენთაგანს არ ხელეწიფებდა ამ-ქამად ქართველ მკითხველთან, ქართველი ადამიანის გულთან მსუთი მამნდობი, ასეთი გულითადი საუბარი, არავის არ უბყრია ხელთ ასე ისტატურად მისი გულის ვასაღები.

სიჭარმაგვის ასაკი ასეთი აუდიტორიის მფლობელ ისტატს მეტს ავალებს, უფრო დიდი აღმართებისაგან მოუხმობს, უფრო მეტ ფასს ადებს ყოველ მის სიტყვას.

მე მინდა ჩემს საყვარელ მწერალს, ჩემთვის უაღრესად ძვირფას ადამიანს ვუსურვო ის, რაც მის ასაკში ცხოვრების ნახევარგზაველილს აკაკიმ უბრძანა თავის კურთხეულ კალამს: „რას მიქვია პირადი მწუხარება!“

ისეთი პიროვნებები, როგორც ნოდარ ღუმბაძეა, სულიან-ხორციანად ხალხს ეკუთვნიან. მშობელ ხალხს ეკუთვნის მათი გული, მხოლოდ მშობელი ხალხია მათი ბედისა და გულისთქმის გამგებელი, მათი ფიქრისა და წადილის ნამდვილი მოკარანაზე. ქართველი ხალხი კიდევ პეგრს მოელის და მოითხოვს თავისი რჩეული შვილებისაგან. სხვა მბრძანებელი მათთვის არ არსებობს.

ელგუჯა მაღრაძე

ვასდაუღებელი ნობათი

ძვირფასო ნოდარ! ჩვენი სიჭაბუკის გარიერაზე მეტნაკლები სიცხადით თითქმის ყოველგვარად წარმომედგინა ჩვენი მომავალი ცხოვრების დღეები. ნებაუნებლიეთ, ისევე როგორც ყველას, ყველაფერზე მიფიქრია, მაგრამ როგორი გრძნობით უნდა შევსწრებოდი შენი მერე ნახევარი საუკუნის დამდევს, დღესაც ვერ გამისივრძეებანებია. ეს იმიტომ ხდება, რომ, როცა ადამიანი შენს ახლოსაა, იგი ტყვედა

ჰყავს შენშივე დავენებულ ხიბლს მაღალნიჭიერი მიხრობელისა.

ძვირფასო ნოდარ! ალბათ გამიჭირდებოდა თქმა იმისა, რაც გულში საიდუმლოდ მქონდა აღბეჭდილი. ასე მეგონა, მაგრამ, რაკილა შენ თვითონვე გათქვი ის საიდუმლო და იმ ადამიანთა შორის მეც დამასახელე, ვისაც იმთავითვე ჰქმნარიტად სჯეროდა შენი შემოქმედების წარმატებებისა, ჩემი ამოცანა ამჯერად გადავიღებულა.

შენ ამჟამად ყველა გარს დაგფუხფუხებს, გელოლიაება, გეტმასნება და გეპოტინება, რადგან შენ წარმატებული, საჭირო კაცი შეიქენი და უცებ ამ წუთისთფლის, ჩვენი დროისა და რამდენიმე თაობის ბედნიერ აღმოჩენად იქეცი, ვინაიდან სინამდვილეში ხარ ბედნიერი შერწყმა ჰეშმარიტი შემოქმედისა და მომხიბვლელი პიროვნებისა. როდესაც შენს წიგნებს ვკითხულობ, ყოველთვის მგონია, რომ არის რაღაც იდეალი, ბოლომდე გაუხსნელი და პირველ წაკითხვაზე შეუცნობელი, შენი ცრემლიანი სიცილის მღვამე. თვითონ შენი ცხოვრების გზაც ხომ ასე მოაწყო საწუთრომ, ხშირად სვეგამწარებულს, მხოლოდღა სევდიანი ღამილი მოგმადლა სანუგეშოდ. შენ გიყვარს უბრალოება, რაც განზრახ თავმდაბლობის ჩრდილს არაა ყასიდად შეფარებული და ნაზიარები.

მე აგრე მგონია, ილიკოს, ილარიონს, ზურიეკლას, სოსოიას, ხატისს, თემურს, ავთოს, ბაჩანას იმიტომაც წარმოსახავ ასე უბრალოდ, სასაცილოდ და საცოდადად, რომ შურიანთა მსახერალმა ხელმა ვერ მიაგნოს მათი სულის ღრმა ფსკერზე გადაშალულ საგანძურს.

შენ მიერ სულჩადგმული დევდარიანი და გულოიანი თავიანთი ადამიანური სულიერი სიმდიდრით ამკარად ჩრდილავენ ფარისეველთა და საღუქველთ.

ჩემო ნოდარ! შენ კარგად იცი, რომ ზოგ-ზოგება აყალ-მყალთ, ფართი-ფურთით, ყვირილთა და შანტაჟით

მიიწევენ სახელისა და სხვათა სიკეთეთა მოსახვეჭად, შენ ღრმადი, ტოვილიანი და ცრემლიანი ღამილით, ადამიანისადმი სიბრალულით, ადამიანის სულში ნაღვერდალივით მიშქრალი სულიერი სიკეთის გამოჩხრეკით, სულის ბერვითა და წარმოჩენით, გინდა საწადელის მიღწევა და აღწევ კედეც. შენ ადამიანის თანადგომით, მისი ზნესრულობისა, მისღამი სიყვარულისა და ადამიანში არსებული სიკეთის ჩვენებით, ახალი სისხლი გადაუსხნო-70-იანი წლების ქართულ რომანისტიკას.

შენ ადამიანური სიყვარულის, კაცი-სადმი სიბრალულის სახელით ამხილე ყოველგვარი ბოროტება ამ ქვეყნად, ამხილე და გამოამწეურე ისე, რომ ზოგიერთი დღესაც ვერ მიშხედარა ამ მხილვების სიღრმესა და საზოგადოებრივ მნიშვნელობას, ვერ ჩასწვდომია შენი რომანების ძალას, რომელმაც უხმაუროდ იტვირთა საუკუნის ძნელბედობის გაიოლება, და იგი ახალ რელიგიასავით მიიღო შენმა ხალხმა, როგორც რწმენა და სიყვარული. შენი შემოქმედება ჩვენი საუკუნის ქართული სულის მადლმოყრილი ვარაყია, შენი რომანის ლუსკუმი კი შენს სახელსა და გვარს ქამთაგაუთავებლად შედუღაბებული სალოცავი.

საღსალამათადა და პირნათლად ვატაროს ბუნების ძალამ საუკუნის მეორე ორმოცდაათწლეულში, უფრო ხევრიელი სამკალითა და სამშობლოსათვის ფასდაუღებელი სანობათით.

ელგუჯა ამაშუკელი

შტრიხები კორტაბიტისათვის

ხარბია ქვა, მირიადი წლებია ისრუტავს, სვამს მზის შუქს, ვერ კი ძღება, არას დაიმჩნევს და არას გაგრძობინებს, რომ მზითაა სავესე, უფრო ხარბია მოქანდაკე, ხელმძღვანელი, ვნებიანი ოსტატი, რომ გამოსძალავს ქვას იმ მზეს, მისი შორეული წინაპრები რომ ეტრფოდნენ, ეფერებოდნენ, სისხლში ისხამდნენ, როგორც ღვინოს, ტანზე იპნევდნენ, როგორც უდაბნოს ქვიშას, სულში იღველფავდნენ, როგორც დადარს.

საცოდავია შემოქმედო, უფრო რე ის მხატვარი, ვინც მარტოოდენ წარმატებული დღის სურათ-ხატს აცოდვილებს, მარადიულს არ მიეღტვის.

მისი ქმნილება არად არგებს არც ერს, არც კაცს, არც ქვეყანას.

ხელოვნებაში იმარჯვებს ის, ვისაც უკუსვლის ისეთი დიდი უნარი აქვს როგორც ადგილზე მყარად დგამისა და წინ მოჯირითესავით გავარდნაც შეუძლია, მაგრამ შემეცნებელი თვალხედულობით და გონკახსალობით.

არ არსებობს დღევანდლობა წარსულის გარეშე, ისე როგორც — მომავალი დღის დღის უქონლად.

ელგუჯა ამაშუკელი იმ რჩეულთა

რიცხვს ეკუთვნის, როგორც ერს არც თუ ისე ბევრი ჰყავს...

ელგუჯა ამაშუკელი უყავარჯნოდ, მარჯვე მუხლით, ხელმიუბჯენლად ჩადის დიდ სიღრმეებში, იქ, სიძველეთა მშვენიერ ნანგრევებში ჩაკეულთა ჩიქულს აგრძობებს, ხავსს აცლის, ერთად აქუჩებს, მერე ნატეხ-ნაბზარს მოუსინჯავს, ერთმანეთს მიუსადაგებს მოარგებს და კირ-ღუღაბით გაამთლიანებს... კიბეებად შედგამს და იმ დიდებული კიბით, რომლის თითო საფეხური რამდენიმე საუკუნედ მაინც ღირს, საფეხურ-საფეხურ მიიწევს წინ და მალდა. ასე ამოდის დღევანდლობაში აღზევებული და ამაღლებული.

ეც იმ ბედნიერ მხატვართა სოსხლი სისხლთავანია, ვისაც ბედმა ეს ჭილდო მიანიჭა...

მის წინასწარ ხედვაში იცნობა ის ბრძენი კაცი, რომელიც იქ, შორეულ წარსულში, უძველესი მეწამული ზღვის, თუ პონტოს ნაპირებიდან ხელმოჩრდილული იხედებოდა აქეთ, ჩვენკენ, მომავლისაკენ. „ღმერთმა არ მოგიშალოს ეს ხედვა“ — ეტყვის ქართველი კაცი თავის მოყვარეს.

რადგან ხელოვანიც კაცია, ადამიანი, ყოველდღიური საზრუნავი მასაც აწ-

უხეზს, მაგრამ წარმავალი პატარა ადამიანური სისუსტეები ფერმკრთალდებიან იმ დიდ ნათელ ხილვებთან, რომელთა სიერცხთა უკიდვანო არეალები, ა. ზრდობენ ამ დაუღალავი მკობნიერის სულს. როგორც ერის ამადლებული ნაწილის ნიშანხატს.

ზესტაფონში დგას ელგუჯას ქანდაკება — „არწივი ვნახე დაქრილი“. ეს ქანდაკება თავისი მოქნიული პლატაკრობით, მხატვრული ღირებულებით, ასახვის ამადლებული კულტურით, ბევრ დიდ არქიტექტურულად გამართულ, განებივრებულ და თავმომწონე ქალაქს შეშურდებოდა.

მაგრამ... მაგრამ ხდება ისე, რომ ჩემი თანამემამულე, ჩემი ღვიძლი სისხლი და ხორცი, ჩემი მიწაწყლის კაცი, რომელსაც ბუნებით საუკუნეებში იმდენი პეწი და ლაზათი მოსდგამდა, რომ ზოგი ქვეყნის არისტოკრატისა შეშურდებოდა... ვერ იქნა და ვერ შეეგუა ამ ქანდაკებას.

მიზეზი?

მიზეზის ძიება შორს წაგვიყვანდა, მითუმეტეს, ქართველს კაცს თუ გაუპარებელი კეთის სწავლება დაუწყე, არ მოგისმენს, არ დაგიჯერებს; მაგრამ მაინც ვიტყვი, მაინც გავებდვ პირდაპირ ვთქვა სათქმელი და ვუთხრა იგი ჩემი მიწის შვილს: მეტი გულისყური, მეტი გულის თვალი და მეტი გულისხმა გემართებს, ჩვენივე ერისკაცებს მიმართ, ხალხის სულის რხევათა ფაქიზად შემეცნებლის მიმართ, მეტი გულისყური გემართებს დღეს, სწორედ დღეს, ამ მშვიდობიან და ბედნიერ ყოფაში.

მეტი მოსმენა გემართებს ერის ფხიზელი კაცების სიტყვისა, მეტი აწივა მამულიშვილების ფხიზელი ნასაქმარისა.

ელგუჯა ამაშუკელი ახლა იმ ასაკშია, როცა სიბრძნის ცის შვიდივე კარი ეხსნება, რასაც ის ხედავს, შენ, ჩემო ძმარ და მოკეთეო. შეიძლება შენი ყოველდღიური საზრუნავით გადატვირ-

თულმა ვერ შეამჩნიო, ამაშუკელი ველი არაფერია. მშვენიერად შემეცნებელი უნდა მოიშველიო, სიკეთე ხომ შენი ძირეული ფესვია... ენდე მას... მერე ეცადე შეიციო იგი და ამით ერთმანეთისაგან გაარჩიო ყალბი და ნამდვილი.

გვჩრდებს, რომ ოსტატის გული და სიცოცხლე — იმის ცდაშია, რომ შენ სიკეთე მოგიტანოს... რა თმად, სისხლად და ჯადად უჯდება ეს მას, მისი საქმეა და შენი გულშესატკივარი.

ელგუჯა ამაშუკელს არ აკლია თავანისცემლები და აღიარება, როგორც შინ, ისე გარეთ.

სანთელივით ანთიან და მამულის დეაწლში იწვიან ერის კაცები.

გავუფრთხილდეთ მათ ფაქიზ, წმინდა საქმეს და სახელს.

„ამადლი ჰერო! მოკვდი მტერო“ — იტყოდა წინაპარი...

ამადლი მამულიშვილო — გეტყვი მე.

შენ გაქვს ის, რითაც შეგიძლია იამაყო გაქვს და ისე ჰარბად, რომ მტერს კი არა, მოყვარესაც შეშურდება.

ელგუჯა ამაშუკელის გორგასალი შენი სიამაყეა.

მისი ქმნილებები — ქართველის დედა, კოლხეთის დედა, ფიროსმანი, სიბრძნის პაპა და რომელი ერთი გითხრა... შენი სიბრძნეა, შენი განძია, დედაა შენი. თვალის და გონის ხედვა ამადლებული, შთბლგახსნილი და შემართებული ბრძოლისათვის.

იგი ქალაქ გორისათვის დღეს აუთებს დიდი სიღრმით და გააზრებთ აღსავსე ქანდაკებას — „ბოროტსა სძლია კეთილმან“.

მე არ შევეცდები ამ ქანდაკების ახსნას, ის გარემო, სადაც იგი უნდა დაიდგას, ადგილის დედა და სახელი ქანდაკებისა თავადაა შენთვის ბევრის მთქმელი...

ელგუჯა ამაშუკელს ორმოცდაათი წელი შეუსრულდა. ვულოცავ და ძმურად ვებევეი ჩვენს შესანიშნავ ოსტატს.

ნანახი და განსდილი

მსოფლიო მწერალს ლადო გეგეჭკორს ახალი წიგნისათვის „წლები და შეხვედრები“ დაურქმევია. ავტორი ამ წიგნში თავისი ხანგრძლივი სიცოცხლის შთაბეჭდილებებით მდიდარ წლებზე, სახელოვან ადამიანებთან მრავალრიცხოვან შეხვედრებზე მოგვითხრობს. ძუნწად, სადად, ჰარმონიურობის გარეშე გვიამბობს გარდასულ დროთა ამბავს.

მკითხველის წინაშე გვიდგას მწერლისა და მოქალაქის თვალთ დასახელები ცხოვრება. ამ ბუნებრივსა და ლალ აზრობაში იცვლება ხასიათი ადამიანისა, რომელსაც გასაქარაც ბევრი უნახავს, სხაბრულები, ბაგრი უმრავლესი საჭვეურო საქმიანობის სხვადასხვა ასპარეზზე დაუხარჯავს სულიერი ძალა და ნიჭი.

ლ. გეგეჭკორი წიგნში თითქმის მხოლოდ მისეველ ფაქტებს ავითარებს, მრავალრიცხოვან სახელოვან ადამიანებთან თავის შეხვედრებს იგონებს, თითქმის უნდა მხოლოდ შევხასტუნოს, ვინ იყვნენ ეს ადამიანები, მაგრამ ამ ლაკონურ ნაამბობში ცხადად ჩანს სხვადასხვა საჭმის, სხვადასხვა მსოფლმხედველობის, სხვადასხვა ასაკის ადამიანებთან ურთიერთობაში როგორ ჩამოყალიბდა თვით ავტორის პიროვნება.

ერთი შეხედვით წიგნი შეიძლება მოგვეჩვენოს მხოლოდ ლადო გეგეჭკორის მიერ განცდილ წლებად, მხოლოდ მის შეხვედრებად. სინამდვილეში კი ეს არის წიგნი მთელი თაობის შესახებ; თაობისა, ვინც, თავის ქეაყანასთან ერთად, შვიციე საუკუნის ყველა ქარტახილი გამოიარა.

ლ. გეგეჭკორი უბრეტტნიო შოკონებებში გედმოგვეყმს ბავშვობის შთაბეჭდილებებს, ავტობიუტებს ჩვენს თვალწინ მშვენიერ სამეგრელოს, ფოთს, ქუთაისს, თბილისს, სოხუმს, ვეჯენობს მოწინავე ქართველ შოლვაყვებს. ძნელია ითქვას ახალი აზრი ვალაკტიონის, იოსებ გრიბაშვილის, გიორგი ლენინის, აკაკო გოგებაშვილის, შოი მღვიმელის, ვალერიან ვენიას, ბროლიონ ვედოშვილის, შესანიშნავი ქართველი ქალების ანასტასია თუმანიშვილის, მარია დემურას, ნინო ნაყაშიძის და სხვათა და სხვათა შესახებ... მაგრამ აქ ამ პარტია წიგნის უბრეტტებზე ჩვენ გარგად ნაცნობი ადამიანები დაივინებთ ლადო გეგეჭკორის თვალთ. გაცივანით ბვერისთვის მანამდე უცნობი მოლვაყენიც.

ქუთაისის სახელოერი სისწავლებლის, თბილისის სახელოერი სემინარიისა და ათიანი წლების პეტერბურგის ქართველ სტუდენტთა სათვისტომოს ცხოვრება საინტერესოა დღევანდელი მკითხველისათვის.

ძალზე მოკრძალბულად, ქეშპარტი ინტელიგენტი ააღა დამახასიათებელი თვედამბლობით გვიამბობს ავტორი განიონილ ქართველ მუცნერთა ცხოვრებისა და მოლვაყენობის ეპიზოდებს. ლ. გეგეჭკორს პირადი ურთიერთობა ჰქონია ი. ყიფშიძესთან, ა. შანიძესთან, მ. ბერძენიშვილთან, ვ. ბერიძესთან, ვ. თოფურასთან, ს. ჯანაშიასთან, ა. ჩიქობავასთან, ვ. კატეტიშვილთან. ახლადდაარსებული ქართული უნივერსიტეტის პირველი მდივანი-მწიგნობარი ყოფილა, სიტყვაყამულ მწერლობაშიც უღვაწია, განათლების სახალხო კომისიარიატშიც უმუშავია. ქართული აკადემიურ გუნდსა და ძველ როლუას გუნდშიც უმღერია. ყოველივე ეს ძალზე მცირეა, მხოლოდ ფაქტების აღნუსხვაა, ლ. გეგეჭკორის საუკუნოვან მდიდარ ცხოვრებასთან შედარებით.

წიგნში არაფერია ნათქვამი იმის თაობაზე, თუ რაოდენ დიდ ეროვნულ საქმეს ემსახურებოდა თვით ლადო გეგეჭკორი, როდესაც 1914-1915 წლებში ბაქოში ცხოვრებას პერიოდში თავის მუდღელსთან, თამარ გელოვანთან ერთად ყოველნაირად ბელს უწყობდა ქართული სკოლისა და ქართული სტენის აღორძინების საქმეს.

არაფერს ამბობს, და აღბათ ვერც ვერაფერს იტყობდა თვითონ ავტორი იმაზეც, თუ რა დიდი ღვაწლი დასდო მან ქართული საბავშვო მწერლობას.

ლ. გეგეჭკორი არა ერთი საბავშვო წიგნის, მრავალი კარგი საბავშვო ლექსისა თუ მოთხრობის ავტორია.

ლ. გეგეჭკორის საბავშვო ნაწარმოებების ენა სხარტია, მოქნილი, სიუფეტი მარტივი და საინტერესო. მისი ლექსები თუ მოთხრობები ძალდაუტანებლად უნერგავენ ნორჩებს მამულსა სიყვარულს, გამტანობას, კეთილშობილ-

ბას, მოყრბალებას, ნების სიმტკიცეს, უზაყ-
ლობას, უშერეველობას... ასწავლიან მშენებ-
რის დანახვას და მის თაყუანისცემას...

დღეს ყველა ასაკის ქართველთა შორის მრავალი მოძებნება აღბათ სიყმაწვილში ლ. გეგეკორის საბავშვო ლექსებისა და მოთხრობების მკითხველი აღმაინა.

ლადო გეგეკორი ქართული ხალხური სიმღერის ტრფიალია, მისი უანგარო მსახური.

არაერთი ქართული სიმღერის გუნდი დაუშვებნება მის მომზებლავ ხმას, არაერთი კონცერტზე რგებია მაყურებლის ვულწრფელი ტემი, არაერთი აღმაინსათვის გაუღებებნება თავისი უშუალო მოღვაწეობით სიყვარული, ინტერესი ქართული ხალხური სიმღერისადმი, მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი მხარეა მისი მოღვაწეობისა დიდი ჯაფა გასწია ლ. გეგეკორმა ქართული მუსიკალური ფოლკლორის შესახაწვილად. წიგნების სეროით აქართული ხალხ-

რი სიმღერის ისტატებში, წვეული სასადავით ამღერა ქართველ მომღერალთა (სახელები) და შემოქმედება, მკითხველს მისი მოღვაწეობის მოღვაწეობა, — ხალხმრავალ გუნდის წიაღში ტბილად მოღუღუნენი. ვააცოცხლა მათი ღვაწლი, ვამოაღვიფრა გუნდიდან და საზოგადოებას წარუღვინა.

მრავალი ქართველი მოღვაწე წარმოაინა ლ. გეგეკორმა თავის მოვინებების წიგნში. არაღერა თქვა თავის დიდ ოჯახზე, მეუღლეზე — მრწინიელი ქართველ პედაგოგ ტალხე-თამარ გელოვანზე, შვილებზე — რესპუბლიკის სახალხო არტისტებზე, მერაბ და გიორგი გეგეკორებზე. ეს გასაყვება.

90 წლის ლადო გეგეკორი დღესაც არ ნე-ღებება წელით სიმრავლეს, ისევე წერს, დაუღალავად წერს; უნდა რაც შეიძლება მეტე მოაწროს, გაუზიაროს აღმაინებს ნანახი და განცდილი.

ლადო გეგეკორი

ბობოქარი ტლანტი

თითქმის ნახევარი საუკუნე გეგეკორებს საწდრო ასმეტელის სპეტაკლებს. რამდენმა წყალმა ჩაიარა მას შემდეგ, რამდენი რამ შეიცვალა ზვენი ცხოვრების ყველა დარგში, ყერძოდ კი ქართული ხელოვნების განვითარების გზაზე, რაჩაგ ამაღლდა მაყურებლის მოთხოვნის დონე და ვაფაქიზდა მისი გეგეკორებმა, დაიხვეწა სასცენო ხელოვნების კულტურა, თეატრალური გამოსახველობის ფორმები და საშუალებები, სტილი და მეთოდები, მაგრამ ძველი თაობის აღმაინებს, ვისაც რუსთველის თეატრში საწდრო ასმეტელის წარმოდგენები უნახავს, არა თუ დაეიწყებია ეს სპეტაკლები, არამედ დღესაც ვერ დაუცხრია ეს ვასაოცარი აღმართვანება, ვულსმგერა და აღტაცება, ვერ გაუფანტავს ეს გამაბრუნებელი შთაბეჭდილება, ამ ოჯახი ათეული წლისა და უფრო მეტი ხნის წინათ „ლამარას“, „ანზორის“, „ყაჩაღების“ ხილისას რომ განუღვიდა...

ცხადვე უცხადესია, ანგვარი სპეტაკლების შექმნა მხოლოდ დიდი ტალანტის მქონეთა ხეღრია, ღრის დიდ მანძილს მხოლოდ დიდი ვარსკვლავები ანათებენ...

ქართული ხელოვნების ცის ვახდონზე ასეთ დიდ ვარსკვლავად, კოტე მარჯანიშვილთან ერთად, საწდრო ასმეტელი ამობრწყინდა, რომლის დაბადების 90-ე წლისთავი აგერ სულ ახლახან ზეიმათ აღნიშნა მადღიერმა ქართველმა ხალხმა.

საუბიბლეო ზეიმი კემარბაძედ დაამშენა, მეტი ემხი და ლახათა შექმნა ზვენი ცნობი-

ლი თეატრმცოდნის ვისილ კეჩიპის ფუნდამენტრმა მონორაფიამ — „საწდრო ასმეტელი“. ერთი შეხედვით თითქმის უცნაურიც კია, რომ ასეთ დიდ რეჟისორზე, ქართული თეატრის დიდ მოამაგესა, მშენებანსა და საამაფიზე აქამდე არ იყო დაწერილი სერიოზული, მისი ცხოვრებისა და შემოქმედების ყველა მხარის მომცველი მონორაფიული ნაშრომი; მრავლისმეტყველია წიგნის წინათქმის ავტორის ოთარ ევანის შემდეგი სტრიქონები: „იმდენად რთული, ღრმა და ორიგინალური აღმოჩნდა ასმეტელის ფენომენი, რომ თითქმის ბუნებრივად იქცა იგი წინააღმდეგობისა და აზრთა ტიდილის წარმოსაქმნელად. მაგრამ ყველას მიერ ძლიერ შემოქმედად მიჩნეული, ლამის მიწქალაქული აღმოჩნდა. მისი პირველი სპეტაკელიდან (დომიტრი არაყიშვილი „ქმეულება შორის რუსთველებზე“), ე. ა. 1919 წლიდან დღემდე, თითქმის სამოცი წელი გავიდა, მაგრამ მაინც არ ვაკვანდა ასმეტელზე ფუნდამენტური გამოკვლევა. ამის ისიც დავრთო, რომ ორი ათეული წელი (1935-1954) პარწინად აღმეტელის განკიცხვის მოხმარდა. არც მეტი დააკლდა დამიცრება, ამავის აუგად სხენება ზოგჯერ მეგობარ-შევიარღების მხრივაც. მაგრამ იყენენ აღმაინები, რომლებმაც მეტად მძიმე საქმეს მოჰკიდეს ხელი, დაიწყეს ასმეტელის შემოქმედების შესწავლა. მისი ცოდვა-მადლის სამართლიანი ვარჩევა“.

ამ აღმაინათა შორის, რომელთაც „მეტად მძიმე საქმეს მოჰკიდეს ხელი, დაიწყეს ასმეტელის შემოქმედების შესწავლა“, უპირველ-

სად უნდა მოეხსენიოთ თეატრმცოდნე — ნინო შეანგირაძე და ვასილ კიკნაძე. მწერალი შალვა აღბიძე და სხვანი. მათ, როგორც უველა პატიოსან მიუთერაობებელ მკვლევარსა და კემპარატი პატრიოსტს შეპყვარის, გული შესსკოვდათ პატიოსან ობიექტად უსამართლოდ ქცეული დიდი ხელუწასათვის, მგზნებარე პატრიოსტისა და ინტერნაციონალისტისათვის, თავიანთ მოქალაქეობრივ მოვალეობად მიანდათ სანდრო ამბეტელის საბელთან ერთად ხელყოფისაგან დაეცათ ქართული საბჭოთა თეატრის ისტორიის ოქროს ფურცლები.

მართალია, 1954 წლიდან გაეცხლდა სანდრო ამბეტელის სახელი, მაგრამ, თქვენ წარმოიდგინეთ, ადვილი არ აღმოჩნდა ამ კეთილშობილური მისიის შესრულება. თუ რატომ, — ამის სასუსეს სატყუნიზო წიგნში ვპოვლობთ. „ვლავ აიშალა — წერს წიგნის ავტორი ეკიანაძე — შიძინებელი ვნებები, თვისებურად განაწლდა ის წინააღმდეგობანი, რომლებიც ამბეტელის სიცოცხლში იყო და ისიც, სიკვდილის შემდეგ რომ იქნებოდა მითებისა თუ „ფილოლორის“ სახით, ვლავ თავი მოიყარა ამბეტელთან დაკავშირებულმა ათასგვარმა პირობებმამ, ათასმა საყთბმა. ამ წლებზე მეტი დრო დასჭირდა ფართელსა და ამჟარა ბრძოლებს, ვლავ გაეცხლდა ძველი ბრალდებები. ვლავ დაიწყო ბრძოლები...“

წიგნის ავტორი რამდენიმე სტრიქონით შესანიშნავად გვიხატავს დიდი რევისორისა და მოქალაქის პორტრეტს:

„დაბ, ამბეტელის შემოქმედება აღსაესე იყო უჩვეულო, სხვეებისაგან განსხვეავებული თვისებებით. იგი თავად ებრძოდა უველას და უველაფერს, რაც დირსების, მხატვრული მრწამსის საპირისპიროდ მიანდა. „ჩვენ უოველთვის ენებრავთ ჩვენი სექტაკლებით“ — ამოყად აღსადებდა ამბეტელი. ამიტომ არც უნდა გავივიკირდეს, აღდენ კონფილიქტში რომ იყო ვახლართული. მას არ ჰქონდა ძეწინისა და ატირების მოქნილობა, იგი მუხსანავით იღდა ამოყად და მსრებამილი“...

სანდრო ამბეტელი, როგორც აღამაინი და როგორც შემოქმედი, უღირსად თავისებური, კოლორიტული, შინაარსით აღსაესე, მეტად საინტერესო, სიცოცხლის მჩქეფარებითა და ტრავიკული ბედიით უველასგან გამორჩეული ფიგურა იყო და სვეებით ბუნებრივია, რომ თეატრმცოდნე ე. კიკნაძე მისმა დრამად დამწნეულმა კვალმა მიიზიდა და დაინტერესა, მისი რთული შემოქმედებითი ცხოვრების ხიფათიან გზას დააკვირდა და ორი ათეული წეწეწე აღი და ვნის უველა კუთხე-კენჭულის გაშუქებისათვისო შეაწირინა. ამრიგად, უცნობის საარქივო მასალები, რომლებსაც ავტორმა რუსთაველის თეატრში მუშაობის დროს მიიყამოა, შემდეგ მის მიერვე გამოქვეყნებულ

ცალკეული წერილები და ბროშურები, რომლებიც მეცნიერულად შესწავლილი მსკრებულნი მოიცილეს, შეუპოვარა, გულმოდგინე მუშაობის შედეგად უფრო გაღრმავდა, შეიესო, გაუართოვდა, გაერთიანდა და დიდ (430-გვერდიანი), მრავალმხრივ საინტერესო წიგნად იქცა, რომელსაც შეთავაზული ე. გვგუშვილის „კოტე მარჯანიშვილის“ გვერდით საპატიო ადვალს მიუწენს წიგნის თაროზე.

ავტორის საქმის სიყვარულით შეუწავლია ის პირობებები, რომელთა გაშუქება და გადაწევა საპირო იყო ამბეტელის, როგორც შემოქმედის, მრწამსის შესაცნობად და სასიამოვნოა იმის თქმა, რომ მან სწორად გადაწევიტა ეს პირობებები, დრმა ცოდნა და ვრუდიცია გამოაშვლავნა სწორედ ცოდნა დღესმარა ბოლო მედლი ს. ამბეტელისა და რუსთაველის თეატრის ირგვლივ დღემდე არსებული მეერი ვაუგებრობისათვის, საფუქელიანად გაეშუქებინა საერთოდ ქართული თეატრის საჭირობოტრა, საყანმო, საარსებო, სისხლზორცეული საყთბები. ცნენია: ფორმისა და შინაარსის, ეროვნულისა და ინტერნაციონალურის ურთიერთობის, რიტმის, მუსიკის, პლასტიკის, მხატვრობის, მასობრივი სცენის, ტრავიკომიკურის, ტრადიციისა და ნოვატორობის, ეროვნულისა და ზოგადაკობრიულის შერწყმისა და სხვა საყთბები.

წიგნში კარგად არის გაშუქებული, თუ რა დიდი ადვილი ეჭირა ს. ამბეტელის თეატრის რეპერტუარში რუსულ დრამატურგიის. საყმარისია გავისენოთ ბ. ლეარენიეის „რღვევა“, ა. გლუბოვის „ზავუეა“, ე. ბილდლოციკოესის „საქე მარცხნივ“, ე. კირსონის „ქარაა ქალაქი“, პ. იარკევის „ღვარძლი“, ლ. სლავინის „ინტერვენეა“, ე. შყეარკინის „ნაბიჭვარი“, და ბოლოს — ეს. ივანოვის „ყავწნოსანი 14-69“, საფუქლად რომ დავდო ს. შანშიაშვილის „ანზორს“, რომლის სცენურა განმორცელებაც მარტო რუსთაველის თეატრისა კო არა, მთელი ქართული, და შეიძლება ითქვას, მთელი საბჭოთა თეატრის ისტორიის ოქროს ფონდში შევიდა.

ს. ამბეტელის შემოქმედებაში ძალუმად ვღერდა ეროვნული მოტივი. დიდ რევისორს ქართული ერის გმარული წარსული, ქართული კაცის დიდბუნოვნება გულში სიამოყისა და სიყვარულის ცეხლს აღდნებდა, მავრამ სწორად იმიტომ იყო ის დიდი შემოქმედი და დიდი აღამაინი, რომ ამ ცეხლს ხალხთა მშობისა და მეგობრობის, ინტერნაციონალიზმის ვრწმობები უღვევებოდა და უფრო დიდ კოცონად უქცეოდა: წიგნის ავტორი დიდი რევისორის სიტყვებს მოვავგონებს, „ერთგული კულტურის ხარისხობრივ ვანეითარებას ინტერნაციონალურისკენ მივეყვარით“, „ჩვენი თეატრის მზახნი მასებს ინტერ-

ნაციონალური აღზრდათა, და გვიჩვენებს, რომ ამხეტელი ყოველთვის საქმით ამშვენებდა სიტყვას. ის ხომ ახლო შეგობარი იყო რუსი, უკრაინელი, სომეხი, ბელორუსი და სხვა ერთგვების მწერლებისა, მსახიობებისა, რეჟისორებისა; ამხეტელი სექტაკლებითა და სხვა ეროვნებათა წარმომადგენლებთან პირადი ურთიერთობითაც, სხვა რესპუბლიკებისა და მხარეების თეატრებისთვის გაწეული დახმარებითაც (ყველა იცის მისი დახმარება ჩეხეთ-ინგუშეთის თეატრისადმი, წიგნის ავტორი ვეცენოსნის მოსკოვში უახახეთის სრულფუნქციანი წარმომადგენლის ტოკაშპაევის ბარათს, რომელშიც ის ამხეტელს სწერდა, ვითხოვ უახახეთის თეატრის შეფობა იყოსროთ, რათა მან თავი დააღწიოს დახმარებებს და სიძნელეები გადალახოს) ჭადაგებდა ხალხთა ძმობას, უმღეროდა ხალხთა შეგობრობასა და სიყვარულს.

ყოველივე ამით საბოლოოდ ეცლება ნიადავი ზოგიერთი ვაიკრატისის ნიყალებეს, თითქოსდა ამხეტელი ნაციონალისტი ყოფილიყოს.

კვლავ მოვუხსინით წიგნის ავტორს: „სრული კოლისწამება ს. ამხეტელის გამოცხადება ამხეტელისთვის ნაციონალისტიად. არც თეორიული ნაბრევი იძლევა ამის საფუძველს და არც მისი რეჟისორული პრაქტიკა... საინტერესოა ვაიხსენოთ, ამხეტელის აზრით, რა იდენტურ საფუძველზე უნდა ამშვენებულყო ქართული საბჭოთა თეატრი“.

ს. ამხეტელის მითავა დაზღუდვები ასეთი იყო: „ჩვენი თეატრის ფუნქცია ის არის, რომ გამოვწვამთ კომუნისტის იდეების გამოხატვის ერთგული ფორმა“. „სოციალისტური სინამდვილის შედგენად დიდი კულტურული ღირებულებები შეიქმნა — აღნიშნავდა ს. ამხეტელი, რომლებიც ხალხში იყო ჩამარტული, და შესაძლებელი გახდა შექმნილიყო ნამდვილი საბჭოთა ეროვნული თეატრი — ფორმით ეროვნული და შინაარსით სოციალისტური“. 1933 წლის 3 ივნისს რუსთაველის სახელობის თეატრის მოსკოვში გასტროლების დროს ამხეტელი ამბობდა: „ჩვენი ყველაზე დიდი მასწავლებელი ჩვენი საბჭოთა ცხოვრებაა“. თითოვე წლით ადრე მან ეტრნალ სოვეტსტეატრში“ გამოქვეყნა წერილი „რუსთაველის სახელობის ქართული თეატრი“. ამხეტელი, როგორც საბჭოთა ქვეყნის დიდი პატრიოტი, აღტაცებული წერდა: „მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების პირობებში შეეძლო რუსთაველის სახელობის თეატრის წარმოშობა და განმტკიცება... საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე თეატრში შემოიღეს ახალი ნაყადი, ახალი მუშა მკურნებელი, კომპოზიტორი... წითელარმიელი. სწორედ ამით შექმნეს და შეადგინეს ის ახალი, სორჩი,

მწვე, ხალისიანი საზოგადოება“. „ჩვენ დამარცხდებით, თუ ჩვენი ერთგულნი მჭობრა გაუგებარი დარჩებოდა. ფრანკალიზაცია და არა მიზანი“.

„სად არის აქ ნაციონალისტი თეორია?“ — კითხულობს ვ. კიკნაძე და დასძენს: „იქნებ იმ ფაქტში, რომ ამხეტელი ქართული ხალხის წიაღში ეძებდა ქართული თეატრის ფორმებს? ან ქართულისათვის დამახასიათებელ რიტმს, პლასტიკას? ასევე ეძებდნენ ეროვნული თეატრის აღორძინებისათვის „შინაგან წყაროებს“ გენიალური კ. სტანისლავსკი და ვლ. ნემიროვიჩი-დანჩენსკიც, ე. ვახტანგოვი და ეს. შეიერხოლდცი. საინტერესოა, სხვაგვარად როგორ უნდა იქცეოდეს ერის დიდი შეილი? ვადააროთ, რომ ამხეტელი ბევრ რამეს არ იზიარებდა სტანისლავსკის სისტემისას, ყოველთვის არ ენდობოდა მისი. განა ეს ნაციონალიზმს ნიშნავს? ანდა ასე: ამხეტელი ამბობდა, რომ ქართველ ერს თავისებური შორაობა აქვს, განსხვავებულია მისი ემოციურობა და ა. შ. მერეც, რა არის ამაში ნაციონალისტიური? კ. მარქანიშვილიც ხომ ამბობდა: „მზე, რომელიც ცხრათვის განმავლობაში მცხენვარებს, იქ უფრო სხვაგვარ განწყობილებას, სხვაგვარ ფერებს ქმნის, ვიდრე ჩრდილოეთში“, ამას ამბობდა იგი 1930 წელს მოსკოვში, კომუნისტურ აკადემიაში წაითხულებ მოხსენებაში. მაგრამ არც იქ, სხდომაზე, არც შემდეგ, ეს ნაციონალისტიკურ აზრად არ გამოუცხადებიათ. ერთი და იგივე აზრი რატომ ხდება სხვადასხვა შეფასების საგანი?“

ვ. კიკნაძე გულისტყვილით აღნიშნავს, რომ დიდმნიშვნელოვან ნაშრომში — „საბჭოთა დრამატული თეატრის ისტორიაში“ (მესამე ტომი), ასევე ზოგიერთ სხვა ნაშრომში განუკითხავად არის გამოყარებული თეატრისა და ამხეტელის გაქვეყნის დროს წამოყვანილი ყოველად უსიფუძველი ბრალდებები. ეს მით უფრო სამწუხაროა, რომ, თუ ლოგოს მიყვებით, რამდენადაც ამხეტელის თეატრის წარმატებები გარკვეულწილად მთელი ქართული საბჭოთა კულტურის დონეს ასახავს და საბჭოთა ხელისუფლების წლების მონაპოვარია, აღნიშნულ ბრალდებათა რესტავრაცია ამ მონაპოვრის წინააღმდეგეც არის მიმართული. „საბჭოთა დრამატული თეატრის ისტორიაში“ საინტერესოა სტატიის ლიტონ სიტყვებს, რომ თითქოს ამხეტელი მარქანიშვილის რეალისტურ ხელოვნებას, სტანისლავსკის სისტემას ებრძოდა, ვ. კიკნაძე საშარლოდ მოსაზრებას უპირისპირებს: „ამხეტელი არც კ. მარქანიშვილის რეალიზმს ებრძოდა და არც სხვებისას, რადგან თავად იყო დიდი რეალისტი, და თუ ვინმეს ეკამოტობოდა, ეს შემოქმედებითი კამათი იყო, და თუ ვინმე არ მოწონდა, ეს მისი ესთეტიკური პოზიცია იყო... შემოქმედებითი პოზიციების სხვადასხვა-

ომა არ შეიძლება ბრალდებად წავეყნოთ მო-
ღვაწეებს. თუ ვინმე იტყვის, ამბეტელი მარჯა-
ნიშვილის რეალისტური ხელოვნების წინაღუ-
დევ გამოდიოდაო, მან ისიც უნდა დაასაბუთოს,
რომ, ვთქვათ, ამბეტელის სექტარული „არღვე-
ვა“ ან „უაჩაღები“ ანტირეალისტური იყო.

ჩვენ აზრით, ვ. კენაძე არ ცდება, როცა
ხალხური შემოქმედებისადმი ს. ამბეტელის
გამახვილებული ურთაღმდეგე საპიკოთა ხელო-
ვნების დიდ მონაპოვრად მიაჩნდა და წერს, ამის
უბუნდებელყოფა, ხალხური საწყისების ძიების
ეგზოტიკად და არქაიკად გამოცხადება, სხვა
არამ არაფერი ვთქვათ, ვალტერბენედიქტოაო.
თეატრმცოდნე ასაბუთებს, რომ „ლამარას“ და
„თეთნულდში“ სრულიად არ არის „ფეოდალურ-
რი საქართველოს რომანტიზაცია“, უფრო მე-
ტივ: „თეთნულდი“ სულით ბორცვამდე საპიკო-
თა პიესა იყო.

ავტორი რაბული კრიტიკის გამოძახილად
მიიჩნევს და მარჯვდ ამათილებს იმ დავსაბუ-
თებულ მისაზრებას, თითქოს „თეთნულდის“
დადებითი გმირის დაღუპვა პიესის იდეის რე-
ალუბის ნიშნავდეს და აღნიშნავს, რომ ამბეტე-
ლი მთელ საბჭოთა კავშირში პირველია სცადა
ძველისა და ახლის ჰიდილი ოპტიმისტური ტრა-
გედის ფორმით გადმოეცა, რომ ამ სექტარ-
ულში მათრად, შეუღამაზებლად გამოიხატა
ძველისა და ახლის ბრძოლა, რომ ახალგაზრდებ-
ის მიერ თეთნულდის დაპყრობა სიმბოლური
მნიშვნელობისა“ იყო.

ვ. კენაძე არ უარყოფს „ლამარას“ მიმართ
თავის დროზევე გამოთქმული ორი შენიშვნის
სისწორეს — სექტარული წარსულის იდეალი-
ზაცია ჩაწო, არ არის კლასთა ბრძოლა, მგე-
რამ ამის ლოგიკურ საფუძვლებს უთხრის: მინ-
დაც სახით გატაცებას თვითონ ამბეტელი მრ-
ვალი მისაზრებით ასაბუთებდა, მით შორის,
იმით, რომ მთავი, ამ უბატონო კეთებელ, თ-
ვისსუფალ სამყაროში უხვად და წინდად იყო
შემორჩენილი თეატრისათვის სისურველი ფო-
რმები; თვითონ ამბეტელი წერდა „ქასნაია
ვახტეაში“: „ჩვენში ეს არის ქართული კლასი-
ციზმის შემობრუნება, შემობრუნება გენილურ-
რი პოეტის ნაწარმოებისაკენ, პოეტისაკენ, რთ-
მელიც ოჩხაჯა ხალხური ლეგენდების მსა-
ლბუნე“; თუ რატომ არ არის პიესაში კლასთა
ბრძოლა, ამას მარტივად, სადად შეიძლება გე-
ცის ლოგიკური პასუხი: პერსონაჟები უბატონ-
თა ქვეყანაში მოქმედებდნენ გაუცხსნით, რომ
ე. ბესიანმა „ლამარას“ სიუჟეტის ტრაგე-
დია უწოდა. თუ გავითვალისწინებთ ამ სექ-
ტარულს უდიდეს მხატვრულ სიმღერებს, იმას,
რომ მისი ეჭო დღესაც არ განელებულა, სი-
ბოლოო ანგარიშით; დიდი მადლიერებით უნდა
გავიხსენოთ მისი დამღვმელი.

ერთ დროს ცალკეული კრიტიკოსები რაბით
იყბაფებდნენ, რუსთაველის თეატრი მხოლოდ

ამბეტელის წახელის შემდეგ დაადგა რეალისტის
ვხას, თეატრში დიდი გარდაცემის შემდეგ სი-
რკოვრც იქნა გაიმარჯვა რეალისტური ხელო-
ვნების მწვერტოლებს მხოლოდ ახლა მია-
ღწიოთ. ისინი ისტორიის დამახინჯებას, ახალი
თათბების მოტყუებას ცდილობდნენ, მგერამ
ეს ადგილი როდია და ვერც მიღწეის ამას. მა-
გრამ ამ მოვლენათა უველზე სრულყოფილი
და ღრმა ანალიზი ვ. კენაძის წიგნშია მოცე-
მული. ავტორი სრულიადაც არ ამცირებს თე-
ატრის ამბეტელის შემადგენელ ხელმძღვანელობის
ღვაწის და უტყუარია საბუთების მომვლეობით
ნათვლს ხდის, რომ „ისინი არსებითად ამბეტე-
ლის გზას აგრძელებდნენ“, რომ „თეატრში მა-
ინც ძლიერი იყო ამბეტელის სული“.

ვ. კენაძე ფარდას ხდის იმ სუბიექტურად
განწყობილ პირობა ნაპრავს, რომლებს ამბე-
ტელის „რეალისტ ფორმალისტურ ვადაბრებზე“
ლამარაკობდნენ და სწორად აღნიშნავს, რომ
ფორმის ძიება ზედამ ფორმალისტში როდია
ამის დასადასტურებლად ის თვითონ ამბეტელის
სიტყვებს გვაცნობს: „ფორმა საშუალებაა და
არა მიზანი“, მოვეჯიგონებს, რომ „მწიროც“,
„არღვევა“, „უაჩაღები“ აზრით, შინაარსით
იყო აღსავსე, რომ „უაჩაღების“ ერთ-ერთი
ეპიზოდის — ხალხსაყარადის სცენის, ნიღბ-
აფარებულთა სახეობ სერობის ფორმის მძაფ-
რი შეგრძნებით გადაწყვეტას საქართველოში მო-
თხოვდა, რომ ფორმას აზრისთვის ხელი არ შე-
უშლია, პირიქით, უფრო შთამბეჭდავად გვიჩვენ-
ნა ფრანც შოთრის ავანტიურისტული ბუნება.

დიდი რევისორის მოწინააღმდეგეებმა თავი-
ანთი „ბრალდებების“ უსაფუძვლოა უველაზე
შეტად თვითონ მოვეჯიგონებს, როცა აშქარა ვაქ-
ტებსა და ელემენტალური არითმეტიკის ლო-
გიკას აუარეს გვერდი. ამბეტელი ქართულ დრა-
მატურებთან არ მუშაობდაო, თეატრში პიესის
დიდ როლს არ ანიჭებდაო. ამ უსუსური ცილის-
წამების გასაბათილებლად ავტორი აღნიშნავს,
რომ ს. ამბეტელის პირველი სექტარული „ლა-
ლტი“ იყო, შემდეგ ამას მოჰყვა „ბერდო ზმა-
ნია“, „ჩაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“, „სტატე-
რია“, „თქმულბა შოთა რუსთაველზე“. მართა-
ლია, ერთ პერიოდში მის რეპერტუარში ნაკლე-
ბად იყო ქართული პიესები, მაგრამ ეს ქარ-
თული დრამატურგიის ბრალია, შემდეგ კი ამბე-
ტელის ხელმძღვანელობით არსებულ თეატრში
დიდგა ნ. შოუკაშვილის, ა. მამაშვილის, ს. შა-
ნიშიაშვილის, შ. დადიანის, პ. საშინაძის, გ. ში-
ტერაშვილის, ს. შვებარაძის მივსებთ. ამბეტე-
ლი ბეკრს მუშაობდა ახალგაზრდა დრამატურ-
გებთან. მარტო ის რად ღირს, რომ მან 23
წლის ახალგაზრდას — გ. შიტერაშვილს რუს-
თაველის თეატრის კარი გაუღო. მარტო 1928
29 წლების სეზონის რეპერტუარში ცხრა პიე-
სიდან ექვსი ქართული იყო.

მრავლისმეტყველია ის უცნაურობა, რომ ს.

ახმეტელის მოწინააღმდეგენი როდის როგორ დასჭირდებოდათ, ისე ლაპარაკობდნენ: ხან უკეთინებდნენ ჭართელის მეტი არაფერი არა ვწამსო, ხან კი ეუბნებოდნენ უცხო დრამატურგიას უკერ მხარსო. ამ ვაჟიკოკოსებს სარეცენზიო წიგნში საკადრისი პასუხი აქვთ გაცემული.

ამ წერილში შეუძლებელია უფლა იმ საკითხზე ლაპარაკი, რომლებსაც სარეცენზიო წიგნის ავტორი კუთილნიდისიერად და მსალის ღრმა ცოდნით ამუქებს. მას ძალა და ენერჯია არ დაუშურებია, უოველ სტრიქონში სიფვარულა წაუტსოვია, რომ მკეთხველის თვალწინ წარმოედგინა შემოქმედებითი პორტრეტი დიდი რეჟისორისა, რომლის დევნი იყო: ეროვნული თეატრის იდეა, თეატრალურა ემოცია, პუმანიზმი და ინტერნაციონალიზმი.

სანდრო ახმეტელზე ხომ აღტაცების სიტყვები გულუბად დაუხარჯათ ზეენი ქვეყნისა და უცხოეთის გამოჩენილ შემოქმედთ და მოღვაწეობის. ა. კრისტენსენი სანდრო ახმეტელს ვენი-

ლერ რეჟისორს უწოდებდა, პარი. ფლანკანდ წერდა ახმეტელზე: „ქართულ თეატრს თავის ვენია ჰუაესო“, ახმეტელს ამერიკაშიც იწვევდნენ, ევროპაშიც. აი საერთაშორისო საკონცერტო ბიუროს დირექტორის ა. პომენბერგის მოკრძალებული პარათი: „როგორც ვაგიგეთ, ვანზრახული გქონიათ ვისად დიდი ტერნე მოაწყოთ ამერიკაში. უფლებას ვაძლევ ჩემს თავს მხოლოდ შეგვეკითხოთ: ვაქეთ თუ არა სურვილი მანამდე ჩამობრძანდეთ ევროპის მთავარ ქალაქებში, ვფიქრობ, პირველად ვენაში, შემდეგ ბუდაპეშტში, პრალსა და ვარშავაში, ცუერისსა და პარიზში, ლონდონსა და ამსტერდამში, პრიუსელში, პაგასა და შესაძლებელია იტალიაშიც“...

ერის ასეთ შეილზე დაწერილ წიგნს რომ წაყითხავს, იმ წიგნს, რომელიც დასაბუთებულად წარმოგვიდგენს სინამდვილეს, მკითხველი ვულს სიამაფითაც აღივსებს და ავტორის მიმართ დიდი მადლობითაც.

ალექსანდრე ხეგაშვილი

8560 80 333

0000000000
ИНДЕКС
76128
0000000000

„МНАТБИ“

**ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ